© JEAN RASPAIL.

Qui se souvient des Hommes...
Editions Robert Laffont, S.A., Paris, 1980

ISBN 2-221-01050-0

Jean Raspail

Cine își amintește de oameni...

roman

Traducere din limba franceză
de
GABRIELA MOLDOVEANU

Colecția Clepsidra

EDITURA EMINESCU
București 1989

Coperta de *Petre Hagiu*

ISBN 973-22-0091-x

În amintirea lui Jose Emperaire, etnolog,
care a ştiut tot ce se poate şti
despre alakalufi,
care i-a iubit şi i-a respectat
şi a dispărut la 12 decembrie 1958,
în urma unui accident,
într-o grotă,
în Strîmtoarea Magellan, unde,
pornind de la vestigii vechi de o sută de secole,
încerca să reconstituie istoria
acestui popor disprețuit.
În amintirea soției sale, Annett Laming-Emperaire,
decedată în 1977, care a continuat
opera soțului său.

J.R.

CUVÎNT ÎNAINTE CĂTRE CITITORII MEI

Această carte este un roman.

Am scris-o pornind de la unele mărturii istorice, de la cercetări personale şi de la diferite ipoteze. Tocmai lipsa totală de sensibilitate modernă a tuturor celor care — ca Darwin, mai ales — au ajuns pe parcursul a cinci secole să-i cunoască direct pe alakalufi, incapacitatea lor de a se pune în pielea „celuilalt" m-au condus la roman. Inima şi imaginaţia au fost singurele mijloace de-a face dreptate acestui popor căruia nimeni nu i-a dat vreodată ascultare.

Cu excepţia lui Jose Emperaire. Acest cercetător de la Muzeul Omului şi-a consacrat viaţa alakalufilor. De aceea a şi murit, aproape la fel de uitat ca şi poporul ale cărui taine le pătrunsese. Cartea sa Nomazii mării, *publicată de Gallimard în 1955, n-a fost reeditată nici chiar în* Livre de poche. *Mă întristează această omisiune tot atît de mult pe cît m-ar întrista şi faptul că Soustelle, Levi-Strauss sau Alexandra David-Neel n-ar fi editaţi într-un tiraj de masă.*

De asemenea, trebuie să subliniez un fapt : în 1951, cu prilejul unei călătorii în Ţara Focului, trecînd prin Strîmtoarea Magellan, am întîlnit pe ninsoare, pe vînt,

una dintre ultimele bărci ale alakalufilor. Timp de o oră, am fost martorul unei scene pe care n-o voi uita niciodată, asemănătoare cu cele descrise și de alți călători, de Byron, Bougainville, Dumont d'Urville, amiralul Barthes și chiar de Josè Emperaire însuși, și ea m-a obsedat apoi mai ales în Jocul regelui *și în alte două cărți ale mele. În sfîrșit, de astă dată o exorcizez, dîndu-i, sper, adevărata dimensiune, pe măsura eternității în care odihnește acum acest popor. Această întîlnire la răscruce de vremi stă la temelia cărții mele : cîțiva cărbuni aprinși în mijlocul bărcii pentru a reaprinde focul, două femei în zdrențe, un copil abătut, trei vîslași cu ochi de dincolo de lume... Numai măsurînd prăpastia care mă despărțea de acești nefericiți, am fost în stare să mă apropii de ei.*

*Alakalufii au purtat diferite nume în lunga lor istorie, dar nimeni în afară de Josè Emperaire n-a știut cum își spuneau ei înșiși : Kaweskari, Oameni. S-a considerat că nu aveau o limbă adevărată, exprimîndu-se prin onomatopei. În realitate, aveau o limbă foarte bogată, din care lipseau în mod tragic doar cuvintele care exprimă fericirea și frumusețea. Pentru a nu-l obosi pe cititor, n-am făcut apel decît cu parcimonie la vocabularul lor, adunat de Josè Emperaire. Nu e nevoie de un glosar. Prin rarele cuvinte pe care le-am reprodus *, am vrut să găsesc, pur și simplu, o muzică a sufletului astăzi definitiv dispărută.*

Unora dintre cititorii mei catolici, intrigați de capitolul consacrat misiunii saleziene din insula Dawson, le voi

* În privința transliterării cuvintelor din limba alakalufilor, am recurs la un compromis : am păstrat grafia franceză, pentru a nu ne îndepărta și mai mult de original printr-o indirectă interpretare a vocabularului alakaluf, iar pentru o integrare cursivă în traducerea noastră a cuvintelor alakalufe, le-am tratat, din punct de vedere morfologic, conform normelor gramaticale ale limbii române. *(N. tr.)*

spune că într-adevăr aici s-a manifestat, în mod dureros, o dublă incompatibilitate : aceea a alakalufilor cu civilizația și cu revelația evanghelică. Misiunea catolică din insula Dawson va rămîne una din cauzele determinante ale dispariției alakalufilor. Ei nu credeau într-un dumnezeu bun și milostiv, și acest dumnezeu i-a făcut să plătească. Mi-e greu să admit acest lucru, așa încît am conceput o altă desfășurare : Dumnezeu este efectiv un personaj în acest roman.

J. R.

I. UN OM ŞI O BARCĂ

Dumnezeu, care vede insula din înaltul cerului, ştie că se apropie clipa. Privirea lui străbate norii luminoşi, apoi norii negri şi ameninţători mînaţi de furtună, perdelele opace de zăpadă şi de grindină care învăluie toată această parte a pămîntului.

Este ora trei după-amiază. Noaptea trebuie să cadă din clipă în clipă. O mică barcă alunecă cu greu pe fundul unui lung canal cu pereţii drepţi şi îngheţaţi. La cîrma ei, un bărbat singur, aproape gol, cu faţa leoarcă de sudoare, aplecat şi cu pumnii încleştaţi pe vîsle. Pînă la zeci de leghe în jur, nu se află nici un alt suflet.

De cîteva secole numai, insula, acoperită de gheţari care se sparg şi cad în mare într-un vacarm de sfîrşit de lume, se numeşte Santa Ines. Întinderi spongioase nu îngăduie acostarea. Contururile ei sînt incerte. O străbat şenale întortocheate printre munţi, ca tentaculele unei caracatiţe. Pădurile s-au transformat într-un univers lichid, în care marii fagi putreziţi alcătuiesc un muşchi monstruos de culoarea morţii. Dumnezeu ştie : pe această insulă nu există nimic care să însemne viaţă, totul aparţine morţii. Omul din barcă o ştie şi el. În limba poporului său, de

mii de ani, insula poartă un alt nume, cel adevărat. Katwel, *Ucigaşa*. Străinii nu se aventurează aici. Rapace cum sînt, c-ar avea de cîştigat dintr-o asemenea aventură ? Ultimele balene trec în larg şi chiar marii cîini de mare îmblăniţi evită insula Katwel şi rocile ei ascuţite, care sînt capcane mortale de-a lungul canalelor. Nimeni n-a revăzut vreodată navele oamenilor albi care s-au pierdut aici. Katwel nu-şi cedează naufragiaţii şi le digeră lent cadavrele. Doar din cînd în cînd a găzduit alte bărci şi alţi oameni, pe cei ce se ascundeau fiindcă străinul aducea cu el năpasta.

Kaweskarii : Oamenii

Înainte de venirea străinilor, care aveau să-i numească alakalufi sau chiar „pecherais", ei nu-şi spuneau în nici un fel. Timp de mii de ani, au trăit singuri în acest labirint lichid, fără a-şi închipui existenţa unor semeni dincolo de insulele şi canalele multiplicate la infinit. La răsărit, la apus, la miazăzi, trei oceane furioase. Deasupra capetelor lor, un cer întotdeauna apăsător şi negru şi o reţea de vînturi crude. Nu aveau o altă imagine despre lume. La o bătaie de praştie, continentul păzit de duhuri răufăcătoare nu era ademenitor. Muntele îi înspăimînta. Numai pe apă se simţeau în elementul lor. Mergeau din insulă în insulă, din plajă în plajă, limitîndu-se cu strictete doar la marginile înguste ale ţărmului, cît ai atinge pămîntul cu piciorul. O barcă pentru a merge dintr-un loc în altul, jăratic pentru a menţine focul, piei de focă pentru a-şi înălţa coliba, aceasta era toată averea lor.

Bărcile mari purtau zece persoane, o familie şi alţi cîţiva răzleţi, ca să completeze numărul. Tatăl era şeful şi peste el nu mai era nimeni. Nu formau o naţie. Nici chiar un popor. Cel mult clanuri, adică atîtea braţe cîte trebuiau

pentru manevrarea unei bărci. Cîte bărci să fi fost odinioară ? Cine a ştiut vreodată... Poate o sută. Se întîlneau uneori la întorsura unei insule. Se chemau prin fumul focurilor. În unele şenale mai bine adăpostite, care erau folosite pentru întîlniri sau cu ocazia ospeţelor cu carne de balenă. cînd unul din aceşti monştri eşua, se întruneau mai multe bărci. Pentru o zi sau o lună, izolarea era întreruptă. Fiecare privindu-i cu interes pe ceilalţi, din celelalte bărci, se simţea în acele clipe mai puţin singur şi toţi vorbeau limba Oamenilor. Se schimbau noutăţi, se completau echipajele urmînd ritmul morţii şi al naşterii, bărbaţii îşi alegeau femei, apoi plecau. Bărcile erau împinse la apă şi flotila se dispersa. Destinul. Trebuia să te mişti, fără răgaz, să părăseşti locurile cele mai primitoare, căci Ayayema veghea. Ayayema :- spiritul răului. Geniu rău şi puternic. Persecutor încăpăţînat. Cel care de la primul om îi urmăreşte de kaweskari cu blestemul lui, fără ca vreo divinitate binefăcătoare să se ridice în nesfîrşita noapte pentru a-şi arunca mantia protectoare asupra acestor nenorociţi. În memoria Oamenilor n-a fost niciodată loc pentru amintirea unui zeu bun. Nici cel mai mic geniu benefic, nici măcar unul compătimitor. Nici un refugiu Dincolo. Nici o mînă miloasă care să binecuvînteze printre nori. Dumnezeu a vrut aşa, dar kaweskarii nu o ştiu. Ei îşi ignoră misiunea pe pămînt. Pierduţi, părăsiţi, condamnaţi să rătăcească la marginile cele mai pustii ale lumii, aceiaşi, neschimbaţi de la un mileniu la altul, din paleolitic, uitaţi la piciorul scării iluzorii pe care toate popoarele s-au căţărat la diferite înălţimi, ei sînt poporul ales. Dumnezeu nu şi-a ales niciodată un altul.

Căci Dumnezeu, care-l priveşte pe ultimul kaweskar din ultima barcă luptînd cu stihiile pentru a ajunge pe o

mică plajă unde își va petrece noaptea, i-a fixat deja locul, cel dintîi, în ceea ce se numește Paradis.

Primul loc. Înaintea tuturor. Înaintea unui număr incomensurabil de oameni și a tuturor popoarelor pămîntului. Vremea nu-i prea departe...

O barcă de această mărime și cu această greutate, în williwa care se pornește și șuieră cu furie, răsucindu-se ca un turbat între pereții canalului, ar putea fi scoasă la liman de patru vîslași cu patru vîsle. Mîinile sînt însîngerate, pieptul sufocat de respirația grăbită a aerului înghețat, dar, pas cu pas, țărmul salvării se apropie. Erau patru, erau opt nu de mult...

Sub ninsoare și sub nenumăraţii stropi de apă ridicați de vîsle, pătruns pînă la os de grindină și vînt, omul din barcă scrutează malul. Măsoară distanța care îl desparte de acesta și își adună ultimele puteri. Dacă Ayayema nu se amestecă, partida nu este încă pierdută.

În acest talmeș-balmeș de vegetație moartă, care face marginile insulei atît de neprimitoare încît întoarcerea din drum n-ar fi tot ce se poate întîmpla mai rău, nu există o altă plajă pe care s-o poată atinge decît aceea pe care bărbatul o întrezărește în amurg între două promontorii stîncoase și înspumate : singurul surîs al Sfintei Ines. Ultima șansă pe care o oferă Katwel... Odată depășită această plajă, omul este pierdut. Dacă-l înhață williwa în contra curentului, îl va purta peste noapte spre Furiile Occidentale, stînci ucigașe, înfipte ca niște cuțite la porțile Oceanului de sud, unde pîndește Ayayema..

Omul vîslește cu înverșunare. Erau patru, erau opt... Numărătoarea devine un cîntec care ritmează bătaia vîslelor la suprafața apei. Pe fundul bărcii, alte vîsle, inutile acum, sînt așezate ordonat. Omul este singur.

Cu zece ani în urmă, Taw îl părăsise. Era tatăl lui, un bărbat vînos, care n-a cedat niciodată în faţa unui williwa. Taw nu cerşea, plătind prin troc ceea ce primea din partea navelor mari care continuă să treacă, ceva mai la nord, la ieşirea din canalul Barbara, străbătînd marea strîmtoare. Taw şi Lafko şi alţi cîţiva fugiseră cu o singură barcă, de la Puerto Eden, postul militar al canalului Messier, unde ultimii lor fraţi de rasă piereau de boală şi de urît, plini de bube, scuipînd sînge, cu privirea sticloasă. Taw murise în picioare, într-o furtună, după ce dăduse un răcnet puternic. Corpul lui s-a răsturnat peste bord şi Ayayema l-a dus cu el. Atunci, Lafko a preluat comanda bărcii. Lafko este numele omului singur. În limba kaweskarilor, *Lafk* sau *Lafko* înseamnă „zi". Lui Ayayema nu-i place ziua. Mai cu seamă noaptea îi este complice. Faţă de Ayayema, Lafko este un nume norocos. Tatăl lui Taw se numea Lafko şi, înaintea lui, tatăl tatălui lui. Mai departe, Lafko nu mai ştie. I s-a spus doar că întotdeauna a fost aşa. Primul dintre kaweskari, care a pornit la drum în zori, cu mii şi mii de ani în urmă, pentru a fugi de Ayayema, se numea tot Lafko, iar primul său fiu, Taw.

Yerfa era mama lui. Trecuse pragul multor ierni. Părul ei negru devenise cenuşiu, pecetluind-o cu semnul morţii. Dar nu murea. Mîinile-i chircite, cu degetele paralizate, trăgeau la rame ca cele ale unui bărbat. Pînă în ultima zi a vieţii se scufundase printre stînci pentru a culege cu degetele ei ca nişte cîrlige scoici cholga. Scoicile pe care le aduna erau întotdeauna mai mari şi mai gustoase decît ale altora, fiindcă ea se scufunda la douăzeci de picioare adîncime şi îşi reţinea suflul mult mai mult decît celelalte femei din barcă. Într-o bună zi, n-a mai revenit la suprafaţă. Ayayema o aşteptase pe fundul apei.

Visla ei, devenită inutilă, a fost pusă deoparte. Mantaua de foc㠠i-a fost arsă. Totul s-a petrecut cu opt ani în urmă. Dar ea îi bîntuie şi acum visele.

Căci visele lui Lafko sînt pline de umbre. Noaptea, cînd Wauda vine la el, îl trezesc propriile lui gemete. Wauda pescuia prost, era firavă, o bătea des, dar îi dăruise doi copii. Figura ei cu trăsături regulate avea dulceaţa lunii. Nu putea adormi decît punîndu-şi mîna pe pîntecele ei. Într-o dimineaţă, la cotitura unui şenal, la sudul marii insule Clarence, pe care Kaweskarii o numesc Karaïar, Insula Suferinţelor, barca lui Lafko a fost urmărită de trei nave conduse de loberos *, bărbaţi bărboşi, care strigau că vor o femeie. Şenalul răsuna de urletele lor sălbatece şi de bătaia regulată a motoarelor pe care falezele o reverberau. Printr-un binoclu, negru şi ameninţător ca două guri de puşcă, unul dintre ei urmărea fără a slăbi din ochi barca. Wauda şi-a ascuns pieptul sub poala mantalei. Apoi, bărbatul a spus „Cumpăr această femeie“ şi Wauda s-a ascuns în partea din faţă a bărcii ca o pasăre cînd moare. Yannoek şi Kvewa, cei doi fii ai lui Lafko, care nu aveau zece ani, şi Lafko se lăsaseră pe vîsle cu toate puterile. Urmărirea a fost scurtă. Bărbaţii cu bărbi n-au trebuit decît să se aplece şi s-o înşface ca pe un pachet pe Wauda, care se zbătea. Mantaua ei s-a sfîşiat. Au ridicat-o goală şi au azvîrlit-o pe fundul ambarcaţiunii-lor. Au aruncat în barcă ţigări, o sticlă, o cutie de ceai, o altă cutie, de cuie ruginite, preţul unei femei alakalufe pe vasele de loberos. Au trecut de atunci cinci ani. Wauda nu s-a mai întors. În visele lui Lafko, ea are buzele vopsite cu roşu şi faţa acoperită cu pudră albă. Pielea ei răspîndeşte mirosul morţii, totuna cu mi-

* Vînători de foci originari din insula Chiloe. (N. a.)

rosul oamenilor albi. N-are dorința s-o urmeze acolo unde a dus-o Ayayema, dar visul revine în fiecare noapte.

Yannoek era tot atît de pirpiriu ca și Wauda, care i-a fost soră. Dar avea inimă oțelită și suflet hotărît. În zilele cu furtună, în barcă, își apleca trupul slab mult în față, pentru a apăsa mai bine pe rama lungă. Împreună cu cîinele lui, vîna vidre pe care le răpunea dintr-o singură lovitură de băț, fără a rata vreodată. Cunoștea toate vechile cîntece, pe cel al șobolanului, al păianjenului, al focii care mugește pe stînci sau al lui Palpal, papagalul. Apoi, într-o bună zi, s-a dat bătut. A încetat deodată să cînte. Privirea lui vie și caldă s-a stins, și Kyewa, care-i era nevastă, n-a mai scos nici un cuvînt de la el. Lafko a condus barca pînă la o plajă adăpostită din insulele Carlos, la jumătatea drumului dintre cele două oceane, în strîmtoarea Magellan, pe care chilienii o numesc *Carrera* iar kaweskarii îi spuneau *Tchas*, „Schimbul", pentru că aici apele celor două imense mări se varsă una în alta. Au așteptat acolo două luni. Cînd a sosit nava cenușie, purtînd pavilion chilian, ei au împins barca la apă și i-au ieșit în cale. Nava compasivă s-a oprit. Marinarii cu berete albe au derulat o scară de frînghie. Dinspre pasarelă s-a auzit o voce prietenoasă : „Spuneți ce vă trebuie, vom încerca să vă dăm".

— Puerto Eden ? a strigat Lafko.

— Acolo ne ducem, a răspuns bărbatul care purta o cască aurie.

Vocea ofițerului era lipsită de bucurie. La Puerto Eden, ultimele rămășițe ale clanurilor alakalufe mureau. Nu de foame. Oricît de nedrept va fi fost, guvernul chilian se îngrijea totuși de ei. În lunga noapte a memoriei lor, ei se stingeau de disperare, unul cîte unul. Morții nu erau înlocuiți. Alakalufilor nu li se nășteau alți copii,

căci se știau condamnați, fiind conștienți că în lumea celor vii locul lor nu mai era însemnat. Reunirea acestor muribunzi însemna încetarea luptei.

— De data asta, cîți ? a întrebat cu tristețe ofițerul.

— Trei, a răspuns marinarul menținîndu-și echilibrul la capătul scării de frînghie.

Îl ajuta pe Yannoek să străbată frontiera lichidă care separa barca de prima vergea a scării. Kyewa a sărit și ea. Strîngea la piept un prunc tăcut, agățat de mamela ei vlăguită.

Vîntul, care se potolise între timp, se porni din nou, aducînd în rafale o ploaie rece. Lafko îi privi pe cei doi fii ai săi, Taw și Tonko. Le spuse : „Plecați". Taw a zis : nu. Tonko s-a ridicat și, fără să se întoarcă, a apucat mîna pe care i-o întindea marinarul pentru a păși peste prăpastia de o sută de veacuri. Sub ploaia care o înghițea, bârca s-a îndepărtat, în timp ce nava și-a reluat încet drumul. Înghețat, ud pînă la os, cu sufletul întristat, ofițerul a contemplat îndelung marea cenușie pe care ultima barcă a alakalufilor nomazi gonea de bunăvoie spre începutul tuturor timpurilor.

Erau patru, erau opt... Nu mai erau decît doi. Abia cu un an în urmă.

Pe fiul său Tonko, uitat, Lafko nu l-a visat. Nici pe Yannoek, nici pe Kyewa. Taw nu visa nici el și așa s-au scurs șase luni. Vorbindu-și puțin, fără un zîmbet, au rătăcit de la o plajă la alta pe șenalele Cockburn și Melville și pe lungul canal Barbara, unde se nășteau williwa. Ziua nesfîrșită a revenit, apoi a urmat-o noaptea cea lungă. Din cînd în cînd, Taw întreba dacă vor revedea marea strîm-

toare. Poate că regreta nava aceea cenușie, dar Lafko arăta spre sud, și spre sud alunecau, pe lîngă sute de insule, pînă cînd zidul de valuri al marelui ocean înghețat îi obliga să se întoarcă din drum. Își regăseau vechile lor tabere, cenușa vetrelor stinse, arcele din canelo * ale colibelor pe care nu trebuiau decît să întindă pieile de focă ale tcheloului, cochiliile goale ale scoicilor cholga, cu care se hrăniseră. Călcau pe propriile lor urme ca niște fantome. Înaintașii lor pe aceste meleaguri nu le dădeau nici o speranță, nici o veste, nu le lăsau nici un semn de viață, pentru că nu mai era nimeni în afara lor.

Într-o zi, călăuziți de mirosul puternic, au descoperit un pui de balenă mort, eșuat pe o plajă. Au aprins un foc, au fript bucăți enorme de slănină și de carne roșie cu reflexe negre. Grăsimea li se scurgea din gură și se prelingea pe corpul lor gol. Stomacul li se umfla și pîntecel le bolborosea. Altădată, erau zece, erau douăzeci de bărci care se grăbeau atrase de fum și miros. Se cînta, se petrecea. Se tăia animalul în bucăți și se îngrămădeau în bărci hălci însîngerate de carne putredă. Pentru clanul alakalufilor, o balenă eșuată însemna șase luni de viață asigurată. Taw și Lafko, ghiftuiți, se priveau posomoriți. Cum să mănînci un munte, cînd kaweskarii pot fi numărați pe două dintre degetele unei singure mîini ? Pentru cine să îngroape în pămînt prețioasele rezerve de carne ? Au căzut într-un somn greu și visele le-au revenit.

Dimineața și-au vorbit. Lafko îl văzuse pe Yammoek bîntuind pe lîngă tchelo și o auzise pe Kyewa care îl chema, cu vocea ei spartă, în timp ce copilașul cel tăcut țipa. Taw îl văzuse pe fratele lui reaprinzînd tăciunii din

* Arbore folosit din Țara Focului, din lemn dur. *(N.a.)*

vatră. Visele alakalufilor nu mint. Tonko, Yannock, Kyewa și copilașul muriseră. Sau, dacă nu, erau condamnați. O zi, o lună, un an nu schimbau cu nimic destinul. Ayayema îi însemnase. În limba kaweskarilor, chiar dacă trăiau încă, ei erau *deja morți*.

Au lăsat barca la apă, dar visele i-au urmat, în fiecare noapte tot mai limpezi. Erau în ele Wauda, Yerfa, cu degetele ei ca niște cîrlige, și Taw strămoșul, care nu mai contenea din răcnetul acela al lui ce-i răpusese viața, zeci de alte figuri pe care Lafko nu le cunoscuse și pe care Ayayema le readucea din timpurile cele mai îndepărtate și le mîna să ia cu asalt tcheloul în visele lui Taw și Lafko ; toți șefii marilor bărci, Tchakwal, Tsefayok, Tereskat, Yuras, Kyewaytcaloes și Tçakwol, Pétayem și Kanstay, întregul arbore genealogic al kaweskarilor, cortegii de femei și copii ale căror strigăte și gemete îl trezeau pe Taw și Lafko înainte de apariția zorilor, în timp ce ploaia și vîntul ridicau pieile de focă ale colibei și abăteau peste cei adormiți răsuflarea înghețată a lui Ayayema. Se ridicau, ciuleau urechea, schimbau priviri înspăimîntate. După aceste nopți populate de fantome, dimineața se simțeau și mai singuri.

Într-o noapte, lui Lafko i-a apărut în vis Taw, fiul lui Lafko. Atunci Lafko a înțeles că, dintre ei doi, Ayayema avea să-l ia mai întîi pe băiat. Ayayema voia să-și sfîrșească lucrarea ucigînd, cu această unică viață tînără, și ultima speranță. Cînd se trezi, copilul avea obrazul de ceară. Semăna cu un bătrîn. Lafko îi apucă mîna și, cînd i o lasă, mîna căzu, inertă. La ivirea zorilor care luminau interiorul colibei, Taw era *deja mort*, cu toate că pieptul i se ridica slab și mai deschidea ochii.

Adunîndu-și amintirile și amintirile amintirilor, Lafko s-a îmbrăcat în doliu. A regăsit unul după altul riturile

trecerii de la viaţă la moarte. A tăiaţ trei pari din lemn. Dintr-o punguţă din maţ de focă, conţinînd odoarele sfinte ale nomadului, a scos un boţ de pămînt roşu amestecat cu grăsime. A colorat în roşu parii pe care i-a înfipt în pămînt sub forma unei piramide, legîndu-i cu o prăjină de harpon deasupra capului celui aflat pe moarte. Apoi a cercetat plaja în căutarea unui craniu de albatros. A fixat craniul cu cîrpe albe în vîrful colibei pe dinăuntru şi a împlîntat două topoare cu coada în pămînt, cu tăişul în afară, la cele două intrări opuse. În sfîrşit, a aprins un foc mare, în centrul tcheloului, sigur că, înspăimîntat de toate măsurile sale de apărare, Ayayema măcar acum, în cursul zilei, îl va lăsa pe muribund în pace. S-a aşezat pe vine şi a început să aştepte.

Din cînd în cînd, Taw gemea. Sudoarea îi curgea pe frunte şi încleia în straturi cenuşii spuza căzută din vatră. Lafko îl urmărea, năuc, dar nu schiţa nici un gest spre fiul lui, nu încerca să-l ajute, să-i şteargă, de pildă, cenuşa de pe frunte. Taw era *deja mort*. Nu mai avea nevoie de ajutor. Rolul său în rîndul celor vii era încheiat.

Aşteptarea a durat două zile. Lafko nici n-a băut, nici n-a mîncat. Cît a fost noaptea de lungă, a aţîţat focul. Ayayema se teme de lumină. Odinioară, în toate colibele, alţi kaweskari vegheau la fel. Fumurile amestecate cu scîntei roşii care ieşeau din tchelouri alcătuiau un ecran protector în mijlocul stîncilor, al gheţarilor albaştri şi al arborilor contorsionaţi, şi marea verde-albăstruie, biciuită de vînt, sub lună, lua, între doi nori negri care anunţau grindina, o înfăţişare înspăimîntătoare. În noaptea aceea se ridica un singur fum. De pe marginea norilor, Dumnezeu, surîzînd, îl privea.

Taw s-a preschimbat în leş cu trei ceasuri înaintea celei de a doua nopţi. Altădată, bătrînele se adunau şi psal-

modiau o laudă mortului. Cine s-o mai facă acum ? Ce se mai putea spune ? Ce mai era de adăugat ? Din kaweskari n-a mai rămas decît tăcerea. Lafko a instalat arcele unei alte colibe, într-o altă extremitate a plajei. A transportat stîlpii colorați, țeasta uscată a păsării, cîrpele albe, harpoanele și vîsla lui Taw. A luat în brațe trupul ; nu atîrna prea greu. I-a îndoit genunchii și brațele și l-a depus, ca pe un făt care abia urmează să se nască, în centrul colibei mortuare. Lîngă el a aprins un foc mic și a pregătit scoici. A acoperit arcele cu piei de focă. Acum trebuia să se grăbească, o dată ce Taw nu mai era Taw, ci doar un lucru al lui Ayayema. A strîns pietre și a aruncat cu ele în colibă, spunînd : „Acum lasă-mă în pace". Fraza rituală era „lasă-ne în pace", dar Lafko nu mai vorbea decît în numele lui. Celelalte voci se stinseseră. A ars veșmintele lui Taw și pielea de focă, udă, a patului, care răspîndea un fum negru, apoi, profitînd de maree, a împins barca în apă și a fugit cît a putut de repede.

N-avea să se mai întoarcă pe această plajă. Nimeni nu se mai putea așeza aici. Altădată, ciinii alakalufilor știau asta. Fiecare barcă avea cîinele său, care urla cînd barca se apropia de aceste plaje tabu. Chiar și atunci cînd coliba mortuară era spulberată de vînt și cadavrul digerat de mult de humusul gros al țărmului, ciinii urlau. Atunci. Oamenii trăgeau la rame, îngroziți, căutînd în altă parte un adăpost mai primitor. *Kana Kyeratlalat !* Blestemat ! Acest loc este blestemat pentru totdeauna,.. Existau sute de locuri din acestea care de sute de ani se transmiteau în memoria alakalufilor. Dar universul lor era vast, de la canalul Messier la Țara Focului. Cuprindea atîtea și atîtea insule și canale neexplorate, era atît de gol, încît, de cînd există acest popor, fiecare dintre kaweskari ar fi putut

muri de mii de ori în locuri diferite şi supravieţuitorii tot ar fi putut descoperi în acest mare cimitir un loc unde să-şi pună în fiecare seară capul. Îngrozit, Lafko trăgea la rame. Fusese ultimul tabu. Şi nu-l mai privea *decît* pe el. Faptul se petrecuse cu o lună în urmă.

Lafko avea de ales : să urce iarăşi pe canalul Barbară şi să aştepte nava cenuşie la confluenţa cu marea strîmtoare, predîndu-se oamenilor albi, sau să se afunde hotărît în ceţurile neprimitoare şi îngheţate ale insulei Santa Ines. A ales Katwel.

N-a ezitat. La început, vîntul l-a ajutat. „Erau patru, erau opt..." Vîsleşte în ritmul cîntecului său. Cînd găseşte un loc care îi place, zăboveşte cîteva zile, foarte mirat că Ayayema nu-l mai vînează, urmărindu-l în visele sale.

Lafko nu mai visează. Petrece nopţi liniştite. Nu se teme de vîntul şi de ploaia care zgîlţîie arcele tcheloului. Scoicile cholga încep să se găsească din belşug, ca şi zece alte varietăţi de scoici pe care le frige şi le înghite repede şi pe nemestecate, aşa fierbinţi, cu o mişcare zgomotoasă a limbii. A ucis cu harponul o focă adormită pe o plajă. În fiecare seară se culcă ghiftuit şi niciodată visele nu-i revin. A văzut chiar soarele strălucind de trei ori în aceeaşi zi, lucru de neconceput în acea perioadă a anului. Fericire este un cuvînt inexistent în limba alakalufilor, ca şi orice altă vocabulă similară. Le e foame sau sînt sătui, sînt bolnavi sau sănătoşi, le e cald sau le e frig, se strîng unii în alţii sub pielea de focă, în colibă, şi din căldura animală a cărnii se naşte un fel de împăcare a sufletului care se împărtăşeşte fără cuvinte. Dar fericirea ? Se rîde cîteodată, se cîntă, dar cum faptul nu durează niciodată şi se plăteşte apoi scump, alakalufii nu l-au definit nici-

odată printr-un cuvînt. În schimb, au o sută de vorbe pentru spaimă. Spaima de foame, de noapte, de viforniță, de boală, de williwa, de furtună, de moarte și de viață, de singurătate, de a se ști în număr atît de mic și de a vedea cum numărul scade de la un an la altul...

Lafko rămîne mut în fața acestei liniști atît de noi care sălășluiește în el. Seara, întreabă stelele. Urmărește drumul lunii. Cum să înțeleagă el că, la capătul a mii și mii de ani, îl așteaptă pacea dintîi ?

Apoi iată că timpul se schimbă, dar nu și buna dispoziție a lui Lafko. O vremuială înspăimîntătoare, o dezlănțuire dușmănoasă de o răutate atît de încăpățînată, cum nu-și amintește să mai fi îndurat vreodată. Mai întîi zăpadă, apoi măzăriche, o grindină foarte fină, care înțeapă ca miliarde de ace, în cele din urmă, ploaia, înghețată, grea, interminabilă, zi și noapte. Un potop. Munții coastei și ai insulelor sînt scufundați într-un abur gri, care le șterge contururile. Pădurile șiroiesc, cascadele coboară din nori, ghețarii care ies din cețuri par suspendați de cer. Șenalele sînt măturate de vîrtejuri albe, care se smulg de la suprafața apei și se cabrează, ridicîndu-se fără încetare. Ca niște gheizere în mers. Și toate însoțite de un vacarm de sfîrșit al lumii. Vînturile năvălesc în canale, izbindu-se unul de celălalt și suflă ca niște tuburi de orgă ce izbucnesc deodată. Valurile se năpustesc asupra stîncilor și pămîntul tremură sub loviturile lor. Din pădure vin mii de detunături. Crengi lungi se rup și arbori înalți se culcă la pămînt. Dar cel mai impresionant, cel pe care kaweskarii îl numesc vocea lui Ayayema, este vuietul îndepărtat de pe celălalt tărîm, vuietul oceanului furios devastînd cu valurile lui formidabile toată coasta ce-i stă în cale. Lafko nu se mai teme de această voce. Surîde.

Totuşi soarta lui este precară. Viaţa îi este ameninţată. Plaja unde s-a instalat a dispărut sub mareea provocată de furtună. Impenetrabila pădure nu oferă nici un refugiu. Şi-a strîns pieile de focă, a salvat cîţiva tăciuni din vatră, apoi s-a aruncat în barca lui care se învîrteşte ca un cîine turbat repezindu-se puternic în stînci. Vîsleşte cu disperare. Dus de curent, nu-şi poate stăpîni barca. Remarcă în mai multe rînduri că aceasta nu s-a sfărîmat de stîncile ascunse sub apă, numai graţie imprevizibilei schimbări a vîntului. Îşi dă seama cu uimire că williwa l-a salvat. Cursa în voia soartei a durat în jur de o oră. Nu mai e mult pînă se va lăsa noaptea. Nu-i este frică. Şi totuşi întregul canal Barbara, între insulele Santa Inès şi Clarence, între *Ucigaşa* şi *Insula Suferinţelor,* nu este decît un monstruos clocot de valuri înspumate. Stînd pe vine, pe fundul bărcii sale, scoate apa cu cochilia unei cholga, urmărind cu atenţie malul. Lafko ştie că destinul lui scapă din ghearele lui Ayayema şi aşteaptă un semn al destinului.

Iată semnul : un canal îngust. Între două faleze, se deschide un fel de ruptură în insula Santa Inès. Acolo este salvarea. Pune vîslele lungi în furcheţi. Trăgînd la ramele lungi, gata să-şi smulgă braţele, dă ultima bătălie. Pentru a lupta mai cu spor, şi-a dezbrăcat mantaua din piele de focă. Şi rămîne gol. Grindina îi biciuie faţa, dar îşi ţine ochii larg deschişi. Din şenal îl întîmpină un curent puternic, şi el urcă în susul apei pas cu pas, împotriva vîntului. Cîntă : „Erau patru, erau opt..“ E singur, dar tare cît opt. Deodată, vîntul se linişteşte. Lafko îl ghiceşte departe, deasupra capului său, închizînd ca un capac pereţii verticali ai şenalului, în care, în sfîrşit, pătrunde.

Nu rămîne decît curentul şi împotriva lui luptă fără panică, fără spaimă, fără a-şi încetini ritmul. Îl doare tot corpul. În muşchi simte cîrcei, dureroşi. Din podul palmelor îi curge sînge. Suferă, dar surîde. Şenalul necunoscut face un cot, după care, apărată de două stînci ascuţite, se deschide o mică plajă de nisip şi galeţi, scăldată de o apă netedă ca un iezer. Este singura plajă unde se poate acosta.

Barca lui Lafko alunecă aici pe înserat. Botul ei se propteşte lin în nisip. Lafko descoperă imediat izvorul, copacii uscaţi care-i vor da lemn pentru foc, ciorchinii de scoici şi de cochilii vizibile în apa transparentă, gurile cîtorva vizuini, buchetele de ţelină sălbatică şi chiar ciuperci. Nu mai aude decît zgomotul ploii. Din toate celelalte semne ale furtunii, ajung pînă la el doar sunete înăbuşite. Nu găseşte nici o urmă de foc pe plajă, nici de cochilii goale strînse la un loc, semne ale trecerii omului.

Chiar la marginea pădurii, înainte de a începe urcuşul, dă peste arborii de canelo : va tăia vreo douăzeci de ramuri drepte din care-şi va confecţiona arcele tcheloului. Le-a ales zdravene. De arcele din lemn prinde cu noduri strînse pieile de focă. Nu le va mai desface.

Apoi, aprinde un foc mare în mijlocul colibei şi, la căldura flăcărilor, zvîntă una cîte una ramurile înfrunzite tăiate din fagii de pe mal, care vor alcătui un covor. Aici îşi depune tot avutul, cîteva piei de lutru, un cuţit mare, rupt, aripi de pescăruş, o bucată de lumînare, un topor din fier, nişte cuie ruginite, o panoplie întreagă de harpoane din os, o ţîţă zdravănă, plasa din fişii de piele de focă, cochilii de scoici cholga ascuţite şi tăioase ca nişte cuţite, un maldăr de cîrpe, cutii de conserve goale, un mic rulou de sîrmă, şi atît — precum şi nişte resturi de

carne dintr-un cîine de mare, pe care le apropie de foc, înfipte într-un băţ, după ce le-a răzuit partea putrezită, fiindcă i s-a făcut foame.

Înainte să se culce, îşi atîrnă deasupra capului, agăţată de un arc al colibei, mica pungă din intestin de focă, cu sfînta ei comoară. Ca în fiecare seară, verifică dacă nu cumva îi lipseşte ceva : pămîntul alb şi pămîntul roşu, fîşia din piele de pasăre pentru frunte, încă acoperită de tulei albe, un colier din cochilii sidefate şi un vîrf de lance din piatră cioplită, de pe vremea cînd kaweskarii alergau vînatul cu piciorul pe marile întinderi ale cîmpiilor, departe, spre nord, acolo unde nu-i nici urmă de balenă din oasele căreia să-ţi meştereşti singur cele de trebuinţă.

Lafko n-a apucat acele vremuri. Nici Taw, părintele său. Nici Lafko, părintele părintelui său. Nici un alakaluf, din cîte ţineau ei minte. Într-o seară, puţin înaintea morţii sale, întrucît Ayayema îl vizitase în vis, bătrînul Taw deschisese punga şi scosese de acolo un obiect din piatră care-i încăpea în palmă. Cu degetul i-a arătat lui Lafko liniile gravate pe el, alcătuind un fel de desen. Trasau acolo un punct, apoi o linie lungă, din care se desfăceau de două ori cîte două linii : la bază şi la capătul de sus.

— Capul, i-a spus bătrînul Taw. Trunchiul. Picioarele. Braţele. Ăsta-i Lafko. Aşa mi-a spus tatăl meu, aşa a spus tatăl lui şi toţi ceilalţi de dinaintea lor . după ce vor muri, să nu distrugi această piatră. Păstreaz-o pentru fiul tău. Ea ne-a apărat odinioară. Ori de cîte ori o vei atinge, dacă va fi caldă, înseamnă că e bine. Ayayema dă înapoi. Eu n-am apucat-o decît rece, tatăl meu, la fel, şi toţi ceilalţi. Poate că tu vei avea mai mult noroc...

Deasupra creştetului acelui omuleţ desenat se mai aflau şi patru puncte gravate, dispuse în romb, despre care însă memoria lui Taw nu ştia nimic. Lafko ia piatra în

mină. Fiii lui sînt morți. A rămas singur. Dar omulețul desenat este cald, ca un om viu.

Lafko și-a terminat călătoria. Se lasă noaptea.

In limba albilor, această lună de iarnă care începe poartă un alt nume : Luna august. Anul : unul dintre ultimii ai acestui secol, în care atîtea milioane de oameni, din cele mai evoluate civilizații, s-au omorît între ei.

Iată, au trecut mai mult de cinci mii de ani de cînd, la hotarele acestei lumi pierdute, Lafko a aprins primul foc și a ridicat prima colibă și încă zece mii de ani de cînd Lafko a pornit la drum de la celălalt capăt al pămîntului, dinspre miazănoapte, unde strălucește Carul mic, pentru a fugi de cei ce veneau...

II. ÎN NEGURA VREMURILOR

Lafko s-a născut o dată cu zorii, cu mii de ani în urmă, rămaşi în străfundul memoriei sale.

Cînd discul roşu al soarelui apăru la orizontul nesfîrşitei cîmpii, făcînd să strălucească zăpada, mama lui a tăiat ea însăşi cordonul ombilical şi l-a îngropat departe de colibă. Apoi s-a întors, şi-a umplut gura cu apă, a clătit-o să se încălzească bine şi l-a stropit pe noul-născut. A luat-o de la capăt de mai multe ori, apoi s-a spălat la rîndul ei, stropindu-şi coapsele şi matca. Abia atunci a intrat tatăl lui Lafko.

Un bărbat scund, cu picioare scurte şi braţe lungi, musculoase. Poartă plete negre, zburlite. Pielea lui este de un galben-brun închis. Ochii negri, sub o frunte teşită, pleoapele tăiate oblic. Buzele groase şi răsfrînte, sub un nas scurt, turtit, se arcuiesc într-o grimasă tristă, care îi încremeneşte chipul şi poartă pecetea destinului său. Copilul trăieşte. Copilul ţipă. Ayayema l-a cruţat. Bărbatul se duce să dezgroape cordonul ombilical şi îl împleteşte în formă de inel, pe care şi-l atîrnă îndată la gît. Atîta vreme cît pruncul nu va sta pe picioarele sale şi va fi doar o făptură mică, jalnică şi ameninţată, tatăl va păstra

rnelul asupra sa, pentru a-l păcăli pe Ayayema și a atrage asupra sa mînia de care-i cuprins în fața oricărei vieți noi. Este un act de foarte mare curaj, dar de la care, încă de la începutul începuturilor, nici un kaweskar nu s-a dat în lături.

— Lafko nu este încă Lafko. Gol, lipit de trupul gol al mamei sale sub blana groasă a mantalei, nu are încă nici nume. Nu-i nici măcar un kaweskar, un om. Dacă va muri cum mor atîția nou-născuți, Ayayema va fi păcălit, gheara lui nu vor duce în noapte decît o simplă urmă șterșă, care nu va lăsa nici amintire, nici regret.

Curînd după aceasta, în colibele lor, mulți kaweskari au visat. Sîngele curgea. Oamenii cădeau. Reîntorși după ce au fugărit un cerb, vînătorii anunță că au văzut nenumărate urme de pași în zăpadă și, la liziera unei păduri, zeci de tchelouri mari, țuguiate, cu cranii de bizon în vîrf, al căror număr îl exprimă desfăcîndu-și de mai multe ori cele două mîini și zicînd : *Akwal*, mulți. Au auzit voci răgușite vorbind un grai necunoscut. Trecînd la înapoiere printr-o vale, au dat peste niște străini cu coarne de cerb pe cap și purtînd arme înfricoșătoare. Se supuneau unui șef, un uriaș, care învîrtea o lance enormă împodobită cu scalpuri de păr negru, șiroind de sînge proaspăt. Au înțeles de ce cu o zi înainte cinci dintre ai lor nu se întorseseră în tabără. Au alergat să dea alarma. *Pektcheves !* Străinii ! Alții decît cei de care fugiseră cu multe luni în urmă, dar care aveau aceeași piele întunecată și pe care clanurile nu i-au uitat : aceștia însă par mai mulți și mai dușmănoși, și au ochi sălbatici. Și ucid.

În fiecare tchelo tatăl spune : *Arka !* În picioare ! La drum !

Pieile colibelor sînt repede rulate, tăciunii din vatră repartizați în pungi atîrnate de gît. Cei mai viguroși din-

tre ei duc pe umeri, ca pe o manta însîngerată, bucăţi de carne crudă cărora le-au dat o gaură pentru a-şi trece capul prin ea, păstrîndu-şi astfel mîinile libere: *Arka !* La drum ! Sînt mai puţin încărcaţi decît străinii. Nu au altă blană decît aceea care le apără goliciunea de frig şi nici alte rezerve de carne decît cele care să-i ţină în viaţă fără a vîna timp de zece răsărituri de soare. Armele lor tăiate în piatră sînt uşoare şi derizorii faţă de topoarele grele din cremene şlefuită ale veneticilor. Dar ei merg mai repede, aşa încît, încă în timpul nopţii, sînt în afara pericolului. Aşa o duc kaweskarii, fugind întruna, alergînd pe picioarele lor scurte, străbătînd marea cîmpie, urmînd cursul apelor şi al văilor şi luîndu-se după soare, la chindie, cînd se află în punctul cel mai de sus de pe cer : *Oykyemma,* soarele sus, sudul. În sud nu sînt alţi oameni, în timp ce în urma lor se aude tropăitul ameninţător al unor neamuri necunoscute, pe care Ayayema le tot împinge înainte, şi nimeni dintre cei care vin nu le adresează vreodată cel mai mic semn de pace kaweskarilor.

Şi totuşi ei nu sînt fricoşi. Au purtat atîtea lupte în trecut... Despre ele povesteau, seara, sub tchelouri, bătrînii, care ştiau de la bătrînii de dinaintea lor. Cînd aveau destul timp să-şi refacă forţele, după ani îndelungi de răgaz, dacă se iveau duşmanii, le ţineau piept. Întotdeauna faptele se desfăşurau însă în acelaşi fel. Vîntul care venea pe urmele lor, dinspre nordul pe care îl părăsiseră de luni şi luni de zile, aducea mirosuri puternice, care însă nu erau nici ale bizonilor, nici ale cerbilor, nici ale marilor elefanţi cu colţi, ci un iz înţepător în care se amesteca mirosul străinului cu acela al pieilor de animal pe care le purta. Cerul se acoperea de păsări care ţipau ascuţit Pămîntul se cutremura sub galopul bizonilor în goană. Răgazul se sfîrşise. În fiecare colibă, tinerii vînători se

[illegible]au, își vopseau corpul în roșu, culoarea războiului, culoarea provocării, apoi se ascundeau pentru a-i surprinde pe cei ce soseau. Cînd prindeau pe cîte unul, îi tăiau capul și îi smulgeau ochii ca să nu-i mai vadă privirea sfidătoare, încărcată de violență și dispreț, care și moartă chiar îi umplea de spaimă. Ucideau zece sau de cîte două ori cîte zece dintre ei, apoi cîmpia se acoperea de războinici care scoteau răcnete înspăimîntătoare. Din aceste lupte inegale, puțini kaweskari tineri mai reveneau. Trebuiau să fugă și să fugă întruna. Cei ce întîrziau erau exterminați, tchelourile incendiate, femeilor li se spintecau pîntecele, copiii erau tăiați de vii în bucăți, iar membrele lor azvîrlite spre toate cele patru vînturi ale lumii, pentru a însemna voința noilor sosiți de a nu mai îngădui alți oameni în afara lor pe acest pămînt. Voința lui Ayayema de a distruge orice speranță... În timpul nopții, kaweskarii își făceau numărătoarea. Jumătate dintre ei erau morți : *Akwal*, mulți... Ajungeau de două ori degetele ambelor mîini pentru a număra tchelourile unde se regrupau supraviețuitorii.

Ajunși la acest moment al povestirii, bătrînii tac. Glasul femeilor se ridică sub tchelou, prin fumul vetrei și licărirea flăcărilor care luminează chipurile cuprinse de disperare. Vocile lor sînt gemete. Cuvinte tărăgănate și modulate ies din gîtlejuri ca un strigăt prelung și dau glas spaimei lor în fața vieții. Este marele bocet, același pe care, cu mii de ani mai tîrziu, îl va auzi pentru întîia oară căpitanul spaniol Juan Ladrillero, pe plajele insulei Madre de Dios, la ieșirea dinspre vest din strîmtoarea Magellan, după o scurtă bătălie inegală, soldată cu trei morți din rîndurile sălbaticilor... Alakalufii au un nume pentru acest bocet : *akwal aswal' Yerfalay*, cîntecul lumii. Mulți sori și multe luni, cu tot ceea ce-au luminat ei — trecut,

prezent și viitor confundate —, soarele și luna, așa numesc ei lumea în care se țese tragicul lor destin...

Merg

Mersul lor e o fugă, fiindcă nimic nu-i oprește pe cei ce vin bubuind și succedîndu-se pe urmele lor ca valurile oceanului. Dacă l-ar învinge pe primul, valul următor i-ar strivi, aducînd după el altele și altele, pînă la cel mai îndepărtat, puternic și fără chip, pe care îl ghicesc vag în ochiul lui Ayayema, aflat la originea acestor migrații.

Kaweskarii n-au conștiința acestui fapt, dar, iată, sînt sute de ani de cînd merg. Ei sînt spuma cea mai îndepărtată a unei furtuni care s-a iscat de mult în Asia, abătîndu-se asupra Americii pustii, acolo unde cele două continente se întîlnesc, valuri de populații despre care ei nu au decît o imagine recentă. Cîteodată, emigrația încremenește pe parcursul a cinci sau zece generații. Dar cînd se anunță din nou străinul, cu mirosul lui, forța, superioritatea, cruzimea și disprețul lui pentru acest mic popor dezolat, înapoiat, slab și urît, ei își reiau drumul spre sud, nedespărțiți de memoria lor, care le spune, prin vocea bătrînilor, că fuga nu va înceta niciodată pînă la moartea ultimului dintre ei. *Arka !* În picioare. La drum !

Lafko pășește îndată după tatăl lui. Este foarte mîndru. La gît i se leagănă încolo și încoace un săculeț cu cîțiva tăciuni din vatră. Are trei ani. Cu un retevei pe măsură, a omorît prima lui vidră și a jupuit-o de vie, cu mîna lui. *Lahaltel*, vidra, va fi animalul lui totem. Mai tîrziu, șef de familie fiind, clanul său și tcheloul său vor purta numele vidrei, dar pentru toți el este Lafko. Amintindu-și că se născuse o dată cu ziua, care în limba Oamenilor se numește *lafk*, tatăl său i-a spus *Lofko, Cel pe care*

l-a adus ziua. Este o intrare bună în viaţă, căci, o dată cu apariţia zorilor, Ayayema fuge şi-şi slăbeşte, în sfîrşit, strînsoarea. Copiii născuţi într-o noapte fără lună, în plin întuneric, sub răsuflarea spiritelor răufăcătoare, nu supravieţuiesc. Nici nu se cuvine să trăiască, fiindcă ar atrage nenorocirea asupra întregului clan. Dacă se încăpăţînează, sînt sufocaţi în zori şi aruncaţi : este preţul care trebuie plătit pentru a întreţine această mică flacără tremurătoare, numită speranţă.

Clanurile cele mai viguroase, fiind mai rapide decît celelalte, merg în frunte. Printre ele e şi clanul tatălui lui Lafko. Înaintează în linişte, fără a vorbi, fără a rostogoli pietrele torenţilor sau a rupe crengile copacilor. Dacă o pasăre se ridică deodată înaintea lor în zbor şi ţîşneşte spre cer ţipînd speriată, tremură şi îşi pleacă spinarea, căci faptul le-ar putea trăda prezenţa. Nu fac niciodată cale-întoarsă, nici chiar pentru a da ajutor altui clan aflat în dificultate, atîta timp cît nu sînt siguri că au scăpat de străini pentru multă vreme. Seara, în tabără, se numără. Pe unii nu-i mai regăsesc, nimeni nu va mai şti nimic de ei şi clanuri întregi rămîn pierdute. Este şi acesta un preţ pe care trebuie să-l plătească.

Sînt slabi, obosiţi, căci se opresc doar pentru scurt timp, ca să vîneze, numai animale mici, ale căror piei le îngroapă cu grijă, aşa cum acoperă şi urmele focului. Au trecut peste munţi, au străbătut păduri, au mers de-a lungul a nenumărate rîuri îngheţate, au mărşăluit peste cîmpii nesfîrşite. Mulţi au murit, alţii s-au născut şi soarele a căpătat putere.

În cele din urmă, descoperind o vale închisă, cu mult vînat, scăldată de un lăcuşor a cărui gheaţă începe să se crape, tatăl lui Lafko zice : „Aici". Douăzeci de tchelouri sînt aşezate de celelalte clanuri împreună cu al său. Bă-

trînii ţin sfat şi spun şi ei : „Aici". În munţi sînt cerbi, pe cîmpia învecinată, bizoni, păsări mari şi grase plutesc pe lac şi nici cea mai mică urmă de trecere a vreunui om. Nimeni nu a ajuns pînă aici înaintea lor. Locul acesta singuratic este domeniul lor şi l-au dobîndit în sfîrşit, în timp ce, spre nord, străinii atît de temuţi s-au oprit şi ei de cîteva decenii din lungul lor marş.

Kaweskarii încă n-o ştiu, dar nu se află decît la jumătatea drumului către cealaltă extremitate a pămîntului, unde li se va pecetlui definitiv destinul...

Lafko are douăzeci de ani.

Împrejurul lacului, în singurătatea şi pacea văii, numărul tchelourilor s-a dublat. *Akwal*, mulţi, mulţi copii s-au născut. Oricît s-ar îndepărta tinerii vînători, la zile şi zile de mers, nu zăresc nici foc, nici fum. Străinul a fost uitat. Doar bătrînii, la culcare, îşi ciulesc urechea în liniştea nopţii, pîndind vocile crude ale celor care veneau. Iernile sînt mai puţin aspre şi în coasta muntelui se află grote adînci unde se pot adăposti, la căldură. Bărbaţii cioplesc cuţite în piatră, vîrfuri de lance, topoare, răzuitoare, repetînd întocmai gesturile învăţate de la părinţii lor, care le aveau de la părinţii lor şi de la părinţii de dinaintea acestora. Femeile tăbăcesc pieile, taie lemne şi întreţin focul. Carnea nu le lipseşte niciodată. Marele leneş *, mare cît un stat de om, se lasă mînat cu uşurinţă. A-i împlînta cuţitul în gît este o joacă. Hăituiesc cu torţe cerbii şi bizonii pînă pe culmea unui mal prăpăstios, de unde animalele se aruncă în gol, îngrozite de urmăritorii lor. În fiecare seară, kaweskarii se culcă cu burta plină. Bărbaţii şi femeile se împreună, apoi se cufundă într-un

* Mamifer de pădure *(N.a.)*.

somn greu. A doua zi, soarele se ridică din nou. Kaweskarii nu-şi doresc nimic altceva. Trăiesc.

Apoi tatăl lui Lafko a murit şi după ce hienele şi vulturii i-au devorat cadavrul dus departe de tabără, pentru a conjura spiritele răului, Lafko a atîrnat în vîrful tcheloului său o piele de vidră proaspăt ucisă. A ajuns şeful clanului. El spune ce trebuie să facă, unde vor merge. Este egalul altor şefi şi nimeni n-are dreptul să-i dicteze cum să se poarte. Îl slujesc două femei, Wauda şi tînăra Kyewa, care este femeia fratelui său mort. Taw, fiul lui, are aproape cinci ani. Mai sînt şi alţi copii în colibă, care se bat ca o haită de lupi, precum şi bărbaţi viguroşi atraşi de privirea strălucitoare a lui Lafko. Lafko are noroc. El mirosase vînatul înaintea altora, prevede mînia cerului, alină cu pastă de urzică durerile de oase. Wauda, femeia lui, nu plînge niciodată, şi nici Kyewa. Toţi copiii pe care ele îi aduc pe lume trăiesc. În sfîrşit, Lafko cunoaşte formule care îl alungă pe Ayayema şi visele rele ale nopţii. Dar nici Lafko nu ştie, după cum nici îndepărtaţii descendenţi ai arhipelagului austral şi ai Ţării Focului nu vor şti să exprime fericirea printr-un cuvînt. Nu ştie să aducă mulţumiri nici unui zeu — de aici, de jos, sau de dincolo. Atotputernicul care îl urmăreşte şi îşi întinde mîna asupra lui îi menţine ignoranţa, rezervînd altor oameni credinţa orgolioasă în mila sa.

Lafko cade pe gînduri. Seara, sfidînd frigul şi spaimele nopţii, se aşază pe vine în faţa uşii tcheloului. Înlocuindu-l pe *Oykyemma*, soarele la azimut, patru stele grupate în romb au apărut jos, la orizont, indicînd sudul. El le contemplă îndelung, apoi se duce să se întindă în colibă, liniştit. Nu înţelege de ce. Nu încearcă să-şi explice. Nu e capabil să inventeze. Nu-l cunoaşte decît pe Ayayema şi alte două încarnări ale acestuia, numite Kawtcho şi

Mwono. Kawtcho este un uriaș care ziua umblă pe sub pămînt și reapare noaptea, răspîndind un miros de putreziciune. Mwono bîntuie prin munți și se deplasează zgomotos, spulberînd totul în drumul lui. O trinitate răufăcătoare. Lafko nu poate face nimic în privința lor. Și totuși, în serile acestea, adoarme în tihnă.

Într-o dimineață, i-a venit așa, o inspirație. Bărbații tcheloului său tocmai taie silex. Folosind un ciocan din piatră dură, cu lovituri scurte, date cu atenție, desprind lamele de diferite grosimi. Multe se sparg. Din altele, după forma lor, se obțin, tot cu lovituri de ciocan, topoare, cuțite, vîrfuri de lance sau de suliță. Nu sînt niște obiecte frumoase. Plăcerea ochiului nu contează. Nu urmăresc nimic altceva decît să fie suficient de tăioase. În rest, Kaweskarii n-au nici o conștiință a frumosului și nici cuvînt pentru a-l exprima. Ce va face Lafko nu are precedent și, în lunga sa descendență, nimeni nu-l va imita. Bărbații din tcheloul său cască gura la el prostește, iar femeile care argăsesc pielea, aplecate la marginea lacului, nici nu ridică nasul.

Alegînd un vîrf de lance cu o fațetă mai lată decît cealaltă, Lafko i-a trasat o linie cu ajutorul unei așchii de silex. Urma este aproape imperceptibilă. Va trebui să zgîrie mult, folosind multe așchii, pentru a obține o incizie clară. Apoi picioarele. Brațele. Capul. În sfîrșit, cele patru stele deasupra desenului. Mai multe zile de încăpățînare, de zgîriat cu minuțiozitate, fără greș. Nu se întrerupe decît pentru a mînca sau a reflecta cu ochii închiși, pentru că el nu înțelege utilitatea a ceea ce face și în același timp nici de ce se îndîrjește ca și cînd viața lui ar depinde de asta. Noaptea, le respinge atît pe Wauda, cît și pe Kyewa, cînd vin să se strecoare lîngă el. N-a lipsit mult

să-l omoare pe Yannock, cel care tăiase piatra şi i-a cerut-o înapoi, pentru a o monta pe un băţ. De cînd a început lucrul, n-a mai scos nici o vorbă. Cei din clanul lui îl privesc cu frică. În alte tchelouri se şopteşte că Ayayema i-a luat minţile.

Acum a isprăvit. Îşi priveşte opera şi spune simplu „Lafko", lovindu-şi întruna pieptul. Wauda cea tînără repetă „Lafko". Taw, fiul lui, spune şi el „Lafko". Celorlalţi trebuie să le explice totul, picioarele, braţele, capul şi cele patru puncte ca un romb, despre care Lafko zice că ar fi sudul. Mîine vor uita. Astăzi se simt uşuraţi. Lafko a închis obiectul într-un săculeţ din piele şi n-a mai adus vorba despre el. A cerut să mănînce. Devorează cu poftă. Rîde. Seara, în colibă, se vor auzi din nou chiţăiturile Waudei şi gemetele răguşite ale Kyewei. Şi nimeni nu l-a mai băgat în seamă, pînă la căderea anumitor nopţi cînd, apărînd Crucea Sudului puţin deasupra orizontului, Lafko avea să rămînă multă vreme aşezat pe călcîie la intrarea în colibă, strîngînd obiectul din piatră în mînă, răsucind în mintea sa ceva pentru care nu avea cuvinte şi care s-ar fi putut numi speranţă, dar care se mai numeşte şi : altundeva.

Pămîntul făgăduit...

Dacă ne vom apleca cu atenţie asupra acestei scene stranii, trăită de unicul Lafko cu mii de ani în urmă, ea ne va aminti cîte ceva. Dumnezeu a creat omul după chipul şi asemănarea sa, iată un lucru de care Lafko habar nu are şi nici după el, nici un kaweskar, nici un alakaluf liber nu va şti nimic, pînă la ultimul dintre cei din urmă care nici el n-a aflat-o încă, acolo jos, pe plaja lui singuratică din insula Santa Inès. Totuşi, gravînd în piatră, nu chipul său, ci pe cel al Creatorului l-a gravat,

fără a avea puterea de a-i descifra mesajul și încă mai puțin voința care l-a inspirat.

Acolo jos, unde se nasc cele patru stele care formează Crucea Sudului, Pămîntul făgăduit abia iese dintre ghețuri, dar mișcarea se accelerează. Carapacea începe să se topească, descoperind sute de insule și calota, crăpîndu-se, eliberează unul după altul canalele dintr-un somn de milioane de ani. Zăpada se retrage de la malul mării, făcînd loc pădurii și stîncilor șiroind de apă. De pe toate vîrfurile munților, ghețarii se pun în mișcare...

Lafko este bătrîn. Coada de vidră este încă însemnul lui înălțat pe arcele tcheloului său, dar Taw, fiul lui, are acum propria sa colibă împodobită cu un craniu de vulpe și nu mai ascultă decît de sine însuși. *Akwal*, pe malul lacului sînt înfipte multe, multe tchelouri. În ciuda numeroșilor morți și a luptelor împotriva elefanților cu colți și a celor pe care Ayayema îi ia cu el, căci aceasta este legea vieții, poporul kaweskarilor numără mulți vînători și femei tinere și viguroase, care dau naștere unor copii puternici. În sînul acestei văi închise, au uitat că pe acest pămînt nu le este dat să aibă parte vreodată de ceva. Asta îi va pierde. Și Lafko este cel care îi avertizează.

Așadar, i-a chemat pe bătrînii și șefii tuturor tcheilor la o întrunire pe malul lacului. Povestește. Astă-noapte, s-a trezit tresărind, ca și cum ar fi fost înjunghiat în colibă. Nu se aflau acolo decît el și ai lui. Toți dormeau. Și totuși simțea o prezență. Nu era Ayayema, fiindcă nu se temea. Dar ceva se mișca. Micul sac atîrnat deasupra capului său se rotea la capătul șnurului. A deschis săculețul. A apucat piatra gravată ca e era mai caldă decît

mîna lui şi i s-a părut că cele patru stele străluceau. N-a durat decît o clipă, dar el le spune kaweskarilor : e un semn. Trebuie să fugă imediat spre sud, fără oprire, căci cei care vin îşi încep marşul şi sînt mulţi cît arborii pădurii. *Arka !* În picioare ! La drum !

Yuras întreabă : „Cine trimite acest semn ?" Lafko nu ştie. Un altul spune că este o cursă întinsă de Ayayema şi că nu va părăsi valea unde a trăit întotdeauna liniştit. Tekwol, care s-a întors de la vînătoare, la trei zile de mers spre nord, n-a zărit nici un fum, oricît de departe şi-a aruncat privirea din vîrful unui munte. Va rămîne şi el. Tsefayok, Tereskat, Petayem şi Kanstay, Tchakwal şi Kyewaytçaloes, de asemenea. Bătrînul e nebun — nu ştie ce spune. Vrea să plece ? Să plece ! dacă mai are puteri s-o facă... Taw, fiul său, spune că-l va urma. Şi Yannoek, nepotul lui, care comandă clanul Şobolanului, şi încă alte cinci tchelouri, dar Lafko se gîndeşte cu tristeţe că pentru a număra clanurile care pleacă îi sînt de-ajuns mîinile sale, o singură dată.

Lafko grăbeşte pregătirile. Sînt lăsate în urmă chiar şi colibele, pentru a putea merge mai repede. Nu se iau decît blănurile, armele de vînătoare, merindea şi focul. *Arka !* La drum !

A doua zi, pe seară, Yerfá cea tînără, fiica lui Tchakwal, avea să le povestească. I-a regăsit ca prin minune. Doar ea a mai putut scăpa. A alergat toată ziua pentru a-i ajunge din urmă. Corpul ei gol este sfîşiat de crengile copacilor. Străinii erau atît de numeroşi, încît nici n-a avut loc vreo luptă. N-au cruţat pe nimeni. Malul lacului era plin de sînge şi ei îşi înmuiau mîinile în sînge pentru a-şi mînji cu el faţa. Apoi şeful lor a răcnit o dată, a ridicat braţele spre soare şi toţi s-au prosternat înaintea lui.

Tchakwal era încă în viaţă, împreună cu Kostora, femeia lui cea mai tînără. Îi legaseră pe amîndoi de un stîlp înfipt în pămînt. Un străin, bărbat înalt, îmbrăcat cu blănuri albe, purtînd pe cap pene de asemenea albe, ţinînd în mînă cu cuţit lung, a înaintat spre ei. A ridicat arma spre soare, apoi a înfipt-o în pieptul lui Tchakwal, înverşunîndu-se pînă cînd, cu cele două mîini, i-a smuls inima. Kostora a pierit în acelaşi chip, după care străinii au izbucnit în urlete pe care Yerfa le aude încă. Tremură. Este epuizată. Lafko a spus : *Arka !* La drum ! Pe obrazul Yerfei curg lacrimi. Nu mai are putere să-i urmeze, şi ei nu vor putea să o aştepte. *„Arka !“* repetă Lafko, care urmăreşte cu privirea neliniştită zborul unei păsări negre pe cer. Yerfa este tînără. Doar peste vreo cîteva luni, pîntecul ei ar putea purta un copil. Yannoek o priveşte pe Yerfa. Taw o priveşte şi el. Fugarii din vale abia dacă numără cincizeci de suflete. Niciodată nu au fost atît de puţini. Vor avea nevoie de pîntecul Yerfei. O va căra Yannoek. O ia pe umeri ca pe o piele de căprioară şi se înfundă în pădure, direct spre sud, pe urmele lui Lafko bătrînul, care îi ghidează, sprijinindu-se într-un toiag...

Cine ştie de cîte ori, secole şi secole de-a rîndul, scena s-a repetat întocmai, de cîte ori au fost pe punctul de a pieri pînă la ultimul, dinaintea cîtor seminţii au fost nevoiţi să fugă, reluîndu-şi drumul de fiecare dată cînd se credeau salvaţi, neamuri tot mai numeroase şi mai puternice, ajutate de divinităţi puternice, străini care îi dispreţuiau şi nu-i cruţau niciodată fiindcă îi socoteau mici şi urîţi, fără nici un rost, chiar mai puţin demni de a trăi decît un animal. În sfîrşit, cine ştie de cîte ori şi după cîte masacre s-a ridicat din rîndurile lor rărite marele bocet, care nu se adresa nimănui, căci nu exista nici un

zeu pentru a-l asculta, şi care ţesea pe sub arcele tchelourilor, de la inimă la inimă, o reţea de tristeţe şi spaimă — singurul element familiar propriu acestui popor abandonat *Akwal aswal Yerfalay*, cîntecul lumii...

Lungul repaus, Lafko l-a găsit, după sute şi sute de ani, pe malul unei mări cenuşii şi neprielnice, unde clanurile s-au oprit. Astăzi, acest loc, aproape tot atît de pustiu ca în ziua cînd l-a descoperit Lafko, se numeşte golful Peñas. Acolo se sfîrşea o lume despre care ei nu ştiau nimic, deoarece umblaseră atît, încît pînă şi următorii lor cei mai apropiaţi se pierduseră în străfundul memoriei lor. Nimeni nu venise după ei pînă aici, căci locurile erau în sfîrşit croite pe măsura lor şi nici un alt popor nu era destul de dotat pentru a îndura spaima care pluteşte ca o brumă permanentă peste acest capăt al pămîntului.

Sînt din nou singuri : kaweskarii, Oamenii. Cele patru stele ale Crucii Sudului, cînd ies din nori, strălucesc aproape deasupra capului lor. Sub un soare care se iveşte rar şi friguros, zilele se împart în chip inegal. Nopţile de iarnă sînt foarte lungi. Şi ele vor deveni din ce în ce mai lungi pe măsură ce vor înainta în universul arhipelagurilor ce se deschide prin canalul Messier, la sud de golful Peñas.

Aici, s-au hotărît Lafko, Yannoek şi ceilalţi să părăsească definitiv continentul, care nu le-a adus decît nenorocire şi sînge. A ajuns un fel de instinct, o sinteză inconştientă a tot ceea ce au îndurat în cursul interminabilei lor migraţii. Fără îndoială, le-au trebuit o sută de ani, poate o mie de ani, pentru a lua această hotărîre. Departe, în nord, fără ştirea lor, depăşindu-le înţelegerea,

s-au format imperii, unele civilizaţii s-au născut, altele au pierit. Regi acoperiţi de aur, oraşe şi porţi sculptate, mari preoţi înveşmîntaţi în alb şi slujiţi de nenumărate fecioare care mai de care mai frumoase. Ei, kaweskarii, sînt aceiaşi, mici şi urîţi.

Şi mai cu seamă nu se grăbesc. Îşi cioplesc topoarele şi acum la fel ca pe vremea celui dintîi Lafko. Doar tchelourile lor s-au mai rotunjit, pentru a rezista la vînt. Nici viaţa nu li s-a schimbat, Căci lor, într-adevăr, le-a trebuit o mie de ani pentru a concepe, prin încercări repetate, o barcă în stare să poarte pe mare toţi membrii unui clan şi să înfrunte furtunile care bîntuie arhipelagurile. O mie de ani pentru a cunoaşte proporţiile unui univers lichid şi a învăţa să-i smulgă tot ce este necesar vieţii. O mie de ani pentru a deveni din nomazi ai pămîntului, nomazi ai mării, pentru a recunoaşte toate canalele şi vînturile care năvălesc, a da nume insulelor fără număr, a prevedea mişcarea dezordonată a mareelor şi a adulmeca williwaurile devastatoare cum îi adulmecau altădată pe străini şi fiarele pădurii. O mie de ani pentru a cunoaşte obiceiurile cîinilor de mare şi plajele unde balenele mor, pentru a inventa arcul şi praştia, pentru a schimba lancea cu harponul, pentru a trece de la piatra cioplită la osul de caşalot şi la cochilia de scoică tăioasă, de la blana de lup la pielea de focă şi de la relativa căldură la frigul cel mai aspru.

O mie de ani...

O mie de ani fără zei noi, fără duhuri miloase, fără bunătate, fără speranţă, fără scăpare. Mereu aceeaşi trinitate răufăcătoare care i-a urmărit pas cu pas în drumul de neschimbat al sufletului lor, Ayayema zăcînd pe fundul

marii sau ascuns în smîrcuri, Mwono punînd sub interdicție munții, Kawtcho bîntuind pe marginea plajelor și trasînd cu prezența sa invizibilă o frontieră terestră, pe care kaweskarii nu o vor străpunge niciodată.

Piatra gravată rămîne rece. Lafko nu se va mai gîndi la ea decît în clipa morții sale, pentru a i-o încredința lui Lafko. Kaweskarii nu mai au nevoie de semne.

Sînt la ei acasă.

Au tot timpul

III. ANII ÎN CARE NU S-A SCHIMBAT NIMIC

Cititorul este îndemnat să cuprindă cu imaginaţia dimensiunile acestui univers şi să păstreze mereu în minte disproporţia infinită dintre aceste imensităţi australe şi numărul tragic de mic al fiinţelor umane care trăiesc aici. Să traducem în cifre seci : de la golful Peñas la Capul Horn, nouă grade latitudine, de la 47° la 56°, sau 540 mile marine, o mie de kilometri de la nord la sud, măsuraţi pe deasupra, în linie dreaptă, dar reţeaua de canale interioare prin arhipelaguri, care sînt domeniul bărcilor, dublează această distanţă. Or, în anii lor cei mai norocoşi, Lafko şi ai săi nu au fost niciodată mai numeroşi de o mie. Să ne imaginăm Franţa populată doar de o mie de locuitori rătăcind pe malurile rîurilor şi ale fluviilor în mici grupuri : asta era ! O singurătate siderală. Şi nimic din relativa dulceaţă a vieţii pe care o oferea clima temperată strămoşilor noştri îndepărtaţi din Paleolitic.

Mai întîi, Cordillera. Dominînd arhipelagurile de la extremul nord pînă la muntele Sarmiento, la sud de Ţara Focului, ea se ridică spre răsărit ca un zid acoperit veşnic de zăpadă şi gheaţă. Cînd iese din nori, închide implacabil orizontul. Ascunsă, o ghicim întotdeauna apăsătoare, im-

penetrabilă, înfricoșătoare și misterioasă. Norii grei dinspre vest se adună pe acest meterez cel puțin zece luni din douăsprezece și trimit peste arhipelaguri cea mai stăruitoare ploaie din lume, ploaie înghețată, care se transformă în ninsoare sau grindină.

În fața Anzilor și paralel, un al doilea zid tot atît de inabordabil formează, spre apus, celălalt hotar al acestui univers. Este un front lichid cenușiu și rece, de valuri enorme și de furtuni rostogolite pe miile de kilometri ale unui ocean furios și gol. Descoperindu-l în chip excepțional calm, printr-una din acele minciuni prin care naturii îi place să-și ascundă ostilitatea, Magellan îl va numi Pacific.

Totul este de altfel minciună în această margine a lumii. Crescută la peste numai doi sau trei metri deasupra nivelului celei mai înalte maree, pădurea care începe nu este decît o cursă, o împletitură de morți-vii care se hrănesc din propria lor putreziciune. Arborii vii se prăbușesc dintr-o dată, viermănoși, strivindu-se unul pe altul, antrenînd imense liane care se înnoadă ca o plasă. Nimic nu este solid. Totul nu este decît înșelătorie și capcană. Cu excepția minusculelor plaje abordabile, vegetația terestră se unește fără întrerupere cu lumea algelor submarine și din nuntirea lor monstruoasă se nasc smîrcuri mortale. Mai sus, acoperind pămîntul, trunchiurile prăvălite se descompun într-o magmă gelatinoasă, uneori groasă de cîțiva metri. O lume neliniștitoare de vegetale asaltează de jos în sus arborii mari și îi ascunde sub alt fel de frunziș decît cel pe care ei îl hrănesc din seva lor. Între viață și moarte, țîșnind din această umiditate absolută, care o condamnă în același timp, pădurea magellanică ezită, înclinînd ușor balanța către viață. Cu patru sute de metri mai sus, totul se sfîrșește. Mușchiul și lichenii, de un

verde de smarald, sau negri, adevărate caracatiţe vegetale, tentaculare, cleioase, lipite de povîrnişuri şi stînci mor la piciorul pereţilor verticali de granit negru. peste care se întind marii gheţari formaţi cu mii şi mii de ani în urmă.

De această pădure aruncată la capătul lumii, Lafko şi ai săi se feresc. Ei nu vor pătrunde aici decît presaţi de necesităţi vitale, pe furiş, ca nişte hoţi, înfricoşîndu-se la orice pas, plecîndu-şi capul şi sufletul sub ameninţările lui Ayayema, doar atît cît să smulgă pădurii şi să aducă repede pe plajă trunchiul drept al unui fag, din care vor face o barcă, sau ramuri flexibile de canelo, pentru arcele colibei. Din pădure coboară şobolani, cîteva vulpi, într-o liniştе abia tulburată, ziua, de ciocănitoarea cu penaj negru şi capul roşu, care se aventurează cîteodată pe aici şi ciocăneşte în trunchiurile arborilor seci, sau, noaptea, de vaietul cucuvelei, care îngheaţă sîngele kaweskarilor : singurele zgomote ale vieţii. Mlaştinile şi turbăriile sînt împărăţia vidrelor. În sfîrşit, arareori, pe culmea vreunui perete abrupt, apare marele cerb austral, inaccesibil cea mai mare parte a timpului, cu excepţia momentelor cînd teribila iarnă îl alungă din munţii lui spre plajele de la marginea apei. Pădurea, o moarte lentă. Continentul, o moarte lentă şi el, epuizarea tuturor forţelor, dacă oamenii nu urmează exemplul lui Lafko şi al celorlalţi şefi de clan care supravieţuiesc schimbîndu-şi fără încetare sălaşul. Mai tîrziu, cei ce vor veni dinspre est cu bărcile lor mari, străinii cu pielea albă, vor trăi această teribilă experienţă.

Şi faptul acesta, Lafko l-a înţeles. El a devenit un om al apei. Ştie să vîneze cormoranul, albatrosul venit din larg, rătăcit în labirintul canalelor, focile de pe bancurile stîncoase, unde se adună pentru a-şi face digestia, delfinul, în timp ce pescuieşte înotînd tacticos de-a lungul plajelor.

unde peștele este mai abundent. Lafko alege după bunul său plac dintre miile și miile de ouă pe care pinguinii, rîndunicile de mare și pescărușii le depun primăvara pe stînci. Știe să răsucească gîtul raţelor, să doboare cu o lovitură de băţ puii leilor de mare a căror carne fragedă o devorează crudă, să adulmece de la mai bine de douăzeci de leghe balena eșuată pe o plajă. Cunoaște toate felurile de scoici ascunse pe fundul apei, în ciorchini, și mai ales enormele cholga pe care femeile clanului le pesmuiesc în pielea goală și cu care kaweskarii se îndoapă, fără ca vreodată, din respect faţă de mare, să arunce înapoi cochiliile goale ; așa se face că pretutindeni, pe toate plajele marii strîmtori pînă la canalul Messier, vezi grămezi tot atît de înalte ca și tchelourile, căci, iată, sînt cinci mii de ani de cînd lucrurile se întîmplă la fel.

Lafko știe că wiro, o algă gigantică ieșită din adîncuri, balizează coastele periculoase și semnalează sensul și intensitatea curenţilor. Cunoaște schimbările vremii, liniștea prevestitoare a uraganului, viclenia anumitor vînturi molcuţe, care, întorcîndu-se dintr-o dată cu o viteză năucitoare, pot să ucidă prin îngheţ pe cei surprinși în afara refugiilor adăpostite. El știe că în timp ce bate vîntul de nord-vest trebuie să tragă bărcile la mal, chiar și sub amenințarea lui Ayayema ; că la anumite ore ale zilei și în anumite șenale, mareele, întîlnindu-se, se reped una în cealaltă și se contopesc într-un val enorm. Știe. Știe totul, căci iată, sînt cinci mii de ani de cînd se întîmplă toate acestea.

A supravieţuit, cu trupul și sufletul, miilor și miilor de nopţi — nopţilor din reţeaua de șenale, atît de întunecoase, înecate în torente de apă, cufundate în zgomotul lugubru al furtunii, căreia, pentru a lupta, pentru a nu ceda spaimei și asaltului continuu împotriva vieţii sale, el nu-i poate opune decît arcele tremurătoare ale colibei și

focul care arde lîngă el. În fiecare dimineaţă, de cinci mii de ani, fără ajutorul cuiva de aici, de jos, sau de Dincolo, Lafko îşi regăseşte curajul de a trăi. El nu-şi închipuie un alt destin la capătul cursei cotidiene a soarelui decît tot încă o noapte aidoma celei de dinainte, şi totuşi, singur sau aproape singur, curajul nu-i lipseşte. Dincolo de rotirea unui număr limitat de Luni pe cer, şi de anotimpuri, el nu măsoară anii. Se află la el acasă. Are timp.

Avea timp....

S-au scurs cinci mii de ani şi el nu a făcut nimic. Aşa a fost să fie. El este Lafko, fiul lui Taw, fiul lui Lafko. Cu el, în aceeaşi barcă şi sub acelaşi tchelou, Wauda, femeia lui, şi Yannoek, Yerfa şi micul Tonko, Tsefayok şi Kostora, şi alţi cîţiva... Şezînd chircîţi pe călcîie, răzuiesc oase de balenă pentru a obţine din ele aceleaşi harpoane, scobesc aceleaşi trunchiuri de fag pentru a-şi meşteri aceleaşi bărci şi cîntă mereu aceleaşi cîntece pe aceeaşi notă unică şi continuă, cîntecele vieţii, cel al şobolanului, al păianjenului, al focii care mugeşte pe stînci sau ale lui Palpal, papagalul, şi, totodată, cîntecul morţii : *Akwal aswal Yerfalay*, cîntecul lumii... Nimic nu s-a schimbat...

Lafko, fiul lui Taw, fiul lui Lafko... Dar timpul care se scurge îi este acum măsurat. El nu bănuieşte existenţa altor oameni. Este incapabil să-şi imagineze că dincolo de locul unde răsare soarele, de cealaltă parte a unui deşert lichid tumultuos şi cenuşiu, care lui nu-i spune nimic, veghează în turnul lui un străin, în faţa valurilor oceanului, care a înţeles că graniţele universului nu se sfîrşesc acolo unde apune soarele.

Cu un deget pe pergamentul derulat, acoperit de linii obscure, care înfăţişează în maniera de a picta a călugărilor săi prima reprezentare inteligibilă a Pămîntului, înconjurat de căpitani mauri, de savanţi evrei, de geografi germani, de *bieţii cavaleri ai lui Hristos*, templieri portu-

ghezi camuflaţi, deţinători ai secretelor nautice ale vechiului ordin, de marinari analfabeţi portughezi, bretoni, catalani, maiorcani, Don Henrique, zis Navigatorul *, fiul regelui Ioan I al Portugaliei, a descopenit Ţara Focului şi acel *paso* care se înfundă aici, ducînd spre Vest. Acolo nu-i pămînt, ipoteza e fulgurantă, o sclipire suverană a spiritului. De sus, din al său far-donjon din Sagres, aproape de capul Saint-Vicent, în Algarve, urmărind cu ochii ţintă mişcările cerului şi rapoartele secrete ale agenţilor săi din toate marile porturi, ale Europei, Don Henrique îşi poiectează atît de departe gîndirea lui nouă, încît întreaga geografie a lumii se şi află în mîna sa.

Don Henrique *vede*. A văzut tot, a înţeles tot. Conform ordinelor sale profetice, atelierele copiştilor săi desenează continente şi arhipelaguri necunoscute, asupra cărora el are o viziune exactă. Redactează pentru căpitanii săi instrucţiuni sigilate cu propria-i pecete, care nu trebuiau să fie deschise decît în larg. Din şantierele sale navale ies corăbii scurte şi burtoase, care se îndreaptă spre miazăzi şi spre soare-apune.

Iată că, pentru Lafko, vremea străinilor s-a întors.

Lafko n-o ştie încă.

Aşteaptă. Fără a avea conştiinţa că aşteaptă.

---

* Henrique Navigatorul, 1393—1460, prinţ portughez, fiul regelui Ioan I. A întemeiat un observator şi o şcoală de navigaţie în Sagres, reşedinţa sa. A organizat numeroase expediţii cu scopul explorării ţărmurilor de NV ale Africii şi al descoperirii drumului maritim spre India. A patronat expediţiile care au explorat coasta de V a Africii, punînd bazele expansiunii coloniale în Africa. *(N. tr.)*.

IV. SECRETELE NÜRNBERGULUI

La joncţiunea dintre cele două secole, al XV-lea şi al XVI-lea, cînd Lafko va fi scos din vizuina lui, toţi marii căpitani din vremea aceea. portughezi, spanioli, olandezi, toţi devoratorii de ocean, marinari chemaţi de necuprinsul mărilor şi de orizonturi incerte, geografi deţinători de secrete, piloţi pe jumătate vrăjitori care îşi îndreaptă spre stele primele astrolaburi, sub privirea uluită a prostimii echipajului, toţi armatorii marilor riscuri, gata să-şi trimită vasele pe ruta fabuloasă a mirodeniilor şi a aurului, pornind de la cel mai mic indiciu scăpat într-o tavernă portuară, toţi constructorii de nave capabili să interpreteze, cum ai citi în palmă, oboseala carenelor şi distorsiunea greementelor unor corăbii revenite în chip miraculos de dincolo de orice certitudine, cu echipajele lor de muribunzi, toţi prinţii oraşelor maritime şi toţi consilierii acestor prinţi, care întreţin cu pungi doldora o mulţime de spioni în toate porturile Europei, unde se încheie conturile unei lumi perfect rotunde, toţi gabierii care, văzînd la apus păsări de o specie necunoscută, vestesc un pămînt care se ascunde, toţi, cu carte, fără carte, puternici sau umili, gata să se reîmbarce imediat pentru infer-

mările abia părăsite, unde se ascunde adevărul pe care îl presimt —, toţi sînt fiii spirituali ai lui Don Henrique Navigatorul. Mort de patruzeci de ani, în 1460, din vîrful donjonului său stropit de jur-împrejur de valuri, unde şi-a înălţat mormîntul, el îi ţine pe toţi în mînă şi îi lansează la asaltul unei lumi pe care o ghicise în întregime.

Secretele lui Don Henrique nu mai sînt chiar cu totul secrete. Cei cu care le împărţea în donjonul din Sagres se împrăştiaseră la moartea lui, ducînd cu ei spre porturile lor-de baştină viziunea insulelor şi a continentelor, grăbiţi să le reaşeze din memorie pe fanteziste portulanuri, unde se recunoaşte schiţat traseul coastelor necunoscute : coastele celor două Americi, cele ale Africii şi ale Capului său, separînd două oceane, India, China şi Japonia, pînă la îndepărtatele şi miticele Moluce, botezate cu acest nume înainte chiar de a fi fost descoperite. Ei sînt marii iniţiaţi ai acestor epoci. Pentru a intra în confreria lor şi a avea acces la secretele lor, trebuie să plăteşti cu alte secrete. Vînturi dominante, curenţi de larg, pămînturi incerte întrevăzute în ceaţă de pescuitorii de balene îngroziţi, poveştile unor căpitani rătăciţi, care au descoperit arbori plutind încă plini de frunze verzi la mii şi mii de leghe de un ţărm identificat, legende celtice şi norvegiene, acele Saga ale navigatorilor, dezgropate în bibliotecile mănăstirilor nordice, jurnale de bord furate, vorbele marinarilor cărora li se dă să bea prin tripourile din Lisabona, Saint-Malo, Anvers şi care sînt găsiţi apoi în şanţ cu un pumnal înfipt în spate, amuţiţi pentru totdeauna — aşa arată monedele de schimb pentru a dobîndi cheile unei lumi pe care şi-o împart iniţiaţii între ei. Cei din diferitele porturi unde se pregătesc primele mari expediţii maritime sînt geloşi, se urăsc, se spionează. Îşi trimit ucigaşi, fermecă-

tori, cumpărători de suflete, dar pasiunea lor se dovedește în cele din urmă mai puternică decît rivalitățile. Omorîndu-se între ei, nu se pot împiedica să se și întrajutoreze, spre gloria și profitul lor, căci nici unul dintre ei nu deține algoritmul complet al acestui *puzzle*. Lipsește întotdeauna o piesă sau alta menită să explice inexplicabilul, detaliul revelator care va da sens maniei portulanelor. De altfel, de la portulan s-a trecut la globul terestru. Revelație majoră a acestui sfîrșit de secol. Lovitura de trăznet care a făcut să pîrîie velatura grelelor caravele ascunse în fundul cheiurilor adăpostite de privirile indiscrete și ale căror destinații nebunești le cunosc doar căpitanii.

Vizionarul metodic al globului nostru rotund și desăvîrșit, creierul iluminat care l-a conceput este un evreu neamț convertit, din Nürnberg, un șoarece de bibliotecă cu o strălucită intuiție, numit Martin Behaim.

Departe de mări și oceane, Nürnbergul, pe teritoriul german, este Roma geografilor, loc de pelerinaj pe care orice căpitan cu ambiții trebuie să-l facă înainte de marea plecare, așa cum medicii se duc la Montpellier, matematicienii la Salerno, filosofii la Heidelberg. Depozitar al secretelor din Sagres transmise de învățații evrei ce-l înconjuraseră nu de mult pe Don Henrique, Martin Behaim este de acum înainte maestrul, lumina geografiei. Nu se ajunge la el cu ușurință. Trebuie să străbați printr-o rețea de inițiatori secundari, care îi filtrează pe vizitatori. Pe căpitanul în sfîrșit admis, care i se prezintă, maestrul îl întreabă : „Ce am de învățat de la dumneavoastră ?" Un preț care trebuie plătit pentru a avea acces la marele secret, lumea lui Martin Behaim. Un flamand a urmărit

balena albă chiar pînă la un pas de ţărmurile necunoscute, un malvin a făcut troc cu ambră, departe, în vest, cu sălbatici împodobiţi cu pene, un portughez a navigat de-a lungul coastelor braziliene fără a-şi închipui că descoperise un continent, un olandez purtat spre sud de o furtună care nu-l slăbise o lună de zile a văzut ivindu-se un cap înzăpezit, dominînd un curent puternic, ce părea a veni dintre pămînturi... Cu douăzeci de ani înaintea lui Magellan, acela se apropiase fără să ştie de împărăţia lichidă a lui Lafko.

Stînd într-un fotoliu cu spătarul drept, îmbrăcat în negru, cu o bonetă înfundată pe cap, Behaim ascultă în tăcere. Privirea lui, a cărei intensitate ar vrea s-o facă insesizabilă, dar care nu-l părăseşte pe interlocutor, scoate la iveală cele mai ascunse gînduri, separă adevărul de imaginar, care se confundă foarte adesea la aceşti marinari hrăniţi cu legende, temători de Dumnezeu şi superstiţioşi ca femeile. Interdicţiile creştine atîrnă greu şi frînează ştiinţa gîngavă încă, terorizînd spiritele cele mai aerisite ale timpului, căci ne aflăm cu un secol înaintea naşterii lui Galilei, acela pe care tribunalul Inchiziţiei îl va condamna, cu zece ani înainte de a se ivi Copernic, care, la rîndul său nu-şi va publica teoriile decît cu cîteva zile înaintea morţii, de frica excomunicării şi a ameninţărilor la adresa persoanei sale fizice. Dar Behaim, evreu convertit, nu mai este evreu, dar nici creştin. Dogmatismul Scripturilor nu-l mai stînjeneşte şi nu mai cunoaşte altă lege decît rigoarea inteligenţei sale. Atitudine de neconceput la vremea aceea. Iată de ce dă dovadă de o imensă prudenţă, îşi apără casa şi accesul în ea printr-un invizibil zid de apărare, constituit din probe iniţiatice care trebuie trecute, şi se deschide puţin cîte puţin şi rar,

doar pe măsura inteligenței și a complicității științifice descoperite la cei pe care a acceptat să-i primească.

Stă și ascultă. Se aude scîrțîitul penei secretarului, care transcrie cuvînt cu cuvînt ce spune vizitatorul. Apoi Behaim recitește cu glas tare și dă din cap. „Vă rog să precizați, ordonă el. Cîte zile ați mers pe mare ? Sub ce vînturi ? Ce schimbări de cap ? Ați estimat poziția ? Aproximativ cu ce viteză ? Cît de caldă sau de rece a fost apa mării ? dar aerul ? Ce specii de pești și de păsări ați întîlnit ? Domnul căpitan știe să deseneze ? Nu ? Atunci scribul va desena pentru el, conform indicațiilor sale. Să reluăm. Barca abandonată care plutea pe jumătate scufundată și nu semăna cu nimic cunoscut..." Răspunsul căpitanului : „N-am putut s-o examinez de aproape. Echipajul mă amenințase că se răscoală dacă dau ordin să ne apropiem prea mult de barca aceea blestemată. Vedeam în ea un semn al morții. Ne pierdusem de trei luni, incapabili să ne regăsim drumul sub un cer cu stele noi, din care Steaua Polară lipsea. Din toată barca n-am deslușit decît niște scînduri cusute parcă una de alta și un fel de vîslă legată, care avea forma unei lopeți... La drept vorbind, nici nu vroiam să știu mai mult. Un talaz mi-a luat cu el doi oameni, care s-au dus la fund între nava mea și barcă..."

Behaim dă din umeri. Căpitanul ăsta e un nătărău, un pîrlit, nedemn de descoperirea sa, incapabil să-i interpreteze sensul. Îl va întreba despre stele, dar fără a-l lăsa să ghicească sub ce ceruri rătăcea epava acelei bărci, avangardă a unei lumi întregi. Compartimentele bibliotecii sale sînt doldora de cărți groase, legate în cheutori de argint, de pergamente rulate, de dosare îndesate în mape din piele, însemnate cu nume latine. Îi spune unul dintre aceste nume scribului cățărat pe o scară sprijinită de bibliotecă. I se aduce dosarul. Totul se leagă. Stelele, el le

cunoaște. Și acestui cap întrezărit sub zăpadă, cu un fel de estuar la poalele lui, îi cunoaște poziția. Despre barca din scînduri cusute, aude a doua oară. Are chiar și o schiță, desenată de un portughez cu cîțiva ani în urmă, precum și relatarea care o însoțește : Barca era intactă și plutea. Pe fundul ambarcațiunii, pe un suport grosolan de argilă, se vedeau urme de foc... Căpitanul, întrebat, confirmă : „Era cu siguranță o barcă de felul acesta". Nu mai are nimic de stors de aici. Behaim se descotorosește de el, oferindu-i în schimb cîteva firimituri din știința lui, despre locurile de trecere a balenelor în largul Azorelor, o adevărată comoară pentru acest om de treabă care nu vede dincolo de mulțimea de barili cu ulei împuțit, din flancurile navei sale.

Așa se ivește Lafko — pe neașteptate — din neantul unde îl ținuse Dumnezeu ascuns cincizeci de secole, fiindcă, dincolo de universul lui — și de acest cap misterios care se va numi în curînd capul Fecioarelor, marcînd într-adevăr intrarea în marea strîmtoare ghicită —, două din bărcile sale, la cîțiva ani distanță, luate de Ayayema în vacarmul unei nopți cu furtună, în timp ce el dormea pe uscat, au plutit în voia soartei pînă la Nürnberg, traversînd timpul și spațiul.

Cu o pensulă fină, Behaim adaugă el însuși cu mînă sigură, pe primul dintre toate globurile terestre care au fost vreodată concepute, reprezentarea desenată a informațiilor pe care le consideră de acum certe. Capului unde sfîrșește acest pămînt, unde nimeni n-a debarcat, încă nu-i dă un nume, dar îl trasează în așa fel, haşurat cu linii și puncte, evocînd ploaia și zăpada, încît Magellan nu se va înșela cîtuși de puțin. Apoi se gîndește la forța argesivă a curentului care îi fusese descris în mai multe rînduri, la violența valurilor de la poalele acestui cap,

inexpicabilă altfel decît printr-o țîșnire dintr-un gît de mare îngust, o strîmtoare, o trecătoare care comunică cu o altă masă de apă liberă, împingînd dinspre vest cu toată greutatea ei formidabilă. Ca urmare, desenează o insulă, la sud de cap și făcîndu-i față. Acum nu mai este vorba doar de o viziune, ca la Henrique Navigatorul profetizînd Țara Focului, o ipoteză abia, mai mult sau mai puțin. Acest pămînt nu fusese văzut de nimeni, niciodată. Nimeni nu-i bănuise prezența. Nu i se vorbise de el niciodată. Despre cap, da. Despre insulă, nu. Dar este ultima piesă a *puzzle*-lui și el știe că trebuie așezată acolo, ca un stîlp de catedrală, fiindcă arhitectura globului este de neconceput altfel. N-o inventează. Îi este de ajuns să închidă ochii și să se adîncească în gînduri pentru ca ea, această insulă, să-i răsară în față. Apoi caligrafiază treizeci de litere gotice înconjurate de linii țuguiate, figurînd valurile înspumate care se pierd în reprezentarea punctată a acestei *Terra incognito* : TRECERE SPRE MAREA CEA MARE DIN VEST. În sfîrșit, așa după cum cerea admirabilul romantism al vremii, care nu putea depăși imaginile naive, între cozi de balene ieșind din oceanul dezlănțuit și foci întinse pe stînci ca niște animale heraldice, desenează la intrarea în strîmtoare o minusculă bărcuță condusă de sălbatici goi, al căror șef seamănă cu Lafko.

Behaim are o ușoară strîngere de inimă, de milă, știind că toate caravelele care se pregătesc vor fi burdușite de soldați, de călugări, de capelani, de artileriști, de crucifixuri, de tunici călugărești și de statui de sfinți, de patrafire aurite și potire și cufere pline de hostii întru convertirea întregului pămînt sub amenințarea arhebuzelor. Întregul pămînt, în afara lui Lafko. Ceea ce Behaim nu știe, fiindcă ignoră planul divin. Cu un ușor surîs trist, undeva, în mijlocul strîmtorii, pe o altă insulă schițată dintr-o

trăsătură de penel, desenează o cruce înfiptă în pămînt. Şi chiar acolo o va înfige Magellan...

Se dă un pas înapoi şi îşi judecă opera. Este într-adevăr opera vieţii sale. În cabinetul secret alipit bibliotecii, luminat de sfeşnice care proiectează umbre pe pereţi, troneză sfera fabuloasă, monumentală, reprezentare interzisă a acestei lumi, Polul Nord atingînd plafonul iar Ecuatorul fiind înconjurat de o galerie la care se ajunge pe o scară. O minunată lucrare de tîmplărie acoperită cu pergament, pe care nu se află nici un detaliu al geografiei globului asupra căruia Behaim să nu fi revenit de mai multe ori, cerînd mărturii directe mai multor căpitani, înainte de a-l fi schiţat el însuşi cu vîrful penelului său. Nimeni nu intră niciodată în această încăpere, în afara sa şi a celor mai mari dintre căpitanii consideraţi de el demni de a primi revelaţia.

Iar ei sînt foarte puţini : Diego Cam, Bartolomeu Dias, Vasco da Gama, Pedro Cabral, Cristofor Columb, Nuñez de Balboa, Magellan... Prinţi de geniu îi finanţează, Manuel I al Portugaliei, în Spania, regina Isabela, apoi Ferdinand de Aragon şi Carol Quintul. Nu sînt nici pescuitori de balene, nici vulgari traficanţi de mirodenii, ci adevăraţi seniori ai mării, care îşi vor dărui întreaga lume la douăzeci de ani după ce şi-o vor fi împărţit-o între ei. O cunosc în mai mare măsură decît alţii, îi intuiesc multe necunoscute, dar cu toţii fac călătoria la Nürnberg, fiindcă doar aici se află cheia succesului lor, certitudinile. În această epocă a dorinţelor nebuneşti, în care aurul prinţilor curge gîrlă pentru a arma cele mai bune corăbii, pentru a angaja pe cei mai buni piloţi, pentru a-şi asigura cele mai recente hărţi şi tot ceea ce ştiinţa maritimă oferă mai exact, dezinteresul maestrului din Nürnberg uluieşte. Nu mai puţin şi faptul că, în mijlocul atîtor rivalităţi, a rămas în viaţă : era însă de neînlocuit, unic, şi singura

răsplată pe care o aştepta pentru ştiinţa sa era de a o vedea salutată de fapte.

Şi va fi, cel puţin în două rînduri, încă din timpul vieţii sale. Vasco da Gama, după Cam şi Días, coboară gradele de latitudine de-a lungul coastei Africii pînă la capul Bunei Speranţe, pe care se decide în cele din urmă să-l depăşească pentru a naviga spre Moluce, în ciuda rugăminţilor echipajului terifiat, dar el nu are un merit prea mare în afara aceluia al puterii de-a îndura. Căci *ştia*. Ruta îi fusese trasată în întregime de Behaim, la Nürnberg. Cînd Cristofor Columb, înfruntînd revolta marinarilor săi, le jură că după un număr de zile la orizont se va ivi un pămînt necunoscut, el văzuse deja acest pămînt, cu poziţia sa aproape exactă, pe globul din Nürnberg. Cînd, în sfîrşit, pămîntul căutat va apărea, el se va simţi desigur uşurat, dar mirat, nu. Căci el *ştia*.

N-au existat mari descoperitori, ci doar marinari curajoşi, avizaţi. Sau, mai precis, n-a existat decît unul : Behaim.

Behaim moare în 1507. Dar va supravieţui prin doi bărbaţi, care, în numele lui Martin Behaim, vor pecetlui într-o oarecare măsură destinul lui Lafko.

Primul este Balboa. În 1513, el debarcă la Darien pe coasta atlantică, chiar în punctul unde ceea ce se va numi mai tîrziu Istmul Panama se îngustează la maxim. De unde a ştiut el că este vorba de un istm şi că la numai cîteva zile de mers se întinde un alt imens ocean, care scaldă toată coasta occidentală a Americii de Sud ? Fusese unul dintre apropiaţii lui Martin Behaim, nu de mult, în Nürnberg... Balboa pătrunde în junglă pe drumul cel mai scurt şi descoperă Pacificul. Alţii vor veni pe urmele

lui. Aceştia sînt lupi. Ruta lor spre sud este plantată cu cruci, jalonată cu sînge. Pizzaro, în Perú. Almagro, în Chile. Pedro de Valvidía, în fine, care ajunge în 1550, dar fără a se aventura mai departe, pînă la pustiul golf Peñas. Aici se deschide sumbrul canal Messier şi lumea verde-albastră a arhipelagurilor în sînul cărora dispăruseră, retrăgîndu-se în umbră în mod voit, cu mii de ani înainte, Lafko şi bărcile lui, pentru a fugi de cei ce veneau... cei ce vin şi care, mai tîrziu, vor sfîrşi prin a-i regăsi.

Al doilea este Magellan. Fernao de Magalhães. Pe cît de lungă, ezitantă şi aproape silită va fi înaintarea celor veniţi din nord, întîrziată de cruzimea climei, de vidul şi configuraţia lipsită de orice noimă a acestei interminabile succesiuni de mii de insule pustii, pe atît irupţia corăbiilor lui Magellan prin poarta orientală a Tchasului — marea strîmtoare a kaweskarilor, fapt de neconceput pentru ei şi care avea să le nimicească însăşi concepţia despre lume — îi va anunţa, dintr-o dată, lui Lafko faptul că el şi toţi ai lui sînt condamnaţi. Un miracol a fost că ştiind, înţelegînd şi admiţînd aceasta, ei vor supravieţui încă cinci sute de ani.

Aşadar, sub comanda lui Magellan, la 10 august 1519, cinci corăbii spaniole plecau din Sevilla cu două sute şaizeci de oameni la bord. Fiecare s-a spovedit şi a primit împărtăşania. Clopotele tuturor bisericilor bat. Pe ţărmurile Guadalquivirului tunurile salută drapelul regal desfăşurat pe cel mai înalt catarg al *Trinidadului,* nava-amiral a lui Magellan. Carol I, rege al Spaniei, împărat al Germaniei, rege al Siciliei, duce de Burgundia şi prinţ al Ţărilor de Jos, finanţează expediţia. Marele Consiliu al Indiilor a redactat instrucţiunile secrete. Magellan poartă dublul titlu de amiral şi căpitan-general. El, ofiţer fără

noroc, sărac și doar cu prea puțin sînge albastru, fără protector, aproape fără prieteni, dispreţuind banii, urînd curtenii, sec și tăios, incapabil să-și plece capul și năpăstuit cu un caracter porcesc, îmbrăcat la întîmplare, oacheș, plăpînd, murdar, urît, șchiop și portughez pe deasupra, de unul singur și numai cu argumentele sale a cîștigat încrederea celui mai puternic rege din lume ! De ce ?

Fiindcă pămîntul este rotund !

Pămîntul este rotund și poate fi înconjurat. Este o idee care circulă printre iniţiaţi, o idee eretică, exprimată în șoaptă, dar nimeni altcineva în afara lui Magellan nu posedă ilustraţia care i-a conferit încrederea regelui : un glob terestru, mic de data aceasta, confecţionat la Nürnberg, după indicaţiile sale precise, de un alt geograf german, Johann Schoener, care fusese elevul lui Behaim și, prin filiaţie spirituală, al lui Don Henrique Navigatorul. Trecătoarea sudului figurează. Globul va fi îmbarcat la bordul *Trinidadului* și prezentat ofiţerilor neîncrezători, îndată ce interdicţia de a dezvălui secretul va fi ridicată.

— Și aia ce-i ? întrebase Carol I, în ajunul îmbarcării, desemnînd o barcă minusculă, condusă de sălbatici goi și pletoși, pe care Johann Schoener și Magellan o copiaseră întocmai de pe sfera lui Behaim, la intrarea în „Trecătoarea spre Marea cea mare din vest".

— Acolo, Sire, a răspuns Magellan, sînt primii supuși ai Majestăţii-Voastre din această parte a pămîntului și primii creștini ai viitoarelor Dumneavoastră cuceriri...

Doar că în această privinţă se înșela.

În ciuda numeroaselor contacte, pe Lafko, refugiat în trecut, într-un mod aproape metafizic, nu va pune mîna nimeni, niciodată.

V. MAGELLAN

În această iarnă australă a anului 1520, nu mai lipsesc decît patru grade latitudine sudică şi o formidabilă coliziune predestinată pentru ca barca lui Lafko, rătăcind în paleolitic, să-şi încrucişeze drumul cu caravelele lui Magellan la cel de al doilea gulet * al marii strîmtori : un fel de fisiune atomică se va produce în creierul primitiv al lui Lafko în momentul întîlnirii. Şi tot numai patru luni, adică răgazul fiecăruia de a ieşi teafăr şi nevătămat din infernul de zăpadă şi vînt, timp trăit într-o întunecime aproape totală, într-o singurătate de sfîrşit al lumii. La trei sute de mile marine unul de celălalt, 570 km fără nici un vînt viu, două minuscule aglomerate distincte de lumini mici şi tremurătoare străpung lunga noapte, ca nişte stele muribunde. Magellan iernează la Puerto San-Julian, un golf pustiu şi dezgolit pe coasta Patagoniei. Lafko rătăceşte, în tovărăşia altor două clanuri, în partea orientală a strîmtorii, între cele două intrări.

Magellan a înfipt o cruce pe o dună bătută de furtuni. Este prima dintr-o serie lungă, sfinţită de capelanii vineţi de frig. Marinarii sînt înnebuniţi de groază. Scăderea ter-

* Intrare îngustă într-un port, canal, strîmtoare. *(N. tr.)*

mometrului le pare un blestem divin. Nimeni nu navigase pînă atunci atît de departe spre sud. Vasco da Gama, cu douăzeci de ani mai devreme, depăşise capătul Africii la paralela 35° latitudine sudică. Dumnezeu se îndurase greu de el. Ei se aflau la 49° şi nu se anunţa nici o strîmtoare. De ce nu se mai sfîrşea acest continent ? Vîntul dărîmase crucea, pe care fură obligaţi să o înfigă din nou. Nu cumva era un semn ? Un ordin de a pleca în cea mai mare grabă şi de a se întoarce în Sevilla, cerînd iertare lui Dumnezeu ? Amiralul înăbuşise două revolte, predase călăului cîţiva marinari, pusese în fiare un căpitan.

Pămîntul îngheaţă. Solul se crapă ca de explozii subterane. Frînghiile sînt îmbrăcate în gheaţă. Pînzele se sparg ca sticla. În septembrie, sînt tot acolo. Apa dulce este raţionalizată. Biscuiţii marinăreşti, tari ca piatra. Carnea sărată se descompune şi, chiar dacă se poate omorî cîte o focă, carnea ei grasă îi îmbolnăveşte pe marinari. Anemiaţi, pielea lor se acoperă de abcese. Dinţii le cad. Unii pier de foame, neputînd digera nimic. Alţii mor de tristeţe şi de descurajare. Toţi sînt descumpăniţi, conştienţi că nu se pot adapta, moral şi fizic, acestor condiţii de viaţă inumană la care Lafko — dar ei nu ştiu asta — se acomodează de cinci mii de ani prin toate resursele stereotipizate ale inteligenţei lui tenace.

Apariţia patagonezilor în tabără i-a distrat pe marinari o vreme. În ochii acestor latini scunzi, ei par nişte uriaşi, un fel de maimuţe îmbrăcate în piei de animal, care le acoperă pînă la genunchi picioarele şi labele şi lasă pe zăpadă urme ca de urs. Femeile lor sînt grase şi mari, şi mamelele enorme, care atîrnă, îi fac să izbucnească în hohote de rîs anormale. Ei vin din interiorul continentului, şi nu se apropie de ţărm decît cu teamă şi repulsie. Apa nu este elementul lor. Nu sînt ei oamenii cu

barca, pe care și-i închipuia Behaim și despre care Magellan zicea că vor fi „primii supuși ai Majestății Sale". Or fi chiar oameni ? Pentru a se convinge, capturează unul care, îngrozit, se lasă tîrît, în timp ce ceilalți fug pentru a urmări scena de departe. Îl învață numele lui Iisus, pe care uriașul îl repetă cu glas neobișnuit de puternic, apoi „Tatăl nostru", pe care îl recită rotindu-și ochii aiuriți, dar fără a sări un cuvînt. Este pus să îngenuncheze la piciorul crucii, unde capelanul îl botează dîndu-i numele de Juan. Este îmbrăcat cu o vestă și un pantalon, i se acoperă capul cu o pălărie și i se dăruiesc niște zurgălăi, pe care îi agită ca prostul cînd îi reîntîlnește pe cei din tribul lui. Magellan ridică din umeri. Echipajul rîde, fără a înțelege cît de lugubră este această scenă. Capelanul îl laudă pe Domnul. Fiecare se poartă după cum îi e starea : prințul, poporul, preoții. Rezultatul nu se lasă așteptat. Se aud urlete înspăimîntătoare. Este Juan, care moare masacrat de ai lui, ciopîrțit. Ceilalți continuă să umble de colo-colo în jurul taberei străinilor, fascinați de propria lor spaimă și devorați de curiozitate. Femelele cu piept enorm scot echipajul din minți. Vor fi lupte și morți de o parte și de alta și copulații uimitoare între aceste femei cît un munte în patru labe și acești creștini cu pielea lividă, avangarda Occidentului, care se bîțîie de-a-mpicioarele în zăpadă ca niște țăpi, cu nădragii în vine. Copiii care se vor naște mai apoi din aceste uniri vor fi sufocați de mamele lor imediat după tăierea cordonului ombilical...

Din ziua aceea, patagonezii se retrag, protejați de un nor de săgeți, și dispar din peisaj, împingînd înainte, ca pe-o ciurdă, monstruoasele lor femei. Marinarii recad în torpoarea lor morală, ca și cînd femeile ar fi luat cu ele partea cea mai omenească a sufletului lor. Rămîn în ta-

bără doi prizonieri, doi sălbatici pe care Magellan îşi propune să-i ofere regelui Spaniei. Refuzînd orice hrană, ei vor muri curînd.

Zilele se măresc. Frigul cedează. Amiralul a dat ordinul să fie gata de drum. Împinsă spre coastă de o furtună, una dintre cele cinci nave e pierdută. Alta a fugit spre Spania, pentru a descrie acolo nebunia amiralului care se închide în cabina sa, la bordul *Trinidadului,* între patru pereţi cu globul său pămîntesc, pe care îl contemplă ore şi ore întregi şi în care se încăpăţînează să creadă, doar el. Magellan a jurat în faţa echipajelor întrunite : „Nu voi face calea-întoarsă înainte de a atinge 75° !“ Ceea ce însemna : „Dincolo, pe lumea cealaltă“. Revoltele reîncep. Capul încă unuia dintre căpitani cade pe butucul care a servit şi execuţiilor precedente. Peste cincizeci şi opt de ani, făcînd faţă unei revolte pentru motive asemănătoare, în acelaşi golf San-Julian, sir Francis Drake o va pedepsi cu asprime, ordonînd folosirea aceluiaşi butuc găsit acolo şi pe care se păstrau încă petele de sînge. Cît priveşte crucea, nici urmă de ea...

Trei corăbii îşi reiau drumul : *Conception, Victoria, Trinidad.* Voinţa de fier a amiralului a învins toate obstacolele şi toate opoziţiile. În numele regelui ? Doar în aparenţă. În numele imaginaţiei care-şi inventează fără încetare un pretext numai pentru că, între trecut şi viitor, între memorie şi intuiţie, cei mai dotaţi dintre oameni se plictisesc şi nu se lasă pînă nu precipită mersul lucrurilor. O mişcare perpetuă. Orbitoarea fugă înainte... Pentru a afla ce se petrece de cealaltă parte a lumii cunoscute, pînă în ziua în care, pe bună dreptate, de dincolo se porneşte mînia divină.

De ea se tem şi marinarii lui Magellan, de această pedeapsă care îi aşteaptă dincolo de acest cap lugubru,

care tocmai apare sub rafale de ploaie. Cît vezi cu ochii, el este înconjurat de stînci de care se sparge marea, proiectînd spre cer vîrtejuri de stropi asemenea unor fantome albe. 52 de grade latitudine sudică... Furtuna a reînceput. Vergile se prăbuşesc omorînd oameni. Chilele răzuiesc bancurile stîncoase. Valuri enorme mătură puntea corăbiilor, deformînd cabestanul, distrugînd bărcile. Ancorele sînt smulse. Amiralul s-a prins de catargul ârtimon, alături de timonier, şi el legat. În interiorul celor trei corăbii, este un adevărat infern. Cabinele echipajului inundate, traversate de obiecte plutind, butoaie sparte care se izbesc dintr-un perete într-altul, distrugînd totul în jur. Marinarii îşi astupă urechile ca să nu mai audă izbiturile înspăimîntătoare ale valurilor, care asaltează bordajele. Capelanul se tîrăşte pe punte, de la unul la altul, dîndu-le dezlegarea de păcate. Din dreptul capului porneşte un curent puternic, care umflă şi mai mult marea şi duce mica escadră în larg, navele coborînd pe valuri de parcă ar cădea într-un puţ fără fund. Cei mai apropiaţi de Magellan îl imploră să renunţe, să fugă, să se îndepărteze pentru totdeauna de locurile acelea. Dar amiralul surîde, el, bărbatul cel mai sever şi cel mai glacial cu putinţă ! Şiroind de apă, ud pînă la os, chinuit de dureri în tot corpul lui plăpînd, contemplîndu-şi flota devastată, fără speranţa vreunui ajutor, la mii de leghe de Spania, Magellan surîde. Dă un ordin. Ridică pe funga marelui catarg cinci pavilioane colorate, conform codului maritim spaniol. La bordul navelor *Conception* şi *Victoria*, într-o atmosferă apocaliptică, se traduce : „Încă două ore. Păstraţi contactul vizual..." Trece o oră. Apoi numai trei pavilioane : „Încă o oră." Amiralul surîde în continuare. A identificat capul. A recunoscut curentul. Curentul mareei pe care Behaim îl desenase pe globul pămîntesc din

Nürnberg chiar la intrarea în „*Trecătoarea spre Marea cea mare din vest*". Peste o oră el își va schimba cursul și îi va duce spre strîmtoare...

Patru ore mai tîrziu și aproape pe un calm deplin. La adăpostul capului care se descoperă în fața celor trei corăbii purtate de curent direct spre vest, în interiorul a ceea ce pare a fi un fel de golf înconjurat de munți care închid orizontul din toate părțile, Pigafetta, istoriograful *Trinidadului*, va consemna în jurnalul lui : „Fără cunoștințele de care dispune amiralul, cine altul în afară de el s-ar fi încumetat să caute aici un canal..."

Locul este cu totul pustiu. Nu se aude decît zgomotul mării și țipătul cormoranilor negri, care se rotesc în zboruri de recunoaștere în jurul *Trinidadului*. Pe stînci, se mișcă niște forme asemănătoare unor giganți negri alungiți. Nu sînt decît lei de mare, care se scufundă imediat. Nici o urmă de existență omenească. *Conception* și *Victoria*, mai rapide, fuseseră trimise de amiral să cerceteze capătul golfului ; acum nu se mai vedeau. Deodată, dinspre vest, dincotro dispăruseră, răsună o bubuitură de tun. Apoi o alta, al cărei ecou munții îl rostogolesc dintr-un perete în altul, străbătînd singurătatea. Violarea singurătății... Victoria ! Cele două caravele au descoperit intrarea în primul gulet. Echipajul plînge de bucurie. Amiralul cade în genunchi. Este ziua Tuturor Sfinților *. Întrucît conduce la elucidarea enigmei, amiralul va numi acest gulet : *Estrecho de Todos los Santos*. El nu va purta niciodată acest nume, ci pe acela de *Strîmtoarea Magellan*.

Cît privește capul, l-a botezat : *Capul celor unsprezece mii de fecioare*, din cauza miilor de stînci care îl înconjoară formînd un cortegiu de pulberi fine, de valuri albe

* Sărbătoare a bisericii catolice, în ziua de 1 noiembrie a fiecărui an. (*N. tr.*).

în continuă mișcare. Astăzi el se numește Capul Fecioarelor.

Pentru Lafko, el nu are nume. Nici n-ar putea să aibă. E un loc mitic, unde bărcile kaweskarilor nu se aventurează niciodată. Rar zărit de departe în irealele zile cu timp frumos, el marchează granițele unui univers dincolo de care nu este nimic. Nu se poate da un nume unor locuri de neconceput.

Și totuși de aici, din aceste *locuri de neconceput,* aveau să se ivească vasele lui Magellan.

La bordul a două șalupe cu vîsle, piloții sondează primul golet, milă cu milă, înainte ca escadra să se angajeze în el. Se ridică aliniamente. De-a lungul unei faleze, pe o stîncă ieșită din mare, marinarii fac o descoperire macabră. Rezemat de un perete, un cadavru îi fixează cu ochii lui morți. Este un bărbat scund, cu picioare scurte, arcuite, păr lung foarte negru, fruntea teșită, tăietura pleoapelor oblică, nasul scurt și turtit deasupra unei guri mari, cu buze groase. Este foarte slab și începe să se descompună. Înfipți în găurile stîncii, țăruși pictați în roșu formează un cerc în jurul lui. Arme, un băț ascuțit, o măciucă din piatră, un harpon din os zac la picioarele lui. Numele lui este Taw, tatăl lui Lafko. Marinarii se închină și fug.

Capătul lumii era locuit !

Trei tchelouri pe o plajă de nisip, la jumătatea drumului dintre două strimtori, în fundul unui mic golf adăpostit, aproape închis, de unde nu se vede strîmtoarea, nu departe de o cascadă de apă dulce provenind dintr-un ghețar învecinat. Două bărci trase pe uscat, chiar la marginea pădurii. O a treia, în construcție, este aproape gata. Yannoek coase ultimul rînd de scînduri cu o vînă de

balenă, în timp ce Kostora, nevastă-sa, frămîntă o pastă groasă din coajă de canelo şi muşchi, care va folosi la călăfătuire. Lafko se ocupă de rame, tăindu-le din trunchiul unui chiparos. Se serveşte de o cochilie de cholga, pe măsura podului palmei sale. Tăişul se toceşte repede şi atunci îl ascute pe o piatră. Micul Tonko îl priveşte crănţănindu-şi păduchii. Din cînd în cînd, Lafko se ridică şi se duce să taie o fîşie de slănină din leşul unei foci jupuite, apoi o trece prin foc pînă cînd grăsimea începe să curgă. Suge cu lăcomie această grăsime, care îi picură din gură, şi pune din nou slănina să se încălzească la foc. După ce fîşia s-a uscat, o mănîncă hulpav, rupînd cu dinţii îmbucătură cu îmbucătură.

Lafko se gîndeşte. Un noroc, această focă, animal enorm şi gras, pe care a trebuit s-o măcelărească în apă, între două bărci, ca s-o poată aduce pe plajă bucată cu bucată. Un noroc într-adevăr, primul după trei luni, la ieşirea dintr-o iarnă teribilă, care le epuizase rezervele. Furtuna nu încetase, făcînd pescuitul imposibil. Chiar şi Wauda, care e neînfricată şi înoată ca un peşte, fusese nevoită să renunţe la scufundări. Se hrăneau cu păsări căzute, fulgerate de frig. Sau chiar cu şobolanii care, alungaţi din pădure de foame, atacau tabăra noaptea. Nu mai regăsiseră ascunzătorile bucăţilor de balenă îngropate în nisip pentru zile negre, căci furtuna distrusese toate reperele. În clanul lui Tchakwal, aflat mai la sud, oamenii mîncaseră o femeie bătrînă. Apoi plouase atît de mult, încît nu se mai putea aprinde focul. Lemnul descompus nu ardea, nici chiar inima de chiparos tăiată în aşchii mărunte, pe care încercau să le usuce lipindu-şi-le de propria lor piele. Arcul de foc, din lemn tare, se îndoia şi se rupea, ros de umezeală, aşa încît s-au culcat în fundul colibei îngheţate şi s-au scufundat într-un semisomn continuu, pentru a trece prin lunga noapte, strînşi

unul în celălalt sub pielle de focă umede. Cei ce se trezeau începeau să urle, atît erau de înspăimîntaţi că se regăsesc în viaţă confruntaţi cu un asemenea deznodămînt. Aşa murise bătrînul Taw. Fiindcă îi fusese frică să trăiască. Profitînd de o acalmie, îi duseseră trupul departe de cei vii, să nu-i tîrască cu el. Altfel, ar fi însemnat sfîrşitul clanului. Dar, cu toate beţele magice, bătrînul Taw, al cărui nume nici măcar nu i se mai rosteşte, scapă adesea de pe faleza pe care a fost depus. Aduce năpastă şi teamă, deşi între timp s-au întors zile ceva mai bune. Şi tocmai ele îl neliniştesc pe Lafko. Aşa-i alcătuită memoria lui.

Cu fiecare an, i se adaugă amintiri care se repetă întocmai, de la începutul timpurilor.

Norii negri s-au risipit şi soarele luminează plaja. De pe o stîncă plată, la mică distanţă de rîu, se aud rîsete. Sînt Kala şi Wauda. Yannoek le-a însoţit în barca în care a pus cîţiva tăciuni aprinşi, lemne de foc şi coşuri de pescuit. Stînca este un loc numai bun de pescuit cholga. Cu coşul între dinţi, Wauda se scufundă. Nici chiar Lafko nu-şi poate reţine suflul sub apă atîta timp cît ea. Cînd revine, cu coşul plin, vînătă de frig, rîde, apoi se duce să se încălzească lîngă foc, în timp ce se scufundă Kala. Lafko o priveşte pe Wauda, femeia lui. Este tînără şi abia a avut prima ei menstră. Este acoperită de un strat gros de jeg, ca toţi kaweskarii, dar Lafko nici măcar nu ştie asta ; carnea o are tare, fesele rotunde, dinţii foarte ascuţiţi, cu care-i muşcă pe bărbaţii prea îndrăzneţi cu ea fără permisiunea lui Lafko. Permisiune pe care Lafko nu a dat-o niciodată pînă acum, contrar obiceiurilor clanurilor. Mai tîrziu, poate, după două sau trei ierni, cînd mamelele ei, dezvoltate, vor atîrna ca cele ale Kalei... Wauda ştie să rîdă. Wauda ştie să surîdă. Ea

inventează cîntece noi, ale căror eroi sînt peștii pe care îi întîlnește pe fundul apei. Noaptea nu geme ca celelalte femei ale clanului. Pare fără frică. Nu strigă morții în somn. Mîna ei pe fruntea lui Lafko potolește spaimele nopții. Cînd este foarte frig în colibă și vine să se lipească de el, corpul ei are căldura și viața unei tinere căprioare australe. Îi place să-și deschidă coapsele și să-l primească pe Lafko, și îi mușcă urechea ca un mic animal, guițînd.

Lafko o privește pe Wauda stînd în picioare pe stînca lui, în fața flăcărilor înalte ale focului și sexul lui reacționează imediat. Micul Tonko și-l contemplă pe al său cu atîta ciudă, încît îl face pe Lafko să rîdă. Kostora se apropie și se întinde, deschizîndu-și coapsele mari, cu permisiunea lui Yannoek, care rîde și el. Lafko o dă la o parte cu o lovitură de picior și se aruncă în apă. Înoată energic. O ia pe Wauda pe stînca lui. Apoi o va lua pe Kala, care are un corp de focă cu mamele. Apoi din nou pe Wauda. În sfîrșit, punînd la foc trei *cholga* pe care le termină din cîteva mișcări ale maxilarului, se întinde și adoarme, răpus. Așa arată fericirea lui Lafko, pentru care nu există un cuvînt să o exprime.

Apoi ei se alătură celorlalți din tabără. Mănîncă. Vor mînca pînă la căderea nopții. Pînă la sațietate. Amintirea prelungitei înfometări din timpul iernii nu s-a șters încă și zilele frumoase abia le ajung pentru a se îngrășa și a-și recăpăta forțele înainte de revenirea urgiei. Burțile copiilor se umflă. Stomacurile burdușite cu carne de focă se bombează sub pielea întinsă. Lafko împarte tuturor creierul și limba animaluluî, care sînt bucăți alese. În rest, fiecare este liber să scormonească în carnea focii cu cuțitul său de cholga. Pîraie de sînge verzui ies din acest corp mutilat și se usucă, făcînd cruste pe picioarele celor care se servesc. Carnea nu este nici friptă, nici fiartă, ci

doar încălzită, înfiptă în beţe. Nimeni nu vorbeşte, dar ochii strălucesc. Să mănînci şi să tot mănînci înseamnă o revenire colectivă la viaţă.

Wauda şi Kostora şi Kala şi toate femeile clanului muncesc pentru a aduna rezerve. Ele desfac grăsimea focii în fîşii, tăiate şi ele, la rîndul lor, pe care le îndeasă într-o bucată de piele de focă legată cu o liană. Plină, punga ia forma unui balon de mărimea unui cap. Cufundat în mlaştina învecinată, carnea va fermenta aici timp de cîteva zile. Apoi va fi atîrnată în colibă, unde va exala un miros fetid, dar nimeni nu-l simte aşa. Dimpotrivă, acest miros îi liniştește. Se doarme mai bine cu burta plină şi morţii care îi vizitează îşi slăbesc strînsoarea. Se geme mai puţin în colibă. Ieşind dintr-un coşmar, poţi adormi iarăşi senin. Ajunge să scoţi din pungă şi să laşi să-ţi pice în gură grăsimea binefăcătoare, care-ţi potoleşte spaima de foame.

Încă o noapte. Ayayema şi complicii lui — Kawtcho, care bîntuie pe sub pămînt, şi Mwono, spiritul munţilor — ies din umbra în care se ascund, împingînd înaintea lor cortegiul morţilor în căutarea kaweskarilor. Ayayema are ochi pătrunzător. Noaptea, nu-i scapă nimic. Au fost acoperite cu grijă toate focurile, în afara celui care arde în colibă, invizibil din exterior. Întins sub o piele de focă, cu ochii larg deschişi, Larko se gîndeşte. Iată, aproape o lună de cînd s-au stabilit pe această plajă. Este un răgaz prea lung, pe care Ayayema nu-l permite. Dar toţi erau atît de obosiţi... Aveau nevoie să-şi refacă puterile. Vor pleca de aici imediat ce a treia barcă va fi gata... Se va găsi o balenă eşuată pentru a-i îngropa carnea, a-i scoate oasele şi nervii, din care să-şi facă firul şi harpoanele ? Va trebui să o abandoneze pe Yerfa, care ajunsese atît de bătrînă, încît îi împiedica pe ceilalţi să doarmă

cu urletele ei, fiindcă morţii sînt deja în ea ? Nici un copil nu se născuse de douăzeci de luni, în schimb, între timp, murise Taw, pe care îl va urma în curînd Yerfa... Mai era necesară oare a treia barcă, chiar dacă nu mai sînt mîini şi braţe să apese pe ramele ei lungi ? Teama că nu vor fi destui pentru a învinge singurătatea revine mereu. Inima lui Lafko se strînge. El nu are cuvinte pentru a-şi explica ce simte, această viziune a poporului său pe care destinul îl condamnă să supravieţuiască, nu să trăiască... Dacă pîntecele Waudei nu se va îngroşa, dacă pruncul Kalei va muri la naştere, ca şi celălalt, va trebui să se îndrepte spre sud, spre marea cotitură a strîmtorii, unde se află celelalte clanuri, să-şi facă rost de alte femei... Aşa arată viitorul lui Lafko. An după an se repetă aceleaşi nelinişti de la începutul timpurilor, fără ca vreodată ordinea imuabilă a vieţii sale să cunoască schimbare.

A doua zi, nu se scoală. Plouase dis-de-dimineaţă, plouase cu zăpadă care îngheţa şi aerul din jurul focului aproape stins. Kaweskarilor le plac aceste ore. În scurta şi palida zi, Ayayema îşi slăbeşte strînsoarea. Vizitatorii nopţii au fugit. Gemetele încetează. Pot dormi în pace, goi, strîns lipiţi, sub blănuri. Dar deodată un zgomot îi trezeşte. Urmat imediat de o altă serie de zgomote, repetate şi identice, îndepărtate şi asurzitoare în acelaşi timp. Ceva ce n-au mai auzit niciodată, care nu rămîne în cer ca tunetul, în zilele de furtună, ci străbate marea strîmtoare la nivelul apei, izbindu-se de faleze. Nu mai e nici vacarmul familiar, mai puţin înfricoşător căci ştiu despre ce este vorba : marii ghețari din munţi, care se rup şi se surpă în apă. Nici trosnetul arborilor centenari amputaţi de umiditate, care se prăbuşesc pe pămînt într-o învălmăşeală de mari crengi rupte. Ies cu toţii din blănuri, muţi

de spaimă. În liniștea care urmează, copiii tremură ca vidrele prinse în cursă. Dar zgomotele reîncep, se repetă. Vin dinspre est, dinspre primul gulet. Ce-i zăpăcește pe acești nenorociți este aerul care vibrează. Îi resimt fizic efectele. Urechile lui Lafko bubuie. Stupoarea i se citește în ochi. Nu *înțelege*. Din nou un răgaz, o a treia serie de zgomote, apoi nimic.

Tăcerea de-acuma îl umple de neliniște, fiindcă durează. Nimic nu mai tulbură pacea decît mișcarea perpetuă a vîntului și a valurilor scurte, care se sparg pe plajă. Sînt zgomote pe care Lafko le cunoaște. Cînd nu sînt prea puternice, nici nu le mai aude. Ele însoțesc solitudinea și lentoarea vieții, într-un fel de armonie. De data aceasta, ordinea naturii este răsturnată. S-a strecurat ceva străin, care pare atît de necuprins cu mintea, încît Lafko și cei din clanul său, roși de curiozitate și în același timp terorizați, simt chemarea noutății. Ei ascultă cu tot corpul: Nu urechile lor stau la pîndă, ci sufletele lor. În cele din urmă, Lafko nu mai rezistă. Fiindcă nimic nu mai este ca înainte, trebuie identificat *lucrul* acela, pentru ca ordinea să revină.

— *Arka !* La drum ! Cine mă urmează ?

Wauda se ridică. Și Yannoek. De asemenea, Tsefayok și Kanstay, vîslași puternici. Lafko pune mîna pe arc și pe bîtă. Sînt aruncate ceva merinde în barcă. Să ia foc, o grămadă de spuză și de tăciuni care ard într-un vas de argilă. Unele călătorii durează. Cine știe unde îi va duce aceea de acum ?

Barca se îndepărtează de țărm. Wauda ține bara cîrmei, o vîslă mai scurtă și mai plată, care pivotează între două furchete. Consemnăm în trecere această tehnică, inventată acum cinci mii de ani. Oameni ai mării, ei nu vor inventa pînza niciodată... Bărbații vîslesc pentru a

străbate în contrasens curentul mareei care curge din marea strîmtoare. Nu și-au luat adio, nici nu li s-a urat drum bun. Ceilalți au rămas în colibă, ghemuiți ca niște animale înfricoșate. Deja, femeile gem. Nu vor mai ieși din această stare de prostrație. Nu vor mai scoate nasul afară și se vor mulțumi să întrețină puțin foc în tchelou, mestecînd carnea de focă pe care le-o aruncase Lafko plecînd. Nu mai trăiesc. Așteaptă...

Pe puntea *Trinidadului,* sînt adunați ofițerii. De obicei murdar și neglijent, micul portughez își ține acum rangul. Îmbrăcat în catifea neagră, cu Lîna de aur la gît, cu bastonul de comandant în mînă, el le impune tuturor. Aproape a cîștigat. Primul gulet va fi în curînd străbătut. Artileria de la bord trage o salvă de onoare, care zguduie întreaga navă ; îi dau un dublu răspuns tunurile de pe *Conception* și *Victoria,* care ies una după alta, în siajul vasului-amiral. S-a împărțit rachiu marinarilor, o băutură proastă, care îi face să uite cadavrul de pe faleză. Capelanii au stropit vîntul, manevrîndu-și pămătufurile cu mari gesturi de exorcist în fața acestui peisaj de capăt al lumii.

Cu adevărat sinistru, prin excesul de măreție sălbatică. Ghețari, munți, păduri, totul enorm, fără măsură. nori negri, care se rup unul după altul fără a lăsa să se știe dinainte ce va cădea din ei, ploaie, zăpadă, grindină, sau din cînd în cînd o rază de soare, care răspîndește o lumină cenușie. Aerul este încărcat de un miros rece, de humus putrezit. Un număr cum n-au mai văzut de platouri stîncoase, aproape la nivelul apei, de stînci submarine, de colți și de redane din faleze, de protube-

rante, de diferențe brusce de nivel, de capete și de brațe laterale venind dinăuntru, din nu se știe ce pămînt.

Flota navighează pe o mică mare închisă, între primul și al doilea gulet, pe care amiralul l-a botezat *Golful Filip*. A ales o cale mediană. Notează curenții, vîltorile, cercetează fiecare vîrtej, sensul fiecărei schimbări bruște a vîntului și algele rătăcitoare. Nu părăsește castelul-prova. Supraveghează totul. Velatura a fost redusă la minimum — atît cît e nevoie ca navele să poată fi manevrate. Flota înaintează cu prudența celui care își face drum printr-o mlaștină, unde fiecare pas trebuie încercat. Sondorii aruncă înainte fire prevăzute cu plumb, care, stînd vertical față de bord, permit să se citească adîncimea. Ei anunță cifrele cu glas tare, ca într-un fel de litanie cîntată.

Amiralul ascultă, scrutează, adulmecă pămîntul și vîntul, încrezîndu-se în intuiția sa. Ruta pe care o stabilește metru cu metru, singur, fără instrumente adecvate, fără o altă reprezentare grafică decît desenul inspirat al lui Behaim, prin miile de capcane ale strîmtorii, de la capul Fecioarelor la Evangheliști, de care va trece douăzeci și șapte de zile mai tîrziu, va fi exact ruta care figurează astăzi pe hărți și pe care marina chiliană a început să o balizeze de pe la mijlocul secolului trecut ! Nu există o alta, în afară de aceea care o ia spre nord și se deschide în golful Peñas, prin care strămoșii lui Lafko se strecurașeră pînă la strîmtoare... Din cînd în cînd, amiralul întreabă :

— Se văd oameni ?

Răspunsul cade ca prin plasă, de asemenea cîntat, din toți bojocii, pentru a acoperi urletele vîntului.

— Nu nu nu... se se se... vede... e... de...

Cine ar putea trăi aici ? Prin ce putere a sufletului capabil să învingă misteriosul blestem, care țîșnește din

fiecare fragment al acestui peisaj ca prin porii pielii ? Nici un singur marinar la bordul celor trei corăbii care să nu-şi încredinţeze soarta lui Dumnezeu şi să nu-l implore să-i dea mai degrabă un naufragiu în largul mării, decît moartea lentă pe aceste melcaguri...

Vocile lor le aude Lafko, vocea sondorilor, a observatorilor, încă înainte de a zări corăbiile. A recunoscut vocea omului, deşi se credea singur pe pămînt, fiindcă de mii şi mii de ani încoace, nimeni nu s-a mai aventurat pînă aici. Îi trebuie o sforţare uriaşă pentru a o admite după atîtea secole de singurătate. Creierul îl doare atît de tare, încît e nevoit să lase rama o clipă, pentru a-şi strînge tîmplele între mîini. Ceea ce era cu neputinţă de cuprins cu mintea îşi croieşte drum lob cu lob, producînd iremediabile deteriorări. Şi este doar începutul. Fiindcă pe aceşti oameni încă invizibili, care vorbesc într-o limbă necunoscută, şi-i imaginează după propriul lui chip, într-o barcă asemănătoare, la nivelul apei, vîslind de-a lungul ţărmului. Nu cunoaşte un alt fel de om. Memoria lui amuţeşte în acest punct. Chiar şi îndepărtaţii chonos, de la nord de golful Peñas, care au fost ultimii săi duşmani la sfîrşitul lungului marş, semănau leit kaweskarilor şi construiau aceleaşi bărci. Or, ce vede el, Lafko, de după micul cap care ascunde strîmtoarea ?

O barcă, sigur, dar monstruoasă ! În ea sînt înfipţi trei arbori înalţi cît malul, de ramurile cărora sînt agăţaţi oameni, mai numeroşi decît ei toţi din toate clanurile. Nu li se vede pielea. Au păr în barbă. O mie de descoperiri îl asaltează pe Lafko în acelaşi timp, una mai dureroasă decît alta, distrugîndu-l. Recunoaşte cîteva obiecte pe care le utilizează şi el, frînghii, asamblaje din lemn. Dar frînghiile, groase cît braţul, iar lemnul, neted, din bucăţi imense, formează un ansamblu atît de desă-

vîrșit, cu un volum și o dimensiune atît de departe de înțelegerea sa, încît iată-l nimicit — tehnic nimicit, dacă se poate folosi acest cuvînt, pe el care, cu atîta greutate și în atît amar de vreme a legat trei scînduri prost cioplite pentru a face să plutească o ambarcațiune incapabilă să navigheze ca această barcă gigantică, chiar în mijlocul curentului mareei, bătută de valuri enorme. Pentru celelalte, Lafko nu găsește nimic, nu mai are termen de comparație. Nici o similitudine. Nimic tolerabil, după concepția sa asupra lucrurilor. Mai întîi, toate culorile astea. Oameni roșii, alții albaștri, alții verzi, alții și negri și roșii, nu prin linii pictate pe corp, cum este Lafko cînd pleacă la vînătoare sau cînd veghează un muribund, ci prin completa acoperire a pielii, și a brațelor și a picioarelor. Și cum se hrănesc ei, atît de numeroși, încît le trebuie o balenă sau pe puțin cîteva foci jupuite la bordul bărcii lor ? Or, Lafko nu vede nimic din toate acestea. Nu vede nici rame și totuși barca înaintează, schimbîndu-și direcția, insensibilă la curent, spărgînd valurile cu greutatea ei, aplecînd într-o parte și în alta cei trei arbori ai săi încărcați de un frunziș alb, cu foarte puține frunze, imense. Și alte obiecte, dintr-un material pe care nu-l distinge, și lucruri care îi sînt necunoscute... Lanțuri, ancore, cabestane, scripeți, capetele de berbec ale hobanelor, producînd un ansamblu de zgomote care torturează urechile și creierul lui Lafko, fiindcă nimic nu este identificabil și nu corespunde cu nimic cunoscut, în timp ce o voce omenească formidabilă se ridică deasupra valurilor și a vîntului : e însăși vocea amiralului, amplificată de portavoce. Și din nou aceeași izbitură în timpane, acea explozie inexplicabilă, însoțită de fum, de vibrațiile palpabile ale aerului, care indică schimbarea de rută a monstrului, desfășurarea de obiecte colorate — pavilioanele

de cod arborate pe stîlpul artimonului și subliniate printr-o lovitură de tun. Două alte bărci gigantice o urmează pe prima, cu tot atîta mulțime de oameni și zgomote...

Lafko și însoțitorii săi stau ascunși în dosul unei stînci. Și-au legat barca într-un refugiu natural, format din mai multe insulițe de unde, de obicei, pîndeau focile. Lafko spune :

— Oameni !

Ceilalți repetă : „Oameni, oameni...", sucind și învîrtind acest cuvînt care devine un bocet, în timp ce pe figura lor se citește consternarea.

Se cuvine să înțelegem bine ce simt, amploarea dezechilibrului lor psihic față de aceste apariții de dincolo de lume. Kaweskarii nu știu de zei. Ayayema, Kawtcho, Mwono, puterile spaimei, sînt creatori ai morții, nu ai vieții. Viața nu a fost creată. Ea este. Ei n-au avut Creator. Așadar, acesta nu s-ar încarna sub nici o formă oarecare — vie, sau umană. Lumea de dincolo ? Un deșert, de unde nimic nu poate izvorî. În fața zdrobitoarei superiorități a celor care vin și care sînt creaturi umane — în lipsa unui refugiu divin —, în fața tuturor minunilor care însoțesc navigația pe aceste bărci gigantice din strîmtoare, ei își măsoară dintr-o dată slăbiciunea. Zădărnicia. Nimicnicia. Singurătatea. Tragica lor inferioritate. Pînă în ziua de azi, n-au avut conștiința acestei situații. Își erau unicul lor reper. Abia astăzi o descoperă, din clipa în care nu mai sînt singuri pe acest pămînt. Au venit alții. În același timp, s-a căscat o prăpastie de netrecut, care se va lărgi neîncetat. Pe de o parte, cei ce pot totul, aflați în mișcare, în schimbare, niciodată aceiași, mereu altfel. Pe de alta, cei ce nu sînt nimic, trecut și viitor confundate în aceeași imobilitate, dar devorați de curiozitate, cu o voință disperată de a compara, cu o atracție

irațională amestecată cu teamă și jind, uneori pînă la înfruntare. Nu vor ajunge niciodată să se întîlnească. De fiecare dată cînd întîlnirea va fi cu putință sau pe punctul de a se realiza, kaweskarii vor fugi. Pentru a-și uita singurătatea, regăsindu-se singuri. Lăsînd în urma lor statui de sare, morți-vii fulgerați pentru că s-au întors să-i contemple pe alții.

Alții.

Într-adevăr, iată-i aproape. Primul vas face volta. Merge paralel cu stînca unde se ascund Lafko și ai săi. În curînd se va îndepărta. Riscînd o privire printr-o breșă, Lafko le distinge acum fețele. În primul rînd pielea, spălăcită, cu un aspect pe care el îl găsește respingător. Ochi în fundul capului, rotunzi, albaștri sau verzi, cu priviri adesea înfricoșătoare pe care el nu le înțelege, care nu exprimă nimic familiar. Vede mîini asemănătoare cu ale lui, dar mari, groase, păroase. Neștiind că el este prea mic, talia acestor oameni îl terifiază. Sînt într-o continuă mișcare. Vocile lor stridente își răspund de la un capăt la altul al bărcii imense.

Deși curajoasă, Wauda tremură. Ea spune :

— *Ei* nu au femei.

Inima începe să-i bată. Cei ce vin sînt mai tari decît Lafko, mai numeroși și mai puternici decît toate clanurile și nu au femei... Pîntecele ei tresare de frică pînă în lăuntrul coapselor ei. Ea știe că ceilalți vor veni, că nu poate fi altfel și că într-o zi... Wauda închide ochii în fața viitorului. O lacrimă îi curge de-a lungul obrazului. Cîntă încetișor, ca pentru sine însăși, stînd pe vine, cu brațele încrucișate pe creștetul capului. O plîngere întretăiată de nume : Kyewa, Yerfa, Kostora, Kala,

Wauda... *Akwal,* mult. Multă suferință. Din cauza acestor oameni necunoscuți. Wauda va trebui să-și desfacă coapsele așa cum face cu Lafko. Oroarea și savoarea vieții... *Akwal aswal yerfalay. Akwal,* multe. Multe luni și sori vor lumina nefericirea Waudei. Cîntecul lumii kaweskarilor, marele bocet... Wauda nu l-a cîntat niciodată pînă azi. L-a lăsat în seama bătrînelor bocitoare ale clanului. Mîna lui Lafko o apasă cu duritate.

— Taci ! Ne-au văzut.

Hobanele celor trei vase se încarcă cu ciorchini de oameni. Toți cei ce nu sînt ocupați cu manevra holbează ochii și privesc. În fileu observatorul de coastă își sparge pieptul, strigînd : „Cinci sălbatici ! O barcă !" Amiralul își înșfacă porta-voce, apoi, ridicînd din umeri, se răzgîndește : ce să le spună ? Măsoară și el prăpastia care îl separă de acest bărbat gol, ridicol, murdar și urît, cu picioare crăcănate, cu fața respingătoare, un fel de animal uman care nu pare a se teme de frig și care se ridică în picioare pe stîncă, încordînd un arc atît de grosolan, încît și un copil de cinci ani l-ar fi făcut mai bine, în Spania. Acesta este Lafko.

Lafko și-a învins teama. Lafko a ales furia, fiindcă Waudei îi este frică.

— Pektchèvès ! strigă el. Pektcheves !

Acest nume nu mai era pronunțat decît sub tchelou, la lumina focului, ascuns, în lunga noapte. Bătrînii îl scoteau din străfundul memoriei lor : *Pektcheves,* străinii... Clanurile străbătuseră tot pămîntul pentru a fugi de ei.

Lafko își exteriorizează prin gesturi furia. Bate stînca cu tălpile, gesticulează, se trage ca un nebun de păr.

— Doamne, ce caraghios este ! le spune amiralul ofițerilor, uitînd că el însuși este mic, șchiop, cocoșat și slab.

Agăţaţi de nobane, oamenii se prăpădesc de rîs. Lafko ţipă. Lafko urlă :

— Pektchèvès ! Pektchèvès !

Strigătul de război uitat al clanurilor, atunci cînd alegeau lupta. Strigătul lor de primejdie, dacă erau nevoiţi să fugă, scandînd lungul lor marş de la începutul vremurilor. Furie, teroare : *Pektchèvès !* Lafko îşi umflă pieptul, îşi întinde muşchii, îşi încordează arcul, ocheşte cu grijă. Săgeata cade lamentabil în mare, departe, departe de marea barcă şi se scufundă sub cascadele de rîs. O altă săgeată, încă una, care nu fac decît să străpungă valurile, în timp ce corabia, care se îndepărtase, revine.

La bordul *Trinidadului,* amiralul a dat un ordin.

— Să-i speriem puţin pe sălbaticii ăştia, ca să se poarte mai bine. Noi va trebui să ne continuăm ruta, dar le va fi de folos celor care ne vor urma...

Un şuierat ca un williwa, aşchii de piatră care zboară, o jerbă de apă şi mai ales zgomotul terifiant care iese din burta imensei bărci într-un nor de fum. Primul mesaj către kaweskari din partea primelor nave ale Occidentului... Lafko a înţepenit pe loc. De-a lungul coapsei atinse de o aşchie de piatră se prelinge un fir de sînge. Doar o tăietură, dar Lafko nu înţelege. Priveşte sîngele, apoi vasul. A văzut cu ochii lui cum pornise piatra cea mare, rotundă şi neagră. Şi dacă străinii sînt capabili să arunce pietre atît de grele, atît de departe, el de ce n-ar putea-o face ? Alege un galet de o mărime apreciabilă, îl ridică deasupra capului cu două mîini, răcnind de furie. Niciodată în viaţa lui nu aruncase o piatră atît de departe ! Şi totuşi ea a căzut în apă. Îşi pleacă fruntea, învins. *Akwal aswal yerfalay. Akwal,* mult. Mulţi sori şi multe luni luminează nefericirea lui Lafko...

Dar de ce aceste rîsete care se înmulțesc, aceste strîmbături pe fețele albe, la bordul marilor bărci ? Wauda vine lîngă Lafko. Mai întîi în patru labe, pînă își depășește groaza, apoi în picioare, făcînd față cu curaj, salutată prin strigăte obscene, cu glume de bordel, care se revarsă de pe hobane și vergi. Are un pubis de fetiță, lipsit de pilozitate, mamelonul sînilor scorțos și negru, picioare de rață care tălăpăie prin murdării. Țopăie pe loc făcîndu-se că mușcă, cu buzele ei groase răzbuzate. Picioarele curbate sînt acoperite de cruste, răni pe care și le-a făcut pescuind pe sub stînci, și care se cicatrizează urît datorită apei de mare. Claia de păr ud atîrnă ca o cîrpă murdară, pînă la posteriorul galben. Dar este o creatură umană, o femelă. Goală ! În hobane, mateloții se agită ca niște maimuțe, scot exclamații scabroase, expresii pe care chiar și prostituatele Sevillei ar fi refuzat să le asculte, cuvinte necunoscute aduse de vînt și pe care Wauda, într-un anumit sens, *le înțelegea.* Brutalitatea. Forța. Al doilea mesaj al navelor din Occident... Wauda își încrucișează mîinile în fața sexului, apoi se lasă la pămînt și geme. Lafko lasă să-i cadă din mînă arcul, care zace la picioarele lui. *Akwal aswal yerfalay. Akwal,* mulți sori și multe luni deasupra unei lumi care urmează să se schimbe...

Corăbiile s-au îndepărtat. Nu se mai aude vocea care tună. Unul după altul, vasele au dispărut în al doilea gulet. Stînd pe vine pe stînca lor, fără a se clinti, fără a vorbi, Lafko și tovarășii lui i-au privit pînă cînd au dispărut complet, apoi încă mult timp, fără să-i vadă, reținînd fără voia lor aceste imagini ale căror detalii îi înspăimîntă, îi osîndesc sau îi copleșesc. Această fascinație interioară va face parte de acum înainte din viața lor.

Lafko se gîndeşte. Acolo, dincolo de al doilea gulet, se află clanul lui Tchakwal. Mai departe, cel al lui Yuras. Mai departe, clanul lui Petayem şi după muntele cel mare care marchează cotitura strîmtorii, clanurile lui Tereskat şi al lui Kyewaytçaloes. Clanul lui Kyasto îşi are tchelourile instalate şi mai departe, spre vest, pe o mică insulă cu foci aflată chiar în drumul corăbiilor străinilor.

Lafko spune : „Focul !"

Toţi au înţeles. *Akwal*, mult. Va trebui să aprindă un foc mare, sus pe coastă, unde încep gheţarii, ca să se vadă de departe. Focuri de alertă, nu de întrunire. Focuri cu flacără vie, capabile să străpungă noaptea pînă la prima tabără a lui Tchakwal.

Yannoek suflă în cărbunii păstraţi pe fundul bărcii. Nu s-a stins nici unul. Toţi se înroşesc. Singurul semn de elementă al acestei zile lungi. El îi acoperă cu o piele de focă, în timp ce barca se grăbeşte către o plajă pe care o cunosc, unde se află arcele unui tchelou, la poalele unui promontoriu care domină cea de-a doua strîmtoare. Bărbaţii, în picioare, trag cu înverşunare de vîslele lungi, căci seara începe să estompeze reperele de navigaţie. Scrutînd apa întunecată, Lafko se ghidează după wiro, alga gigantică a adîncurilor, ale cărei vîrfuri se mişcă la suprafaţa apei indicînd curenţii. Noroc că nu plouă. Vîntul este slab.

Odată ajunşi pe plajă şi barca urcată, ce îi aşteaptă acum le depăşeşte puterea morală, atîta cîtă mai rămăsese în sufletele lor răvăşite de revelaţiile din timpul zilei. Să străbată regatul morţilor, aproape la căderea nopţii, înfruntînd pe Ayayema, apoi pe Kawtcho şi mai ales pe Mwono, care îi pîndeşte cu ochii lui roşii pe coastele muntelui, de unde îşi aruncă avalanşele urlînd lugubru ca o cucuvaie...

Vor înainta, totuşi. De-abia îşi văd picioarele pe cărarea care urcă spre partea uscată a pădurii. Drumul le este familiar. El duce la marii chiparoşi din care fac scînduri pentru bărci, spre care se îndreaptă de obicei numai ziua, la prînz, cînd *Oykyemma*, soarele, este sus, ora la care spiritele rele se ascund fiindcă nu suportă tăria luminii.

Acum însă e noapte.

Pe plajă, Wauda aşteaptă, singură, lîngă barca eşuată. A acoperit arcele tcheloului în grabă, apoi s-a ghemuit acolo fără foc, tremurînd de frică şi de frig, fixînd noaptea cu ochii deschişi. Dacă Lafko nu va reveni, se va lăsa să moară în locul acela. Timpul nu mai este timp. El nu mai există pentru Wauda.

Deodată un miros care pătrunde în colibă îi readuce timpul. Nările îi palpită. Se ridică. Îndepărtînd pieile tcheloului, descoperă luminile roşii de pe culmea promontoriului. Focul se înalţă pînă la gheţar, printr-o falie adîncă şi împădurită.

După ce au coborît cu toţii, au mîncat mult, foarte mult în această noapte. Jumătate din rezervele din barcă, un sac de slănină încălzită la focul aprins de Yannoek, căci trebuie să-şi trăiască mai departe viaţa al cărei sens începînd de astăzi a devenit de neînţeles. Apoi vor vorbi, vor vorbi, strînşi unii în alţii, adulmecînd ca animalele, ciupindu-şi dureros carnea pentru a-şi dovedi că este vie. Lafko descrie focul pe care l-a văzut aprinzîndu-se în vest, ca răspuns la propriul lor foc, aproape pînă la nori, mesaj primit de Tchakwal şi transmis lui Yuras imediat... Kanstay a zărit un alt foc, cel al clanului lui Tereskat şi mai departe spre vest, pe care nu avea cum să-l vadă. Inventează. Toţi îl aprobă cu gravitate, în timp ce singurătatea revine. Lafko mimează cum se luptase el pe stîncă şi cum a aruncat

el piatra care a pus pe fugă cele trei corăbii. Ceilalți dau din cap îndelung, pentru a confirma că își amintesc și că așa s-au petrecut lucrurile. Altminteri cum ar uita cît de slabi sînt, și știu că sînt ? Yannoek și Tsefayok, care nu se aflau pe stîncă, ci stăteau pe vine pe fundul bărcii, cu picioarele năclăite de diareea provocată de spaimă, vorbesc despre cum au luptat ei și despre toate săgețile pe care le-au tras și care au alungat cele trei corăbii. Lafko aprobă. Lafko le mulțumește. Altfel cum să redai curajul de a trăi celor ce se știu învinși ?

Wauda rămîne mută. Se gîndește. Fiecare, în sufletul lui, este dezolat. Sub cuvintele născocite se ascunde o disperare pe care le va fi greu să o uite. Wauda îl privește pe Lafko venind după ea în fundul colibei. Între coapsele ei, doar acolo, își regăsește el gustul vieții. Nu există o altă căldură pentru a reîncălzi inimile lor înghețate. Wauda o știe. Lafko o știe. Lafko îi îngăduie. Și Wauda îl privește pe Yannoek, fiindcă și Yannoek are nevoie de această căldură pentru a trăi. După Yannoek, Kanstay. Apoi, după Kanstay, Tsefayok. Nu există alt refugiu în universul kaweskarilor. Nici o divinitate feminină binefăcătoare.

Doar Wauda, care este viața însăși.

De-a lungul întregii strîmtori, Magellan nu va mai vedea ființe omenești. Nici cea mai mică barcă în ploaie. Colibe abandonate. Focuri se aprind înfiintea vaselor sale și își răspund unul altuia. Dar el se știe urmărit, supravegheat, spionat. Noaptea, după ancorare, trebuie să dubleze sentinelele pe punte, iar Wauda populează visele bestiale ale marinarilor săi. Își amintește de omulețul îm-

potriva căruia au trebuit să declanşeze canonada. Nu are remuşcări. Era aşa de urît omuleţul acela...

Pe insulele *Carlos*, botezate cu numele suveranului său, pe lîngă care orice navă e nevoită să treacă, fiindcă formează o dublă poartă îngustă la intrarea în ultimul canal, trebuie să fie înfiptă o cruce înaltă din lemn sculptat, un Crist în stil spaniol, acoperit de sînge roşu, şiroindu-i pe pielea de fildeş, cu rana din coastă larg căscată, cu ochii deschişi, orbit de un alt sînge, care curge din coroana de spini pentru mîntuirea şi ridicarea morală a sălbaticilor. Al treilea mesaj pentru kaweskari al primelor nave din Occident...

Zece zile mai tîrziu, pe un timp arareori atît de frumos, depăşind patru stînci care ieşeau din apă, în largul mării, printre ultimele fragmente de pămînt, pe care le botează *Evangheliştii*, Magellan descoperă Pacificul, greşit numit astfel. Va muri aici, el şi cei mai mulţi dintre marinarii lui. Dar una dintre corăbii, ducînd şaptesprezece cadavre vii, va revedea capul Bunei Speranţe şi Spania. Cei şaptesprezece vor fi de ajuns pentru a răspîndi noutatea. Timpul secretului trecuse...

Şi acum, ce face Lafko ?

Toate clanurile s-au pornit la drum imediat ce corăbiile lui Magellan au ieşit din cîmpul lor vizual. Strîmtoarea se însufleţeşte, ca o pădure după furtună, cînd toate animalele ies din vizuini. Sînt însetaţi să schimbe noutăţi, să se numere, să se revadă vii pentru a-şi reda încrederea. Vremea nu contează, cu ajutorul vîslelor, bărcile converg spre locul de întrunire din sud, între muntele bătut de vînturi, la răscrucea tuturor furtunilor, care se numeşte astăzi Capul Froward, şi arhipelagul Carlos, la confluenţa mării strîmtori şi a sînistrului canal Barbara, care se for-

meazâ de la insula Santa Ines, unde Magellan şi-a înfipt crucea.

Lafko l-a întîlnit pe Tchakwal, la adăpostul insulei Isabela, la ieşirea din a doua strîmtoare. Împreună, îl vor găsi pe Yuras la poalele muntelui Felipe, acolo unde se va ridica cincizeci de ani mai tîrziu Portul Foamei. Sălbatic între sălbatici, Petayem, pe care abia dacă-l vezi o dată la douăzeci de rotiri ale lunii, care nu rabdă nici măcar compania propriilor săi fii şi îşi înfige tcheloul departe în sud, sub gheţarii muntelui Sarmiento, Petayem, singuraticul, iese din canalul Magdalena şi vîsleşte şi el spre insulele Carlos. Din mările Skyring şi Otway coboară clanurile lui Tereskat şi al lui Kyewaytcaloes. Ei n-au văzut nimic, decît focuri, schimbate cu una dintre bărcile lor întîrziate la mai multe zile de drum. Aveau tabăra lîngă o balenă eşuată, pe care se grăbeau s-o devoreze înainte de a-i putrezi carnea complet. Ultimii sosiţi în insulele Carlos sînt cei din clanul lui Kyasto, care la apariţia corăbiilor au luat-o la fugă şi nu îndrăzneau să revină singuri sub privirea siluetei imobile pe care străinii au abandonat-o acolo, în vîrful unei coline, legată de un fel de copac.

Lafko se va apropia de ea cel mai mult.

Omul alb este aproape gol. Pielea sa, decolorată, cu acelaşi aspect respingător ca şi a celorlalţi străini. Nu se mişcă. Nu are glas.

Lafko se aşază pe călcîie, la piciorul crucii. Nu reflectează, nu se gîndeşte la nimic, ignoră raţiunea gestului său. Pur şi simplu, aşteaptă.

Şi-a uns corpul cu pămînt roşu, culoarea de protecţie în faţa necunoscutului. Şi-a înconjurat fruntea cu o fîşie din piele de pasăre împodobită cu pene albe, insemnul şamanului. În cele din urmă, a pus pe pămînt micul vîrf de

lance gravat, scos din punga lui din piele de focă în care se află comoara sfîntă. Un cerc — capul, o linie lungă — corpul, de două ori cîte două linii — picioarele, brațele, și patru puncte dispuse în romb chiar deasupra capului... Atunci Dumnezeu, din înaltul cerului, care îi vede pe Kaweskari, șoptește : „Iată-l pe fiul meu cel iubit...", dar pe un ton anume atît de coborît, înăbușit de straturile de nori și de urletele vîntului, încît Lafko nu îl aude.

Lafko îl privește pe omul alb. Ar mai fi ceva, așezat pe capul lui...

Așteptarea durează trei zile.

Nici în dimineața celei de a treia zile, omul alb nu s-a clintit încă din loc. Lafko se ridică și zice : „Pektchéves ! E mort..." Adună în grabă pietre, le aruncă cu putere și strigă omului alb care este mort : „Lasă-ne în pace !" Apoi înfige bețe roșii în pămînt, de jur-împrejurul colinei, căzută pe viitor sub interdicție.

Toți schimbă plaja imediat — insulele Carlos au nenumărate altele —, întrucît kaweskarii fug de morți, de care nici nu vor să-și amintească. Vor urma mari orgii cu carne de focă, schimburi de femei între clanuri, însoțite de lupte sîngeroase. Unitatea kaweskarilor nu durează niciodată mult timp. În cele din urmă se vor separa, împrăștiindu-se, singuratici, în labirintul mării strîmtori.

Viața reîncepe.

Nu i-au uitat pe oamenii albi, pe cei ce s-au dus, vii, și care vor reveni poate într-o zi. Nu-i vor uita niciodată. Dar mortul de pe colină nu-i va obseda în timpul nopții. Căci el nu face parte din familia lor, nici din neamul lor, nici din clanul lor. Este un mort *mort*.

Și după mulți ani, pe cînd crucea lui Magellan era deja putrezită, transformată în pulbere, luată de vînt, cînd

Lafko, fiul lui Taw, îi va întîlni pe primii misionari chilieni care îi vor vorbi despre un zeu mort bătut în cuie pe o cruce şi reînviat a treia zi pentru mîntuirea tuturor oamenilor persecutaţi de Ayayema, Lafko va răspunde indiferent :

— Îl ştiu. Este mort *mort*.

Şi nu-şi va schimba niciodată părerea

VI. PORTUL FOAMEI

Îţi trebuie ceva mai mult decît noroc pentru a străbate strîmtoarea Magellan.

Toate legile naturii sînt încălcate aici deodată. Marea se ridică şi coboară de trei ori în aceeaşi dimineaţă, provocînd curenţi sălbatici care se înfruntă şi dau naştere unor valuri enorme şi scurte, ce se năpustesc pe puntea corăbiilor ca toporul unui tăietor de lemne asupra copacului. Vînturi turbate aleargă unul spre celălalt, apoi se înlănţuie în mare într-o horă infernală, formînd un fel de pîlnie în care tot ce mai pluteşte încă este aspirat inexorabil la fund. Altele coboară din munţi cu vuiet apocaliptic, incomensurabile păsări de pradă năpustindu-se asupra punţilor devastate într-un trosnet de catarge rupte. Sînt williwaurile, duhurile de temut ale lui Mwono. Noaptea cade la prînz, la ora două, la ora trei. Corăbiile orbesc de douăzeci de ori într-o singură zi sub norii de grindină şi zăpadă. Cu ploaia coboară pîcla, lipicioasă, îngheţată, potop opac hrănit de toate putreziciunile pădurilor. Blocuri enorme se desprind din gheţari, producînd valuri mon-

struoase care înaintează ca mascaretul *. Şi nimic, nimic altceva în jur, pe distanţă de sute de mile, decît unul şi acelaşi peisaj de păduri înecate, roci lucioase, munţi inaccesibili şi acoperiţi cu zăpadă.

Descoperind-o total pustie, amiralului Sarmiento da Gamboa i s-a părut inumană, de o tristeţe strivitoare. Din cînd în cînd, cîte o barcă se furişează confundîndu-se cu stîncile... Siluete de-a lungul ţărmului făcînd gesturi ameninţătoare cu tăciuni aprinşi şi dispărînd apoi într-o clipă... Arcele abandonate ale unei colibe pe o plajă, un foc fumegînd în depărtare, răspunzînd unui alt foc, cenuşa rece dintr-o vatră, carcasa împuţită a unei foci, atîrnată într-un copac, fără ca vreodată să se arate o singură fiinţă cu adevărat vie... Atîta neliniştе acumulată, soldaţii şi coloniştii o suportă greu.

Mai mult decît noroc, într-adevăr... Şi acesta i-a lipsit din plin lui Gamboa, *căpitan-general al strîmtorii Magellan* prin graţia lui Filip al II-lea, regele Spaniei. Capriciile mării, dezertări, răzvrătiri, rivalităţi... a şi pierdut douăzeci de corăbii din douăzeci şi cinci, cîte îi fuseseră încredinţate. Cele rămase au fost tîrîte una după alta de furtună, cu catargele sfărîmate, gonite din strîmtoare de marele vînt de nord-vest spre deserturile lichide din sud, unde au dispărut pentru totdeauna, cu excepţia celei mai mici, *Maria*, aflată la ancoră în faţa „Capitalei".

Nombre de Jesus, Numele lui Iisus, în golful Posesiunii, între capul Fecioarelor şi primul golet ; o capitală macabră născută cu greu, deja crucificată, ca acela al cărui nume îl poartă. Se moare aici în fiecare zi, în rîndurile celor cinci sute de debarcaţi pe urmele lui Gamboa, la

* Ridicare bruscă a apelor, care se produce în unele estuare în timpul fluxului şi care înaintează repede în amont sub forma unui val care vine rostogolindu-se şi se sparge zgomotos. (*N. tr.*)

6 februarie 1584, printre care treizeci de femei, douăzeci și trei de copii, judecători, preoți, soldați, trei călăi, un episcop și o strălucitoare escortă de ofițeri civili și militari, înzorzonați cu titluri sforăitoare, ceea ce nu înseamnă mai nimic în mizeria generală. Fără a pune la socoteală cei optzeci de ciini, aproape toți mîncați de stăpînii lor, iar ultimii dintre ei fugiți, urlind a moarte în jurul orașului.

Filip al II-lea ordonase : „Orașul va fi ca o tablă de șah. Străzile trasate cu aţa. Se vor ridica aici o catedrală, o spînzurătoare, o fortăreaţă, un palat pentru guvernator, altul pentru tribunal și pentru marele consiliu, o mănăstire, un magazin, antrepozite, o cazarmă, case convenabile pentru cuplurile de coloniști căsătoriți.“ Măreție și putere a Statului.

Măreţie înnoroiată. Putere născută moartă. Nimic n-a ieșit din această mocirlă. Catedrală, palat, mănăstire : barăci la piciorul broaștei, putrezind de-a-mpicioarelea ca și copacii pădurii, în care supraviețuiesc ființe jigărite, cu pielea cenușie, dîrdîind în haine umede, înțepenite de frig. Străzile au aspectul unor turbării. Nici o încălțăminte nu rezistă la coroziunea noroiului. Uniformele sînt sfîșiate, culorile spălăcite, intrate una în alta. Pielea se rupe ca hîrtia. Cuirasele ruginesc. Semințele sădite au putrezit. Pămîntul nu este decît o acumulare pestilenţială de deșeuri vegetale, improprii oricărei culturi. Se hrănesc cu scoici greu comestibile, cu carnea de focă intrată în putrefacţie imediat ce animalul este ucis. În lipsa celor cinci mii de ani de adaptare, organismele nu rezistă. Vor trăi de acum înainte apatici, fără puteri, fără nădejde. Cei mai viguroși dintre ei s-au revoltat, pentru a pune mîna pe *Maria* și a fugi cu ea. Revolta a fost înăbușită. Gamboa a pus să se ridice alte spînzurători, în care o jumătate din supraviețuitori se leagănă pentru edificarea celeilalte ju-

mătăți. În jurul crucii, cimitirul se extinde. Episcopul se prăpădește de durere în fața cadavrului unei fetițe care era ultimul copil. Acum, Gamboa i-a părăsit. Rada este goală. S-a dus să caute ajutoare în colonia de la La Plata. Nu va reveni niciodată.

Un alt oraș a fost fondat în același timp, mai spre capul Froward. Un loc mai bine adăpostit, cu o plajă, un pîrîu, întărit pentru a închide strîmtoarea pe care o flotă engleză, aceea a amiralului Drake, o explorase cu cinci ani înainte. Au despădurit, au plantat crucea și spînzurătoarea, au trasat străzi, au săpat fundații pe care pămîntul suprasaturat de apă le umple. În cele din urmă, s-a renunțat.

Ciudad del rey Felipe e numele lui. Orașul regelui Filip... Chirciți în barăci, cincizeci de coloniști descurajați nu-și părăsesc paturile mizerabile. Un fort făcut din fascine *, cu treizeci de soldați și șase tunuri din fier, orientate spre strîmtoare. Cîțiva cîini. Pentru naufragiații din *Nombre de Jesus*, speranța... Cînd totul este pierdut, singura salvare rămîne mișcarea. Nu poate fi mai rău în altă parte, apoi se crede că poate fi mai bine și imaginația ia proporții. Neîncetat tînjind după cealaltă față a lucrurilor...

Este iarnă. Noaptea cea lungă. Guvernatorul neantului, viceregele unor tărîmuri inumane, noul căpitan-general, Viedma, își abandonează capitala și pornește pe jos spre al doilea dintre orașele sale, pe plajele sau prin pădurea întreruptă de prăpăstii și ghețari. Îl urmează cine poate, cum poate. Cei ce cad nu sînt ridicați.

Drumul este jalonat de cadavre. Stindardul auriu cu roșu al regelui va trece de o sută de ori din mîinile unui

* Fascină (sau fașină). Legătură din nuiele subțiri și uneori umplute cu piatră, cu pămînt sau cu moloz, folosită pentru lucrări executate pe terenuri slabe, desfundate sau îmbibate cu apă. *(N. tr.)*

mort în cele ale unui muribund. La capătul calvarului zece supraviețuitori sînt întîmpinați de o garnizoană de fantome. O dublă speranță trădată : unii credeau că sosesc ajutoare, alții credeau că le găsesc aici. Comandantul orașului nu mai este decît piele și os. Ochii îi lucesc ca la nebuni. Arătînd o stîncă în bătaia tunului de pe țărm, îi spune lui Viedma :

— Zilnic trag cîteva ghiulele. N-am chef să se instaleze aici ca să se uite liniștiți la noi cum murim.

— De cine vorbiți ?

— De sălbatici, Excelență. La început nu-i vedeam. Acum au prins curaj. Am început să-i simțim înainte de a-i vedea, căci put înfiorător ! Slăbiciunea le egalează mirosul. Maimuțe fără păr, unse cu grăsime. Și trăiesc, Excelență, trăiesc ! (Comandantul orașului scuipă pe pămînt o flegmă de bolnav, plină de sînge.) În timp ce noi, creaturile lui Dumnezeu, crăpăm unul după altul. Ne vom duce în curînd pe lumea cealaltă... Și au și femele, în timp ce femeile noastre au murit ! Există vreo justiție divină în toate astea ? Ceea ce ne ucide pe noi îi ajută pe ei să trăiască. Înțelegeți, Excelență? De cîteva zile nu se mai jenează. Vin cu bărcile lor și parcă ne numără. Sînt din ce în ce mai mulți. Se cheamă între ei prin focuri cu fum gros. Deocamdată aruncă cu pietre în noi. Folosesc foarte bine praștiile. Au și suliițe, dintre care unele au vîrfurile din lănci vechi. I-o fi înarmat Drake ? Ieri mi-au omorît doi oameni. Se ascunseseră lîngă pîrîu. Au furat dage * și săbii. Se bat mai întîi cu sălbăticie, apoi fug urlînd de groază. S-ar zice că le e frică de propriul lor curaj. Se poartă fără judecată, exact ca animalele. Îi plîng pe ultimii dintre noi și mă rog Domnului să nu mă aflu printre ei.

* Dagă. Sabie lată și scurtă (sec. XV—XVIII). (*N. tr.*)

Moartea lor nu va fi un spectacol frumos. Dar priviți-i, Excelență !

Viedma se uită. Pe apă, stînca se populase. Din cele cinci bărci acostate acolo, se cațără niște bărbați mărunței ca niște maimuțe, goi sub o mantie scurtă din piele de focă. Pe fundul bărcilor, stau pe vine femelele, cu niște pachete de carne galbenă, copiii lor, strînși între mamelele căzute. Una dintre ele dă piept unui pui de cîine, oferind un spectacol respingător.

— Au cîini ? întreabă Viedma.

— Sînt ai noștri, răspunde total descurajat comandantul orașului. Ultimii noștri cîini ne părăsesc. Au înțeles unde este viața. Căci păduchioșii ăștia trăiesc, Excelență !

Comandantul orașului plînge de furie. Le strigă tunarilor :

— Măturați-mi toată viermăraia asta !

Viedma ridică brațul.

— Vreau să le vorbesc. Dar ce să le spun ca să poată înțelege ?

Aceeași întrebare și-o pusese și Magellan cu 64 de ani mai înainte. După cum și reciproca ei era adevărată. Între albi și alakalufi, n-ar fi pentru ultima oara.

Capelanul, care li s-a alăturat, gîfîie :

— În numele Domnului nostru Iisus Hristos, pe acest pămînt spaniol pace tuturor celor de bună-credință...

Viedma ezită. Cuvintele nu-i vin. Se gîndea la un alt discurs, unul ca acela pe care l-ar fi adresat cîinilor săi.

— Dumnezeu l-a creat pe om după chipul său, părinte, și priviți la sămînța asta de șobolani ! Au ei suflet ? Văzîndu-i, n-ai zice cîtuși de puțin.

— Nu fiți necredincios, Excelență, spune capelanul.

Pămîntul spaniol ? O plajă lugubră. Credința ? Certitudinile ? Treizeci de fantome grupate pe rîu în jurul lui

Andres Viedma. Toţi cei ce se mai pot mişca încă. Halebardieri care nu se ţin în picioare decît susţinuţi de halebardele lor. Archebuzieri care se folosesc de arma lor ca de o cîrjă. Marinari rămaşi orfani de corăbiile lor. Colonişti din Andaluzia, visînd la mizeria lor de odinioară ca la un paradis, la ţara pe care o părăsiseră. Cadeţi de familie îmbrăcaţi în zdrenţe, moşnegi de douăzeci de ani, cu pielea ca pergamentul, cu sufletul şovăitor, gata să renunţe, dizolvîndu-se sub ploaia îngheţată, cu corpul plutind în rafalele de vînt care îi ia pe cei mai puţin valizi şi îi trînteşte în patru labe, făcîndu-i să-şi plîngă neputinţa. Dar toţi stau cu ochii ţintă la stîncă, aşa cum floarea-soarelui soarbe lumina soarelui sau cum prizonierul pîndeşte cel mai mic semn venit din lumea din afară, pentru a-şi aminti că este încă în viaţă. Ce simt ei ? Nimeni n-ar şti să explice cu adevărat. Dotaţi cu o vitalitate dezgustătoare, murdari şi urîţi, înfricoşătorii gnomi îi sfidează, ei, care sînt pe punctul de a muri. Dar însăşi prezenţa lor dovedeşte că viaţa este posibilă în sînul acestei ţări blestemate...

Viedma a înaintat cîţiva paşi, pînă acolo unde fluxul aduce valurile. Îşi umple pieptul cu aer şi vorbeşte răspicat...

— În numele Domnului Iisus Hristos...

Urmează un lung moment de linişte. Acolo, jos, pe stîncă, un mic bărbat galben ascultă cu gravitate. Ţine în mînă o lance, de care a fost prinsă o dagă spaniolă, furată de la un cadavru. Cu fruntea înconjurată de o bandă albă din care atîrnă o coadă de lutru, pare a fi şeful. Iată-l că se ridică. Vorbeşte. Ce zice ? Viedma îşi ascultă stupefiat propriile sale cuvinte, care îi revin ca un ecou :

— În numele... Domnului... Iisus Hristos...

Tonul, accentul, nimic nu lipseşte. O replică identică. Şi straniul dialog continuă :

— Pace pe acest pămînt... spaniol.... tuturor oamenilor de bună-credinţă...

— Papagali, comentează cu dispreţ comandantul oraşului. Fără penaj, din păcate.

Este aproape adevărat. Toţi conchistadorii strîmtorii vor revela faptul : kaweskarii sînt prodigioşi imitatori de voci, fără priză la sensul cuvintelor, dacă cel care le vorbeşte este un străin. Chiar atunci cînd vor să asimileze cîteva rudimente de limbă spaniolă — nici un concept, doar sunete pentru a desemna lucrurile concrete —, nu va fi decît un act mecanic, fără nici o legătură reală cu gîndirea lor. O incomunicabilitate instinctivă. Un refuz definitiv. Primul dintre toţi refuză Lafko. El trimite cuvintele ca pe o minge, ca pe un obiect pe care nu-l vrea, de care trebuie să se debaraseze repede, ca sub ameninţarea a ceva malefic.

— Să mulţumim lui Dumnezeu, zice capelanul. E cel puţin un început...

Urlete stridente venind de pe stîncă îl întrerup. Oamenii cei mărunţei şi goi nu-l mai ascultă. Fac salturi groteşti. Şeful îşi agită frenetic lancea. Alţii lovesc furioşi cu măciuca în aer sau par a se lupta cu înverşunare pe pămînt, cu corpul unui duşman invizibil. Dacă toate acestea aveau vreun farmec, el e distrus. Unii şi-au zgîriat faţa. Sîngele curge. Stoluri de săgeţi se pierd în valuri, salutate prin răcnete sălbatice, ca şi cum şi-ar fi atins scopul.

— Iată ce ne aşteaptă dacă nu ne vom mai putea apăra, zice comandantul oraşului. N-avem ce spera din partea acestor viermi !

Apoi, întorcîndu-se spre bastionul fascinelor de unde ţinteşte gura tunurilor sale :

— Trageţi ! Trageţi odată !

De data aceasta, Viedma consimte. Capelanul îndrugă o rugăciune. Cinci jerbe de apă lovesc stînca dintr-o parte şi din alta. A şasea ghiulea loveşte o barcă în plin. Yerfa cea tînără, femeia lui Taw, priveşte fără să înţeleagă sîngele care-i curge în valuri din umăr. Îşi caută braţul smuls şi copilaşul pe care îl purta acel braţ. Copilul a dispărut, dar imaginea lui revine. Creatură a lui Ayayema, el îşi trage mama cu sine în fundul apei. Omuleţii fac salturi caraghioase, grăbindu-se spre bărci. Cad unii peste alţii, agitîndu-şi comic picioarele goale, se împiedică de căldările din scoarţă de copac, se izbesc şi se cosesc ca nişte popice, vîrînd în lăcaşurile lor ramele lungi, scoţînd schelălăituri înspăimîntate. Maimuţe nebune... Lafko urlă : „Pektcheves ! Pektcheves !“ învîrtindu-se ca un titirez, apoi se întinde pe fundul bărcii, în care plonjează cu capul înainte, ca şi cînd s-ar fi aruncat în apă. Ah ! ce mai rîd spaniolii, în hohote, pe ţărm, cu trupurile lor şovăitoare, ca bătute de vînt, zguduite de sughiţuri. Va fi ultimul lor rîs...

După un lung ocol în afara razei de bătaie a tunurilor, cele patru bărci au dispărut adăpostite de vîrful unei stînci, chiar în momentul cînd totul reintră sub stăpînirea nopţii lungi. Ziua nu era decît o amînare. Douăzeci de ore vor trece pînă la revenirea ei. Ninge. Micul grup spaniol rămas pe ţărm contemplă strîmtoarea pustie. Nimeni nu vorbeşte. Viaţa s-a dus. Se întorc în oraşul mort, încovoiaţi sub povara singurătăţii. Dacă privirile se încrucişează, ele nu-şi dau nici o speranţă, sînt doar oglinzile căderii. A te descoperi murind în ochii aproapelui tău naşte ura. Cap-

cana s-a închis din nou. Inimile, de asemenea. Zadarnic vor cere în noaptea aceea muribunzii să bea. A doua zi și în toate celelalte zile care vor urma, morții vor rămîne neîngropați, coloniști în fundul cabanelor lor, chirciți în poziția fătului, soldați căzuți cu fața la pămînt, la postul lor lîngă tunuri, iar capelanul la piciorul crucii cu Cristul răstignit, acolo unde trebuia să se ridice biserica sa.

Sălbaticii n-au mai revenit.

Viedma, înnebunit, impune o disciplină de fier. În fiecare dimineață, în cuirasa ruginită și cu coif, încins cu eșarfa de comandant ai cărei ciucuri din argint s-au înnegrit, cu bastonul lui de amiral în mînă, căpitanul-general al strîmtorii Magellan ordonă salutarea cu lovituri de tun a stindardului auriu cu roșu-sînge al regelui. I-au rămas cinci soldați. Morți sau vii, coloniștii nu mai înseamnă nimic pentru el. Nu mai părăsește incinta fortului. A înmulțit spînzurătorile, în care se leagănă cadavrele ultimilor marinari, spînzurați pentru dezertare. Din ordinul lui, s-a distrus pluta pe care o construiseră ca să fugă.

În cele din urmă, într-o dimineață, tunurile au tăcut. Întins pe pămîntul aproape lichid din palatul său mizer, căpitanul-general al strîmtorii Magellan și-a încrucișat mîinile pe cuirasă și și-a încredințat sufletul lui Dumnezeu. A închis ochii. Vede flote pavoazate care fac manevre în radă. Trupe cu arme strălucitoare defilează pe bulevardele orașului Regelui Filip. La Ciudad del rey Felipe, capitala sa, regele Spaniei l-a numit vice-rege. Aude fanfare triumfale și clopotele catedralei bătînd *Te Deum*. Apoi nimic. Doar grimasele unui mic bărbat galben și pletos, a cărui gură repetă mereu același cuvînt : „Pektchevès...“ Este Lafko.

Descoperind peste puțin timp aceste ruine populate cu morți, corsarul englez Cavendish va boteza locul Portul Foamei. Numele îi va rămîne. Dar nimeni nu-și va mai da avizul vreodată pentru construirea unui oraș aici...

Lafko se gîndește.

Își epilează cu grijă bărbia, smulgîndu-și cele cîteva fire de păr cu o micuță cochilie de scoică, de care se servește ca de o pensetă. Wauda îi despăduchează pletele, cîntînd cîntecul șobolanului — *aw aw aw* —, care merge tăind iarba cu dinții pentru puii lui. Cîntă făcîndu-și curaj, căci și ei ca și tuturor celor de aici, din tabără, îi este frică.

În dimineața aceasta nu s-a mai auzit detunătura îndepărtată a praștiei gigantice care se rostogolește pe țărmul strîmtorii de cînd exista tabăra străinilor. Nimeni nu deține cheia misterului. Tuturor le este frică. Toți așteaptă. Nici unul nu scapă de această fascinație care i-a oprit din fuga lor doar la o jumătate de zi de tras la rame, în pofida morții tinerei Yerfa și a micului Lafko, fiul lui Taw, fiul lui Lafko. Dimpotrivă, mărind peste limitele obișnuite viteza bărcilor lor, au venit și alte clanuri, cel al lui Yuras, cele ale lui Tchakwal și Tereskat, al lui Kyasto și al lui Yatse și cel al lui Kyewaytcaloes, care a pornit din marea cea mare a lui Otway și n-a văzut niciodată străini, deși au trecut deja zece vase, la mari intervale de timp vid între ele, atît cît îi trebuie unui copil să se facă mare, pe cînd Lafko, tatăl lui Taw, tatăl lui Lafko, și-a încrucișat cel dintîi drumul cu oamenii albi și i-a auzit pe Pektchéves care rîdeau privind-o pe Wauda.

Lafko se gîndește, cu burta plină. A mîncat ouă de rîndunică-de-mare, încălzite mai întîi sub cenușă. Taw descoperise mai multe cuiburi cățărîndu-se pe faleză. Plaja pe

care și-au așezat tabăra este o plajă bună. Sînt vidre din belșug, o carne pe care o mănînci ținîndu-ți respirația, atît este de grețoasă, dar fiind fragedă, e tocmai bună pentru cei cărora le cad dinții. Sînt scoici sub stînci, din care clanul se va hrăni cîtva timp, și viermi groși și albi, dulci, pe care copiii îi găsesc la marginea pădurii scrijelind scoarța copacilor.

Yuras, cu barca încărcată cu bucăți de carne de focă și de grăsime, își așază tcheloul nu departe de cel al lui Lafko. Se face *tchas, schimbul.* Fiecare se servește după cît îi este de foame din rezervele de hrană proprii sau ale celuilalt. Yuras a adus-o pe Waka, fiica sa, care nu aparține nici unui bărbat. Ea va trăi în clanul lui Lafko, va pescui scoici pentru Taw și își va deschide coapsele pentru Taw, fiindcă Yerfa cea tînără a murit. Este o fată bună, dar tăcută. Nu rîde niciodată, nu cîntă, nu se vaită sub tchelou. Nu știi la ce se gîndește, căci ea privește în dosul ochilor săi, *Ktakso aswalek*, în trecut. Și totuși este încă tînără, născută în anii celor zece balene eșuate, rămas în memoria fiecărui clan pentru cît de mult au mîncat atunci. Nu se înfurie niciodată, chiar dacă te atingi de colierul ei. Nu este un colier din scoici, ci din mici obiecte rotunde și colorate, pe care i le-au dat oamenii albi. Yuras povestește istoria tinerei Waka...

Cu cinci ani în urmă, vara, Yuras își instalase tabăra în strîmtoare, pe țărmul unui golf al insulei Clarence, dincolo de marele cap Froward. Își amintește de această vară pentru : *Akwal*, mult, mult soare. Revenea aproape în fiecare zi și-ți încălzea pielea ca un foc. Vînat era din belșug. Dormeau pe nisip, mîncau și adormeau din nou. Nu bănuiau nimic. De cînd se născuse Waka și chiar cu luni de zile înainte nu mai fuseseră văzuți străini. Cei de care Yuras își amintea — devenise pe atunci un adevărat bărbat, capabil să folosească rama cea lungă — trecuseră fără să se

oprească, fără să trimită bărci la țărm *. Dar tremuraseră destul, apoi uitaseră, în ciuda celor susținute de bătrîni că Petkchevès vor reveni fiindcă ei nu au femei. În ziua în care au sosit, ei dormeau cu burta plină de un pinguin mare, din care nu rămăseseră decît labele și ciocul...

Lafko o privește pe Waka. Seamănă cu Wauda, femeia lui, la vremea primei ei sîngerări. Taw o privește și el pe Waka. Un corp neted, lucios, uns cu grăsime, coapse groase, încercuite de o pictură albă și inele de asemenea tot albe pe mamele, așa cum cerea obiceiul clanului. Așezată pe vine, lîngă foc, ea răsucește cu un băț lung capul și înotătoarele focii, a cărei piele se mistuie încetul cu încetul, descoperind o carne albă. Taw le va mînca înainte de a se culca. Așa fac femeile clanului cînd se supun unui bărbat. Waka își umple gura cu apă dintr-o căldare și o face să țîșnească apoi într-un jet subțire, nu cumva să ia foc grăsimea, doar carnea trebuie să fie crocantă, nu arsă. Lafko zice : "*Yefenawon kaya*... e bine". Taw zice și el : „E bine...". Dar Waka, auzindu-i, își pipăie colierul fără să răspundă.

Yuras povestește. Douăzeci de bărbați îl înconjuraseră, debarcați dintr-un vas mare, imobilizat la intrarea în golf. Primii pe care îi vedea Yuras de aproape. Foarte mari, cu păr galben, vorbind tare. Clanul era îngrozit. N-au onorît pe nimeni. Au propus un *tchas*, un schimb. Yuras a dat cinci piei de vidră, un sac plin cu pămînt roșu. Spune ce a primit : un pieptene de fier, un cuțit vechi din care a făcut o lance, cuie, o sticlă goală, o bucată de cerc de butoi pe care avea să-l transforme într-o răzuitoare, un capăt de frînghie atît de suplă, că îl hipnotizează. Astăzi, jumătate din clanuri au asemenea obiecte, luate de la

* Desigur este vorba de Juan Ladrillero, căpitan spaniol în Chile, către 1557 *(N.a.)*.

străini izolaţi şi masacraţi sălbatic sau găsite pe plajă, vechi cercuri de butoi sau sticle goale. Obiceiul se va instala încetul cu încetul. Nu va fi întotdeauna vorba de *tchas* sau de epave de corăbii naufragiate. Se vor bate pentru aceste comori. Vor ucide. Vor fura. Vor năvăli asupra corăbiilor ancorate, noaptea, înfruntîndu-l pe Ayayema, cît şi pe Pektchéves. Îşi vor depăşi spaima pe care le-o inspiră străinii, mirosul de mort pe care îl răspîndeşte corpul lor, prăpastia de neînţelegere mutuală care nu va fi niciodată desfiinţată, vor oferi zece piei de vidră, douăzeci, chiar treizeci pentru capul din fier ruginit al unui topor de care nu se mai pot lipsi în această înfundătură paleolitică. Pentru un colier de perle din sticlă, femeile îi vor urma pe străini, din tot sufletul. De femei îşi vor aminti...

Yuras povesteşte. Străinii le-au dat să bea. O apă roşie (tafia) care arde gîtul ca un fruct de canelo şi explodează în mii de sori în cap. *Kyayefna*, beţi, din trei înghiţituri, imediat şi total ! Şi canelo îmbăta, dar mult mai puţin şi foarte lent, prin mestecarea unei mari cantităţi, care făcea rău la stomac. Au cîntat. S-au bătut. Ksefal s-a omorît aruncîndu-se de pe o stîncă cu capul în jos, cu braţele întinse ca nişte aripi, imitînd strigătul cormoranului. Au dat de băut şi cîinilor. Yuras, imitîndu-şi cîinele beat, merge în patru labe. Femeile bătrîne, înnebunite, îşi desfăceau coapsele pentru băieţii tineri. *Akwal*, multe, multe rîsete. Şi Yuras, povestind, rîde... Cînd şi-au revenit, corăbiile dispăruseră. Au regăsit-o pe Waka după cinci zile. Străinii o abandonaseră pe o plajă. Ningea. Îi era frig. Corpul ei nu mai era acoperit cu grăsime, în schimb, buzele ei deveniseră roşii, iar pletele erau prinse sus pe cap cu un obiect ca acesta — Yuras arăta pieptenele de fier. Waka nu mîncase de două zile, dar refuza să se clintească

de acolo, privind strîmtoarea, pe unde plecase vasul. Își strîngea colierul cu ambele mîini. Avea de asemenea brățări, la glezne și la încheieturile mîinilor. Celelalte femei ale clanului s-au năpustit asupra ei. Waka mușca. A smuls o bucată de ureche dintr-o mușcătură. În cele din urmă, a dat brățările, dar și-a păstrat colierul. Nu se desparte de el niciodată. În timp ce barca lui Yuras o ducea, ea rămăsese cu ochii pironiți spre strîmtoare...

Wauda, femeia lui Lafko, întreabă : —

— Burta i-a rămas bună după asta ?

— Cînd cele nouă luni au trecut, nu s-a născut copil, spuse Yuras.

— Taw i-l va face, zice Lafko.

Nu aveau de ales. De-a lungul istoriei lor, kaweskarii au dus lipsă de femei.

Și Waka își întoarce privirea absentă spre Taw, rotind între degete bilele de sticlă ale colierului ei. L-a acceptat pe Taw, fiul lui Lafko, dar se gîndește la bărbatul cu păr blond...

Cam tot pe atunci, în anul 1586, amiralul sir Francis Drake istorisește, în timpul unui banchet pe care îl oferă în palatul său din Londra reginei Elisabeta I, regina-fecioară atît de amatoare de povești sordide :

— Era vorba de un pariu, Majestate, pe care l-aș fi pierdut dacă mi-ar fi venit ideea nefericită de a-l încerca. Întîlnisem și pînă atunci cîțiva dintre acești sălbateci, în diferite puncte ale strîmtorii. Pielea lor fiind unsă cu grăsime rîncedă putea de la o sută de pași. Cînd vroiam să-i prindem, ne alunecau printre degete. Niște mici potlogari, care puteau deveni foarte răi dacă erau zece contra unul. Femeile lor semănau cu niște butoaie pe două pi-

cioare scurte, arcuite, cu fețe late ca de focă. N-am mai văzut picioare atît de urîte. Restul era pe măsură, la cîte una foarte tînără, țîțe și un fund care ar fi putut impresiona un gabier galez, mitocan, sensibil ca un țap și nemofturos ca un porcar. Pasărea cea rară se afla chiar în echipajul meu. Am aflat că făcuse un pariu cu camarazii lui de bord : dacă puteau pune mîna pe una dintre aceste femele, se va face forte s-o onoreze „fără să fie nevoie, spunea el, să-i umfle un ochi sau să-i spargă dinții", folosind adică ceea ce părea principala lui forță de seducție. Ar fi trebuit să interzic jocul de dragul moralei și al religiei sau cel puțin de dragul higienei, dar de dragul curiozității nu m-am putut opri și l-am îngăduit.

Așadar am pus mîna pe una dintre aceste drăgălașe creaturi de pe țărm. Mi-a fost prezentată pe puntea vasului, în timp ce gabierul meu din Țara Galilor, înarmat cu jetul pompei de apă, dădea jos jegul de pe logodnică. Grăsimea de focă curgea de pe corpul ei în cantități atît de mari că puteai aluneca pe punte, dar ea puțea încă. Ceva mai puțin totuși. Am surprins privirea cîtorva marinari, care începeau să-l invidieze pe galezul meu...

Amiralul Drake este un tip sănătos. N-a făcut altceva decît să străbată strîmtoarea Magellan pe drumul cel mai scurt, în apele coastelor spaniole ale Peruului, fără să umble după jafuri. Se distrează. Este marinar de război, un uliu. N-are de gînd să întemeieze un imperiu în țara ploii și a vîntului. Nu dorește decît aurul galioanelor. Își bate joc de spaniolii cei greoi, care au nevoie de tunuri pentru a-i ține la distanță pe sălbatici — cu care oamenii lui se amuză. El nu sădește cruci. Lui îi place viața. De altfel, nu are capelan oficial la bord, ci doar un pastor al religiei reformate, preot catolic răspopit, îmbarcat de nevoie pen-

tru degradare civică, tatăl spiritual al galezului și al tuturor maimuțelor îmbrăcate care urlă în dialect galic pe hobane, aclamînd toaleta miresei.

— Fiindcă pastorul i-a cununat, Majestate. În strîmtoarea Magellan, toate sacrilegiile sînt permise. Mulțumești Domnului că ești viu, și atît, ajunge. Nava trăgea de lanțuri. Am ordonat triplarea lor. Vîntul urla infernal și frigul, Majestate, ar fi fost suficient pentru a-i descuraja pe cei mai înzestrați dintre gentilomii dumneavoastră. Dar galezul nu era un gentilom. A zis un „Amen" din fundul gîtlejului și și-a tras cu el sălbatica, dezgustătoare, dar spălată, pînă la postul echipajului, unde subofițerii mei i-au urmat pentru a putea depune apoi mărturie. O și fardase ! În felul lui, Majestate, familiarizat mai mult cu fetele din porturi, decît cu doamnele de felul celor prezente la acest banchet. Nu știu de unde a găsit pomezile. O mască de carnaval flamand... Îi promisesem o sută de lovituri de bici, moarte curată, dacă rata, sau un șiling de aur, dacă triumfa. Cînd s-a ridicat de pe pîntecele acelei păduchioase, au tăcut cu toții, înfiorați. Galezul avea un chip de serafim, cuviincios, de parcă ar fi luat fecioria unei mirese adevărate. Sălbatica îl privea cu ceva omenesc în ochi, care semăna, Majestate, nu îndrăznesc să folosesc cuvîntul, care semăna cu dragostea. Și totuși scena nu era potrivită cu locul desfășurării ei. Martorii își loveau coapsele și nu mai puteau de rîs. Bietul gabier își căuta nădragii care-i fuseseră ascunși. Femela, stînd pe vine, gemea încetișor. A fost ridicată cu lovituri de picior. Nu mai vroia să plece. Am ordonat punerea cîștigătorului în fiare, în fundul calei, pentru a medita. Avea aerul că se trezește dintr-un vis. Repeta întruna că o femeie ca asta nu mai cunoscuse vreodată și că boxonii din Carmathen, Cardigan

şi Swansea ar fi fost mai inspiraţi dacă ar fi recrutat la Magellan. Eu însumi am meditat asupra dragostei, Majestate. Cînd am abandonat-o pe sălbatică, recompensată cu un colier şi brăţări din perle false, scotea suspine lugubre, mai tenace decît bruma cînd invadează greementul. Nici chiar de la doamnele Angliei, atît de simţitoare în dragoste, n-am auzit, Majestate, suspine de despărţire care să-ţi sfîşie inima pînă într-atîta.

Sir Francis a fost aplaudat şi s-a băut în sănătatea gabierului.

Din ziua în care a tăcut, în fiecare dimineaţă au aşteptat detunătura praştiei gigantice, dar ea n-a mai răsunat. Taw s-a apropiat de pîrîu, aproape de tabăra străinilor, strecurîndu-se de-a lungul plajelor, pitindu-se după fiecare stîncă. Pîrîul era pustiu. Nimeni nu venea să mai ia apă.

Atunci Lafko aprinde un foc mare. Aruncă frunze putrezite, care produc un fum înălţat de vînt pînă la nori. Wauda frămîntă pămînt roşu, şi îl întinde pe corpul lui Lafko, care simte că îi revine curajul. Alte fumuri îi răspund şi peste puţin timp apa se acoperă de bărci. *Akwal*, multe, poate douăzeci. Clanul Yatsé vine din nord, dinspre o altă intrare în marea strîmtoare, de unde pe vremea tatălui lui Yatsé fusese alungat străinul. Tînăra Aksa stă la cîrmă. Poartă şi ea un colier de perle din sticlă, dar este un colier furat. Străinii i-l dăduseră, însă ea reuşise să scape. A rupt *tchasul*. Totdeauna trebuia să fie rupt *tchasul* cu Pektchevés. Ce dau ei este bun. Ei însă sînt răi. În picioare, în partea din spate a bărcii, ea cîntă cîntecul bătrînului Yatsé, tatăl lui Yatsé, care a omorît doi străini în

anul cînd se născuse Yatse, pe care clanul i-a mîncat *.

Celelalte femei cîntă şi ele în bărci, celebrînd lupte iluzorii, doar clanurile au nevoie de atîta curaj şi atîta şiretenie pentru a-şi învinge groaza şi a vărsa un pic din sîngele acestor atotputernici ai corăbiilor detunătoare... Înaintînd spre Portul Foamei, bărbaţii pictaţi în roşu, învîrtindu-şi praştiile în aer, femeile psalmodiind cu glasurile lor aspre, kaweskarii se îmbată cu vorbe. În locul spre care se îndreaptă bărcile lor, totul nu este decît tăcere şi moarte. O presimt şi se tem.

Lafko a intrat primul în oraş.

În faţa lui, un soldat stă în picioare, sprijinit de ramurile de jos ale unui arbore. Este de o slăbiciune scheletică. Oasele mîinilor îi rup pielea, din care curge un lichid rozaliu. Lafko încordează arcul şi trage. În loc să se înfigă în pieptul străinului, săgeata sare înapoi sub ochii măriţi ai lui Lafko, care, gata să o ia la fugă, îl priveşte pe soldatul ce se clatină. Dezechilibrat de şoc, corpul lui cade. Cuirasa scîrţîie şi se desprinde. „Pektcheves ! Este mort, mort !" Lafko alege cu grijă o piatră mare, grea cît poate el să ducă, pentru a o arunca, cu cele două braţe ridicate, în capul străinului care plesneşte, răspîndind un terci albicios. Lafko a învins. Pektcheves ! S-au scurs douăzeci de mii de ani de cînd fuge din faţa celor care sînt mai puternici şi nu l-au cruţat niciodată. Acum, pentru că se simte pierdut, faţă în faţă cu ei, cel puţin să se răzbune. Nu va lăsa să se piardă unica şansă. Îl răzbună pe Lafko, ultimul din rasa lui, care nu va mai avea descendenţi şi

---

* În mod sigur e vorba de doi naufragiaţi ai echipajului lui Cortes Ojea, locotenentul lui Ladrillero, care şi-a eşuat vasul dezmembrat pe una din plajele insulei Wellington, în 1557, apoi a făcut din lemnul lui o şalupă cu care a ajuns din nou în mod miraculos în Chile. *(N. a.)*

a condus ultima barcă pînă la plaja pe care va muri, în fundul canalului Barbara, după patru sute de ani de supraviețuire...

Kaweskarii au invadat orașul mimînd lupta, apoi chiar luptînd. Și se răzbună. Bieți oameni fără minte... Săgețile lor străpung cadavre. Măciucile lor toacă membre moarte. Aleargă de la o cabană la alta, urlînd. Trupurile pe care le descoperă le scot afară tîrîndu-le de picioare, apoi le zdrobesc capul. Puțini dintre cei morți au păr blond. Numai bunul Dumnezeu va mai ști să-i facă să arate omenește, în ziua Învierii. Înarmat cu o secure spaniolă găsită într-o cabană, Taw îi măcelărește ca pe foci în bucăți, pe care le atîrnă prin toți copacii. Waka îl urmează, mută de groază, pipăindu-și mereu colierul. Mai mult decît oricînd privirea ei absentă se întoarce înlăuntru.

Alți morți sînt dezgropați. Unul fusese atît de în pripă îngropat, încît un braț îi ieșea încă din pămînt, arătînd spre cimitirul în care hoarda se năpustise cu răcnete ce nu mai aveau nimic uman în ele. S-au aruncat asupra cadavrelor. Doar spînzurătorile sînt respectate, în jurul cărora se învîrtesc pescărușii, apărîndu-și cu furie prăzile. Ultima supliciată postum este o femeie. Era prima pe care o vedeau. Și avea părul blond. N-a mai rămas nimic din burta ei. Plătea pentru toate femeile albe, din cealaltă parte a lumii, care îi născuseră pe Pektchèvès.

Lafko a descoperit Cristul crucificat, înfipt în vîrful unei coline, unde trebuia să se ridice biserica din Portul Foamei. Omul alb este aproape gol. Și nu se clintește. Este din lemn. De această dată, Lafko știe cine este acest om. Lafko, tatăl lui Taw, care era tatăl lui Lafko, îl numea încă de pe atunci „Mort-Mort". El însoțește străinii din țara lor îndepărtată, dar nu se întoarce niciodată cu ei. Cînd îl abandonează, Pektchèvès se adună în jurul lui și cîntă în-

doindu-şi genunchii. Lafko ştie ce are de făcut. Şi-a înconjurat fruntea cu banda cu pene albe de şaman şi a pus pe pămînt micul vîrf de lance gravat. Dumnezeu, care contemplă oribilul măcel, şopteşte în înaltul cerului : „Totul îţi este iertat", dar în mod voit atît de încet, încît Lafko să nu audă. El înfige beţe roşii în pămînt, înconjurînd toată colina, aruncă cu pietre şi îi strigă omului alb care este mort-mort : „Lasă-ne în pace !". Apoi se întîlneşte cu ai săi, care se grăbesc să părăsească Portul Foamei, cărînd spre bărci o întreagă pradă de fierăraie, pe care încep să şi-o dispute. Unitatea kaweskarilor nu are niciodată o viaţă prea lungă...

— Pektchèvès ! urlă o voce terifiată de pe plaja unde sînt bărcile.

Un vas enorm este pe punctul de a intra în golf. Nu a folosit la nimic transformarea burţii femeii cu păr blond într-un terci însîngerat. Nu i-a trebuit nici două zile pentru a naşte o sută de străini înarmaţi cu beţe cu foc. Şi-au lansat la apă şalupele şi au început să vîslească din toate puterile, alungîndu-i ca pe iepuri pe micuţii oameni goi, care fug la adăpostul pădurii. Este Cavendish, corsarul englez. El a reperat fortul în ruină şi drapelul Spaniei care fîlfîie zdrenţuit deasupra oraşului mort. Cavendish fusese martor în viaţa lui la multe orori şi comisese şi el atîtea şi atîtea, dar ce a descoperit în oraş depăşeşte tot ce văzuse vreodată. Mut, îngreţoşat, parcurge străzile abatorului. Şi-a înnodat în dreptul gurii o batistă impregnată cu tafia. Chirurgul lui îl urmează pas cu pas, asigurîndu-l că acei oameni erau morţi cînd... Nu-şi poate termina fraza.

— Sînteţi sigur ? întreabă Cavendish.

— Pentru cea mai mare parte dintre ei, sigur. Chiar cel de colo, care este cel mai proaspăt. Se citeşte în pri-

vire. Mort de foame, de descurajare, de tristeţe, de dizenterie, dar nu de moarte violentă.

— E şi mai rău, zice Cavendish. Vînători de stîrvuri ! Hiene ! Animale !...

Ce înţelegea el, Cavendish ? Era şi el, ca şi alţii, doar în trecere. Nici nu-şi va încrucişa măcar privirea cu vreunul dintre aceşti sălbatici. Se grăbeşte să revină la bord, unde îl aşteaptă, pentru a uita măcelul, un vin franţuzesc şi o sclavă maură. Ordonă arderea bărcilor, trimite oameni să străbată pădurea pentru a scoate hienele în care trage el însuşi cu pistolul, secondat de ofiţerii lui, ca la vînătoare, doborîndu-l pe ultimul, o femelă, chiar în momentul în care se reîmbarca pe vas. Abia dacă a privit-o, dar a fost suficient pentru a o ucide fără remuşcări, datorită cadavrului spaniolei, pentru ceea ce făcuseră cu el aceşti sălbatici. Nu s-a întrebat de ce abjecta creatură alerga drept spre ţărm, grăbindu-se să intre singură în cursă. De unde să ştie că însuşi părul lui blond era răspunsul la această întrebare ?

Waka aleargă, pe picioarele ei curbate. Văzuse bărbatul cu păr blond care mergea printre ceilalţi. N-are aerul că ar recunoaşte-o şi Waka nu înţelege. Îşi înroşise buzele cu pămînt amestecat cu grăsime pe care ploaia i-l întinse pe bărbie, apoi de-a lungul gîtului, ca nişte dîre de sînge. Îşi ridicase pletele hirsute cu pieptenul din fier. Colierul de perle din sticlă însoţeşte balansul mamelelor de pe care îşi ştersese cercurile pictate în alb, frecîndu-şi-le pe furiş. Se spălase cu apă de mare, ca pe puntea corabiei străine. Ea, care nu scotea un cuvînt, îl cheamă. Două silabe perfect imitate. Căci galul îi spusese numele. Nu se ştie pe ce culme inexprimabilă a împreunării lor el îşi spusese numele lui de creştin, Bryan, de vreme ce ea îl repeta între două gemete. Un nume pe care nu-l refuzase,

dimpotrivă, îl acceptase ca pe un dar. Nenorocita striga „Bryan !“ alergînd spre archebuze. Continuă să strige „Bryan !“ cu o voce care se stinge puţin cîte puţin, pe măsură ce viaţa o părăseşte printr-o rană larg deschisă şi şalupa străinilor se apropie de corabia cea mare.

Waka, prima dintre statuile de sare, fulgerate, fiindcă se întorsese spre lumea străinilor, Pektchéves.

Noaptea este lugubră sub tchelouri. Ayayema domneşte peste morţii pe care clanul i-a abandonat aproape de carcasele calcinate ale bărcilor lor, înfigînd în grabă cîteva beţe roşii pe ţărm, la nivelul celei mai înalte maree. Nu vor mai reveni acolo niciodată. Repliaţi în interiorul strîmtorii, al golfului Penas, al insulelor Carlos, acolo unde labirintul îi protejează, capul Froward va fi graniţa lor extremă.

Morţii care le populează somnul sînt acum mai numeroşi decît cei vii. Putuseră salva cinci bărci care se adăugau la celelalte cinci, pe care le lăsaseră în taberele cu femei şi copii, bătrîni şi cîţiva băieţi tineri, abia o jumătate din toţi cei ce debarcaseră în micul golf. Lafko trăieşte, Wauda, de asemenea. Şi Taw, care îşi va căuta o altă femeie, două, poate trei, ceea ce devenise acum foarte uşor. Lafko o va lua şi pe Kala, fiindcă Tsefayok a murit, şi, uzînd de ultimele lui forţe, îi va face repede un fiu, care se va numi Tsefayok. Din clanul lui Pétayem, n-au mai rămas decît doi băieţi tineri, pe care i-a adoptat Yatsé. Dar de cîte generaţii va fi nevoie pentru ca Pétayem să aibă din nou nişte braţe puternice la cele patru rame lungi ale unei bărci... Tchakwal a murit şi el, şi Kyatso este cel care a adunat supravieţuitorii clanului său. Tereskat şi Kyewaytçaloés fugiseră într-o singură barcă,

departe de tot pe marea Otway. Sub tchelouri, ciinii se strecoară între cei ce dorm departe unul de celălalt. Poate că visele oamenilor și visele animalelor se confundă ? Din această zi, ciinii alakalufilor se vor manifesta feroce față de albi și își vor salva stăpînii prin sălbăticia atacurilor lor. Mizerabili, prost hrăniți, bătuți, abandonați, niciodată îngrijiți, dar iubiți, măcar pentru căldura pe care o dau iarna sub colibă și instinctul lor de vînători de vidre, ciinii micilor oameni galbeni, după ce-au fost ciinii albilor, nu vor mai schimba tabăra. Singurii aliați ai kaweskarilor pe acest pămînt. Ciinii lui Dumnezeu...

Clanurile sînt acum echipate cu numeroase obiecte din fier tăioase, adunate din Portul Foamei, și atîtea lucruri se fac mai repede, cum este doborîrea unui chiparos, fasonarea scîndurilor unei bărci sau despicarea țestei unei foci pentru a-i scoate creierul intact. În curînd, își vor ciopli bărcile dintr-o bucată, din mari trunchiuri de fag. Nu mai e necesară călăfătuirea. O etanșeitate perfectă. Unicul progres tehnic pe care vor fi capabili să-l conceapă. Primul și ultimul, după mai mult de cinci mii de ani. În rest, înlocuirea cochiliilor de scoici, chiar și pentru epilarea bărbiei, cu cuțite sau topoare nu înseamnă pentru ei decît ceva mai puține dificultăți și cîștig de timp. Vor confecționa aceleași obiecte, într-o gamă tot atît de restrînsă, la care nu se va adăuga nimic, doar că le vor face mai grosolan, mai repede, aproape pripit, ceea ce le va mări delăsarea, cîteodată dusă pînă la limita apatiei. Aceste unelte din fier, aceste arme din fier, nevoia de a și le procura, dar și amintirea orgiilor cu „apă roșie", despre care își povestesc la nesfîrșit sub tchelou, „moda" colierelor din sticlă, în curînd gustul pentru tutun, mici dorințe care devin trama vieții lor și mai ales fascinația inconștientă pe care o încearcă față de albi îi vor conduce

inexorabil la reîntîlnirea cu corăbiile, an de an tot mai numeroase în strîmtoare.

Cînd se vor deprinde să facă schimburi, apoi să fure, apoi să cerșească, în sfîrșit, să supraviețuiască din asta, bărcile lor devenind lăzi de gunoi în care vor cădea de pe puntea navelor tot felul de resturi, destinul lor va fi pecetluit.

Vor fi necesari pentru aceasta încă trei sute de ani.

VII. DOMNII DIN SECOLUL LUMINILOR

— Acum'ce mai fac, domnule Morriss ?

Cu ochiul lipit de lentila unui ochean marinăresc, ultimul strigăt al tehnicii engleze, un aspirant bălai urmăreşte vreo cincizeci de sălbatici care benchetuiesc pe o plajă a insulei Carlos în jurul unei balene eşuate, pe trei sferturi devorată. Spectacolul îi întoarce maţele pe dos, dar se abţine de la orice remarcă din care i s-ar putea ghici dezgustul. Ofiţerii şi aspiranţii din statul major al lui sir John Byron au înţeles că, deşi tolerant în multe privinţe, comandorului nu-i place să-ţi exprimi în faţa lui vreo părere despre aceşti oribili băibaţi scunzi şi galbeni, în pielea goală, pe care îi urmăreşte de trei zile, ca şi cînd n-ar avea altceva mai bun de făcut în mijlocul strîmtorii Magellan decît să-şi piardă atîta timp cu sălbaticii. Sir John Byron, comandorul, un bărbat de vreo patruzeci de ani, stă pe bancul de cart al dunetei, picior peste picior şi bea un pahar de ceai, fumînd în compania ofiţerilor săi, servit de valetul său care îi aduce biscuitul marinăresc pe un platou de argint. Cel puţin nu mai plouă. Vîntul s-a mai calmat. Strecurîndu-se printre nori, din timp în timp, o rază de soare aminteşte că Dumnezeu, creînd pămîntul, nu desenase doar în negru. Fregata, *HMS Dolphin*, trage cuminte,

fără lovituri de rapel, de cele două lanțuri afurcate de ancoraj.

— Ei bine domnule, răspunse cît mai binevoitor aspirantul, nu prea arată bine. Fețele le sînt mînjite de sînge. Smulg cu toată mîna halca de carne care se ține încă prinsă de coastele animalului. Nu s-a mai văzut așa ceva, domnule. Animalul a cîntărit pe puțin patru sute de livre. Îl vor mînca oare pe tot, pînă în vîrful cozii ?

Nimeni, pe dunetă, nu mai îndrăznește să se plîngă de mirosul putreziciunii care vine valuri-valuri dinspre țărm și însoțește fiecare înghițitură de ceai, făcînd de nerecunoscut admirabilul *souchong* negru, rezerva personală a comandorului. Tace chiar și Lovecraft, comandantul *Dolphinului*. Se străduiește să dea impresia că respiră natural minunatul aer iodat al oceanului.

Comandorul adulmecă cu distincție.

— Pute, evident, zice el.

Nimeni nu trage din pipă. Byron continuă .

— Pute chiar teribil, dar încă insuficient pentru a-i determina să renunțe. Am înfulecat ceva mai rău acum douăzeci de ani. (Apoi, scuzîndu-se :) Ce-i drept, aveam o poftă de bărbat tînăr...

Surîd. Atît ca să salute tonul observației, cît și pentru a camufla spasmele stomacurilor care se revoltau la această *disgusting* evocare. Știau cu toții că Byron, aspirant în 1741 pe *HMS Wager*, comandat de căpitanul Cheap, din flota amiralului Anson, naufragiat la nordul strîmtorii nu scăpase de la o moarte sigură decît trăind printre sălbatici împreună cu alți patru supraviețuitori. El vorbește puțin despre asta. Nu i se pun întrebări. Din cînd în cînd mai scapă cîte o amintire și aspiranții îl ascultă cu gura căscată. Cine și-ar fi putut închipui că acest bărbat cu jabou din dantelă, cu nasturi de aur strălucitor, cu coada

părului frizată cu fierul în fiecare dimineaţă, schimbîndu-şi îmbrăcămintea de două ori pe zi, fapt pentru care a îmbarcat un servitor special însărcinat cu îngrijirea garderobei sale, elegant pînă la manie, înfruntînd furtunile cu tricorn şi vestă brodată, a trăit el însuşi şase luni aproape în pielea goală, dormind în colibele sălbaticilor, împărţind păduchii şi carnea putrezită şi ungîndu-se cu grăsime de focă pentru a nu pieri de frig ? Nimeni nu ştie cum judecă el această întoarcere la sălbăticie. Nimeni nu ştie cum se judecă pe sine, nici dacă grija lui exagerată pentru demna sa persoană nu este mai curînd un mod de a şterge anumite amintiri nedorite.

— Acum ce mai fac, domnule Morriss ? întrebă încă o dată. Îl mai vedeţi pe cel pe care vi l-am arătat ieri ?

Un sălbatic tot atît de dezgustător ca şi ceilalţi, dar cu fruntea încinsă cu o bandă alba, pe care comandorul îl examinase el însuşi îndelung, în timp ce omul coborîse din barca lui pentru a participa la hidosul festin.

De cînd *Dolphinul* pătrunsese în strîmtoare, comandorul întorsese de cinci ori pînzele pentru a opri vasul sau îl ancorase cu o singură ancoră, în grabă, între două vijelii, asumîndu-şi adesea riscuri care umezeau cu sudoare rece fruntea căpitanului Lovecraft şi îi făceau pe marinari să tremure, cu unicul scop de a permite cîtorva dintre aceşti mizerabili să ajungă pînă la fregată, să-şi înşire bărcile contra vîntului de-a lungul bordului, manevră pe care o executau cu multă dibăcie. Dar imediat, mirosul lor, aspectul sălbatic al feţelor, ridicolele lor mantale, mici, din focă, lăsînd să se vadă prin deschizături o nuditate respingătoare, anulau tot ce putea avea omenesc în ea priceperea cu care îşi manevrau ambarcaţiunile.

În prima dintre aceste bărci, întîlnită în largul capului Froward, se ţinea drept în picioare, la bara cîrmei, cu ma-

melele atîrnînd pe un pîntec mare, o femelă despre care nu se putea şti dacă era însărcinată sau umflată de vreo infecţie. Marinarii de la tunuri se distrau. Alţii aruncau glume murdare. Sub pedeapsa loviturilor de bici, din ordinul comandorului, faptul nu s-a mai repetat. Le coborau în coşuri, la capătul unei frînghii, cîteva obiecte a căror listă o fixase comandorul însuşi, capete de topoare, cuţite, cuie, perle din sticlă, frînghii din cînepă, melasă, puţin rom, bucăţi de carne sărată. Aspirantul Morriss adusese chiar cîteva zdrenţe adunate de cei preocupaţi să se facă plăcuţi comandorului, care dăduse din umeri zicînd : „Mi-a rămas din naufragiul meu o haină aproape în bună stare. M-am debarasat repede de ea. Muiată de apă, nu se usca niciodată. Era rece ca un linţoliu. Îmi îngheţa tot corpul, în loc să mă apere. Haina aceasta, dacă aş fi păstrat-o, ar fi însemnat moartea mea..." Nici unul dintre aceşti sălbatici nu s-au urcat la bord. S-a opus comandorul. Îl privea atent pe fiecare, aplecîndu-se peste copastie, apoi se reîntorcea singur în camera lui, unde stewardul îi preparase un bol mare cu punch flambat. Sir John Byron mărea doza în zilele acelea şi nu mai putea fi văzut toată ziua...

— Celui de care vă interesaţi, domnule, nu-i mai este foame, răspunse aspirantul Morriss. Stă aşezat pe călcîie, la oarecare distanţă de ceilalţi.

— Ce face ?

— Priveşte în direcţia noastră, domnule. Cred că reflectează.

— Din ce deduci asta ?

— Se scarpină. Această activitate a fost întotdeauna propice meditaţiei.

Comandorul găseşte de cuviinţă să surîdă.

— Vă înşelaţi. Cînd se scarpină, nu se gîndesc la nimic altceva decît să-şi uşureze mîncărimile. În starea lor şi la

această latitudine este chiar recomandabil să nu gîndeşti, altminteri nu-ţi mai doreşti decît să te culci şi să mori. Am făcut experienţa acum douăzeci de ani, stînd pe vine în felul acesta şi scărpinîndu-mă la marginea unei plaje.

Căpitanul Lovecraft îşi explorează cu privirea fundul ceştii. Ceilalţi ofiţeri, împietriţi, se străduiesc să şteargă de pe figura lor orice urmă a vreunui sentiment care ar fi putut fi luat drept stupoare, neputîndu-şi-l închipui pe onorabilul gentleman în pielea goală, aşezat pe călcîie şi scărpinîndu-se.

— Pot să vă pun o întrebare, domnule ? i se adresează cu timiditate aspirantul.

— Daţi-i drumul, domnule Morriss, doar sînteţi mezinul favorit. Veţi vorbi în numele acestor domni. Ard şi ei de nerăbdare.

Aspirantul ezită, apoi riscă, întîlnind privirea binevoitoare a lui Byron.

— Cum aţi făcut, domnule ? Cum aţi putut ? Nu este peste puterile unui gentleman... (Îşi caută cuvintele, se întreabă dacă va îndrăzni, apoi, roşu de tulburare, lasă să-i scape :)... civilizat ?

— Foarte simplu, domnule Morriss. Uitînd că eram gentlemanul de care vorbiţi. Nimic mai uşor decît asta. Oricît de aprig ar fi, instinctul de supravieţuire nu ajunge. Trebuie să te scuturi de orice amintire, de cea mai infimă comparaţie cu o formă de viaţă anterioară. Toţi tovarăşii mei de nenorocire sînt morţi, nu de foame, nici chiar de frig — eram cu toţii în aceeaşi situaţie —, ci de umilinţă, plîngînd în hohote ca nişte copii neputincioşi pe gentlemanul din ei. Văzîndu-se trăind ca animalele, după imaginea celorlalte animale, fiindcă astfel îi considerau pe sălbaticii care ne înconjurau, sufletele lor au cedat, firește, înaintea corpurilor. Eu gîndeam altfel. Făcînd vid în mine,

comportamentul meu nu-mi mai părea altfel decît normal. Asta era cheia, evident...

Comandorul a scos din buzunar ceva care semăna cu o cochilie albă, cu cele două vîrfuri legate printr-un fir. O pipăie cu degetele gînditor.

— Cu ea îmi epilam barba fir cu fir, spune el, ca să mă asemăn cît mai mult cu ei. Era-un efort destul de mare, fiindcă am barba aspră și mult mai deasă decît a lor, și mi-am petrecut mai mult timp cu această ocupație, însingerîndu-mi bărbia, decît pe duneta acestei nave. Poftiți, domnule Morriss, încercați. Cochilia servește drept pensetă.

— Numai că, hm!

Aspirantul este tot atît de imberb ca o codană. Rid cu toții. Atmosfera se destinde.

— Căci vedeți dumneavoastră, domnilor, reia comandorul, greșeala pe care o comitem citind înainte de a ne îmbarca, ca niște ofițeri conștiincioși, povestirile înaintașilor noștri, este că luăm de-a bună ceea ce cei ce au navigat în strîmtoare o relatează ca pe o evidență, încurajați de noi dovezi, ca cele pe care domnul Morriss le urmărește cu ocheanul său, și care îi copleșește pe bieții oameni, o admit. Acum o sută optzeci de ani, Cavendish îi califica drept animale și intenționa să-i extermine. Patruzeci de ani mai tîrziu, amiralul Iacob Ermitul, din marina militară a Țărilor-de-Jos, scria fără să fie încercat de vreo îndoială că acești sălbateci se apropie mai curînd de animale decît de oameni și că nu remarcă la ei nici cea mai slabă înclinație religioasă sau de disciplină și îi bombarda cu tunul pentru a-și distra brutele lui batave. O altă brută delicată din Olanda, căpitanul corsar de Weert, care luase o foarte tînără fată, un copil, și o dusese la Amsterdam — civilizat în felul său —, pentru a o vinde la tîrg, po-

vestea că n-a simţit nici o remuşcare pentru simplul fapt că n-a văzut nici o lacrimă în ochii nefericitei şi nici în ai mamei cînd i-a smuls fiica. Nu ştie că teroarea poate seca lacrimile... Chiar compatriotul nostru Nasborough, căruia îi datorăm, o ştiţi, domnilor, primele hărţi ale acestor margini de lume şi care era un om de bine, s-a mulţumit să remarce mirosul acestor sălbatici, slăbiciunea lor de cum deveneau adulţi, felul lor de a sta ca maimuţele, de a devora carnea putrezită, de a repeta prosteşte ce li se spune fără a face nici cel mai mic efort de înţelegere şi de a se comporta în societate ca unii total lipsiţi de raţiune. A lua lucrurile astfel nu ajunge la altceva decît la un mare dispreţ. Şi totuşi...

Se revede în coliba lui Lafko, cu corpul gol întors spre foc, pîrjolindu-şi pielea, mişcînd cu un băţ cochiliile sub cenuşa caldă, sugînd grăsime de focă. Chiar şi cîinii se obişnuiseră cu el. Cîinii nu mai simţeau mirosul lui de alb. Se confunda cu al celorlalţi şi nici el însuşi nu-l mai distingea. Cum avea păr negru, doar albeaţa pielii îl deosebea de sălbateci... şi Waka cea tînără, fiica lui Tsefayok, îşi îngropa degetele în părul lui, ca să se joace cu chicoteli interminabile care semănau cu cotcodăcitul găinii şi nu se oprea pînă cînd nu îi cerea să înceteze jocul, speriat că va trebui să se execute în condiţii — vorba aspirantului Morriss — cu totul nedemne de un gentleman civilizat. Şi sir John Byron roşeşte la această amintire stînd în mijlocul ofiţerilor lui pe duneta impunătorului *Dolphin*...

— Domnule Morriss, întreabă din nou comandorul, mai vorbiţi-ne despre gentlemanul în pielea goală. Se scarpină mereu ?

Ofiţerii sînt năuciţi. Sir John Byron bate cîmpii ? Un uşor surîs flutură pe buzele lui. Minţise adineauri spunînd că nu se gîndea la nimic pe cînd se deda el însuşi la acest

exercițiu de maimuțoi. Își amintea că în realitate tot umorul și filosofia care îi mai rămăseseră erau legate de această împrejurare particulară, în cursul căreia își promitea că, de va revedea Londra, își va comanda un portret în această postură, dar cu un tricorn de curte pe cap, tabloul purtînd, cu litere de aur, mențiunea : „Gentleman englez scărpinîndu-se..." Orice, numai să nu disperi. Proiectul a rămas literă moartă.

— Nu, domnule, răspunde aspirantul. Pare a fi o consfătuire între bărbatul cu banderolă albă care se scărpina și alți patru sălbatici, printre care, Dumnezeu să mă ierte, două femei.

— Și ce-ar trebui să vă ierte Dumnezeu, domnule aspirant ?

— Lipsa mea de milostenie creștină, domnule. Sînt într-adevăr înspăimîntător de slabe și în plus, după cum văd. își fac și un fel de toaletă, pictîndu-și corpul, în special mamelele, domnule, cu linii și cercuri albe.

— Și bărbații, domnule Morriss, nu se pictează în roșu ?

Aspirantul Morriss își reglează ocularul și desăvîrșește claritatea binoclului, începînd să înțeleagă că ceea ce ține la ochi este ca lumina unei stele care străbate într-o fracțiune de secundă cu mii și mii de ani în urmă.

— Ați ghicit, domnule, spuse el.

Byron se ridică. Ofițerii săi îl imită. Nu mai surîde. Dorise atît de mult acest moment și în același timp cît de mult se temuse... După ocuparea insulelor Malu, pe care le rebotezase Falkland, nici o instrucțiune regală nu îi impusese să facă escală în această strîmtoare, în acest canal atît de neprimitor, care este mai curînd un cimitir de nave decît o cale de comunicație, ci dimpotrivă de a vira cu maximă viteză în direcția Pacificului pentru a face colectă

în insule, în numele Majestății-Sale George al III-lea. Dacă întîrziase depășind scurta vară care se termina, o făcuse ca să-l regăsească pe Lafko. În timpul acesta, clocotitorul căpitan Wallis, comandantul corvetei *Tamar*, a doua navă a comandorului, recunoștea mările Skyring și Otway, unde Byron îl expediase ca să-și poată desfășura căutarea în liniște, fără a avea de dat explicații. Dar răgazul de grație se termina. De a doua zi, în zori, avea să reia ruta de navigație împreună cu *Tamar*, care trebuie să-l aștepte încă de dimineață, la douăzeci de mile spre vest, la ieșirea din marea Otway.

— Domnilor, anunță comandorul, vom primi cît de curînd o vizită și de această dată o vom aproba.

Urmară în consecință o serie de ordine și de recomandări dictate pe tonul politicos, dar inflexibil, care era tonul de comandă folosit pe *Navy* * și care te convingea de seriozitatea comandorului în ciuda extravaganței cuvintelor lui. Plutește pe dunetă un sentiment tot mai accentuat de incredulitate, pe care numai buna reputație de marinar, de favorit al Lorzilor mării și de asemenea de original ale lui Byron, îl echilibrează. Fața stacojie a căpitanului Lovecraft trădează lupta interioară pe care o duce pentru a stăvili comentariile provocate de discursul superiorului său :

— Domnilor, continuă comandorul, după cum v-a spus aspirantul Morriss, s-au îngrijit în mod special de toaleta lor pentru a veni pe bordul nostru. Acest efort merită reciprocitate. Vă rog să vă îmbrăcați cu ce aveți mai bun și să vă comportați ca niște gentlemani, conform regulilor noastre de curtoazie, chiar dacă ei vă par de neînțeles. În rest, aveți doar grijă să vă puneți de acord atitudinea cu a mea și nu întreprindeți nimic în legătură cu vizitatorii

* Flota de război a Angliei. *(N. tr.)*

noştri fără să fi ordonat eu mai înainte. Domnule Stanhope...

Se adresează unui alt aspirant care, auzindu-se interpelat, încearcă să-şi compună o fizionomie care să-i ascundă stupefacţia.

— Da, domnule.

— Vă este frig la mîini, nu-i aşa ? ca nouă, tuturor. Aveţi degetele cam amorţite.

— Da, domnule.

— Ei bine, duceţi-vă să vă încălziţi la bucătărie. Ţin să aveţi degetele sensibile pentru a ne interpreta la vioară o mică arie.

— La vioară... ? Da, domnule.

— În ce vă priveşte pe dumneavoastră, domnule Lovecraft, îi spune comandorul căpitanului, v-aş rămîne îndatorat dacă aţi ţine echipajului un discurs abil despre ţinuta pe care trebuie să o adopte în prezenţa acestor sălbatici, care au dreptul, ca fiecare dintre noi, la un minim respect.

— Respect, domnule ? răspunde căpitanul, smulgîndu-se din contemplarea unei bărci care se găsea acum la jumătatea drumului dintre ţărm şi fregată. Respect ? Şi cum să le explic eu una ca asta ? Ce văd eu cu ochii mei este exact ce văd şi ei şi ar trebui o vedere de sfînt pentru a descoperi cît de cît ceva care ar putea inspira respect în fizionomia şi înfăţişarea celor care ocupă barca. Dar priviţi-i şi dumneavoastră, domnule !

Aceasta îl scăpase de discurs şi, dintr-o dată, faţa lui stacojie redobîndeşte o tentă mai naturală.

Comandorul se apropie de balustradă şi priveşte. Sînt cinci în barcă, dintre care două femei. Sălbaticul cu bandă albă să fie oare Lafko ? Comandorul închide ochii pentru a-şi reface amintirile. Erau amîndoi aproape de aceeaşi vîrstă, atît cît îşi ştiu vîrsta sălbaticii aceştia, ei, care

numără anii după veri și doar pe cele zece degete. Apoi, urmează *akwal*, multe, multe veri... Cît timp rătăcise aspirantul John Byron singur, fără foc, hrănindu-se cu rădăcini și scoici crude, dîrdîind sub un adăpost din crengi nu departe de tabăra unor sălbatici, al căror fum greţos ieșind din colibe prin vîrful acoperișurilor reprezenta pentru naufragiat singura speranţă ! Nici unul dintre ei nu venise pînă la el. Nici cea mai mică curiozitate faţă de acest străin dezarmat, care nu reprezenta nici un miracol. Încercase de mai multe ori să se apropie, dar fusese ţinut la respect de o haită de cîini sub ochiul indiferent al sălbatecilor. Aveau întotdeauna carne care atîrna în dezordine prin copaci și pe care o scoteau din cadavrul unei foci, dar și carne umană, a unei bătrîne. Într-o seară cu furtună, nemaiputînd, fiindu-i luat adăpostul pe sus, cu îmbrăcăminea înghețată-tun și înţelegînd că va muri înainte de a se lumina de ziuă încă o dată, aspirantul Byron, alergase pînă la prima colibă. O piele de focă astupa intrarea, iar în spatele mîrîiau cîinii. Apoi pielea de focă se ridicase lăsînd să apară un bărbat gol, cu ochii înroșiţi de fumul pe care vîntul puternic îl întorcea în colibă. În jurul focului erau zece, bărbaţi și femei, goi cu toţii, lungiţi unul lîngă celălalt cu corpurile lucind, și alături cîţiva cîini, cu boturile căscate, gata să muște, cărora stăpînul locului le trăsese cîteva lovituri zdravene de bîtă. Atunci, aspirantul Byron, din marina Majestăţii Sale, fiul cel mic al unui baronet, abandonîndu-și hainele înghețate în prag, s-a strecurat ca într-un vis fericit pînă la foc, în interiorul colibei, între două corpuri calde de sălbateci, care se strînseră lîngă el, formînd un fel de etui de piele iradiind o căldură binefăcătoare în care adormi, cu inima plină de fericire, ca un copil pierdut care și-a găsit în sfîrșit mama... Dimineaţa l-au hrănit. Apoi a dormit în continuare, toată ziua. Fe-

meile se întindeau lîngă el şi ciinii, care nu mai mîrîiau, de asemenea, pentru a-l încălzi cu corpurile lor. În sfîrşit, seara, deschizînd ochii, l-a descoperit pe Lafko, privindu-l cu ochii lui căprui în care nu se citea nici o emoţie, poate doar o vagă mulţumire, Lafko şi fişia lui cu pene albe şi pe toţi ceilalţi locuitori ai colibei, ale căror nume avea să le înveţe încetul cu încetul : Wauda care îl încălzise, ca şi Yerfa cea tînără şi Kyewa, şi Yannock, şi Kostora, Taw cel bătrîn, tatăl lui Lafko, Kanstay care nu vorbea niciodată şi ucidea păsările prinse în capcană dintr-o muşcătură, şi Waka, Waka cea tînără, cu cicatricele rănilor făcute la pescuit, una în formă de stea, pe coapsă, Waka cea tînără care se culca de preferinţă lîngă el, şi Tsefayok, tatăl ei, care ceruse să se respecte datina : un cap de focă prăjit de Waka, pe care aspirantul trebuia să-l mănînce. Nu i-a găsit nici slabi, nici murdari, nici urît mirositori. Nici măcar sălbatici. Nu-i putea considera astfel fără să se vadă pe sine însuşi murdar şi împuţit, şi slab, cu plete slinoase, pline de păduchi, cu picioarele acoperite de bătături, cu unghiile negre, cu limbajul redus la treizeci de cuvinte guturale, cărora le-a putut ghici sensul şi le-a tot repetat în neştire ca un copil retardat care începe să vorbească cu greu...

Răspunzînd căpitanului Lovecraft, comandorul i-o trînteşte pe un ton sec, neobişnuit şi cu voce tare, pentru a fi auzit de toţi :

— Respectul pe care mi-l datoraţi mie, domnule Lovecraft, în calitate de comandor al acestei escadre. Trebuie să ştiţi că orice lipsă de respect faţă de aceşti sălbateci o voi considera ca pe o lipsă de respect faţă de propria mea persoană.

Şi chiar aşa şi gîndea în acel moment fostul aspirant salvat, Byron. Fusese el însuşi unul dintre aceşti sălba-

tici. Nu voia să se rîdă de el. N-ar fi putut-o suporta din partea nimănui pe nava sa. Privilegiul de comandor îl scutea de explicații. Cîte suflete nobile dintre aceste brute recrutate din drojdia Portsmouthului ar fi capabile s-o înțeleagă ? Ofițerii lui ? Chiar nici lor nu li se putea destăinui dincolo de anumite limite, apărîndu-și demnitatea... Se revedea trăgînd la rame în barca lui Lafko, cu mîinile însîngerate, strîngînd din dinți, pentru a lua parte, cu toată epuizarea, la efortul comun, și pe Waka vîslind alături de el, cu o energie sălbatică, soră cu disperarea. Pentru el luptă clanul întreg împotriva marelui vînt dinspre nord cu cele patru vîsle grele, urcînd canalul Messier pînă la golful Penas, în afara teritoriului lor obișnuit. O regiune devenită periculoasă, frecventată de cîțiva ani de *loberos* veniți din insula Chiloe, vînători de foci metiși, fără milă față de kaweskari, cărora le răpesc femeile. Clanul l-a depus pe o insulă care îi poartă de atunci numele, insula Byron, apoi a făcut drum întors imediat, adîncindu-se cît mai mult în labirintul său, speriat de propria-i îndrăzneală de a risca să treacă dincolo de granițele lumii. Asigurați că vor primi o substanțială recompensă în aur, loberos l-au dus la Chiloe, apoi de acolo la Puerto Montt, postul cel mai meridional din Chiloe...

Echipajul s-a conformat fără o vorbă. Cu uniforma lor roșie de paradă, cu tricorn și perucă pudrată, ofițerii sînt aliniați, muți, pe dunetă, în timp ce de jos, dinspre intrarea în navă, unde se află aspirantul Morriss, urcă un miros înfiorător.

— Iată-i, domnule, pe invitații noștri, ironizează cu sobrietate căpitanul Lovecraft, care nu dezarmează. Trebuie să-i fluier pe șefii de echipaj ?

— Domnule Lovecraft, răspunde bizar comandorul, cu o voce subit schimbată, vă rog, fie-vă milă...

„Dumnezeule ! ce murdari și ce urîți sînt...", nu se poate el împiedica să gîndească, în timp ce cu o viteză fulgerătoare se lărgește prăpastia pe care crezuse că o va putea umple reînviindu-și amintirile. La întrebarea aspirantului Morriss, de această dată n-ar fi fost în stare să găsească un răspuns convenabil : cum de-a făcut asta ? cum a putut ? Contemplă cu repulsie și stupoare cele cinci creaturi jalnice care aleargă în toate direcțiile pe puntea fregatei, de-a buşilea, ca niște cîini, certîndu-se pe mături, găleți, capete de frînghie, pe obiecte de cea mai mică importanță, strîngînd cotoare de mere, foi de ceapă și biscuiți marinărești stricați, pe care mateloții li-i aruncă rîzînd, cu tot ordinul comandorului, devorînd cu aviditate seul pentru gresarea cabestanelor, fără nici o privire de respect, nici chiar de curiozitate, pentru universul catargelor și al vergilor care se desfășoară pe cer deasupra lor, fiindcă nu le găsesc nici o explicație și nici o utilizare pe care s-o înțeleagă. Pektcheves au înaintat dintotdeauna în strîmtoare înconjurați de aceste minunății, cu înălțimea de neconceput a catargelor încărcate de pînze albe care strălucesc ca și cînd ar reflecta marea, cu inexplicabila lipsă de măsură a bărcilor lor. Ca luna și stelele : o altă lume, care domină firesc prin forța ei, situată aiurea, în afara vieții...

Marinarii se țin de nas. Izbiți în trecere de acești sălbatici goi și lucioși, înnebuniți ca niște fluturi de lampă, își șterg mîinile pe hainele pe care se întind petele de grăsime. Sir John Byron contemplă dezastrul. Orice filosofie l-a părăsit. Orice simț al umorului, de asemenea. Se neagă. Aspirantul Byron se neagă. A văzut pe coapsa uneia dintre cele două femei cicatricea în formă de stea : Waka ! Se poate ? Se poate într-adevăr ? Simte o puternică senzație de greață. Se cutremură. Nu este o femeie,

ci o maimuță, o maimuță bătrînă, cu mamele teșite care se bălăngăne grotesc și o privire de animal năucit, care se fixează asupra comandorului fără cea mai mică sclipire de înțelegere. O imensă tristețe îl năpădește. Un maelström de gînduri confuze, din care nimic uman nu mai răsare, nici măcar o fărîmă de suflet în care să se recunoască, el, naufragiatul salvat, încălzit, readus la viață, la contactul cu acest corp dezgustător pe care, își dă seama cu oroare, l-a păstrat în amintire. Își refulează cele vreo douăzeci de cuvinte care i-au rămas din limbajul acestor sălbatici și care i-ar permite fără îndoială să lege prezentul de trecut și să le reînvie memoria. Nu mai are nici un chef. Se simte chiar îngrozit la ideea că așa ceva s-ar putea întîmpla.

Aspirantul Morriss va ajunge departe. Va muri de altfel amiral, în mările calde, unde fete înfocate își ung părul cu ulei de palmier și exală un miros piperat. El este cel care își salvează comandorul. L-a văzut descumpănit, cu sîngele scurs din obraji, în fața unei turme de sălbatici, în cele din urmă potolită, care se regrupează în fața lui, în mijlocul ofițerilor. Putoarea este insuportabilă. Se aude un zgomot de apă care se varsă și o băltoacă apare la picioarele uneia dintre cele două femei. Waka. Ofițerii își mușcă buzele, dar echipajul, mai în spate, nu-și poate stăpîni rîsul. Aspirantul Morriss cere să se aducă o oglindă pe care i-o oferă femeilor. Descoperindu-se în ea, speriată, tresare, apoi se grăbește să-i dea ocol pentru a încerca să explice misterul. Revine de unde a plecat și se regăsește, tresare iar și fuge înapoi, ca pentru a se surprinde pe ea însăși. Neväzîndu-se, reîncepe și sfîrșește prin a-și adresa ei înseși surîsuri, cu gura ei înfiorător de știrbă. Cum imaginea sa surîde și ea, iat-o izbucnind în hohote de rîs, dînd semne de mare veselie.

— Ei bine, comentează căpitanul Lovecraft, căruia i-a revenit buna dispoziţie, putem mulţumi cerului. Am crezut că această imagine o va ucide.

Comandorul se forţează să rîdă şi această atitudine îl uşurează. Fiecare fusese repus la locul său de o parte şi de cealaltă a prăpastiei. Aspirantul Stanhope cîntă la vioară mici arii vesele scoţiene, pe care sălbaticii le ascultă cu gura căscată şi ochii strălucind de încîntare. Unul s-a apropiat să se zgîiască la vioară. Un altul şi-a lipit urechea de ea. Cine or fi ei ? Yannoek ? Kanstay ? Şi cealaltă femeie, o fi Wauda ? Au trecut peste douăzeci de ani şi amintirile lui Byron s-au mai şters. Dar în ce-l priveşte pe Lafko, de el este sigur. Se străduie să nu-i întîlnească privirea. Iată-l, se ridică brusc, coboară repede de pe navă, scotoceşte în barca lui şi urcă iar cu paşi mari, ducînd un sac din piele de focă pe care Byron îl recunoaşte imediat. E cel plin cu grăsime roşie.

Comandorul revede scena. Se petrecuse după ce mîncase capul de focă, muşcînd din el ca dintr-un monstruos măr, pe cînd întregul clan îl urmărea fără a-l scăpa din ochi nici o clipă. Odată masa terminată, luînd grăsime roşie din acest sac, Lafko îi mînjise faţa şi corpul prin atingeri cu degetul mare, cu multă grijă, deşi n-o făcea pentru el însuşi. Era aproape — cum s-o spună ? —era aproape fratern, în timp ce Wauda, femeia lui Lafko, desena mari cercuri albe pe pielea lui Waka cea tînără. Atunci nu era nici o prăpastie şi aspirantul se gîndise, depăşindu-şi disperarea, că, de vreme ce Dumnezeu hotărîse ca el să nu-i mai revadă niciodată pe ai săi, cel puţin nu avea să trăiască singur, ci asigurat, chiar şi printre aceşti sălbatici, de un minim de sentimente umane...

Un ofiţer a dat un ordin. Un altul pune mîna pe pistolet. Doi mateloţi îl opresc pe sălbatecul care îşi agită o

mină pe sub fața comandorului ținînd un discurs, o cascadă de cuvinte guturale pe care le scandează scuturîndu-și cu violență capul.

— Lăsați-l, zice comandorul. Nu-mi va face nimic rău. L-am primit. Îmi mulțumește.

Întrucît Lafko l-a recunoscut, nu îi poate refuza smîngălela. Căci Lafko spusese de cîteva ori : „Tonko !“ Era numele care îi fusese dat în ziua în care mîncase capul de focă. Apoi un cuvînt care revenea des : *„Tinikit, tinikit,* nu înțeleg“. Spune : „Tonko a vrut să plece. *Akwal,* multe, multe zile am vîslit din greu pînă în țara străinilor. *Akwal,* multe, multe veri au trecut și noi nu l-am mai visat pe Tonko. De ce Tonko s-a întors ? *Tinikit, tinikit,* nu înțeleg...“ Trăgînd linii cu un deget lipicios pe fruntea comandorului, care se lasă cu stoicism, Lafko caută răspunsul Dar ce înțelege el de fapt, bietul Lafko ? De ce se succed atîtea corăbii în strîmtoare ? Ce știe el despre mișcarea lumii, despre această gigantică apropriație dintre sute și sute de popoare prin vasele a cinci națiuni care au hotărît să-și împartă între ele pămîntul ? Și de ce acest bărbat îmbrăcat în roșu, pe care el îl culesese aproape mort, nu-i mai răspunde un cuvînt măcar în limba kaweskarilor ? *Tinikit,* nu înțeleg...

Și deodată Lafko se dă înapoi, abandonînd mînjeala neterminată, ca un copil care s-a jucat destul. Înfigîndu-se în fața comandorului, drept pe scurtele lui picioare arcuite, el îl privește grav. Doar o clipă. De această dată nu mai spune : „Tonko“. Spune numai „Pektchèvès !“, apoi se repede la coșurile puse pe punte. Apucă lacom cu mîinile cuțite, frînghii, coliere, adulmecînd zgomotos cele de mîncare, și imediat vin și ceilalți patru, care seamănă cu o bandă de cimpanzei disputîndu-și banane. Nici el, nici tovarășii lui nu mai aruncă nici o privire englezilor. Cu-

rînd o vor rupe la fugă ca niște hoți, jalonîndu-și goana cu obiecte căzute, împingîndu-se spre ieșire și neregăsindu-și glasul decît după ce și-au văzut barca desprinsă de bordul corabiei. Atunci, vîslind în picioare, ei strigă : „Pektchêvês !".

— Ați înțeles ceva, domnule ? întreabă căpitanul Lovecraft. Au fost primiți ca niște prinți, au fost ghiftuiți, li s-a cîntat, și ei spală putina fără să mulțumească ! Pentru ce această plecare în grabă ? N-are nici un sens. În orice caz, bine că s-au dus !

Comandorului îi scapă un suspin de ușurare. Dacă era ceva de înțeles, cu toate că nu era sigur de asta, era un verdict ieșit din gura acestui sălbatic : iată-l redat, pe el, Tonko, naufragiatul, adevăratei sale identități.

— Dați-mi, vă rog, oglinda dumneavoastră, domnule Morriss.

Doar o jumătate din figura lui fusese pictată în roșu. Cealaltă a rămas albă. Ceea ce ar fi putut fi comic era tragic, căci ochiul de pe partea roșie și celălalt, de pe partea albă, exprimă aceeași tristețe. Comandorul își întoarce de mai multe ori capul, expunînd în oglindă profilul roșu, cel al lui Tonko, apoi pe cel alb, cel al lui John Byron, din marina Majestății Sale. În sfîrșit, aproape regretînd, cu o batistă de dantelă, își șterge ultimele urme ale trecerii lui Tonko pe acest pămînt. Batista, iremediabil stricată, pute. O aruncă peste bord. Barca se îndepărtează pe o mare cu reflexe lugubre, în timp ce cerul, desfăcîndu-se deodată, îneacă tot ce se încăpățînează să trăiască sub torente de ploaie înghețată. Nu se mai disting decît cu greutate, apoi dispar cu totul, lăsînd o imensă singurătate, ca atunci cînd un suflet își ia rămas-bun.

— Domnule Morriss, spune comandorul, îngăduie-mi să-ți fac un dar. Nimic altceva decît o amintire. Un fleac.

îi întinde o cochilie de scoică, aceea care îi servise la epilat, adăugînd pe un ton neutru :

— Cred că mie nu-mi mai trebuie.

Chiar a doua zi, în zori, *Dolphin* se pregătește de drum. Beat ca un irlandez, comandorul Byron a predat comanda flotilei căpitanului Wallis, de pe corveta *Tamar*. El însuși n-avea să mai apară pe punte înainte de a depăși *Evangheliștii*, patru stînci în largul strîmtorii care marchează intrarea în Pacific.

Din acest an 1768, kaweskarii vor primi un nume. După aproape trei secole, de fapt, nimeni nu-și dăduse osteneala să-i numească, în timp ce botezau, care cum apuca, munții, capurile, insulele, canalele, strîmtorile cu numele tuturor prinților Europei și ale tuturor amiralilor lor — denumiri duble, triple, în engleză, în franceză, în spaniolă —, dar nicidecum cu numele celor care trăiau aici. Nimeni n-o considerase util. Ei nu contau. Erau „sălbatici" și nimic mai mult. Nici popor, nici trib, nici chiar bande sau clanuri. Ființe umane neidentificate. O subcategorie la granițele animalității, care nu merită nici măcar să fie clasificată.

Adevăratul lor nume ei nu îl utilizează decît între ei. Va rămîne mult timp necunoscut. Pentru ca ultimii dintre supraviețuitorii clanurilor, interogați de un etnolog francez * care își asumase dificultatea de a învăța limba lor, să dezvăluie în cele din urmă că se numeau simplu : Kaweskari, Oameni, a trebuit să se aștepte jumătatea secolului al XX-lea ! Unii vor vedea în ei disprețul lor, alții o reținere greu de înțeles, refugiați cum sînt într-o lungă tăcere aproape pînă la stingerea rasei lor...

* José Emperaire, în 1947.

Dar în 1768, ei se vor numi mai întîi : *Pecherais*. Aproape simultan și pentru același motiv; aspirantul Morriss și Louis-Antoine de Bougainville, auzindu-i urlînd „Pektcheves", au făcut din aceasta o poreclă, apoi un nume. Un contrasens, evident, dar pe care Byron, singurul care știa adevărul, nu l-a corectat, Tonko-Byron, naufragiatul, kaweskar în clanul lui Lafko, scăpat din paleolitic, tăiase ultima legătură...

În 1768, reputația lor va fi definitiv stabilită. Oprindu-se în micul golf Fortescue, din fața insulelor Carlos, Bougainville, care i-a „primit" la bordul lui *Bendeuse*, consemnează : „Femeile urinează de-a-mpicioarelea, iar bărbații pe vine. Nu cumva aceste modalități de a urina sînt cele mai naturale ? În acest caz, Jean-Jacques Rousseau, care urinează foarte greu, ar trebui să adopte această modalitate. Doar ne reîntoarcem cu atîta insistență la omul primitiv..."

«Pecherais» sînt exact în ceea ce s-ar putea numi starea naturală și, în realitate, dacă ar trebui să deplîngem soarta unui om liber și stăpîn asupra lui însuși, fără îndatoriri și fără afaceri, mulțumit de ceea ce are fiindcă nu știe altceva, i-aș deplînge pe acești oameni care, lipsiți de cele ce ne fac viața comodă, au încă de îndurat asprimea celui mai înspăimîntător climat din univers..." Apoi, el adaugă cu mai puțină bunătate : „Acești sălbatici sînt mici, nemernici, slabi și put insuportabil. Devorează tot ce li se dă, și se dau în vînt după seul lumînărilor. Nu manifestă nici o surpriză, nici la vederea corăbiilor, nici la aceea a amenajărilor care se oferă privirii lor. Fără îndoială că pentru a fi surprins de opera de artă trebuie să ai cîteva idei elementare. Acești oameni necivilizați tratează capodoperele industriei umane cum tratează legile naturii și fenomenele

ei. Ne-a fost destul de greu să scăpăm de acești oaspeți dezgustători și incomozi..."

Prin Cook, cîteva luni mai tîrziu, execuția va fi fără apel : „Viața lor afectivă se apropie mai curînd de cea a brutelor decît de cea a oricărui alt neam. Nu ne-am putut da seama dacă au șefi sau o formă oarecare de guvernămînt. Într-un cuvînt, ei sînt fără îndoială cel mai jalnic grup de ființe umane care există în zilele noastre pe pămînt..."

VIII. WAKA-CEA TÎNĂRĂ SE ÎNTOARCE DIN ANGLIA

Un titlu meticulos subliniat pe coperta unui caiet: *Pêcherais-English Dictionary* deasupra unei cruci trasate cu două linii, cu o modestie orgolioasă. Pana de gîscă scîrţîie pe hîrtie. La lumina lămpilor fumegătoare cu cardan, în postul de pe interpunte al aspiranţilor, unde trebuia să-ţi apleci capul ca să nu te loveşti de plafon, supraveghindu-ţi călimara al cărei nivel oscilează ca un ochi negru mobil în ritmul mişcărilor navei, reverendul Wilfrid Watkin, arhanghelul blond şi deja dezolat al Societăţii Misionarilor pentru Patagonia *, suspină. S-ar putea spune că, de la plecarea lor din Anglia, în fiecare zi, protejaţii săi, Harry Froward şi Fuegia Virgin, sînt din ce în ce mai puţin dornici să-l ajute.

Fuégia Virgin răspunde cu greutate întrebărilor sale. Şi totuşi era o tînără drăguţă, docilă, rezervată, cu un suflet mai degrabă deschis, neamintind prin nimic sălbăticiunea capturată de căpitanul Fitz Roy, în acelaşi timp cu Harry Froward, încă de la prima expediţie a lui *Beagle*, pe ţărmurile insulei Dawson, la intrarea în canalul Magdalena. Numele ei de sălbatecă nu le este cunoscut.

* Patagonian Missionary Society (*oria*, *engl.*) (*N. tr.*).

Nu şi l-a dezvăluit niciodată. Fitz Roy o numise Fuegia, de la spaniolul Tierra del Fuego, şi Virgin, de la capul Fecioarelor, în vreme ce tovarăşul ei îşi luase numele de la capul Froward şi prenumele de la căpitan. Fuegia se exprimă aproape corect în engleză. Dar de cînd capul Fecioarelor a apărut la orizont, marcînd intrarea în marea strîmtoare, a devenit tot mai închisă în sine însăşi. Poate că îi plăcuse Anglia şi dorise să rămînă acolo ? Nu era o cruzime să facă acest copil să traverseze de două ori întinderea spaţiilor siderale care separă lumea civilizată de universul primitiv al aşa-numiţilor „Pecherais", în care urmează să o arunce ? Dar reverendul Watkin are proiectele lui în ce o priveşte. O va face soţia sa înaintea lui Dumnezeu şi asta pentru ridicarea sălbaticilor. Astfel, prin virtutea creştină ca exemplu, îi va converti pe „Pecherais", care vor deveni demni de numele de om. Îşi netezeşte barba blondă, contemplîndu-şi logodnica. Nu este frumoasă, dar e curată şi sănătoasă, îmbrăcată modest, ca o tînără englezoaică, cu părul negru împletit în cozi, cu o carnaţie de femeie bine hrănită ; cît priveşte spiritul, ceva mai şleahtuit în timpul celor doi ani petrecuţi la presbiteriul din Wathamstown, lîngă Londra. Faţa ei netedă are reflexe arămii care îl emoţionează pe reverend, iar cînd îi întîlneşte ochii căprui el caută fără să vrea în ei, cerînd iertare lui Dumnezeu, fericiri supreme imposibil de mărturisit. Este singura femeie la bord şi reverendul surprinde priviri pline de invidie.

Dumnezeu... Eboşa dicţionarului reverendului Warkin este deschisă la litera D. Lucrarea se întrerupe aici. Pagina este albă. Cum să le vorbească el sălbaticilor despre Dumnezeu, viitoarelor lui oi din strîmtoare, dacă nu există nume pentru El ! Nici un cuvînt în limba acestor

oameni pentru a spune Dumnezeu ! Şi de altfel nimic pentru a spune suflet, sau chiar bine şi rău, sacrificiu, caritate, bunătate, respect, smerenie, nici cea mai restrînsă vocabulă religioasă, nimic care să exprime vreo noţiune de morală. O limbă mută în ce priveşte sentimentele. Şi dragostea ? Waka nu înţelege acest cuvînt. Reverendul revenise de mai multe ori. Cum se spune dragoste în limba lor ? Bărbat, femeie... Trebuia să precizeze, la limita decenţei permise unui pastor de la *Patagonian Missionary Society*. „A, da, zisese el, se spune : *Tsohal Tyako*, deschide-ţi coapsele" şi roşise pînă la rădăcina părului, cerînd în ajutor pentru această copilă simplă mila lui Dumnezeu...

Repetă pentru a doua oară întrebarea :

— Cum îl numeşti pe Dumnezeu, Fuegia ? Ţi-am vorbit adeseori de El. Trebuie să-i găsim un nume pe care să-l înţeleagă fraţii şi surorile noastre. Să privim din nou aceste imagini.

Îi atinge cu obrazul părul bogat. Se apleacă atît cît să-i poată respira mirosul puternic al pielii. Sînt imagini naive pentru a preda Biblia copiilor. Le-a întins pe masă. Un personaj cu barbă îi mustră pe Adam şi Eva. Un altul stă în nori în timp ce din cer coboară o lumină peste Tablele Legii. Acelaşi întinde o mînă protectoare deasupra unui copilaş care tocmai s-a născut, apoi priveşte de sus din nori un bărbat cu barbă care moare pe cruce. Fuegia tace cu încăpăţînare. În noaptea aceasta visase. Waka cea tînără, fiica lui Yannoek, era aceea pe care o visase într-un hamac al cărei proprietar era *Navy*. Pentru întîia oară după trei ani, Ayayema revenise, cu obrazul însîngerat, cu trăsăturile unui bărbos blond care semăna cu reverendul Watkin.

— Cum îl numeşti pe Dumnezeu, Fuegia ?

Aspiranții aflați de față se prăpădesc de rîs. De fiecare dată se profită de ocazie. Un tînăr care scrie sîrguincios la celălalt capăt al mesei ridică privirea surîzînd. Este Charles Darwin, naturalistul, care însoțește pe căpitanul Fitz Roy la bordul lui *HMS Beagle*. Talentul mimetic, da, acesta a fost consemnat. Și vocea lui Watkin, intonația, pînă și felul dulceag în care spune „Fuegia", totul e înregistrat ; dar cel care vorbise era Harry Froward...

Reverendului nu-i place de Harry. O fi fratele Fuegiei ? Vărul ei ? Nu se știe. Cînd vorbesc în limba lor, cu sonorități guturale care-ți zgîrie urechile, au aerul că se ceartă. De cînd au intrat în strîmtoare, faptul se produce din ce în ce mai des. Harry petrece ore întregi pe punte și privește fix coasta pustie, apoi coboară din nou gesticulînd. Reverendul îl consideră prefăcut, rău, în ciuda eforturilor pe care le face Harry să simuleze simpatie față de cei, numeroși, care suferă de rău de mare. În engleza lui stricată, le spune cu glas compătimitor : „Sărmanul, sărmanul om !" Reverendul se roagă în fiecare seară ca Dumnezeu să lumineze sufletul lui Harry și să scalde în dragostea creștină misiunea pe care o va fonda pe insula Dawson.

Harry Froward este mic, gros și gras. În Anglia nu făcuse decît să mănînce, neînvățînd nici o sută de cuvinte englezești și neinteresîndu-se de nimic altceva decît de toaleta sa. Era extrem de cochet, mîndru de persoana lui, și din ce se apropiau mai mult de țintă, de aceea avea mai multă grijă de aspectul lui. Poartă mănuși zi și noapte, își trage tot timpul redingota ca să-și netezească pliurile, consultă oglinda pentru a-și contempla încîntat cele patru fire de păr pe care le are în barbă și pe care le numește cu mîndrie „barba mea" și intră în violente crize de furie dacă își murdărește ghetele bine lustruite, dar al milostivelor doamne din Walthamstown, al căror punct de atracție

devenise și care îl invitau la ceai. Își pune un deget aproape curat pe imaginea lui Hristos crucificat.

— Pe el : îl știu.

— Și ce știe fratele nostru Harry ? întreabă reverendul Watkin cu glasul încărcat de afecțiune, învăluindu-l pe tînăr cu privirea lui albastră, luminoasă.

— Și ce știe fratele nostru Harry ?

Din nou hohote de rîs din partea aspiranților. Chiar și cei doi catehiști care îl însoțesc pe reverend și nu visează decît gloria martiriului, d-nii Christopher Young și Michael Wilson, nu-și pot reprima un surîs, pentru care se scuză cu aer jenat. Darwin îl analizează gînditor pe tînărul Harry. Cuvintele care îi ieșiseră din gură erau încă o imitație perfectă a lui Watkin, pînă la tonul ușor forțat. E posibil ca urechea lui să fi decelat ceea ce inteligența lui primitivă era incapabilă să distingă ? Iată, au trecut patru luni de cînd naturalistul vasului *Beagle* îl cercetează pe „Pecherais" lăsat în libertate în perimetrul redus al fregatei și începe să descopere că nimic nu și-a făcut loc în acest creier obtuz. Cunoștințele dobîndite în Anglia nu sînt decît aparență, gesturi și atitudini calchiate, adeseori exagerat, ca pentru a se adăposti în umbra modelului impus. Astfel, Harry zice adesea : „Sălbatici, foarte proști, foarte murdari, foarte răi, eu nu a vrea..."

Reverendul Watkin se neliniștește.

— Ei bine, așteptăm, Harry.

Răspunsul izbucnește în două cuvinte. Tonul, privirea... Darwin nu se înșală : de data aceasta vorbește sălbaticul.

— *Lâlat Lâlat.*

Reverendul s-a repezit la pană. Îl întreabă :

— Ce trebuie să înțeleg ? Este ce numim Dumnezeu, Harry ?

— *Lâlat Lâlat !* țipă Harry.

Pare foarte furios. Arătînd cu degetul pe Hristos crucificat, repetă frenetic :

— El ! El ! *Lâlat ! Lâlat !*

Scoţînd o batistă din buzunar, şi-o înnoadă în jurul frunţii, apoi, stînd pe vine sprijinit pe călcîie, fără să-i mai pese de frumoasa lui redingotă, ale cărei pulpane mătură podeaua, dă drumul unei întregi salve de cuvinte zgrunţuroase : „*Ofsik tcawks atktaal kuterek, Lâlat, Lâlat...*“ — pe care va refuza cu încăpăţînare să le traducă şi care, în limba clanului, înseamnă : „Şi acum, lasă-ne în pace, Mort-Mort“.

— Impresionant ! spune reverendul înşelîndu-se. Vedeţi ce rău îi face şi cît îl revoltă spectacolul crucificării ? Nu este un sentiment religios puternic ? Naşterea unui suflet naiv ? Trebuie să-i mulţumim lui Dumnezeu.

— Îi mulţumim lui Dumnezeu, domnule Watkin, aprobă prudent Darwin, netezindu-şi dubitativ mustaţa.

Harry şi-a regăsit calmul. Toată atenţia şi-o îndreaptă asupra redingotei, pe care şi-o perie cu dosul mîinii.

— *Lâlat Lâlat* : Dumnezeu... conchide reverendul, ai cărui ochi albaştri se luminează de o bucurie serafică, în timp ce pana sa aleargă pe hîrtie scîrţîind din cauza grabei.

— *Lâlat Lâlat*, îşi încîntă catehiştii inimile mişcate de emoţie, contemplîndu-l pe fratele Harry.

Şi astfel Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Dumnezeu adevărat şi om adevărat, a doua persoană a Trinităţii, sub numele de *Lâlat Lâlat* îşi ocupă locul la litera D, Dumnezeu, în *Pecherais-English Dictionary*. Dar ceea ce ignoră reverendul este adevăratul sens al acestui cuvînt care se transmite la kaweskari de la Lafko la Taw, de la Taw la Lafko, de la prima cruce a lui Magellan, înfiptă cu trei secole mai înainte aproape de insulele Carlos : Mort-Mort. Disprețul va rămîne întotdeauna acelaşi...

Zi binecuvîntată pentru reverendul Watkin ! Inima lui de pastor se topește de emoție mistică. Inima lui de om se revarsă de dragoste. Tată spiritual al acestor sălbătici, învestit cu autoritate divină, el se va împărtăși și din carnea lor, căci va fi soțul Fuegiei, care va deveni soția lui Hristos prin îmbrățișările pastorului său. La ce se gîndește ea, cu ochii plecați sub pleoapele grele, oblice, pe jumătate închise ? Urîtă ? Nu mai este urîtă, fiindcă Dumnezeu e cel ce i-a ales-o și i-a dat-o. Sub nasul foarte plat, mai mult lat decît lung, buzele ei groase și răsfrînte par albăstrii în lumina palidă a lămpii. Le va învăța sărutul sclavei-regine a regelui Solomon. Are gîtul gros și scurt, dar neted și rotund, ca întregul ei corp bondoc. Îi ghicești sub grosimea rochiei sînii voluminoși de femelă tînără. Și-i imaginează galbeni-lucioși, tari și elastici, cu mameloanele de junincă și mișcări de o voluptate care nu seamănă cu nimic omenesc. Sufletul lui se tulbură, în timp ce în minte cîntă un verset din *Cîntarea Cîntărilor*, pe care o recita nu de mult la Londra, privind plin de dorințe la frumoasele lui enoriașe, inaccesibile unui pastor aprins de pofte secrete : „Ca finicul ești de zveltă și sînii tăi par struguri atîrnați în vie. În finic eu m-aș sui — ziceam — și de ale lui crengi m-aș apuca, sînii tăi mi-ar fi drept struguri, suflul gurii tale ca mirosul de mere. Sărutarea ta mai dulce-ar fi ca vinul ce-ar curge din belșug spre-al tău iubit...“ Palma lui fierbinte acoperă mîna iubitei.

Mîna pe care o strînge este inertă. Ochii pe care îi întreabă sînt goi, dar tocmai această absență animalică este ceva nou și stîrnește în el dorințe insuportabile. N-ar putea spune : „Deschide-ți coapsele“ în limba sălbatică a Fuegiei. Reverendul Wilfrid Watkin nu poate spune așa ceva. Nu încă. Și ce n-avea el cum să știe era că de cealaltă parte a prăpastiei, aceeași rugăminte solitară se înalță, ca strigătul mut al unei înecate. Waka gîndește :

„Deschide-mi coapsele". Pe toate celelalte nu le înțelegea. *Tinikit, tinikit*, nu înțelege cuvintele, privirile, sentimentele, ușoarele atingeri pe obraz, strîngerea degetelor. Tot ce-și dorește e ca acest bărbat alb, ca și alții de pe acest vas, să vină între coapsele ei pentru a o reînvia din moarte. Văzuse lume multă în Anglia. *akwal*, mulți, nenumărați, în timp ce aici, în țara Oamenilor, de cînd reveniseră, doar cîteva rare tchelouri pe o plajă care nu era a clanului ei. Va descoperi și ea, sărmana Fuegia, singurătatea, de care nu fusese conștientă înainte ca Pektcheves să o fi luat. Pentru a trăi din nou printre ai ei, pierdută în acest univers al morții, va trebui să redevină Waka, Waka cea tînără, fiica lui Yannoek. Fuegia Virgin n-ar mai fi în stare. Și chiar Waka se teme. Cum să se agațe de viață ? N-ar ști s-o spună. Adăpostită de ochii pe jumătate închiși, gîndirea ei nu datorează nimic cuvintelor, totul ține de instinct, refugiat în focul pîntecelui. Iată de ce își desfăcuse coapsele, ascunsă sub pînze vechi și umede, într-o mică debara în care se lăsase trasă de marinari, ceea ce Fuegia nu acceptase niciodată, pînă în ziua cînd, înconjurată de nori negri, prin furtună de zăpadă și grindină, corabia care o ducea intrase în strîmtoare, în urletele vîntului, printre ghețarii scînteietori.

Dintre cei ce o înconjurau pe Fuegia, cine ținuse seama de asta ? Darwin ?

Este un bărbat neîngăduitor, lipsit de bunătate, foarte inteligent, sarcastic, plin de superioritate. Cu trei zile în urmă, examinînd cu ochii lui mici inchizitoriali primii sălbatici goi întîlniți în bărcile lor prăpădite, notase : „Nu-mi închipuisem cît de mare este diferența ce-l separă pe omul sălbatic de omul civilizat, diferență fără îndoială mai mare decît aceea dintre animalul sălbatic și cel domestic. Cînd îi vezi pe acești bărbați și femei, cu fețe hidoase, cu pielea murdară și unsuroasă, cu părul năclăit, cu vocea discor-

dantă și gesturi violente, este greu să-i crezi creaturi umane, locuitori ai aceleiași lumi cu noi. Bietul reverend Watkin se încăpățînează zadarnic să releveze ceea ce el ia drept cuvinte inteligibile, dar prin nimic limbajul acestui popor nu poate fi considerat un limbaj articulat. Căpitanul Cook îl comparase cu zgomotul pe care îl face un om dregîndu-și glasul, dar e sigur că nici un european nu scosese niciodată sunete atît de aspre, note atît de guturale dregîndu-și vocea..."

Aceasta fusese prima lui judecată și nu va reveni niciodată în mod favorabil. Martor mut al scenei dintre Fuegia și reverend, la celălalt capăt al mesei celei mari din postul de pe interpunte al asistenților, el notează liniștit : „Nu există nici un dialog între ei. Ca și tîmpitul Harry care repetă ca un papagal, Fuegia se rezumă la a imita, reîntorcîndu-se la comportamentul primitiv. Este vorba de un refuz inconștient a tot ce a putut el să o învețe, și cu ce eforturi ! Cuvintele englezești pe care le cunoștea încremenesc. Nu mai pătrund în ea. Sau poate că le-a uitat sensul, dar mă îndoiesc că l-a asimilat vreodată. Nu se produce nici o remisiune după mii și mii de ani de imuabilă stupiditate. Specia care nu evoluează moare. «Pecherais» sînt o ramură născută moartă, care nu se va mai dezvolta niciodată. Remisiunea Fuegiei Virgin n-a fost decît o aparență. Mi se pare că a început să pută. E un semn. Pariez că de cînd navigam în strîmtoare, regăsindu-se întrucîtva la ea acasă, a încetat să se mai spele, ca și nenorocitul celălalt, care n-a avut grijă de îmbrăcămintea lui decît fiindcă noi avem de a noastră..."

De pe punte se aud tropăituri și fluierături. Pînzele plesnesc. Chemați prin porta-voce, aspiranții au escaladat scara, cu Harry pe urmele lor, afișînd o mină aferată. Cu o oră înainte de căderea nopții, ca în fiecare seară, nava se pregătește să ancoreze.

— Dumnezeu vrea să debarcăm mîine, spune reverendul catehiștilor săi, nătărăii Young și Wilson. Sînt nerăbdător să făuresc împărăția lui Dumnezeu. Duceți-vă deci să vedeți cum arată, prieteni. Voi fi împreună cu voi cît de curînd.

Fuegia se ridică. Vrea să-i urmeze. Se simte mirosul de humus putrezit, care se răspîndește în toată corabia. Coasta nu poate fi departe. Și celălalt miros puternic? Fuegia adulmecă aerul ca un ciine. Inspirațiile ei sînt însoțite de scurte mișcări sacadate ale capului. Cu siguranță, un cadavru de focă încă proaspăt, în care oamenii își vîră mîinile...

— Te rog, Fuegia, rămîi, ordonă reverendul Watkin. Așază-te acolo, lîngă mine. Să învățăm să trăim unul pentru celălalt. Trebuie să te obișnuiești cu mine. Mai întîi nu-mi mai spune *father*, tată. Acum trebuie să-mi spui Wilfrid.

— Acum să-mi spui Wilfrid, repetă Fuegia docil, imitîndu-l mașinal pe reverend.

El surîde cu bunătate. Ce-ar fi reușit s-o facă să spună dacă ar fi avut cugetul murdar ? Apoi, de la vorbă la faptă, distanța e mică. Acest soi de supunere sălbatică îl înspăimîntă și îl atrage în același timp. Cîteva picături de sudoare i se scurg de pe frunte. Strecurîndu-și mîna sub masă, atinge genunchiul Fuegiei. Văzînd că Darwin îl observă, începe să se justifice cu un accent patetic în glas. Probabil spune adevărul.

— Toate acestea sînt pentru mine ceva nou. Dragostea se declară mai întîi prin cuvinte, mai ales din partea unui pastor căruia i se cere decență. Dar cu acest copil, ce să faci ? Trebuie totuși să o fac să înțeleagă că o voi iubi, că o iubesc..

Darwin judecă în tăcere, împrumutînd un aer grav, adecvat acestei neobișnuite împrejurări, dar surîde pe sub

mustață. Părăsind Londra cu patru luni în urmă, cine și-ar fi putut închipui că reverendul Wilfrid Watkin, de la milostiva *Patagonian Missionary Society*, se va transforma dintr-o dată într-un subiect de observație tot atît de dezolant ca sălbaticii de la acest capăt de lume ? El scrie : „Iată un tînar bun, pastor cu moravuri ireproșabile, fiu de episcop, pe cît de curajos pe atît de demn, animat de intenții curate, care pare a fi de cîteva zile fascinat de animalitatea pe care o degajă această femelă «Pecherais». Faptul este cu atît mai surprinzător, cu cît în tot timpul traversării, în promiscuitatea de pe această corabie, pe care sîntem realmente înghesuiți, el s-a purtat cu Fuegia ca și cu orice tînără englezoaică și aceasta natural, fără a se forța sau a se preface, conform stării lui. Totul s-a schimbat cînd, la prima noastră debarcare, pe plaja micului golf Rosa, chiar la nordul capului Froward, am picat în tabăra unor sălbatici în pielea goală. La sosirea noastră, s-au agitat ca niște maimuțe, fără a dovedi ostilitate, printr-o dezordine a gesturilor și a comportamentului în care era imposibil de descoperit un sens, fiecare supunîndu-se doar propriului impuls. Același lucru este valabil atît pentru rasele umane cît și pentru cele animale, pe care instinctul le îmboldește să trăiască în societate : progresează mai lesne dacă se supun unui șef. «Pecherais» nu se supun nimănui...

Erau vreo patruzeci și printre ei cîteva femele tinere, cu aspect monstruos, fiindcă însumau într-un fel de caricatură umană atributele corpului feminin, și, trebuie s-o spun, din abundență, cu animalitatea trăsăturilor, a privirii și a întregului comportament. Una dintre ele, în special, se pusese să devoreze o pasăre crudă, în care trăsesem ca să-l înspăimîntăm pe acești sălbatici și care căzuse la picioarele ei. I-a aruncat mărunțaiele și inima

și, după ce i-a jumulit penele, a consumat-o în întregime, mestecînd-o și înghițind-o cu zgomote dezgustătoare pînă la pipota pe care a întors-o ca pe o mănușă cu dinții și i-a răzuit interiorul. Sîngele îi curgea din gură de-a lungul gîtului și pe sîni. În ciuda caracterului respingător al acestei mese și al trăsăturilor de maimuță ale femeii, trebuie să recunosc că formele ei voluminoase și juvenile, împrumutate unei prostituate din Plymouth, l-ar putea ademeni pe un vînător de tavernă bețiv și analfabet. Dar în orice caz, nu ar cîștiga și favorurile unui pastor. Or, ce văd ? Reverendul Watkin este atît de captivat, pe punctul de a uita orice opreliște, încît simte nevoia să contemple neapărat această creatură, fără a se preocupa de cum l-ar putea judeca martorii fascinației sale ! Direcția precisă a privirilor fixate pe corpul femelei nu lasă nici o îndoială cu privire la natura curiozității sale, ori de cîte ori îi cădeau ochii asupra Fuegiei, care ne însoțise pentru a afla dacă băștinașii erau de același neam cu ea, de parcă abia o descoperise. Și de data asta natura privirilor era clară. O vedea pe Fuegia în starea aceea și așa goală cum fusese văzută devoratoarea păsării, pînă la pierderea controlului de sine. S-a reprimat apoi, dar fără a înceta să o atingă, sub masca afecțiunii protectoare, să-i atingă mîna, gîtul, bărbia, toate micile suprafețe de carne neacoperită, să-i mîngîie părul și chiar în clipa asta genunchiul, vorbind întruna de căsătoria lor pentru a face compatibile scopul misiunii sale, starea și demnitatea sa, autoritatea sa asupra celor doi prostănaci, Wilson și Young, cu panta înfricoșătoare pe care l-au dus simțurile sale. Bietul pastor Watkin...

Nu știe că, în timp ce el își roade zăbala, cîțiva marinari dintre cei mai fruști profită cu nerușinare de noua dispoziție a protejatei sale. Natura umană e de vină, căci

totul s-a întîmplat după ce ne-am învîrtit printre sălbaticii care ne ofereau cu generozitate spectacolul femelelor lor : descoperindu-le pe gustul lor, marinarii şi-au îndreptat monstruoasele dorinţe asupra Fuégiei Vîrgin ! Chirurgul nostru, doctorul Mac Cormick, cel mai mare băgăcios de pe bord, mi-a adus noutatea. Faptul se petrece în partea din faţă a corabiei, într-o debara din fundul calei, unde se depozitează pînzele vechi şi corzile uzate. Marinarul pe care l-a surprins în compania Fuégiei l-a implorat să nu-i spună nimic căpitanului Fitz Roy. Altminteri îl aşteptau biciul, fiarele, carcera şi, la întoarcere, temniţa. În schimb a vorbit. Primul dintre cei care au îndrăznit n-a întîmpinat nici o rezistenţă, dar niciodată pînă acum, în timpul îndelungatei traversări, nu le venise ideea să încerce. S-a lăsat dusă ca o căţea după stăpîn. Apoi cei ce împărtăşesc acest gust ruşinos, pe care eu unul îl consider înrudit cu zoofilia, s-au bucurat pe rînd de favorurile ei. Ajunge să-i faci un semn, că se şi duce să se întindă în dosul stivei de pînze. Nu cere nimic în schimb. De altfel, nu scoate o vorbă, nu manifestă nici un elan care să aducă a conivenţă sexuală, ci doar se dezbracă la piele şi îşi desface larg coapsele. După care, rămîne neclintită, posomorîtă ca un animal. Ceea ce l-a făcut pe doctorul Mac Cormick să se întrebe la ce bun să rişti biciul cu plumb, consiliul de război, puşcăria, poate chiar spînzurătoarea, pentru un exerciţiu atît de decepţionant şi lipsit de orice scînteie umană. I-a pus această întrebare matelotului, care a răspuns : «Într-adevăr ! Este oribilă, are picioarele crăcănate, miroase puternic, nici n-ai impresia că intri într-o femeie, apoi te simţi ţîşnind ca un nebun fără să fi înţeles de ce...» Şi doctorului Mac Cormick i s-a părut că distinge în acest răspuns o particularitate a conformaţiei intime a acestor femele, care se deduce şi din anumite relatări cam

evazive ale lui Cavendish, sir John Byron, Cook și Weddell, făcute cu zece ani în urmă. Weddell povestește că la bordul corabiei sale, *Beaufroy*, a descoperit două femei din acestea, pe care marinarii le capturaseră și care păreau împăcate cu soarta lor, ca și cînd ele însele s-ar fi descoperit prin aceste brute. Ceea ce nu explică de ce, în absența oricărei experiențe prealabile, fără să cunoască dinainte nici ei, nici ele taina acestei negrăite revelații, unele dintre ele se dau atît de ușor, în vreme ce bărbații albi, care ar trebui să fugă îngroziți, dimpotrivă, se înjosesc și se înghesuie în preajma lor. În ce mă privește, am sentimentul că acești amatori de sălbăticie sexuală cedează unui impuls inconștient, care îi împinge să graviteze în sensul opus evoluției umane pentru a regăsi animalitatea reprimată latent în fiecare dintre noi și care reprezintă singurul adevăr al speciei. Fără îndoială, o regretă fără să știe, ceea ce n-ar fi surprinzător din partea ființelor foarte simple recrutate de marina Majestății Sale. Dacă ei înșiși ar fi trăit la periferia societății engleze, fără îndoială că, neantrenați de mulțime și fără coerciția socială și religioasă, n-ar fi evoluat niciodată. Schimbarea fiind însă doar de suprafață, descoperirea și posedarea acestor femele i-a ajutat într-un fel să scape de o demnitate care îi apăsa. Dar din partea reverendului Watkin ?

Cazul lui este remarcabil fiindcă nu poate fi disociat de cel al Fuegiei. Observînd de trei zile această dezonorantă paradă de dragoste a pastorului și privirile întunecate ale Fuegiei, care sînt o manifestare de consimțire, am oribila impresie că sînt făcuți unul pentru celălalt și că amîndoi au parcurs un drum anume pentru a se dărui unul celuilalt. Ea făcîndu-și ucenicia la albi, în debaraua ei din fundul calei, nu mai este atît de primitivă ca înainte, fiindcă s-a supus în carnea ei unor bărbați de care

o separă cel puţin cincizeci de secole ; în timp ce el, în acelaşi chip, eliberîndu-şi inconştientul, îşi va croi drum în veşminte de pastor pe ţărmurile sălbăticiei. Împreună, alcătuiesc o pereche de sfîrşit de lume, rezumînd umanitatea noastră într-o monstruoasă confuzie între cele două extremităţi ale evoluţiei sale. Este un destin. Va fi cu siguranţă patetic..."

Darwin pune energic cele două bare pe cei doi *t* din „patetic", apoi lasă tocul din mînă. Nu este un tip modest. Dimpotrivă, e foarte satisfăcut de propria persoană. Şi are şi de ce, căci s-a apropiat de adevăr.

Se aude zgomotul lanţului trecînd prin nara ancorei şi bătaia clopotului de ancorare pe care ofiţerul de cart măsoară numărul de verigi. Pastorul Watkin pare pierdut în contemplarea mută a Fuegiei.

— Veniţi ? îl întreabă Darwin. De această dată, spectacolul este pe punte.

Canalul Magdalena este un culoar întunecos şi lat, ce deschide o cale tumultoasă între insula Dawson şi vecina ei occidentală, fără nume încă, pentru ca apoi să se lovească brutal de masa muntelui Sarmiento, punctul culminant al Ţării Focului, pe care nimeni nu-l poate descoperi fără spaimă. Capul la adăpostul căruia căpitanul Fitz Roy a hotărît să-l ancoreze pe *Beagle*, pentru a scăpa de curenţi, se numeşte pe bună dreptate *Cape Anxious*, capul Groazei. El însuşi l-a botezat astfel cu trei ani în urmă, într-un moment de descurajare, şi cunoscînd tăria sufletească a lui Fitz Roy poţi aprecia cît de dezolant este acest loc. Stînca este goală, de culoarea plumbului, cu proeminenţe paralele, ca nişte sarcofage, care suportă o pătură de gheaţă perfect nivelată de vînt. Dincolo se deschide o altă lume, şi mai inospitalieră decît aceea pe care o pără-

sînt mergînd spre sud dincolo de capul Froward. Un univers închis, s-ar zice, fără nici cea mai mică lucarnă de speranță în norii negri ce se rostogolesc de-a lungul munților, iar atunci cînd se sparg pentru o clipă, prin rarele ferestre nu se zăresc decît conuri de zăpadă, ghețari albaștri, piscuri sfărîmate, apărînd și dispărînd la distanțe inegale, la înălțimi diferite, parcă suspendate, într-un cer lugubru. Tonurile sînt dure, umbrele negre, contururile dantelate ale văilor par gata să se închidă ca fălcile unei capcane mortale. Ochiul nu se poate odihni nicăieri. Pretutindeni numai cratere, prăpăstii, stînci contorsionate înspăimîntător. Nu există perspectivă. Planurile se ciocnesc și se opun unul altuia fără ca vreodată distanța să ajungă să le armonizeze. Sînt aproape două sute de oameni la bordul fregatei *Beagle*, obrazuri tăbăcite, capete de lemn, puțin înclinate spre stări sufletești, dar nici unul n-are curajul să scoată vreo vorbă rupînd funebra vrajă în care i-a cufundat acest spectacol. Și cînd izbucnește vreo vijelie, repede trecătoare, dar de o extremă violență, cu rafale de grindină și zăpadă, care le biciuiesc crunt chipul și fac corabia să se încline, deși naviga cu pînzele strînse, nici unul nu se duce să se adăpostească. Toți privesc acum cu ochi ficși patru colibe rotunde aliniate pe o plajă strîmtă, la marginea unei păduri întunecoase. Două bărci sînt trase pe uscat, alături de cadavrul unei foci cu burta spintecată. Un foc fumegă abundent, răbufnind din cînd în cînd într-o flacără vie, ce luminează vreo douăzeci de siluete parcă împietrite de cealaltă parte a prăpastiei.

În aceeași clipă, pe cer, chiar înainte de căderea nopții, apar într-o spărtură a norilor, la înălțimi uluitoare, din cauza lipsei de perspectivă, doi colți de gheață strălucitoare, suspendați nu se știe cum deasupra impenetrabilului plafon. Apoi vîntul sfîșie norii groși care formează

timp de cîte un an întreg un fel de sfîntă a sfintelor australă, descoperindu-l pe prințul singurătăților cu dublul lui pisc pînă la apa neagră-verde-albastră de la poalele lui : muntele Sarmiento ! Un iceberg de trei mii de metri, plutind neclintit pe mare. O verticalitate copleșitoare, în care privirea nu poate distinge nici cea mai mică asperitate, nici cel mai infim aflorîment al stîncii. Un munte care nu este din lumea noastră. Atunci cînd acceptă să se încarneze, să-și reia forma lui materială, e numai pentru a le da oamenilor sensul propriului lor neant. Iar după ce și-a dezvăluit mesajul, ca un animal fabulos, se retrage în adîncul peșterei lui de nori, aclamat prin urlete de vînt, lăsînd în voia sorții, cu sufletul neîmpăcat, pe martorii apariției sale. Nimeni nu-și mai regăsește pofta de viață dacă a văzut muntele Sarmiento...

— Nenorociții..., spuse un marinar, în timp ce noaptea înghite tabăra sălbaticilor de pe plajă.

Reverendul Watkin se înfioară. A trăit viziunea destinului său. Avînd acest drept, în calitate de depozitar al intențiilor și al bunurilor materiale impozante ale *Societății Misionarilor pentru Patagonia*, a decis să debarce aici.

De data asta plouă. Pe puntea aproape goală a corabiei, abia luminată de felinarele dispuse la piciorul catargelor, în ciuda serviciului de veghe, nu rămîn decît reverendul sprijinit de balustrada dunetei și puțin mai departe, unul lîngă celălalt, Fuegia Virgin și Harry Froward. Toți trei caută în întuneric un oarecare semn al taberei. Încă n-a sunat stingerea. Interiorul corabiei freamătă de toate zgomotele vieții. Se aud bărbați cîntînd. Mirosuri de supă, de tutun de pipă, de rom distribuit de cambuzier pentru a remonta moralul echipajului. Din cabina căpitanului se aude o muzică în surdină. Este Darwin cu flautul lui, acompaniat la vioară de unul dintre aspiranți și de fru-

groasa voce gravă a doctorului Mac Cormick, interpretînd o melodie de Haydn. Viața... De pe țărm nu ajunge la ei nici un zgomot, nici un semn, nici o lumină.

Frumoasa redingotă a lui Harry este leoarcă. Nu mai aruncă nici o privire ghetelor sale, mănușilor oferite la Londra de regele William al IV-lea în persoană în palatul său iluminat fastuos. Amintirile din Anglia se șterg. Toate doamnele din Wathamstown, care îl învățaseră să se servească de lingură, să se îmbrace, să salute, care-l îmbuibaseră cu patiserii, făcîndu-l să repete cuvinte englezești pînă-l zăpăceau la cap, și cea care mirosea a bătrînețe și-l învățase să se spele, și desfăcîndu-și coapsele pentru Lafko luase locul tinerei Waka fără să-i frigă măcar un cap de focă... Ceva mai devreme i-a recunoscut pe Taw, tatăl lui, și pe Yerfa, mama lui, pe Yannoek, tatăl lui Waka, și pe Kostora, mama ei, Kanstay și Tsefayok, și Kala, Kyewa și Wauda cea tînără care nu avea încă mamele și păr în ziua în care el fusese luat de oamenii albi ai căpitanului Fitz Roy de pe o stîncă pe care mînca scoici pescuite de Waka pentru el. Viața... Își amintește de teroarea lăilă cînd i-au aruncat pe amîndoi, goi și murdari, pe punțea navei acelei mari în mijlocul unei mulțimi de Pektchéves. Spaima de atunci nu l-a părăsit nici azi. L-a însoțit și noapte prin înfricoșătoarele zgomote ale Londrei, prin zvonul tuturor acelor voci străine, chiar pe străzile liniștite ale Wathamstownului, unde prea mulți oameni supraviețuiau, și în marea colibă plină de lume unde fuseseră duși, el și Waka, îmbrăcați în alb, ca să li se toarne apă pe frunte la picioarele lui Mort-Mort pe cruce... Făcea tot ce i se cerea, se supunea cu toată bunăvoința, observa fiecare gest pentru a-l imita perfect, își spăla posteriorul și sexul, nu se mai așeza pe călcîie, cînta *O God my lord* cît îl ținea gura, îi desfăcea coapsele bătrînei Pektcheves fără a

o mușca de urechi, își ceruia ghetele, își peria hainele, își ridica pălăria pe stradă, nu mai strangula canarii, se abținea să bată cîinii, nu-i vorbea lui Waka decît în engleză, cuvinte fără șir care stîrneau ilaritate, apoi rîdea și el, și toate astea fiindcă îi era teamă, fiindcă totul îl înspăimînta de moarte, dar mai cu seamă că se afla acolo. Numai mîncatul îl liniștea. Mîncase enorm... Această teroare făcuse înconjurul lumii. O dusese cu el, pînă la țărmul unde cei din clanul lui, goi și murdari cum erau, aveau să-l descopere în zori pe Lafko, îmbrăcat ca un Pektcheves. Spaima lui făcuse înconjurul pămîntului. Și de asemenea, înconjurul capului său. Îl pîndește pretutindeni — în față, în spate. Se teme mereu de Pektcheves, de *father* Watkin, de căpitan. Dar acum se teme de Taw, de Yannoek, de toți ceilalți, și de Wauda cea tînără, pe care a recunoscut-o, deși mamelele ei căzuseră între timp. Se întoarce spre Waka și-i spuse :

— *Akwal*, multe, multe luni au trecut. Este o foc mare pe plajă. Dacă Taw nu ne va lăsa, n-o vom putea mînca...

Waka nu răspunde. Este tristă și burta i s-a încălzit de frică. *Akwal*, mulți, mulți sori și multe luni, *akwal aswal yerfalay*, cîntecul lumii al kaweskarilor, marele bocet se naște în fundul gîtului și străpunge noaptea cu nota sa unică și stridentă. Reverendul Watkin s-a apropiat, neliniștit. N-a auzit niciodată acest cîntec.

— Ah, nu ! copiii mei, spune el, nu astă-seară. Să cîntăm mai bine *O God my lord*, apoi ne vom duce la culcare. Mîine va fi o zi mare.

— Mîine va fi o zi mare, repetă docil Waka cea tînără, care, sub aparența Fuegiei Virgin, îl conduce pe pastorul pierdut prin măruntaiele corabiei, pînă la debaraua mucegăită unde vor face schimb de temeri.

Înainte de a se cățăra în hamacul său, Darwin adaugă câteva rînduri notelor sale : „Fără îndoială că pe o insulă pustie, bărbatul s-ar da chiar și la o capră și mai cred că, Doamne, iartă-mă, capra n-ar fi nesimțitoare..."

Pregătiri militare dis-de-dimineață. Întregul echipaj al corabiei este pe punte. Căpitanul a comandat companiei de pușcași luarea armelor : arborarea culorilor este salutată printr-o salvă puternică de muschete, după principiul că trebuie să-ți arăți puterea față de cei slabi pentru ca aceștia să nu se slujească de ea. Ordinele lui sînt formale : „Fără sălbatici la bord". Lipsa lor de maniere, de fapt înclinația lor de a fura, de a se vîrî peste tot, de a se comporta fără nici o logică și fără frîu — nu fusese văzut unul dintre ei, în timp ce corabia era ancorată în golful Rosa, atacînd un prețios butoi cu apă pentru a-i smulge cercurile de fier ? — riscau să ducă la o ciocnire, în dezavantajul acestor nefericiți, firește, ceea ce ar fi avut drept urmare compromiterea instalării pașnice a misiunii.

Bărcile s-au apropiat. Sînt două, cu încărcătura lor obișnuită de păduchioși goi și hirsuți. Iarna trebuie să fi fost aspră. Sînt slabi, cîte unii au răni la coate sau la genunchi, ale căror articulații sînt umflate, iar corpul le este pictat proaspăt, cu striații roșii și albe.

— Haide, Harry, vorbește-le odată ! spune reverendul Watkin. Parcă nici nu v-ar recunoaște.

De la înălțimea celor douăzeci de picioare ale fregatei, cu redingotă și pălărie, Harry îi strivește cu disprețul lui pe sălbaticii care privesc prostește la acest străin care le seamănă și care le strigă nu altfel decît în engleză :

— *My name Harry Froward, bother and son of you...*

Scenă grotescă, demnă de milă. Harry se enervează. Bate din picior. Se întoarce spre ofiţerii care îşi muşcă buzele ca să nu rîdă.

— Sălbatici foarte proşti, foarte murdari, imbecili ! Nu înţeleg.

Pastorul insistă.

— Vorbeşte-le în limba lor, Harry. Exprimă-ţi bucuria de a-i revedea.

— Eu a uitat, se încăpăţînează Harry.

Lafko n-a uitat nimic. Pluteşte ca un suflet abandonat între cele două maluri ale prăpastiei. Aşezîndu-se ghemuit pe călcîie pentru întîia oară după doi ani, cu coatele pe genunchi, cu corpul înclinat, capul strîns între mîinile înmănuşate, deocamdată nu vrea să mai ştie de nimic. Aşteaptă. Deodată, la bordul bărcilor, agitaţie. Femelele scot ţipete guturale, mai cu seamă o mică bătrînă care ţopăie de pe un picior pe altul frenetic, scandînd : „Waka ! Waka !", în timp ca mamelele ei plate bat măsura în cadenţă. De dată asta, echipajul nu mai înţînă „Waka ! Waka !". O sută de voci o însoţesc pe cea a bătrînei, biata bătrînă Kostora, femeia lui Yannock, care îşi cheamă fiica cu numele Waka, ezitînd să o recunoască în această străină, pînă cînd Waka... În forfota de la bordul fregatei, nimeni nu văzuse că Fuegia, disperată că fusese recunoscută, îşi lepădase rochia, ciorapii, pantofii, smulgîndu-şi în graba ei nasturii şi sfîşiindu-şi frumoasele jupoane suprapuse, decentul corset, cămaşa din bumbac alb brodat, oferit de doamnele din Wathamstown, care voiau ca tînăra elevă să se prezinte exemplar în faţa suratelor ei sălbatice regăsite. Praful se va alege de modelul lor ! Echipajul tace brusc. Chiar şi Darwin se abţine să profereze una dintre obişnuitele lui răutăţi, impresionat de voinţa pe care o exprimă această metamorfoză instantanee. Fuegia Virgin

a încălecat balustrada. Toată lumea îi vede corpul galben și cărnos, bine cunoscut de cel puțin cinci mateloți, care îi adresează mașinal un fel de adio emoționat, despicînd vuerul și plonjînd chiar între cele două bărci. O clipă mai apoi se află în baraca lui Yannoek, șiroind de apă și tremurînd de frig, cu o mantie de focă pe umeri, pe care Kyewa și-o luase de pe ai săi fără nici un cuvînt. Dacă n-ar fi fost cozile ei negre, lungi, pe care tocmai și le dezmoadă ridicînd brațele într-un gest de o oarecare grație — ultimă amintire din Walhamstown — și opulențele cărnii contrastînd cu slăbiciunea celorlalți, nimeni nu și-ar fi putut imagina că Waka cea tînără tocmai venise din Anglia, unde petrecuse trei ani.

Văzînd că nu li se dă voie să se apropie, sălbaticii fac calea întoarsă și revin în tabără. Abia ajunsă pe pămînt, Euégia Virgin se îndreaptă spre cadavrul focii. Smulge din ea o bucată de slănină, pe care o încălzește imediat la foc, apoi se apucă s-o mestece, stînd pe vine, cu privirea goală, tăind-o chiar în dreptul buzelor cu o cochilie de scoică. Celelalte femei fac la fel, aliniate ca niște maimuțe pe plajă.

— *Afternoon tea*, domnule Watkin, spune jubilînd Darwin, care urmărește pasionat scena, cu micul său ochean pliant. Mă tem că vizita ei în Europa nu i-a fost foarte utilă. Și ce revederi neobișnuite ! Credeți că-și vorbesc ? Nu. După cît se vede, n-au ce să-și spună. Această întrevedere pozitiv istorică mi se pare mai puțin expresivă decît cea dintre două iepe pe o pajiște. În sfîrșit, e o femeie hotărîtă, mai puțin idioată decît congenerele ei. Dacă veți ajunge să o faceți să se îmbrace din cînd în cînd, adică să se împartă între dumneavoastră și sălbatici, veți avea printre ei ce mai bună aliată. Dar ați putea și renunța. În locul dumneavoastră, n-aș ezita. Se va ști cine

sînt cu adevărat acești sălbatici și dumneavoastră vă veți întoarce la Londra cu capul sus. Nu vă va reproșa nimeni nimic. Voi avea eu grijă de asta.

— Prea tîrziu, răspunde lugubru reverendul. Destinul meu se află în mîinile Domnului.

„În mîinile Domnului, emoționant, dar este într-adevăr prea tîrziu...", gîndește Darwin, cu mintea la cele două hamace rămase goale lîngă lampa de veghe, în postul aspiranților, și la umbra rușinată a pastorului străduindu-se o oră mai tîrziu să nu-i trezească pe cei ce dormeau, urmat de umbra Fuegiei și dîra de miros de pînză mucegăită.

— În acest caz, domnule Watkin, cred că a venit clipa. Cele două șalupe sînt pe apă și văd că vi se îmbarcă bagajele.

Fitz Roy își acordase trei zile. Deși în mod excepțional timpul era bun, adică fără zăpadă și fără grindină, cu un soare palid voalat și se descoperise nu departe în spatele plajei un fel de cîmpie fără denivelări și cu teren stabil, potrivită pentru a se construi acolo patru clădiri mici, locul era la fel de sinistru sub amenințarea permanentă a fantomei glaciare numită Sarmiento. Căpitanul crezuse de datoria lui să-l sfătuiască pe reverendul Watkin să renunțe, deși instrucțiunile *Societății misionarilor pentru Patagonia* recomandau să se stabilească misiunea chiar acolo unde se va găsi „familia" celor doi sălbateci „civilizați", fiindcă ei aveau să servească drept „trăsătură de unire", dar reverendul s-a încăpățînat. Fitz Roy dublează rezervele de mîncare și stă pe capul muncitorilor ca să lase pastorului după plecarea sa cît mai mari șanse de a rezista. Și-a debarcat dulgherii, bucătarul, o secțiune de pușcași și cei mai dotați dintre mateloți căci erau nenumărate lucruri

de făcut ; a decis să campeze la sol cu tot personalul lui, pentru a-i impresiona pe „Pecherais", fiindcă veniseră şi alte bărci, răsărind din labirintul canalelor ca printr-un fel de generaţie spontanee.

Dar mai întîi de toate trebuia să stabilească ordinea. Cum neglijează ceva, lucrul este furat, dus în tchelouri, irremediabil distrus, sfîşiat în disputele care urmează. Aşa au fost recuperate, cu chiu, cu vai, porcul, perechea de oi şi găinile pe care sălbaticii aveau de gînd să le măcelărească şi să le mănînce pe loc. Sînt deschise lăzi şi mare parte din veselă este spartă, iar resturile împrăştiate prin tabără. Căci pe lîngă pachete cu haine, provizii, cărţi, unelte de tot felul, paturi pliante, cuverturi, se află în lăzi veselă, dar generos al naivilor locuitori ai Wathamstownului ! Mai multe servicii de faianţă englezească pentru masa «Pecherais»-ilor... Harry Froward, tot timpul încălţat, înmănuşat, cu pălărie pe cap, îşi apără cu lovituri de băţ orice lucru consideră a fi bunul lui, strigînd : „Ei nu sînt civilizaţi, sălbateci foarte nerozi, hoţi !" Se bate cu familia lui şi e nevoie să fie separaţi. Era să se omoare între ei, cînd Taw, propriul lui tată, ajutat de Yannoek şi de Kanstay, s-a repezit la el cu o cochilie de scoică pentru a-i smulge cele trei fire de păr din bărbie, pe care şi le numeşte mîndru „barba mea". Fuegia bîntuie dintr-o tabără într-alta, aparent indiferentă. Şi-a recusut rochia, dar o poartă direct pe corp, fără corset, cămaşă şi jupoane, umblă în picioarele goale. Astfel împopoţonată, neîncheiată la nasturi, e ca o sărăntoacă din drojdia societăţii. Unul dintre cei doi catehişti, tînărul Young, a ajuns să fie despuiat de veşminte. Sînt obligaţi să intervină mereu. Reverendul Watkin e peste tot. Obţinuse un calm aparent, ţinînd Biblia în faţa sălbaticilor, care tocmai îşi băgau de-

getele ca niște maimuțe într-o oală cu miere abia primită. *Psalmul 50* :

„Miluiește-mă, Dumnezeule, după mare mila Ta.
Și după mulțimea îndurărilor Tale șterge fărădelegea mea.
Mai vîrtos mă spală de fărădelegea mea și de păcatul meu mă curățește.
Că fărădelegea mea eu o cunosc și păcatul meu înaintea mea este pururea.
Ție-unuia am greșit și rău înaintea Ta am făcut..."

Citește bine, cu convingere, acest text, adecvat mustrărilor sale de cuget. Darwin este aproape emoționat. Dar căutînd să se facă înțeles, reverendul Watkin își susține lectura cu gesturi. Ceea ce pare a fi un teatru de proastă calitate. Invocă cerul cu ambele brațe, își apasă îndurerat fruntea și inima cu mîna, își izbește pieptul și își înclină deodată fruntea în semn de profundă durere, apoi ridică spre nori o privire plină de speranță. Asta nu dă greș. Într-un zgomot confuz de voci, imitînd-o pe aceea a pastorului, coborînd și ridicînd tonul întocmai, sălbaticii reproduc fiecare dintre gesturile sale, amplificîndu-le. Bătrînul Taw își izbește pieptul. Yannoek caută în cer ce îl preocupă atît de mult pe omul alb, apoi vin cu toții unul după celălalt să-și lipească urechea de carte, în timp ce Harry, încăpățînat, continuă să repete : „Sălbatici foarte nerozi. Lor nu a înțelege..."

— Nu, Harry, nu, spune reverendul, cu un aer rătăcit, străduindu-se să-și păstreze ultimele rămășițe de speranță. Dimpotrivă, este foarte bine pentru început, slavă Domnului !

Răgazul a fost scurt. Căpitanul Fitz Roy trebuie să ia hotărîrea de a stabili un fel de graniță în jurul teritoriului misiunii, un simplu traseu săpat cu lopata, care nu are

decît o valoare simbolică, dar pe care sălbaticii, înspăimîntaţi, dresaţi ca nişte animale, îl respectă, fiindcă la fiecare tentativă de a-l trece, puşcaşii trag, ochind în gol, cu mult zgomot şi fum. Sălbaticii, crezîndu-se atinşi, îşi freacă fruntea şi pieptul, izbucnind în urlete. Şi nu mai este necesar să se tragă. Stau aliniaţi cuminte la „graniţă", pe partea lor, ca nişte spectatori, pe vine, urmărind din zori şi pînă în noapte lucrările şi înhăţînd repede tot ce li se dă de bunăvoie. Prăpastia, mereu aceeaşi prăpastie... Darwin va nota în seara aceea, nedumirindu-şi cuvintele : „Înjosirea li se vede şi din atitudine şi se pot citi cu uşurinţă pe trăsăturile lor animalice : surpriza, tulburarea, dorinţa şi teama pe care le resimt".

În după-amiaza celei de a treia zile, totul este aproape gata. Dintre cele patru cabane din trunchiuri de brad şi scînduri solide, una este suprainălţată printr-un mic turn-clopotniţă, cu un minunat clopot turnat special pentru misiune. Este biserica. Cealaltă este casa reverendului. Aici va trăi el cu Fuegia. Este echipată cu un burlan şi are un pod în care se vor depozita preţioasele rezerve, ferite de furtişaguri. A treia îi va adăposti pe domnii Wilson şi Young, catehiştii în timp ce a patra, mai sumară, urmează să devină împărăţia lui Harry, dacă avea să-şi ia o soţie şi să trăiască acolo aşa cum fusese învăţat în Europa, ceea ce era excelent ca exemplu, dar, din păcate, el progresase atît de puţin. Îşi aduce totuşi în casă cadourile pe care i le-au oferit milostivii Wathamstownului şi, pentru a le păzi mai bine, dispreţuind patul pliant, se culcă pe duşumea, unde tremură de frig, cu toate cuverturile, fiindcă îi lipseşte căldura animală a clanului.

Dacă n-ar fi clima mizerabilă şi izolarea strivitoare, ansamblul ar părea agreabil ochiului. A fost construit pînă şi un coteţ pentru găini, un ţarc pentru viţei şi au mai fost

pregătite răsadnițe în vederea unei viitoare grădini de zarzavaturi.

Cît îi privește pe credincioșii seraficei parohii australe a reverendului Wilfrid Watkin, sînt acolo în jur de optzeci de sălbatici care nu par a fi chiar ostili. Petayem se află la el acasă, fiindcă tabăra lui este așezată în golful Keats, în spatele muntelui Sarmiento, clanurile lui Yuras și al lui Tchakwal, care au sosit din golful Rosa, chiar la nordul capului Froward, Yatse și femeia lui Aksa, care au urmărit de la vest o mare balenă în agonie, clanul lui Kyasto, cel al lui Tereskat și chiar Kyewaytcaloés, care a trebuit să fugă din marea Otway unde făceau ravagii *loberos*, teribilii vînători de foci din Chiloé. Rîndurile lor s-au rărit. *Akwal*, mulți, mulți oameni albi trec acum prin marea sfîrîntoare. Multe femei și copii răpiți. Masacre. Orgii cu „apă roșie", furnizată cu butoaiele de către albi. Cine îi putea înțelege pe Pektchevés ? Cînd fac daruri, cînd omoară. La ce să te aștepți acum din partea unora ca ei ? Dar tocmai această întrebare fără răspuns i-a adunat aici, fascinați.

Cu o oră înainte de căderea nopții, lucrările fiind terminate, căpitanul Fitz Roy ia hotărîrea de a readuce întregul personal la bordul fregatei. Va începe pregătirile de ridicare a ancorei a doua zi în zori. Vor rămîne pe uscat pastorul și catehiștii lui, pentru o primă experiență de trei luni, timp în care *Beagle* urmează să efectueze relevmente în canalul Cockburn care duce spre ocean, apoi, depășind Furiile orientale, pînă la canalul îngust care se va numi Beagle, chiar pe coasta de sud a Țării Focului. Dacă experiența avea să fie negativă și coabitarea imposibilă, cei trei membri vor fi reîmbarcați la întoarcere.

Trei luni mai tîrziu, corect la rendez-vous, *Beagle* a ancorat din nou la Cape Anxious. Nimic nu pare să se fi schimbat, din moment ce sălbaticii se plimbă ca la ei acasă în perimetrul misiunii. Ţinuta lor este stranie. Unii poartă pantaloni trași aiurea, cu faţa în spate. Alţii, redingotă fără nasturi, deschisă pe şoldurile goale, în timp ce nasturii alcătuiesc coliere care atîrnă pe mamelele femeilor. De cum şalupa căpitanului Fitz Roy s-a desprins de fregată, încărcată cu puşcaşi îmbrăcaţi în roşu, au eliberat imediat locul pentru a se alinia de cealaltă parte a „frontierei", în poziţia lor obişnuită, stînd pe vine.

— Uitasem cum put, spune Darwin. Dumnezeu ne e martor că ne-am spălat la pîrîu, în faţa lor, timp de trei zile-n şir ! Exemplul n-a fost contagios.

I se pare că pînă şi reverendul Watkin răspîndeşte un miros puternic, cîtuşi de puţin de *gentleman*. Redingota îi este găurită, pătată. Ghetele scîlciate, deformate. Aspectul celor doi catehişti nu este mai acătări. Tînărul Wilson are mîna bandajată cu o batistă murdară, plină de sînge. Cu toate acestea, curajoşi, bravează. La întrebarea căpitanului Fitz Roy, care îl interoghează cu privire la rana sa, Wilson răspunde :

— Nu-i nimic. O muşcătură de cîine, fără gravitate.

Cîinii „Pecherais"-ilor... Nici înarmaţi cu ciomege, nu puteau risca trei paşi în afara cabanelor fără a fi asaltaţi de haita care lătra cu ferocitate şi avea îndrăzneala să-i muşte fără să fie pedepsită. Apoi sălbaticii preluau ştafeta, sacîndu-i cu pretenţiile lor, nelăsîndu-le nici o clipă de liniște, gesticulînd şi făcînd grimase şi chiar ameninţîndu-i cu praştiile în ciuda intervenţiilor lui Harry, care rămînea aproape leal.

Noaptea trebuia să se refugieze în pod, luînd scara după ei. Dimineaţa, pentru a mai cîştiga o zi, le aruncau pe fe-

rea-stră haine, carne uscată, lumînări din seu, pe care sălbaticii le înghiţeau cu o mutră plină de mulţumire.

— Nu-i insuportabil ? întreabă căpitanul Fitz Roy. Fiţi sincer, domnule Watkin. De altfel, păreţi epuizat.

— Cîtuşi de puţin, domnule. Sînt momente grele, într-adevăr. Ca să le mişti inimile acestor nenorociţi cere sacrificii şi timp Dar ajung totuşi să se îndrepte.

Ceea ce era adevărat, dar se producea în chip iraţional. Sălbaticii îşi băteau cîinii care o luau la goană urlînd, apoi veneau să se aşeze pe vine familiar, la parterul cabanei, ca nişte vechi prieteni în vizită. Aduceau lemne pentru sobă, o piele de vidră, o bucată de focă însîngerată, ceea ce îi stîrnea lui Harry gelozia şi îl făcea să arunce priviri dispreţuitoare : „Sălbatici răi, foarte murdari. Să nu-i credeţi.“ Dar Harry se înmuia puţin cîte puţin. Se simţea cu sufletul împărţit, pradă unei lupte interioare care, în mod vizibil, îl depăşea. Renunţînd la „barba mea“, îşi epilase bărbia. Îşi păstrase ghetele şi mănuşile, pălăria, dar fără pantaloni şi redingotă. Aşa se plimba prin tabără sălbaticul „civilizat“, acum aproape la fel cu ceilalţi. În aceste momente de răgaz binecuvîntat, pastorul citea Biblia, ceea ce captiva auditoriul, prelungind cu disperare exerciţiul ca un flautist în faţa unei cobre. Şi dintr-o dată, fără nici o pricină, sălbaticii se aruncau asupra reverendului şi încercau să-l dezbrace. Mai cu seamă barba lui blondă le stîrnea furia. Îl trăgeau adeseori de ea, încercînd să i-o smulgă smocuri-smocuri. Apoi se potoleau din nou, probabil cu o rămăşiţă din spaimă plină de respect faţă de Pektcheves. Parohul profita de situaţie pentru a se refugia în podul lui.

— Hm... Şi tînăra fată ? întreabă de această dată căpitanul.

Reverendul își ridică privirea și îi ține piept. În numele Domnului, catehiștii promiseseră să păstreze tăcere. Dar cît de neplăcută fusese scena...

— M-am căsătorit cu ea în fața lui Dumnezeu, domnule, așa cum am spus. O ceremonie simplă, mișcătoare, înălțătoare.

Wilson trăsese clopotul și Young stătuse în fața capelei pentru a îndruma sălbaticii spre locurile lor, bărbații de o parte, femeile, de alta. Amîndoi trecuseră peste un stihar alb. Sălbaticii, impresionați, rămăseseră în picioare, mulți, ascultînd cu încîntare sunetul subțire al clopotului. Nu lipsea nici unul și aduseseră și cîinii, ceea ce dovedea bunăvoință. Unii erau aproximativ îmbrăcați, alții goi, mai ales femeile, în ciuda mustrărilor pastorului, cu corpul încercuit cu linii albe și ronduri pe pîntece și pe sîni. O consolare totuși : Fuegia părea să fi redobîndit ceva din aerul ei de la Wathamstown. Purta o rochie albă de mireasă și voal pe cap, găsite în mod miraculos pe fundul unui balot desfăcut, pe care era scris „trusoul Fuegiei" de către bunele doamne ale satului. Pe sub rochie, picioarele goale și murdare. Nu se mai spăla deloc. Scăpate bulimiei „Pocherais-ilor", două lumînări mirositoare ardeau, amestecîndu-și parfumul lor de biserică cu teribila putoare de focă ce umplea capela. Reverendul citise *Cîntarea Cîntărilor* : „Neagră sînt, fete din Ierusalim, dar frumoasă... Spune-mi dar, iubitul meu, unde-ți paști tu oile ? Unde poposești tu la amiază ? De ce oare să rătăcesc zadarnic..." Iată Fuegia... Nu era nici neagră, nici frumoasă, cu pielea galbenă unsă cu grăsime, cu mamelele ca două enorme pachete legate cu sfoară sub rochia albă, cu șoldurile mari, fundul de rață, păr slinos, în care pieptănul nu mai era decît un ornament înfipt în moalele capului, dar reverendul, fascinat, citea admirabilul verset pentru ea. Lectura

produsese efectul scontat, acel zumzet de voci, ca un fel de responsum *, alcătuind o litanie acceptabilă din partea sălbaticilor ignoranți. Apoi, deodată, fără nici un semn prealabil, pe cînd tocmai urma să prindă între mîinile sale mîna Fuegiei pentru a pronunța sfintele cuvinte : „Fuegia Virgin, în fața lui Dumnezeu și pe cuvîntul meu de onoare, te iau de soție de bunăvoie și jur...", se simți ridicat, îndepărtat de o mulțime de sălbatici urlînd, care o înconjuraseră pe Fuegia, doar pentru o clipă, revenind cuminți la locul lor, satisfăcuți, și destrămînd ultimele resturi ale rochiei de mireasă. Corpul ei gol era pictat cu raze albe, așa cum nu o mai văzuse din noaptea aceea carnală de la bordul corabiei *Beagle*. O nouă descoperire, dar despre sine însuși. Reverendul Wilfrid Watkin de la *Societatea misionarilor pentru Patagonia* tremura tot, fruntea îi ardea, prin pîntece îi treceau valuri-valuri pe care nu le putea controla, așa încît, luînd iarăși mîna Fuegiei de teamă ca Dumnezeu să nu i-o ia, pronunță în grabă cuvintele care îi legau și îi dădeau accesul fără de păcat la săvorile acestui trup. În aceeași seară, luat aproape cu forța de Yannoek și Kanstay pînă la tabăra sălbaticilor, îl puseseră să mănînce un cap de focă prăjit de iubita lui. De atunci, un fel de echilibru pe cît de inegal, pe atît de instabil părea a se fi stabilit totuși între albi și „Pecherais". Sălbaticii jefuiau fără rușine. Înfulecaseră toate găinile, oile, spînzurat de un copac, porcul fusese devorat în mai puțin de două zile. Pătrundeau oricînd în cabanele misiunii, scotoceau peste tot, arătau cu degetul obiectele pe care le doreau, însoțindu-și gestul cu strigăte stridente, iar pastorul, ajuns la capătul puterilor, li le dădea. Și pe

* Replici cîntate sau spuse în timpul slujbelor oficiate de Biserica Catolică, alternativ, de una sau două voci, pe de o parte, și de cor, reprezentînd asistența, pe de alta. *(N.tr.)*

toate le regăsea stricate, sparte, inutilizabile, în cele patru colțuri ale taberei. Reverendul își pierduse astfel ceasul, o jumătate din bibliotecă, mai multe perechi de pantofi excelenți, patul pliant, toate hainele, cu excepția acelora pe care le purta și pe care reușise să și le apere pînă acum printr-o ultimă tresărire de demnitate, așa cum își salvase și barba. Era nemaipomenit : și-ar fi sacrificat pînă și veșmintele pentru a-și salva barba lui blondă, care îl diferențiia de sălbatici. În schimb, erau torturați mai puțin, ei și catehiștii lui, singura compensație pentru această dezordine, asupra căreia ajunsese să nu mai aibă nici un control. Zilele i se scurgeau într-o supraviețuire din ce în ce mai degradantă, iar nopțile în așteptarea Fuegiei, care îl vizita aproape cu fidelitate, dar la ore imprevizibile. Pentru întîlnirea cu el, Fuegia își trăgea pe ea rochia. Cînd pantalonul i-o smulgea, avea în delirul lui impresia că trăiește geneza oarecum pe linia blestemată a lui Ham *. În restul timpului, umbla goală.

Privirea căpitanului Fitz Roy devine mai atentă, mai inchizitoare. Cei doi bieți catehiști nu-și mai pot ascunde descurajarea, ce li se citește în ochi. A surprins și aerul victorian și încăpățînat al sălbaticilor stînd pe vine la „frontieră" și printre ei pe Harry, fără ghete, fără mănuși, fără pălărie, din nou murdar și respingător, cu părul lung în dezordine, cu o fîșie cu pene albe pe frunte. Experiență civilizatoare ? Un dezastru. Și pentru ca tacîmul să fie complet, ninge. Insensibilă la fulgii care cădeau și îi albeau părul, o femeie își alăpta pruncul gol. Topindu-se, zăpada aluneca pe grăsimea cu care aceste corpuri erau unse. La ce bun îmbrăcăminteа, în definitiv ? În numele bunăvoinței creștine ? Și de ce să-i învețe acest lucru ?

* Al doilea fiu al lui Noe, blestemat de tatăl său să fie de-a pururi rob, cu întreaga lui descendență, celorlalți doi fii ai săi. (N. tr.).

— Domnule Watkin, spune căpitanul ferm, vă îmbarcăm imediat. Pe toți trei. Nu mai puteți locui aici mult timp. Hm... toți patru, desigur. (Se reculege, ezită :) Vom avea grijă de doamna Watkin. Va revedea și dînsa Anglia.

Reverendul zîmbește trist.

— Doamna Watkin... murmură el, fără să o ia în derîdere, dezlănțuit. Priviți-o pe doamna Watkin, domnule, o credeți capabilă de a suporta o a treia metamorfoză ? N-ar fi trebuit. N-ar fi trebuit să o smulgeți niciodată de aici. Și nu e cazul să o luăm de la capăt. De această dată eu am fost cel care am făcut călătoria...

„Doamna Watkin" urmărește scena, stînd pe vine, lîngă Harry. Din cînd în cînd, vînează cu mîna cîte un fulg de nea, ca pe o muscă. Are ca unic veșmînt un colier din discuri de argint, provenind din candelabrele capelei, pe care doamnele din Wathamstown nu le-ar putea descoperi între cei doi sîni enormi și galbeni fără a roși. Privirea ei nu exprimă nimic.

— Trebuie să vă mărturisesc ceva, domnule, spune pastorul, și este evident că faptul îl costă. Fuegia este însărcinată în trei luni.

„Doamne, Dumnezeule !" gîndește Darwin, oripilat. „Un copil în burta asta !"

— Un motiv în plus, domnule Watkin, insistă patern căpitanul. Copilul se va naște în insulele Falkland, înconjurat măcar de niște englezi cumsecade.

— Se va naște chiar aici, domnule. Nu veți putea convinge pe mama lui. Ar trebui să o duceți într-o cușcă. Iar eu, unde ar trebui să călătoresc eu ? În cușcă, în calitate de soț ? Sau în afara ei, în calitate de gardian ? Locul meu este aici. Rămîn.

— Și domnul Young ? Domnul Wilson ?

— Îi dezleg de angajamentul lor. Ei au avut de îndurat mai multe decît mine...

Şi reverendul adaugă, cu ton straniu :

— Fără fericire, nici răsplată... Plecaţi, copiii mei. Să nu vă mai întoarceţi ".

Despărţirea este scurtă. Wilson şi Young mai degrabă aleargă decît păşesc spre şalupa căpitanului. Erau băieţi buni, foarte tineri. Ar fi acceptat totul, stîlpul de tortură în mijlocul fiarelor sălbatice îmbrăcate în pene, rugul, lepădu-şi crucea de buze, masacrul în capelă, în stihar alb cu Biblia în mînă, cîntînd psalmi pentru mărirea lui Dumnezeu, imaginea exaltantă a martirajului, dar nu această abjectă degradare, care îi cobora treptat la nivelul celor mai primitive fiinţe de pe pămînt. Dumnezeu nu le cerusese asta. Dar reverendului Watkin — O întrebare pe care vor evita să şi-o pună. Nici chiar Darwin, în timpul îndelungatei călătorii de reîntoarcere, nu va putea-să le smulgă vreo vorbă despre asta..

Uniformele roşii s-au îmbarcat, în timp ce sălbaticii, puţin cîte puţin, au prins curaj să treacă iarăşi unul după altul „frontiera". Luînd loc ultimul în şalupa sa, căpitanul Fitz Roy spune :

— Voi revent peste şase luni, după carenajul în insulele Falkland. Dar va fi pentru ultima oară. Dumnezeu să vă apere pînă atunci...

— Va fi pentru ultima oară. Dumnezeu să vă apere pînă atunci, e singurul răspuns al reverendului şi lui Darwin i se pare deodată că aude un „Pecherais" repetînd prostesc şi fără să înţeleagă, ca Harry la bordul lui *Beagle*.

---

4 *Patagonian Missionary Society* nu va ceda. Va urma o serie de dezastre. (N. A.)

„Cercul s-a închis, gîndește Darwin. Dacă bietul copil se va naște, o va lua de la zero... ?“

Ceva mai mult de șase luni au trecut pînă cînd *Beagle* a ajuns să arunce iar ancora la *Cape Anxious*. Este perioada nopții celei lungi, la începutul iernii australe. Locul pare și mai lugubru. Muntele Sarmiento este învăluit în neguri, dar i se percepe prezența în mod fizic prin enorma iradiere de frig umed pe care o difuzează gigantul invizibil. A naviga în apele de-aici în această perioadă a anului cere mai mult decît știință maritimă : mult noroc, intuiție. Dar odată ce și-a dat cuvîntul de onoare, căpitanul a procedat în consecință. De această dată îl va îmbarca, pe reverendul Watkin de bună voie sau cu forța și-l va lua pe sus de acolo. Domnii Ycung și Wilson lipsesc de la distracție. Cu nervii slăbiți, ei își refac sănătatea în insulele Falkland.

Căpitanul Fitz Roy examinează țărmul cu luneta. Din toate colibele sălbaticilor, cu excepția uneia, n-au mai rămas decît arcele. Nu se mai vede nici o barcă pe plajă. Cît privește clădirile misiunii, deși de departe păreau intacte, ele au aspectul deprimant al caselor părăsite.

— Locul acesta miroase a moarte, spune căpitanul Să ne grăbim.

Și urgentează coborîrea șalupei la apă.

Darwin gîndește și el, în aceeași clipă, că locul nu mai miroase într-adevăr a nimic, aici, în aceste ținuturi unde viața omenească de obicei exală mirosuri insuportabile. Și trage aceeași concluzie ca și căpitanul.

Pușcașii au șărit pe uscat. Și ei se grăbesc să termine. Nori negri și joși, încărcați de tot ce-i mai rău, formează

deasupra capetelor o pătură atît de apăsătoare, încît îţi îngreţe de-a dreptul sufletul.

— Scotociţi peste tot, repede ! ordonă căpitanul.

Pămîntul este plin de resturi. Tot ce n-a luat vîntul se scufundase în solul umed, din care ieşeau bucăţi de haine, zdrenţe de haine, saci informi plini cu materii cleioase care trebuie să fi fost ceai sau zahăr sau chiar făină. Un puşcaş îl cheamă.

— L-am găsit, domnule.

Soldatul stă în faţa capelei livid. Darwin observă un pic de ţăruşi pictaţi în roşu, înfipţi în jurul cabanei.

— Înăuntru, spune puşcaşul. Nu este plăcut la vedere.

Corpul reverendului Watkin este gol, ciuruit de răni. Într-una dintre ele se află încă înfipt un cuţit de tăiat carne, dăruit de binevoitoarele doamne din Wathamstown sălbatului lor protejat Harry Froward, tînărul sălbatic „civilizat". După părerea doctorului Mac Cormick, moartea survenise cu cincisprezece zile în urmă. Dar ce mărea oroarea, ceea ce era însăşi întruchiparea oroarei era faţa nenorocitului pastor. Obrajii, bărbia, gîtul, conturul gurii nu erau decît o umflătură însîngerată, o monstruoasă crustă de sînge negru, uscat în care se amestecau trei-patru fire de păr blond.

— Dumnezeule ! spune căpitanul cu voce albă. Dar de ce au fost smulse ?

— Epilare, domnule..., se aude răspunzînd Darwin, cu stomacul întors pe dos. Epilare brutală.

— Atîta ură...

— N-aş băga mîna în foc, spune naturalistul. Mai degrabă e vorba de furie. O furie sălbatică. Fără îndoială disperată. Dacă nu pot fi eu ca tine, să fii tu ca mine.

— Dar e o prostie, nu ?

— Bineînțeles că-i o prostie. Sălbaticii, domnule, sînt niște ființe fără minte...

Și iese în grabă să vomite.

Căpitanul și-a scos un flacon de argint din buzunar. Paharul trece din mînă în mînă. Se dau ordine pentru a se trimite de pe vapor scînduri și un dulgher. Fitz Roy vrea să termine cît mai repede.

— Unde l-am putea îngropa ? întrebă el.

— Acolo unde se află, răspunde Darwin. Vedeți acești țăruși roșii ? Trebuie să fi fost implantați după moartea lui. Un fel de incintă sacră. Singura licărire a unui sentiment religios la aceste brute. Un reflex primitiv de protecție față de defuncți. Cavendish pomenește ceva de asta, și Byron... În fond, nu l-au tratat chiar atît de rău. L-au considerat puțin ca pe unul de-al lor.

Căpitanul tresare.

— Așa credeți ?

— Altfel i-ar fi zdrobit capul cu lovituri de pietre și l-ar fi aruncat într-o mlaștină. Poate chiar l-ar fi mîncat. Weddell ne relatează despre practicile lor cît se poate de bine. Și-a pierdut astfel doi dintre marinarii de pe *Beaufroy*.

Lui Fitz Roy i se pare că tînărul naturalist exagerează.

— Băieți buni, ca să zic așa. Nu chiar atît de proști precum spuneți.

— O, ba da ! Mai mult decît vă imaginați. Dar, firește, sînt oameni...

Nu dă nici o explicație în continuare. Un pușcaș care a cercetat tabăra îi cheamă.

— Priviți cine vine, domnule !

E Fuegia. A ieșit pe-brînci din singurul tchelou încă acoperit, se îndreaptă și vine spre ei. Darwin regăsește imediat, plutind în aer, ceea ce numea el mirosul vieții. Nu e complet goală. O acoperă un fel de pînză informă și

destrămată, în care recunoşc cu toţii rochia pe care o purtase la bordul corabiei *Beagle*. Darwin este primul care observă dispunerea cu totul insolită a părului ei murdar şi zdrenţuit. S-ar fi putut spune că... Da, într-adevăr, s-ar fi putut spune că a încercat să şi-l împletească. Şi vorbeşte. Vorbeşte chiar în engleză. Spune : *„Good morning, dear Wilfrid"*. Căpitanul are lacrimi în ochi.

— Biata femeie ! Ce tristeţe... Iat-o acum nebună.

— Nu cred, spune Darwin. Privirea ei nu exprimă nimic de felul acesta. Pescuieşte frînturi de frază în capul ei, cuvinte legate unul de celălalt, pe care nu este capabilă să le separe.

— Şi copilaşul ? întreabă căpitanul. Ce face copilaşul lui, Fuegia ?

Nici un răspuns. Nu înţelege.

— Dacă mă autorizaţi, domnule, spune Darwin...

Şi cu mîinile făcute cerc, mîngîie pe propriul lui corp la burtă mare, fără ca cineva, evident, să rîdă. Toţi plîng de emoţie.

Se petrece atunci ceva uluitor. Inspirîndu-se din lecturile pe care le făcea nefericitul reverend Watkin din Bible şi din pasajele în care era vorba de moarte şi de „dincolo", ea îşi ridică braţele spre cer cu gesturi emfatice şi nu lasă să se strecoare nici o îndoială cu privire la soarta copilului.

— Aşadar, este şi el mort, spune Fitz Roy şi se vede că întristarea lui este profundă. Căpitanul nu va mai putea să uite vreodată că el e primul responsabil de această dramă. De ce îi dusese pe cei doi sălbatici în Anglia ? Pentru orgoliul nebun de a-i arăta lumii ? Pur şi simplu de dragul unei experienţe ? Cine îi dădea lui voie să facă asta ? Iată rezultatul. A rupt ordinea lucrurilor cu preţul unor ireparabile stricăciuni. Şi acum ce să facă cu această nefericită ? Pe care dintre cele două părţi ale prăpastiei

trebuie să o abandoneze iarăşi ? Aici, în această singurătate îngheţată ? Sau încă o dată în Anglia, mai singură decît a fost vreodată în acest deşert nelocuit ? Faptul că şi-a pus rochia nu e oare un mod de a-şi exprima opţiunea ?

Căpitanul are un nod în gît. Îi mormăie lui Darwin :

— Fiindcă vă descurcaţi aşa de bine, încercaţi să aflaţi dacă vrea să vină cu noi.

În engleză, nici un răspuns. Fuegia îl priveşte pe străin fără să înţeleagă. Atunci Darwin o ia de mînă. Descoperă cu emoţie că e plăcută, cu tot jegul care o acoperă. Îi înconjură umerii cu braţul pentru a-i dovedi afecţiune şi simte ceva, un fel de milă nesfîrşită care îi umple deodată inima seacă. Îi arată şalupa, apoi vaporul, sugerînd prin gesturi adecvate o călătorie lungă. Dar ea se desprinde, îl împinge şi fuge spre coliba ei, în pragul căreia se aşază pe vine.

— Cred că e mai bine aşa, domnule, spune Darwin. Iată-ne pe fiecare la locul nostru.

În capelă, loviturile de ciocan au încetat. Punerea în coşciug a pastorului Watkin se terminase. Cineva îl cheamă. „Căpitane ! Căpitane !" Este vocea doctorului Mac Cormick. Chirurgul făcuse de bine, de rău, toaleta mortuară a pastorului, care zace acum în sicriul lui, acoperit cu pavilionul alb al marinei regale britanice. El le arată o inscripţie pe care încă nu o remarcaseră, pe peretele din lemn, la nivelul solului, cu litere stîngace şi tremurate, care par scrise cu sînge : „Săpaţi aici".

— Săpaţi ! ordonă căpitanul.

La douăzeci de centimetri adîncime este îngropată o cutiuţă din fier. Înăuntru, un caiet modest, pe coperta căruia este scris *Pecherais — English Dictionary* şi o coală împăturită în patru pe care textul este scris cu creionul şi începe să se şteargă.

— Citiți, domnule Darwin, vă rog.

Darwin citește :

„10(?) iunie 1834

Copilul era bine făcut. Un băiat cu părul blond. A țipat ca un copil normal, dar n-a trăit nici o oră. Fără îndoială, [illegible] dorit să trăiască. Murind, m-a condamnat. De la străi- [illegible] pe care îl acceptaseră așteptau măcar viața, iar eu [illegible] răspindit decît moarte. Fuegia nu mă va putea salva. [illegible] copilul-a murit, au alungat-o.

În felul ei, ea m-a iubit. Datorită ei mă hrăneam, fi- [illegible] ei îmi furaseră totul. Am fost fericit, o spun, din- colo de orice aparență. Însărcinată, devenise aproape fru- [illegible]. Avea multă blîndețe în ochi. O învățasem în sfîrșit să spună *I love you* în engleză. E pueril, dar îmi dorisem foarte mult să aud această declarație în limba mea. Asta a fost contribuția mea la opera civilizatoare înfăptuită de *Patagonian Missionary Society*, împreună cu dicționarul [illegible]itural, pe care îl dedic superiorilor mei în amintirea unei [illegible] misiuni bine intenționate, care din păcate s-a terminat [illegible] proști."

— Cum ? tresare căpitanul Fitz Roy.

— Exact așa scrie, domnule. De altfel, scrisoarea se [illegible]ește aici. Nici n-a considerat necesar să o semneze.

Privirea căpitanului trece în revistă toată această pri- [illegible] de dezolantă. Sicriul din scînduri pripit bătute în cuie, [illegible] strîmbă a bietului pastor din care ies două cocoașe [illegible] pînză drapelului, fiindcă nu i se putuseră întinde ge- [illegible] înțepeniți, groapa pe care marinarii au săpat-o [illegible] pămîntul umed al capelei și care s-a și umplut de apă, [illegible] care cade afară și pătrunde în vîrtejuri prin cră- [illegible] largi, vîntul care urlă...

— O misiune bine intenționată, într-adevăr, murmură el. Trebuie să-și fi pierdut mințile...

— Eu nu gîndesc astfel, domnule. Un salt de zece mii de ani în trecut nu este o misiune deviată ? Cred că, scriind această scrisoare, i-a înțeles absurditatea. Și ne-a lăsat acest salut desinvolt. Nu l-aș fi crezut capabil.

— Vom distruge această scrisoare, domnule Darwin, nefiind destinată nominal domnilor de la *Patagonian Society*. Nu trebuie să descurajăm misionarii. Ei sînt sufletul cel bun al Angliei.

— Nu trebuie să-i descurajăm, domnule, aprobă sentențios Darwin, în timp ce în ochii lui pătrunzători brusc înveseliți se aprinde o scurtă licărire. Le va rămîne dicționarul...

Căpitanul spune o rugăciune. Groapa este acum acoperită. Fiecare aruncă puțin pămînt. Un marinar vrea să bată clopotul, dar clopotul a fost furat. Pe o cruce din lemn scrie :

REV. WILFRID WATKIN

1802—1834

Pragul colibei în care locuiește Fuegia e gol. Intră să se adăpostească. Un fum subțire iese prin acoperiș.

Chiar a doua zi, în zori, o șalupă depune pe plajă o jumătate de duzină de saci conținînd carne uscată, jumări, zahăr, cuverturi, cîteva haine și chiar o damigeană cu rom, adăugată în ultimul moment la ordinul căpitanului Fitz Roy, care crede că în cazul reîntoarcerii clanului acesta va facilita poate apropierea dintre sălbatici și „civilizată". Fuegia nu s-a apropiat.

Abia după ce *Beagle* ridică ancora, virează și se îndepărtează, ea aprinde un foc mare pe plajă, al cărui fum îl pot vedea cu toții, ridicîndu-se ca un adio dintre neguri.

Căpitanul Fitz Roy contemplă îndelung fumul. În mod vizibil, îi scapă ceva. O întrebare fără răspuns. Invitîndu-l pe Darwin la cină seara, îl va întreba :

— Cînd am revenit întîia oară, cu șase luni în urmă, era absolut goală. Nimic nu o deosebea de acești sălbatici. Or, în dimineața aceasta purta o rochie, în sfîrșit, o amintire de rochie, ca și ieri, cu părul cît de cît împletit, ca și cum ar fi trecut de partea noastră, și totuși a refuzat să ne urmeze. Cum vă explicați faptul ?

Darwin ezită, își netezește mustața. Nu-i place să se contrazică. Cuvintele pe care le va spune nu le va așterne pe hîrtie niciodată. Relatarea lui nu conține nici un rînd referitor la asta :

— M-am gîndit și eu, într-adevăr. Păstrînd proporțiile, ea era mai fină decît congenerii ei și mai ales ceva mai puțin înfricoșată de omul alb. Mai curînd atrasă, realmente atrasă... A dovedit-o. Cred că a vrut să ne arate un fel de fidelitate fizică. N-a vrut să ne urmeze, dar dorește să revenim. Noi, vreau să spun oamenii albi, care venim aici fără femele. Ceea ce este cu totul surprinzător, fiind vorba de înțelegerea intuitivă a unei femei care își alege terenul și armele. Doar aici își poate ea manifesta puterea de seducție. Și ne așteaptă.

Căpitanul protestează. Bunul lui simț se revoltă.

— Să seducă ?

— În engleză, nu există alt cuvînt.

— Uluitor.

— Uluitor, repetă Darwin...

Waka cea tînără n-a așteptat mult. După cîțiva ani, într-adevăr, primele baleniere își făcură apariția în strîmtoare și la marginile Țării Focului, urmărind marile ceta-

cee albe prin labirintul de canale. Fuegia Virgin a fost găsită de o goeletă din Nantucket, pe o plajă pustie, în fața colibei sale. Lipsiți de femei, de șase luni, giganții americani o văzură venind în fugă și strigînd : *I love you, Wilfrid, I love you !* Trăsnea a rom și a focă. Fericită întîmplare ! Opera civilizatoare a pastorului Watkin și-a dat imediat roadele. Fuegia și-a schimbat din nou numele. Botezată *I-love-you-Wilfrid* de primii ei admiratori, ea trecu din echipaj în echipaj, din goeletă în goeletă, beată de dimineață pînă seara, dăruindu-și din belșug farmecele și sifilisul pe care l-a contractat în timpul celui de al doilea sezon de pescuit. Va muri, în al cincisprezecelea, roasă pînă la creier, statuie de sare abandonată pe aceeași plajă de la Cape Anxious, în insulele Dawson, unde putrezește capela și se descompune carnea celui pe care ea îl iubise : „*Tsohak Tyako*, îmi desfăceam coapsele..."

Dicționarul reverendului Watkin a fost primit cu pioșenie de pastorii de la *Patagonian Missionary Society*. Îl vor edita pe o hîrtie specială, garantată contra umidității, hrană spirituală încredințată misionarilor care aveau să preia ștafeta iluzoriei izbînzi a lui Mort-Mort. Rezultatul va fi dezastruos. Nu conținea decît aberații, ca toată această misiune absurdă.

Și Lafko ?

Nu-și mai amintește că a omorît.

A redevenit el însuși.

Împingîndu-și barca pe apă, n-a spus decît :

— *Arka !* Sus, în picioare ! La drum...

IX. ALAKALUF

Menghina se strînge.

Acum, doar puţin peste o sută de ani îi mai separă de dispariţia lor. Ei nu au, evident, conştiinţa acestui fapt, ci doar un fel de resemnare tristă, care pune stăpînire pe fiinţele şi pe care sînt incapabili să o analizeze. Mai puţine gînduri, mai puţină pantomimă. Nu-şi mai pictează corpul. Clanurile sînt dispersate de-a lungul strîmtorii celei mari, între capul Froward şi canalul Messier. Bărcile se învîrtesc în cerc, fără să se mai îndepărteze mult de tehelouri. Marile întîlniri au loc rar şi dacă se mai caută unii pe alţii este mai ales ca să prade o epavă ori să bea pînă cad beţi morţi alcoolul albilor, şi nu pentru a celebra viaţa în jurul unei balene eşuate. Fiindu-le mai greu să se numere, se cred mai puţin numeroşi, ceea ce nici nu e departe de adevăr ; faptul le măreşte descurajarea. Instinctul lor de nomazi slăbeşte. Energia care îi împingea odinioară să se avînte în curse lungi — strîngerea ouălor de păsări, de exemplu, pe stîncile coastei pacifice, sau vînarea cormoranului pe falezele mării Otway —, nu mai sînt capabili să o regăsească de acum înainte decît pentru a ieşi înaintea navelor străine care trec tot mai numeroase de

la an la an. În aceste momente fac dovada unei extreme vitalități. Dacă nu sînt total goi, se dezbracă pentru a stîrni curiozitatea și a stimula compasiunea. Gesticulează, își arată femeile și își amintesc că știu să mimeze pentru a se face înțeleși că le este foame. Strîmtoarea răsună de chemările lor patetice; nu mai strigă „*Pekichêvès !*“ ca altădată, ci „*Alakaluf ! Alakaluf !*“ fără încetare. În limba kaweskarilor asta înseamnă : „*Dă !* Dă-mi ! Dă-mi repede ceva, străinule !“, pe un ton care se situează între plîns și rugăminte. După „Sălbatici“ și mai apoi „Pécherais“, acest din urmă nume le va rămîne. Și nu vor mai avea de acum înainte un altul. Se numesc *alakalufi*. Iar judecățile emise în privința lor nu se vor schimba.

Sînt împresurați.

La nord, coborînd prin canalul Messier, în valuri din ce în ce mai dese, teribilii *loberos* chilioți, omorîtorii de foci veniți din Chiloé. Instalîndu-și tabere de vînătoare compuse dintr-o șalupă și șase bărbați înarmați, ei sînt aprovizionați de goeletele care se succed întruna, colectînd mii de piei de focă descărnate, sărate și puse în butoaie, și mii de blănuri de nou-născuți. Amestec între indieni chonos și albi, între acei chonos care-i împinseseră cu mii de ani în urmă pe piperniciții kaweskari la capătul singurătăților înghețate, ei îi disprețuiesc pe alakalufi, exceptîndu-le cîteodată pe fetele lor și pe băieții tineri. Brute fără milă, beți vi. Alakalufii îi urăsc și totuși vor alerga amețiți, orbiți, hipnotizați de bogățiile care se revarsă din aceste tabere. Obiecte de tot felul, alcool din belșug, o hrană deosebită, pe care încep să o aprecieze. Vor încerca mai întîi să fure. Vor fi masacrați. Vor reveni. Li se vor lua cele mai tinere femei, băieții le vor fi înrolați cu forța pentru a vîsli pe șalupe și a le face treburile cele mai dure. Revin din nou, se descotorosesc de tot ce au, de mantalele lor din piei de vidră, de

rilor sud-american, în schimbul unor *poncho* zdrenţuite şi al unor cuverturi găurite, în care vor dîrdîi în timpul nopţii. Păcăliţi, dar satisfăcuţi, se instalează definitiv, înfigîndu-şi tchelourile alături de taberele de loberos. Ei, Oamenii, devin sclavi. Muncesc. Toată ziua jupoaie foci, vînează pentru loberos, care se mulţumesc să îi hrănească cu pesmeţi din făină, cartofi, ceapă şi „cafea" de smochine, cu alcool, seara, care îi doboară, în timp ce ei se distrează cu femeile lor. Cînd, în sfîrşit, treziţi din beţie, reveniţi şi în fire, evadează, puţini, abia atîţia cîţi trebuie ca să apese pe vîslele grele ale bărcii, terorizaţi de Ayayema care soseşte noapte de noapte să facă numărătoarea morţilor din visele lor, vor fi marcaţi pentru totdeauna. Anul viitor vor reveni, şi tot aşa, an după an, aceşti loberos îi vor nimici. Mai mult decît atît şi mai tragic : soarta pe care le-o va rezerva mai tîrziu o rasă nouă de metişti, care, deşi ieşiţi din propriul lor sînge, ducînd viaţa de loberos, îi vor urmări pe alakalufi cu ură...

La sud, balenierele.

Aici sînt primiţi mai omenos, dar pagubele nu sînt mai mici. Generoşi, aceşti oameni ai mării! Femeile pe care le cumpără sînt bine plătite, în securi din oţel bun, cuţite, pături vechi, primele văzute în bărcile clanurilor. Adevărat este că şi pun mînă de la mînă : o femeie pentru babordezi, una pentru tribordezi. Şi de altfel nici nu e un tîrg propriu-zis, ci mai curînd o compensaţie acceptată. Femeile se îmbarcă spontan, dar trebuie „dezinteresaţi" soţii şi tatăl. Ceea ce înlocuieşte „permisiunea" pe care bărbaţii clanurilor şi-o cereau cîndva între ei, înainte de a-şi schimba femelele, care consimt întotdeauna. Acum, aplicat la albi, schimbul se transformă în comerţ, dar obiceiul rămîne acelaşi, femeile avînd aici iniţiativa.

Să ne-o amintim pe Wauda, femeia lui Lafko, descoperită pentru întîia oară corăbiile lui Magellan. Nici o femeie

la bord, nici una ! *Akwal*, mulţi, mulţi bărbaţi, bărbaţi albi, ale căror priviri se îndreptau asupra ei, care vociferau ca turbaţii, aruncîndu-şi vorbe de masculi încinşi al căror sens ea îl ghicea, unii lăsîndu-şi chiar nădragii în vine, pentru a o ameninţa. Urlase terorizată, în vreme ce fierbinţeala pintecelui îi spunea că Pektchéves erau bărbaţi şi că aveau nevoie de femei şi că într-o bună zi Wauda şi surorile ei, Yerfa, Waka şi Kostora, Aksa, Kyewa şi Kala vor veni lîngă ei fiindcă erau mai mulţi, mai puternici şi fiindcă nu se poate rezista vieţii. Aşa s-a şi întîmplat. Taţii şi soţii s-au opus mai întîi, ascunzîndu-le pe fetele cele mai tinere imediat ce se ivea o corabie, obligîndu-le să dispară în pădure sau între stînci dacă străinii debarcau, uneori luptînd şi murind cu praştia în mînă, dar cu dorinţa contradictorie şi din ce în ce mai puternică de a se apropia de Pektchéves, pentru că aceştia aveau poftă de femeile lor. În cele din urmă, au cedat pînă la a considera puţin cîte puţin că cele care cădeau în mîinile albilor deveneau un fel de trăsătură de unire, singura care ridica invizibila prăpastie la nivelul albilor, Pektchéves. Era o iluzie, evident. Cu femeile se duce şi viaţa. În sud, ca şi la nord, clanurile vor pieri.

Bine primite pe goeletele-baleniere, multe dintre aceste femei nu mai revin. Unele sfîrşesc tragic, aşa că Fuegia. Nava hidrografică *Almirante Hohenlo* a marinei de război a statului Chile, punînd primele geamanduri de balizaj în strîmtoare în jurul anilor 1870, le va găsi pe mai multe dintre aceste nenorocite moarte de ani şi ani pe o plajă abandonată. Se numeau Kala sau Kyewa ? Ele marchează sfîrşitul descendenţei lor, lungul lanţ genetic rupt. Cum chilienii sînt oameni religioşi, după ce au îngropat cadavrele, au înfipt o cruce din lemn cu aceste cuvinte gravate

fier: *Femeie alakaluf neidentificată*... Altele au mai [illegible] noroc. Debarcate la Punta Arenas, ultimul orăşel al strîmtorii, capitala provinciei începînd din 1860, ele sînt [illegible] de misiuni la capătul „campaniei"-lor pe bordul [illegible] colibelor, îngrijite dacă era cazul, şi formează o pepinieră [illegible] soţii pentru primii emigranţi de tot felul, tăietori de [illegible] şi căutători de aur, cei mai mulţi iugoslavi, balcanici. [illegible] ei se vor acomoda fără să strîmbe din nas. Pierdute [illegible] le pentru clanuri... Şi apoi Yerfa, Yerfa cea tînără, [illegible] ca e un caz rar. A nimerit printre nişte francezi cum-[illegible], dar un căpitan mizerabil, un tip odios, inuman, [illegible] o va duce pînă la Paris, în 1878, unde...

Ne aflăm în 1870.

După apariţia vaporului, traficul din strîmtoare a [illegible]. Navele scot un fum negru, dar nu se mai tem [illegible] williwaw, de schimbările imprevizibile ale vîntului şi de [illegible] ficările brutale ale curenţilor. Numai imprecizia [illegible] continuă opera morţii, care a făcut din strîmtoarea [illegible] cel mai mare cimitir marin din lume. Sînt nau-[illegible] fără urmă, vapoare care rămîn înfipte între stînci, [illegible] cele mai multe dintre nave trec, cele cu cărbuni cel [illegible] adesea, cîteva yachturi de miliardari romantici şi o [illegible] de pacheboturi regulate, care leagă Europa de Val-[illegible] de patru ori pe an... Toate aceste nave se opresc [illegible] insulele Carlos ori mai departe, în insula Providenţei, [illegible] le permit condiţiile meteorologice, sau cel puţin în-[illegible]. În insulele Carlos, la mijlocul strîmtorii, întîlnesc [illegible] barbara, care se pierde în labirinturile insulelor [illegible] şi îngustul şenal întortocheat care se formează [illegible] cu Otway. Marea Skyring şi canalul de la nord, [illegible] ca şi canalul Messier, îşi amestecă apele în dreptul [illegible] Providenţei. În aceste două locuri vin bărcile, prin [illegible] prin ploaie sau grindină să întîlnească vasele.

Fiindcă aici mai trăiesc ultimele clanuri, la distanță egală față de nord și sud, unde două chipuri diferite ale morții îi pîndesc.

Scena se repetă, mereu aceeași, și nu se află nici un vizitator din acele timpuri care să n-o fi păstrat în memoria lui cu inima strînsă, sau să n-o fi relatat în scris, în cuvinte încărcate de emoție.

Alakalufii, în această a treia parte a secolului al XIX-lea, nu sînt foarte diferiți de cei pe care îi zărise Magellan. Își ung în continuare corpul cu grăsime, care îi apără mai bine de frig decît boarfele europene ce le sînt aruncate și pe care nu le pun pe ei decît din cochetărie, pentru a semăna cu străinii. Dintre toate limbile pe care le-au auzit, din engleză și spaniolă mai ales n-au reținut nici un cuvînt. Sînt mereu fascinați de oglinzi, de nasturi, perle din sticlă, mai recent de chibrituri din care aprind cutii întregi ca niște copii, dar cîtuși de puțin de fumul ce iese pe coșurile vapoarelor, de zgomotul și vibrația mașinii, de iluminatul cu petrol, de troliile cu aburi și de multe alte perfecționări din care nu înțeleg cu nimic mai mult decît din propulsia cu pînze de odinioară, căci aceste lucruri rămîn cu totul în afara priceperii lor. Sînt oameni ai paleoliticului. Parîma care li se aruncă de pe puntea navei ca să-și lege barca descrie într-o secundă o traiectorie de mii de ani. De aici, fără îndoială, emoția pe care o încearcă și cei mai puțin sensibili dintre călători.

Sînt primiți în mod diferit de la o navă la alta, dar arareori li se face vreun rău. Apoi lumea se amuză pe seama lor, compătimindu-i. Reprezintă pentru pasagerii pachebotului o distracție și totodată o faptă bună. Sălbaticii sînt invitați în sala de masă și li se servesc mîncăruri cu carne, pîine. Se prăpădesc de rîs văzîndu-i șezînd pe scaune, goi, îndopîndu-se cu degetele și preferînd în locul

...i vinul, pe care îl dau pe gît direct din sticlă, dar sînt ...ocaţi la ideea că cel puţin — sărmanii ! — mănîncă de ...ame. Femeile îşi strivesc cîte o lacrimă. Mirosul puter... al invitaţilor lor îi-l aminteşte oarecum pe cel al circu... Face şi el parte din spectacol. Apoi sînt duşi în salon. ...ntre catifelele stacojii, banchetele capitonate şi eleganţii pasageri, se aud exclamaţii : „Doamne, Dumnezeule, ...ri urîţi sînt !" Cîte unul se aşază la pian, căci, fapt cu...scut pe pacheboturile liniei : *Music sooths the savage breast*", după cum scrisese cîndva Shakespeare. Un punct ...re nu se ratează, ci este de fiecare dată clou-ul numă... Unul din sălbatici îşi bagă capul în instrument, ...entru a vedea dacă este cineva înăuntru şi, negăsind pe ...meni, ia un aer atît de nedumerit încît momentul este ...ot-adevăr de rîs, nu de plîns. Pe urmă, sînt luaţi de mînă ...i antrenaţi să danseze. Farandola cu sălbaticii este una ...intre specialităţile de la *Cunard South America Line*. ...asageri şi sălbatici la grămadă, unul gol-puşcă, altul îm...brăcat, toată lumea de o veselie nebună, dar, evident, ...umai ei nu ştiu că alakalufii *mimează* veselia, pe care ei, ...ntr-adevăr, nu şi-o manifestă niciodată în acest mod, şi ...e altfel nici nu sînt veseli. De ce-ar fi ? Nimeni nu ştie ...e pune ei : o pauză în copleşitoarea plictiseală inconştientă ...a unei vieţi care a pierdut orice înţeles prin contactul cu ...oamenii. Dar pasagerii, de bună credinţă, îşi închipuie că ...ar fi vorba de o deplină bucurie în viaţa acestor nefericiţi... La sfîrşit, ...sălbatici împinşi afară. Pe punte se trece la troc. Tabacul ...i alcoolul sînt puternice monede de schimb. Sălbaticii ...u rezistă la ele, dînd pînă şi colierele din nasturi ale fe...meilor lor pentru patru pachete de tutun, coliere pe care ...le-au achiziţionat cîndva în schimbul pieilor de lutru sau

de castor, care erau unicele lor veşminte, sau chiar în schimbul femeilor. Li se fac şi cadouri, „alakaluf, alakaluf", cutii de conserve goale, cîteva pîini, o sticlă. Cotrobăie cu toţii în fundul geamantanelor. În timp ce îşi reiau locurile în barcă, ploaie peste ei cu pantofi vechi, veste rupte, pălării desfundate, rochii care nu se mai pot purta.

Vine şi clipa despărţirii.

Barca este lăsată peste bord, încet, de sus, de la coca navei. Toată lumea se apleacă peste balustradă. Barca pare infimă, derizorie, strivită de ostilitatea mediului. Se face linişte. Cei rămaşi îşi dau seama că s-a rîs prea mult, că nu trebuia să se rîdă atît. Dislocînd apa energic cu lopeţile, sălbaticii se reîntorc în ţara tristeţii. Copiii, pe fundul bărcii, stau pe vine în faţa unui foc anemic din lemne, care mai mult afumă decît încălzeşte în toiul ninsorii. Privirile se desprind cu greu. Cele ale indienilor exprimă acum o melancolie animalică de nesuportat. Apoi firul invizibil se rupe, făcîndu-se auzit numai în suflete, unde se declanşează inaudibilul tumult produs de fisiunea timpului.

Seara, la bord, se reia subiectul, în timp ce nava stă ancorată într-o obscuritate opacă şi îngheţată. Căpitanul îşi aduce în salon sulurile de hărţi marinăreşti, vechile lui registre de cart, susţinînd că, după părerea lui, din an în an numărul bărcilor pe care le întîlneşte pe drum scade. Toţi urmăresc pe hartă presupusa migraţie a bărcilor : micul port Ultima Speranţă, capul Groazei, insula Dezolării, Portul-Foamei, Furiile occidentale şi Furiile orientale, capul Furtunilor, Insula Tristă... Beau pînă îşi pierd minţile, gin tare, punchuri flambate, în timp ce afară vîntul urlă, fără ca imaginea bărcii solitare pe care o priviseră înde-

părtîndu-se să se fi șters. A rămas împrejmată pe mare, și după ce a dispărut...

În tchelou, Lafko se gîndește. Taw, bătrînul lui tată, este mort, iar cel ce doarme acum strîns între doi cîini este Taw, fiul lui. Taw are zece ani. Nu are nici frați, nici surori. Mama lui, Wauda, a îmbătrînit cînd, la puțin timp după nașterea lui Taw, a fost răpită de loberos. Se aflau la vînătoare de foci, în nord. Au ținut-o o lună, după care a putut scăpa, dar geme mereu în somn și se trezește cu o durere. Deși Lafko suflă peste durere. În fiecare dimineață își înnoadă pe frunte fîșia cu pene albe, de șaman. Cu două degete, prinde pielea de pe pîntecele Waudei, apoi ia răul între degete, apoi le duce la gură și suflă tare, foarte tare, pentru ca durerea să se amestece cu aerul și să fie dusă în vînt. Dar tratamentul rămîne neputincios. Wauda va fi abandonată, căci îi aparține lui Ayāyema...

Lafko se gîndește. De cîte luni oare n-are nici o veste de la Petayem, care își avea tabăra pe muntele Sarmiento ? Și de la Tereskat, care se stabilise în insulele mării Skyring ? Și de la Kyewaytcaloes, care odinioară cobora în fiecare vară de la capătul mării Otway pentru marea întîlnire din insulele Carlos ? Semnalizările prin fum se răresc și fumul nu se mai ridică dincolo de partea centrală a strîmtorii, de la clanul lui Lafko la clanul lui Yuras, apoi de la Yuras la Tchakwal, apoi de la Tchakwal la Kyasto, apoi de la Kyasto la clanul lui Yatse, dar cînd Yatse aprinde focul, nimeni nu-i mai răspunde la nord, după cum nimeni, la cealaltă extremitate, nu răspunde focurilor lui Lafko.

Lafko se gîndește. Kostora cea tînără, femeia lui Yanmeck, are doi copii. Kostora cea bătrînă avusese patru.

Acum, mulţi copii mor. *Akwal*, mulţi. Un rău necunoscut bîntuie în jurul tchelourilor. Trebuie să schimbe adeseori plaja pentru a încerca să rătăcească răul, dar Ayayema îi regăseşte şi-i arată răului drumul. Bietul Lafko. Nu înţelege. Kyewa cea tînără a dispărut. Şi nu-i va mai dărui copii lui Kanstay. Pruncul lui Kala n-a trăit, dar ea are pîntecul rotunjit. Waka îl are şi ea, la fel. Lafko spune că trebuie să plece cu toţii, că au tabac, alcool, topoare noi, cuţite, harpoane de fier, cuie ascuţite pentru a arma sulițele. Spune că pruncii care urmează să se nască trebuie să se nască în ţara unde eşuează balenele, acolo unde apele oceanului se gîtuie în canalul Barbara. Apoi va veni timpul să se şi reîntoarcă, dar nu înainte ca cei mici să se fi întremat cu carne de balenă. Sub tchelou, adulmecă toţi mirosul uitat al balenei moarte.

Dimineaţa se aprinde un foc mare pe culmea cea mai apropiată a colinei. Cine vrea să-l însoţească pe Lafko ? Cine vrea să regăsească mirosul vieţii, somnul omului sătul, cu burta plină gata să crape, cîntecele din jurul animalului măcelărit, copiii graşi jucîndu-se în apa îngheţată ca niște foci, femeile cu pielea întinsă şi lucioasă, calde ca şi ciinii în tchelou ? Cine vrea ? Un singur fum răspunde : Yatse. Ceilalţi preferă să cerşească pe vapoarele albilor. „Alakaluf ! Alakaluf ! Dă ! Dă-mi ! Dă-mi repede ceva, străine !“

Două bărci.

Viaţa reîncepe. Un cîntec ritmează vîslele. Yerfa cea tînără cîntă cîntecul balenei, cel al lui Palpal, al papagalului, al lui Yasoep, marea bufniţă, şi de asemenea un cîntec nou, *Tutunul*, care îi face pe toţi cei din barcă să rîdă :

Tçerma tçoema Kurkwelak alakaluf yekasaka kyelôl, mai [illegible] puţin tutun, dă-mi-l pe-al tău sau îl fur..."

Lafko o priveşte pe Yerfa cea tînără care urmează să [illegible] prima sîngerare şi se culcă lîngă ea sub tchelou, căci [illegible] nu mai ia parte la călătorie. A fost abandonată [illegible]lor ei nocturne, care îngheţau de spaimă tot clanul. [illegible] muri în curînd. Este *deja* moartă.

Un soare palid străluceşte astăzi, luminînd pădurile [illegible]ecoase şi dînd strălucire gheţarilor. Chiar şi vîntul [illegible] potolit. Bărcile alunecă pe o apă calmă, transparentă [illegible]maraldul, în puritatea solitudinii. Timpurile de la în- [illegible]ul ale omului au revenit. Nenumăraţi pescăruşi, rîn- [illegible]nici de mare şi cormorani formează un inel care strigă [illegible]er, deasupra unei insule unde a eşuat o masă neagră. [illegible]mul dă de înţeles că balena se poate mînca încă. Feri- [illegible] inexprimabilă, evident. Nu există cuvînt pentru feri- [illegible] în limba alakalufilor. Se spune pur şi simplu : „Nu [illegible]im, trăim".

Bucuria va dura trei luni, cele trei luni care preced [illegible] cea lungă. Apoi va apărea un vapor, o goeletă ce- [illegible] şi murdară, echipată cu un motor auxiliar cu aburi, [illegible] îşi termină sezonul de pescuit şi urcă pe canalul [illegible]burn în direcţia strîmtorii celei mari pentru a evita [illegible]cerea pe la capul Horn, urmînd ruta descoperită de [illegible], rută figurînd şi astăzi pe hărţi. Dar Lafko nu ştie [illegible] acestea. Navele străine nu frecventează zone atît de [illegible]ginaşe. Aceasta se numea *La Destinée,* Destinul, iar [illegible]nul ei : Courvalec, din Saint-Malo.

Destinul l-a îndrumat, într-adevăr, pe căpitanul Cour- [illegible] să ancoreze într-o seară în dreptul insulei Fitz Roy, [illegible] marchează punctul de întîlnire al celor trei şenale, [illegible]burn, Barbara şi Magdalena. Pentru Lafko, această [illegible] nu are nume. Acolo şi-a stabilit el tabăra. Mai tîr-

ziu, cînd va vorbi despre asta, o va numi „Insula unde am pierdut-o pe Yerfa și Kostora și pe Yannoek și pe bătrînul Tsefayok, pe care Pektchevès i-au luat...“ Și va adăuga copleșit : „Se mînca atît de mult și nu se murea, trăiam...“ Nu avea cuvinte pentru a exprima nedreptatea soartei. *Akwal*, mulți, *akwal aswal yerfalay*, mulți sori și multe luni, Yerfa nu va mai reveni niciodată...

X. CANIBALII DE PE JUNON

Domnul Gaston Lemay este un om fericit. Sînt ani de zile nu-şi aminteşte să fi avut existenţa alterată, nici măcar o zi, de vreuna din acele mici sau mari contrarietăţi care perturbă liniştea sufletului. E împăcat cu sine însuşi. Ceea ce pentru un celibatar egoist este un lucru esenţial. Trăieşte din rentele sale la Carpentras, rue de l'Evêché, împreună cu bătrîna lui guvernantă, la primul etaj al unui imobil particular ce dă într-o grădină răcoroasă. Joacă whist în fiecare luni, biliard în fiecare miercuri, îşi reînnoieşte jolia mersului pe jos, iar vinerea pentru a face turul obişnuit al librării specializate din Avignon, sîmbăta este vizitat de prieteni, duminica primeşte să participe la supeuri, iar în restul timpului se închide în cabinetul lui de lucru tapisat cu cărţi de călătorie. Se gîndeşte la o mare lucrare consacrată exploratorilor şi călătorilor francezi ai secolului său şi toată lumea din oraş vorbeşte despre el cu respect. O lucrare atît de monumentală, încît n-o va isprăvi niciodată la bun sfîrşit. O ştie. De îndată ce fişează vreo dintre cărţile preţioasei sale biblioteci — mai ales operele complete ale d-lui Alcide d'Orbigny, explorator al Patagoniei, 1802-1857 —, furat de lectură, încetează

imediat să mai lucreze, apoi să citească, pentru a visa tărîmuri îndepărtate. D-l Gaston Lemay este corespondent particular al ziarului *Le Temps*, membru al Academiei din Vaucluse, ale cărei reuniuni le onorează cu prezența și cu erudiția sa, al Societății de geografie din Paris, unde se duce de două ori pe an să se adape la izvoarele științei, și mai presus de toate — titlul lui de glorie, fundamentul notorietății sale — autorul unei cărți recent publicate de editorul Charpentier, rue de Grenelle, cu titlul : „La bordul *Junonei*, povestea unei călătorii de la Marsilia la Valparaiso prin strîmtoarea Magellan", care apăruse înainte, în foileton, în *Le Temps*.

Căci dacă d-l Gaston Lemay este fericit, nu înseamnă că nu are și el o istorie. Un om pașnic, dar nu un sedentar. Călătorise el însuși. Cunoaște capul Nord, Islánda, Terra Nova și Saint-Pierre-et-Miquelon. Este colecționar de capete de lume, cu condiția să fie înghețate, sinistre și deșerte după pofta inimii. În privința aceasta, la bordul *Junonei*, în 1876, fusese din plin satisfăcut. Pasagerilor acționari ai călătoriei, printre care un fotograf, un profesor de istorie naturală, un farmacist, un baron belgian și un corespondent particular al lui *Le Temps*, d-lui Gaston Lemay în persoană, strîmtoarea Magellan îi oferise una dintre operele puternic wagneriene cu invazia de sălbatici goi, înspăimîntător de urîți, primitivi și canibali pe deasupra. *Canibali :* scrisese în cartea sa, deși nu fusese martor nici măcar la o singură scenă de antropofagie. Împrumutase înfricoșătorul calificativ de la Darwin, care îl luase de la Cook, care la rîndul lui îl preluase de la Byron, care îi văzuse pe alakalufi mîncînd o femeie bătrînă cu o sută patruzeci de ani în urmă, dar fără a cerceta vreodată dacă această înclinație odioasă, considerată o dată pentru totdeauna dobîndită, nu se pierduse cumva de-a lungul timpului.

Gaston Lemay povestise această întîlnire, acest pas [illegible] secole, cu spiritul discret care place și conștiința superiorității sale de om alb, civilizat, temperat printr-o inteligență amuzată. Desigur, îi judecase ca pe niște brute [illegible] care Darwin le clasase pe bună dreptate pe ultima treaptă a speciei umane", dar acordîndu-le „un amestec de bonomie idioată și de finețe inexplicabilă". Acești „nenorociți canibali" veniseră să cerșească și să danseze la bordul *Junonei*. Fuseseră hrăniți cu sardele, care le plăceau în mod deosebit. Erau și două femei tinere, cu „git piersernic", fața rotundă, mare, țeșită, frunte îngustă sub o claie de păr hirsută, un bărbat tînăr cu „dinți frumoși" și alții, foarte urîți, foarte murdari, precum și un bătrîn oribil la vedere, căruia i se dăduse un costum vechi tropical, alb, și mergea țanțoș prin salon ținîndu-și în buzunare mîinile pline cu resturi de sardele, „mai satisfăcut decît dacă ar fi mîncat un european, supoziție pe care vîrsta lui o făcea destul de plauzibilă". Călătoria *Junonei* se voia savantă. În timp ce sălbaticii erau amuzați cu un ceas al cărui tic-tac îi intriga teribil, profesorul de istorie naturală le examinase maxilarele, le măsurase craniul, le palpase membrele și „nu mă îndoiesc, conchisese d-l Gaston Lemay de la Societatea de geografie, că ei luau aceste atingeri științifice drept gesturi de prietenie, căci se putea deduce din grimasele lor că surîdeau cu amabilitate".

„La bordul *Junonei* " a avut un succes mulțumitor, înșirînd de comentarii măgulitoare și o medalie de argint a Societății de geografie. Și totuși, în această dimineață de august 1878, deschizînd ziarul *Le Temps*, pe care guvernanta lui tocmai i l-a adus, d-l Gaston Lemay descoperă înșirată pe pagina a doua, sub forma unei reclame redacționale în chenar, una dintre problemele de conștiință de

[illegible] își amintește de oameni...

care fusese atîţia ani cruţat. Nu ştie încă prea bine ce remuşcare, o jenă în dreptul inimii, un sentiment nep cut de complicitate inconştientă... Citeşte :

ANTROPOFAGI
LA EXPOZIŢIA UNIVERSALĂ DIN PARIS

„De cînd Expoziţia universală, gloria şi mîndria Or ştului nostru Lumină, şi-a deschis porţile miilor de vizi tatori veniţi în goana mare din Europa întreagă pentru admira minunile zînei Electricitatea, se prezintă în pa expoziţiilor din Champ-de-Mars, un spectacol de la c nu şi-ar putea dori să lipsească nici unul dintre cei ce vo să cunoască imensitatea progresului realizat de popoare civilizate, în comparaţie cu tenebrele sălbăticiei în ca sînt încă cufundate atîtea populaţii.

D-l Maurice, vînător de balene, explorator şi îmbl zitor de fiare, a adus din ultimele sale campanii în m riile îngheţate australe o familie întreagă de antropof din Ţara Focului. Sînt oferiţi privirilor într-un cort circ, închişi într-o cuşcă mare pentru securitatea vizit torilor. Aceşti sălbatici trăiesc goi, îşi mănîncă păduchi, vorbesc un limbaj gutural cam ca mîrîitul cîinelui, se pi tează cu roşu dacă sînt bucuroşi. D-l Maurice îi hrăneş de două ori pe zi cu carne crudă de cal, al cărei gust pare, seamănă cu cel al cărnii de om, cu care sînt obi nuiţi acolo, la graniţele pustii ale strîmtorii Magellan lecţie pe viu pentru edificarea celor mici şi a celor ma Costul intrării : 50 centime.

Se crede că aceste creaturi mizerabile aparţin spec umane."

Trecîndu-şi degetele prin răscroitura gulerului pent a avea mai mult aer, d-l Gaston Lemay recitează tex

demnitor şi venal deplîngînd o dată mai mult introducerea reclamei în publicaţii atît de respectabile ca *Le Temps*. Dar nu s-a exprimat el însuşi, anul trecut, în coloanele aceluiaşi ziar, într-un mod mai elegant, desigur, pentru a-i observa îndeaproape pe aceşti sălbateci ? Îşi simte mîinile umede, inima cuprinsă de o jenă şi mai neplăcută, căreia îi identifică perfect cauza. Ştie prin ce a păcătuit : lipsă de rigoare ştiinţifică. Cît timp petrecuse în strîmtoare ? Patru zile şi cîteva ore. Cîte ocazii i se oferise pentru a-i observa îndeaproape pe aceşti sălbateci ? Doar două. Mai întîi o barcă cu care se încrucişase nava şi în care se aruncaseră haine, apoi o alta, care acostase pentru o scurtă vizită la bord. D-l Lemay înfrumuseţase. Umflase expunerea, camuflase sărăcia analizei înflorind comentariul. Erau ei chiar atît de sălbatici, precum scrisese el, aceşti bieţi alakaluﬁ ? Nu mai este chiar atît de sigur. Nu cumva erau mai degrabă sărmani decît sălbatici, iar stupiditatea lor nu decurgea oare doar din ignoranţa şi goliciunea lor ? Sălbatici ? Tînăra fată demnă de milă, care îşi pipăia colierul de sticlă roşie aruncînd pasagerilor bărbaţi de pe *Junon* priviri de supuşenie înfricoşată ? Urîtă, murdară, rău-mirositoare, lipsită de orice pudoare elementară, probabil de o amoralitate primitivă — da ; dar să era şi sălbatică — avea el oare dreptul să facă această afirmaţie ? Pătrunsese el în gîndurile acestei femei, în ceea ce o judeca ? Avea ochi negri destul de frumoşi, globulari şi traşi spre tîmple, cu o blîndeţe în privire, blîndeţe şi multă tristeţe.

D-l Gaston Lemay scoase cîteva fotografii dintr-un cartar şi le împrăştie pe biroul lui. Fuseseră luate la bordul *Junonei*. Se descoperă deodată ridicol, ţopăind în jurul femeii din salonul pasagerilor între tînăra fată cu privirea blîndă şi bărbatul tînăr cu dinţi frumoşi, ţinîndu-i pe

amîndoi de mînă, el, care nu dansa niciodată, nici la Carpentras, nici în altă parte ! Scenă grotescă, ce îi făcuse să rîdă pe amicii săi, aşa cum rîdeau cu toţii la bordul *Junonei*, sălbatici şi albi, laolaltă. Ce ştia el cu adevărat despre rîsul acestor creaturi nefericite, pe care le făcuseră să se dea în spectacol în schimbul unei porţii de sardele ?

D-l Gaston Lemay nu mai rîde. Reluîndu-şi propria carte şi foiletoanele din *Le Temps*, de care era atît de mîndru, le recitează cu oroare. Se purtase, literalmente, exact ca acest domn Maurice prezentîndu-şi trupa de „antropofagi" în Champ-de-Mars. Ah ! nu merită medalia Societăţii de geografie. Prin cuvintele sale abile a trezit dispreţul, a împietrit sufletele, a încurajat batjocura. Aude deja torentele de tîmpenii, rîsul grosolan, răutăţile vulgului în cortul d-lui Maurice. Şi-i închipuie pe sărmanii indieni expuşi în plin Paris sarcasmelor prostimii. După gratiile cuştii sale, în ce abis de tristeţe trebuie să se afunde privirea tragicei sale „dansatoare", confruntată cu ceea ce îi părea de neconceput, sau a tuturor celorlalţi consangvini ai săi, căci el nu se îndoieşte nici o clipă că este vorba de alakalufi...

D-l Gaston Lemay, copleşit, îşi uită dintr-o dată egoismul. Ruşinea l-a scos dintr-ale lui. El, care nu dovedise niciodată nici cea mai mică solicitudine sufletească faţă de aproapele său, se simte cuprins de milă. Acest sentiment, atît de nou, îl remontează. S-a hotărît. Îşi sună guvernanta.

— Faceţi-mi geamantanul, vă rog, doamnă Louise, mai am încă timp să prind expresul de 11[45], pentru Paris.

Valiza a lăsat-o din mînă a doua zi dimineaţa, spre prînz, după douăspreze ore de călătorie, la Hôtel de Suède,

pe de Saints-Pères, nu departe de bulevardul Saint-Germain, unde, la numărul 184, își are sediul Societatea de geografie. Făcîndu-și toaleta, reflectează. N-ar trebui să spună faptele președintelui societății, d-l Poivre de La Hirmande. entomolog distins, membru al Academiei ? Ceva îi spune că nu aibă încredere. Bătrîna doamnă de pe bulevardul Saint-Germain, unde prezida Dumont d'Urville, nu aprecia rumoarea mai ales cînd venea din provincie. Putea să provoace o reacție adversă. Trebuia deci să acționeze discret. Era timp pentru avizare mai încolo, o dată adevărul faptelor stabilit.

A înfulecat ceva la botul calului pe terasa unei cafenele arhipline. Tot Parisul era în stradă, amestecat cu nenumărați străini. Timpul era splendid. Soarele strălucea în înaltul cerului și era cald. Soarele, astrul rămas necunoscut lui Magellan... Cum or suporta oare soarele, căldura, aerul viciat, mulțimea, nenorociții aceia de alakalufi, ieșiți din singurătățile lor înghețate ? D-l Lemay se simte chemat în ajutor. Se grăbește, se agită, cere gesticulînd chelnerului nota de plată. Odată perfectată această problemă, chemă o trăsură.

— La expoziție, birjar. Și, te rog, repede, sînt grăbit.

— Grăbit, grăbit, dar nu văd cum o să ajungeți acolo ! bombăne vizitiul. Toate străzile sînt blocate. Republica, domnule, primește cîte un rege pe zi. Și poporul aplaudă de mizerie... Astăzi e rîndul Wurtembergului.

La Domul Invalizilor, sînt opriți de un cordon de sergenți de stradă. Esplanada este plină de trupe înarmate. Generali cu bicornuri înfiretate galopează în fruntea escadroanelor. Tobosarii bat. Trece regele Wurtembergului, frumos ca un semizeu, în uniformă de culoarea cerului, la trap, în caleașcă descoperită. Lîngă el, o tînără radioasă,

blondă ca o primăvară, cu brațele rotunde, dezgolite, [illegible] mănuși albe pe mîinile fine, salută mulțimea surîzînd, [illegible] gesturi discrete de o admirabilă distincție. Toți gură-cască înghesuiți aplaudă și izbucnesc în urale „bravo !“, „trăiască regina !“. Tînăra femeie este frumoasă, într-adevăr, purtată așa la trap de caii ei, ca un vis. D-l Lemay și-o închipuie pe sălbatica bondoacă, pletoasă, buzată, galbenă și unsuroasă, cu unghiile rupte, negre, cu picioarele [illegible] soase de murdărie, cărcia unii dintre tovarășii lui de călătorie se făceau că-i adresează, în bătaie de joc, compliments de salon, mergînd pînă la a se înclina cu gravitate în fața bietei creaturi, ca și cînd ea ar fi fost printesa în vizită. Și asta povestise. Era o scenă care merita să fie [illegible] cută. O și făcuse ! Roșește de rușine acum, privind cu [illegible] fel de ură la zîna blondă încoronată, înconjurată de o [illegible] medenie de tineri aghiotanți proveniți din marea bu[illegible] ghezie.

— Ce mizerie..., spune la rîndul său d-l Lemay.

Și adaugă în petto : „Dumnezeu nu este drept...“ [illegible] Dumnezeu, care vede totul și știe totul, deși d-l Lemay nu crede în existența Lui, murmură printre nori surîzînd cu un aer atotștiutor : „Nedrept ?... Vor vedea ei la sfîrșitul veacurilor !“

Barierele odată deschise, mulțimea se scurge. Trăsura îl depune pe d-l Lemay la poarta principală a Expoziției. Din acest spectacol prea bogat, totul îi este indiferent. Întorcînd spatele celor două minarete ale palatului Trocadero, ignorînd Galeria Muncii, unde se fabrică sub ochii vizitatorilor uimiți vagoane, becuri electrice, țesături pușți, și unde se desfășoară cu zgomot tot felul de mașini strălucitoare, disprețuind cafenelele și cîrciumile, înghesuit pînă la sufocare de această mulțime a Parisului, [illegible]

între cele mai neevoluate, ajunge pînă la un sătuc din corturi de bîlci, unde sînt grupate „atracțiile“. În fața fiecărui cort, pe o estradă, își sparg plămînii, strigînd și gesticulînd, șarlatani îmbrăcați grotesc... „Femeia fără cap... Frații siamezi și totuși dușmani...“ Trece de la o estradă la alta. Toate astea îl dezgustă. Mulțimea abjectă are de asemenea. Se îmbulzește. Din ce anunțul era mai degradant, de [illegible] aleargă într-acolo. „Copilul-rățoi cu picioarele și mîinile palmate, prezentat într-un acvariu... Ferocii pitici din Bulgaria... Omul-lup, cu bot de lup, doamnelor și domnilor, nu bea decît sînge !... Și un spectacol de neuitat, recomandat sufletelor sensibile, sălbaticii antropofagi din Țara Eocului !“ Aici ajunseseră așadar nenorociții alakalufi, printre anomalii de bîlci, împreună cu cele mai mizerabile deșeuri ale umanității.

În fața cortului e afluență. Copiii țopăie, trăgîndu-și părinții de mînă pentru a trece primii. Copiii nu au suflet sensibil. Ar fi o greșală s-o credem. Copiii sînt monștri. Cruzimea și lașitatea sînt cele două dispoziții ale naturii lor. Iată motivul principal pentru care d-l Gaston Lemay nu s-a căsătorit niciodată.

Biletele se vînd într-o ghetă de către un bărbat între două vîrste, roșu la față și cu ochii mici, verzi și răi, cutați de riduri laba-gîștei spre tîmple, ca ai unui om a cărui meserie l-a expus mulți ani unei crude luminozități. Are mîini enorme, cu degetele deformate, pe care nu le poate îndrepta complet, mîinile celor mai bătrîni dintre marinarii de pe *Junon*, acei bătrîni ai corăbiilor agățați toată viața lor de frînghiile aspre din cînepă, dar el se ghițește cu mare abilitate de ele în timp ce stivuiește monedele cu o mulțumire hidoasă pe chip. Afacerile merg... Biletul costă zece centime. D-l Gaston Lemay plătește și

intră. Sub cort sînt etajate bănci, pe gradene, în jurul unei uriașe cuști de fier, asemănătoare celor ce se construiesc pentru lei în circuri și acoperite pe jos cu paie și rumegus. În fundul cuștii, se ridică o colibă din crengi, joasă și lungă, prevăzută cu o deschizătură la nivelul solului și care seamănă mai curînd cu un coteț, decît cu colibele circulare din piele de focă pe care d-l Lemay le zărise la mare depărtare una de alta pe țărmurile strîmtorii Magellan.

D-l Maurice — acesta este numele „îmblînzitorului" — își face intrarea în cușcă cu un fel de trident în mînă. El este șarlatanul de afară, de pe stradă. Cu toată vestimentația lui de marinar al unei nave de pescuit în larg, cu pantalonii lui din postav albastru băgați în cizme de cauciuc și un tricot gros, profesionistul de iarmaroc se recunoaște lesne. Poartă în mod ciudat un melon gri. Marinar, acest mizerabil n-a fost niciodată. Nu are nici mersul, nici mîinile, nici privirea, pe cînd celălalt, într-adevăr, casierul...

— Doamnelor și domnilor, începe d-l Maurice, cu gura mare, vorbind fals, dar asta prinde, odată, pe cînd pescuiam balenă albă aproape de țărmurile Patagoniei, iar corabia pe care avusesem șansa de a o comanda aruncase ancora pentru a înnopta adăpostită de un petec de pămînt, sălbaticii veniți cu barca, tiptil, ca niște umbre, s-au strecurat la bord pentru a-mi ataca matelotii în somn și a-i duce în tabăra lor, unde urmau să-i devoreze așa crūzi. Am pierdut astfel mai mulți oameni în împrejurări înspăimîntătoare, pe care vă las să vi le imaginați...

D-l Lemay privește la gloata din jurul lui. De la cei mai mici pînă la cei mai mari, sînt cu toții fascinați de

oroare, împietriți de plăcere, savurînd de pe acum groaza pe care și-o închipuie ascunsă în interiorul colibei. Era adevărat că noaptea, în timp ce staționau, la bordul *Junonei*, urmînd sfatul pe care căpitanul portului Punta Arenas îl dădea comandanților navelor străine, se răspîndeau cu cruzime cuie de tapițerie pe punte pentru a descuraja sălbaticii veniți să se dedea la pungășii sau numai să încerce — ceea ce se întîmplase de două ori în douăzeci de ani — să dea foc vaporului cu torțe, ultimele acte războinice ale acestor nenorociți ; dar marinari mîncați, niciodată ! Încă o dată, domnului Lemay îi este rușine că lăsase să se presupună una ca asta...

— Așa încît le-am pregătit și eu o ambuscadă, continuă d-l Maurice bombîndu-și avantajos torsul. Am capturat o familie întreagă. Beat de o justificată mînie, echipajul meu voia să-i masacreze. Dar eu, eu nu sînt un sălbatic ! Și le-am lăsat viața. Cum corabia mea trebuia să se reîntoarcă fără escală pînă la Saint-Malo, a trebuit să-i iau cu mine. De atunci, se află în serviciul științei. Cei mai mari savanți s-au aplecat fără succes asupra cazului lor. În ce mă privește, în timpul lungului drum de întoarcere, am depus toate strădaniile ca să încerc să le imprim cîteva rudimente de civilizație. Dar, vai, doamnelor și domnilor, veți judeca rezultatul... Spectacolul începe !

Gîturile se întind. Răutățile se ascut. Animalitatea le umflă creierii. Inima domnului Lemay se strînge. Ar da tot ce are pe lume pentru a vedea apărînd niște simulanți.

— Cum acești sălbateci nu au nume, continuă d-l Maurice și nu par a le folosi între ei și cum ar fi totuși indecent să-i botezăm cu prenume creștine, i-am numit Primul, Al doilea și așa mai departe pînă la Al patrulea, fiindcă sînt patru, doamnelor și domnilor, patru antropo-

fagi din Ţara Focului ! Dar iată-l pe primul, domnul Primul !

Din colibă nu iese nimeni.

— Este puţin cam bătrîn şi surd, explică cu josnicie d-l Maurice. Trebuie să fie strigat foarte tare. Copilaşi, ajutaţi-mă ! Primul ! Primul !

Copiii ? Strigă toţi, nu doar copiii. Este un teatru de paiaţe abject. Şi dintr-o dată, vociferările încetează. Printr-una dintre deschizăturile colibei, nu mai înaltă decît aceea a unui coteţ, apare o formă vie tîrîndu-se în patru labe, cu pletele albe măturînd pămîntul. Este un bărbat, un bărbat foarte bătrîn. Reuşeşte să se ridice în picioare, cu greu, tremurînd pe picioarele scurte şi arcuite. Cu excepţia unei bucăţi de pînză care îi acoperă şalele este gol, de o slăbiciune dezolantă. Pielea lui galbenă, fără reflexe, uscată, brăzdată de riduri ca de nişte răni, vesteşte cu atîta tărie moartea, încît d-l Gaston Lemay realizează în ce măsură grăsimea de focă puturoasă, cu care se ungeau aceşti sălbatici, era una dintre condiţiile sănătăţii lor. Căci l-a recunoscut, fără să se înşele — are la el fotografia respectivă —, pe bărbatul care fusese îmbrăcat în costum în salonul pasagerilor de pe *Junon*. Cu ochii lui ridaţi de indian, bietul om — care se numea Tsefayok pe cînd era liber — priveşte fără să înţeleagă toate aceste feţe albe străine, dincolo de gratiile unei cuşti inexplicabile. D-l Lemay, la rîndul său, face ucenicia suferinţei. El, care n-a plîns de patruzeci de ani, de pe vremea întristărilor lui de copil, îşi şterge o lacrimă de-a lungul obrazului.

— Domnul Primul, anunţă triumfător d-l Maurice, era deja născut pe cînd exploratorul Darwin a început să-i studieze pe sălbaticii antropofagi din Ţara Focului.

Umblă vorba că de atunci a devorat numai el singur preț de mai multe echipaje...

Se revarsă exclamații de oroare, amestecate cu rîsete isterice. Băieții se înghiontesc cu cotul și roșesc aţîţaţi. Cu limbă veninoasă între dinți ascuțiți, fetișcanele își ling buzele.

— Domnule Primul ! Salutați onorabila asistență !

Nenorocitul stă rigid, bălăgănindu-și brațele, clătinîndu-se ca și cum ar urma să cadă dintr-o clipă în alta. D-l Maurice lovește în pămînt cu tridentul lui.

— Domnule Primul ! Ne aflăm în Franța, patria bunelor maniere. Salutați, insistă d-l Maurice.

Îi va biciui, așa cum un dresor biciuiește o fiară rebelă ? D-l Lemay freamătă. Se reține să nu urle de indignare, de furie, de disperare. Pe o altă gradenă, o voce protestează timid : „Destul !" ; desigur, e acoperită de răcnete : „Primul ! Salută ! Primul ! Salută !" În această mulțime pariziană, fusese singura tentativă care dezvăluie măcar un suflet uman singular, „un procent nesperat", gîndește sumbru d-l Lemay. Apucînd mîna inertă a bătrînului, d-l Maurice i-o ridică în sus, așa cum fac de obicei arbitrii la sfîrșitul unui meci între luptători. Vacarmul se calmează și multimea, încîntată de rușinea lui, îl elibercază hohotind grosolan, în timp ce, chemat la rîndul lui, domnul Al doilea își face intrarea.

Este un bărbat mult mai tînăr și tot atît de buimac ca și primul, a cărui vîrstă exactă este imposibil de citit în privirea-i copleșită de tristețe. Este și el gol, cu o bucată de pînză în jurul șoldurilor, dar poate că puțin mai gras. În această figură, în trăsăturile teșite, în claia de păr negru, plantat jos pe frunte, dinții încă inexplicabil de să-

nătoşi, d-l Lemay l-a recunoscut pe tînărul „cu dinţi frumoşi", căruia îi plăceau atît de mult sardelele şi se numea Yannoek — pe cînd era liber. „Doamne Dumnezeule ! O barcă întreagă...", geme în sinea sa Lemay. Observă, că d-l Maurice nu îi cere tînărului să salute şi se îndepărtează puţin, supraveghindu-l cu coada ochiului, exact ca un dresor care se teme de o fiară prefăcută. Sălbaticul mormăie ceva neclar — în realitate spusese : „Pektchéves...", expresia tuturor nenorocirilor sale — şi se caţără pe gratii, făcînd să dea înapoi de spaimă primele rînduri de spectatori.

— Domnule Numărul doi, stai jos ! strigă d-l Maurice agitîndu-şi tridentul.

Ca într-un număr bine montat, domnul Al doilea întîrzie să se supună, ceea ce face să treacă prin mulţime o undă de aşteptare angoasată. În cele din urmă, domnul Al doilea se aşază pe călcîie. Cu capul căzut în piept, s-ar spune că îşi contemplă degetele picioarelor. Tensiunea scade.

— Şi iat-o pe doamna Numărul trei, trîmbiţează oribilul domn Maurice, lăsînd să se înţeleagă din tonul triumfător al vocii sale că este vorba despre vedeta spectacolului. Doamna Numărul trei, reia d-l Maurice, este o femeie încă tînără, dar cu periculoasă putere de seducţie. Remarcaţi gura ei mare, buzele groase şi crude. Şi-a mîncat ca o călugăriţă toţi soţii şi pe cîţiva mateloţi imprudenţi care avuseseră amabilităţi faţă de ea.

Se simte un freamăt în mulţime. Bărbaţii se apleacă pentru a vedea mai bine. Unii sînt albi ca varul, alţii devin roşii ca focul, gata să se sufoce, în timp ce din colibă, iese, tîrîş, o fată scundă şi masivă, cu coapsele cărnoase, goală sub cîrpa care nu-i ascunde decît sexul, pletele ne-

gre, lungi şi groase, de sălbatică, acoperindu-i încă sînii pe care cu toţii încearcă să-i ghicească într-un fel care poartă, convenţional, numele de *animaţie în asistenţă*. D-l Maurice face cu mîna gestul vînzătorului de sclavi care îşi pune în valoare marfa.

— Sus, în picioare, vă rog, doamnă A treia, să vă vadă lumea în toată splendoarea !

Ridicîndu-se, pletele lasă la vedere un piept mare, căzut, două burdufuri din piele galbenă, atît de necuviincios, atît de anormal indecente sub un colier ridicol de mărgeluşe din sticlă roşie, încît, după un moment de stupoare, toţi copiii, apoi femeile se prăpădesc de rîs. Bărbaţii au şi ei imediat aceeaşi reacţie. Rîsul îi uşurează mai mult decît orice altceva. Ce-şi imaginaseră ! Mulţumim Domnului ! nu e frumoasă... După canoanele frumuseţii albe, e chiar de-a dreptul respingătoare, nasul plat, faţa animalică, degetele picioarelor foarte îndepărtate, mai deloc o femeie, pur şi simplu o femelă, o canibală a ţărilor reci, mai rău decît o negresă de pe la casele noastre de comerţ din Africa, un fel de animal uman pe care îl poţi prezenta, în detalii, parte cu parte, fără jenă, fără pudoare, fără respect, bineînţeles fără a contraveni onorabilităţii. D-l Lemay aude pe cineva strigînd :„Hei ! aş prefera-o culcată, totuşi...", ceea ce declanşează alte rîsete. El n-o slăbeşte din ochi, căutînd cu disperare, printr-o concentrare deosebită, să prindă privirea absentă a „dansatoarei" sale — care se numea Yerfa cea tînără, cînd era liberă —, pentru a se face recunoscut de ea, pentru a-i da un prim semn de speranţă, astfel încît, văzîndu-l atît de captivat, vecinul lui, un ditamai vlăjganul cu trăsături vulgare, îi strecoară în ureche înghiontindu-l şi făcîndu-i cu ochiul, mîr-

şav : „Domnul face ocheade ? La vîrsta domnului nici nu e greu. Complimentele mele !“

— În sfîrşit, iat-o pe doamna Numărul patru ! continuă d-l Maurice pe acelaşi ton.

Pe cînd era liberă, se numea Kostora, soţia lui Yannock. O altă sălbatică, pe care d-l Lemay o ţinuse de mînă, „dansînd“ între cele două femei în salonul de pe *Junon*. Doamna Numărul patru se aşază imediat pe vine lîngă domnul Numărul doi, în aceeaşi stare de prostraţie — rod al dezolării.

— Nu sînt emoţionaţi, comentează d-l Maurice în chicoteala bonomă a mulţimii. Se iubesc...

Iiaritatea creşte. Cum ! Fiinţe atît de rudimentare, înspăimîntător de grosolane, şi se iubesc ! Se întîmplă atunci ceva care părea a se îndepărta inexplicabil de canavaua reprezentaţiei. Domnul Numărul doi a ridicat capul şi a fixat asupra bărbatului cu trident o privire animată brusc de un sentiment omenesc : ura, care nu durează decît o clipă, destul însă pentru ca d-l Maurice, surprins, făcîndu-se că îl ameninţă pe Yannoek cu tridentul său, să adauge repede, ca să-şi capteze din nou publicul :

— Animalul, e gelos ! Ce-şi închipuie, că vrea cineva să-i ia femela ? Ei bine, doamnelor şi domnilor, i-o lăsăm din toată inima !

Vorbele sînt rostite cu o asemenea răutate, încît ai putea jura că e vorba de o ciocnire a cărei miză este această nenorocită, împietrită pe vine. Mulţimea urlă de plăcere, tropăie. Ah, bine a mai jucat d-l Maurice comedia asta ! Este aplaudat îndelung. D-l Gaston Lemay nu se lasă amăgit. În strania scenă bănuieşte o dramă ale cărei motive îi sînt de nepătruns. Dar „reprezentaţia“ continuă.

D-l Maurice cere liniște. Ce are acum de spus se adresează exclusiv domnilor. O experiență de neuitat. Un plonjon în viața sălbatică. Un salt — cu douăzeci de mii de ani în urmă...

— Veniți, domnilor, veniți ! spune el. Veniți să o atingeți pe doamna Numărul Trei. Veniți să-i cercetați netezimea pielii, e ca și cum ați pipăi pe una dintre primele ființe omenești de pe pămînt ! Veniți să atingeți coafura sălbatică a femelelor omului preistoric. Închipuiți-vă, douăzeci de mii de ani vă despart de această femeie. Dar atenție ! Fără intimități ! Fără pipăieli ! sub amenințarea de a vedea dezlănțuindu-se, devastatoare, fulgerele amoroase ale frumoasei noastre doamne Numărul Trei. Nu-mi iau nici o răspundere ! Cine vrea să încerce ! Cine vrea să pipăie ? Cine vrea să se apropie ? Dumneavoastră, domnule ?

Se găsește întotdeauna într-o mulțime un dobitoc destul de mare ca să se preteze la abjecții. Împins de camarazii lui care urlă : „Du-te, Marcel !", un militar înaintează, cu un aer de fanfaron, salutînd mulțimea ca un boxeur în timp ce pătrunde în cușcă. Yerfa cea tînără rămîne neclintită. De la începutul acestei scene, n-a schițat nici o mișcare. Stă ca zidită în ea însăși. Totul, absolut tot ceea ce se petrece îi depășește înțelegerea. Dacă n-ar fi vizitele nocturne ale omului alb, care a luat-o de lîngă Lafkō, ar fi uitat că trăiește.

— Hai, Marcel ! Apuc-o de țiță ! strigă un camarad al militarului.

— Nu-ți fie scîrbă, Marcel ! aruncă altul.

— Fă-te că halești baba, Marcel ! zbiară un al treilea.

O mamă de familie, flancată de progenitura ei, protestează : „Totuși, sînt copii aici", fără a-și părăsi însă locul,

în timp ce micii monștri ticăloși nu pierd nici o frîntură din spectacol.

Marcel ezită. Poate în creierul lui își face loc ideea că ar comite o faptă rea ? Oare fiindcă nici un reproș nu se citește în privirea goală a doamnei Numărul Trei începe să înțelcaga și el, vag, că se află în fața unei epave care nu mai are nici voință, nici conștiință. D-l Marcel nu-și mai dorește decît s-o ia din loc. Scapă cu o palmă pe fesele sălbaticei, dată în treacăt, cum ai mîngîia crupa unei vite, ceea ce i se pare cît se poate de cuviincios, și o-ntinde roșind, cu capul plecat, în huiduielile camarazilor.

— Cine mai vrea ? întreabă d-l Maurice. Cine vrea s-o pipăie pe doamna Numărul Trei ? Nimeni ?

Atunci, d-l Gaston Lemay se ridică, în timp ce vecinul lui, bădăranul, i-o zice, ștergîndu-și fruntea cu o batistă în carouri : „Cînd v-apucă, v-apucă ! Domnul este amator de cărnuri de-astea. Ptiu !" D-l Gaston Lemay nu ascultă nimic, nu aude nimic. El, eminentul corespondent al demnei și riguroasei Societăți de geografie, atît de preocupat de respectabilitate încît nu îndrăznise niciodată în viață să deschidă ușa unei case de toleranță, iată-l mergînd hotărît spre cușcă, riscîndu-și reputația, onoarea, ignorînd privirile mulțimii focalizate asupra persoanei sale și încurajările grosolane cu care plouă dinspre toate gradenele...

— Ah ! Iată un domn care știe ce vrea, comentează ignobilul domn Maurice în fața acestei apariții distinse, în redingotă gri, înmănușat, cu baston și joben. Poate va fi o cerere în căsătorie ?

Apoi, văzîndu-l pe d-l Lemay strîngîndu-i mîna doamnei Numărul Trei și reținîndu-i-o o clipă între ale sale,

murmurîndu-i cîteva cuvinte, adaugă insinuant, stîrnind ţele mulţimii :

— Păi da ! Toate urările noastre de sănătate, domnule ! raţi o impresie ! Complimentele noastre !

Mulţimea tropăie. Yerfa cea tînără îşi sondează me-moria. Memoria sfîrşeşte prin a-i răspunde. Mîna care ţine pe a ei pentru a doua oară nu este o mînă vrăj-mașă *Akwal*, multe, multe luni au trecut... Ea caută chii străinului, şi d-l Lemay, gîtuit de emoţie, îi reîntîl-neşte privirea brună şi blîndă, pe care o avea la bordul *Tyzonei*, dar marcată de o tristeţe atît de evidentă, încît mulţimea, interzisă, tace. D-l Lemay îi spune :' „Te voi ajuta, nu-ţi pierde curajul...", ştiind că nu poate fi înţe-les, şi el care nu credea în Dumnezeu, îi cere Celui de sus ajutor, cît de puţin, pentru ca sensul mesajului său să fie înţeles. Şi aşa va fi.

D-l Maurice urmăreşte scena cu ochii răi şi neliniştiţi. Totul din situaţia de-acum îi scapă. Publicul ezită, nehotărît, frustrat. Trebuia să fie cît mai repede prins, iarăşi, în mînă. Mila este un sentiment rar la clienţii domnului Maurice, dar, în sfîrşit, poate surveni. Cuplul care stătea în vine s-a ridicat, venind lîngă doamna Numărul Trei Numai bătrînul a rămas în stare de prostraţie, cel ce se numea Tsefayok şi a cărui memorie încetoşată nu mai e excitată de nici o amintire.'

— Să-l aplaudăm pe domnul ! strigă d-l Maurice mul-ţumit, înşfăcîndu-l pe d-l Lemay de braţ şi împingîndu-l pe scos afară din cuşcă.

D-l Lemay se lasă. Şi-a epuizat tot curajul. Murmură doar : „Sînteţi un mizerabil, nu mă atingeţi", la care ce-lălalt răspunde pe acelaşi ton, printre dinţi, forţîndu-se să surîdă : „Să nu te mai prind pe-aici, jupîne ! E clar ?"

D-l Lemay și-a reluat locul. Nu știe cum de l-au dus picioarele. Este emoționat pînă în fundul sufletului. Ce trebuie să mai îndure ? Ce e mai rău.

— Și acum, doamnelor și domnilor, anunță triumfal d-l Maurice, masa canibalilor ! Cei mici și cei mari, fiți liniștiți, nu este decît carne de cal. O devorează crudă și nu acceptă altă hrană.

Un servitor aduce un coș plin cu resturi, lungi fîșii prost decupate de care atîrnă grăsime și nervi. „Mizeria mizeriilor ! gîndește d-l Lemay. I-au făcut pe acești nenorociți să rabde toată ziua ?...“ Într-adevăr, ei se precipită cu gesturi de înfometați, sfîșie carnea cu mîinile, cu dinții, cu gura șiroind de sînge. „Dansatoarea“ nu mai are privirea aceea blîndă. Mănîncă și este oribilă la vedere. Oribile sînt și reflecțiile mulțimii, care se răzbună cu cruzime pe scurta sclipire de umanitate surprinsă în ochii bietei femei cu o clipă înainte. D-l Lemay închide ochii, decis să nu mai vadă, să nu mai audă și nu-i va mai deschide decît după rafala de aplauze finale și ieșirea spectatorilor, veseli și fără nici o jenă. Cușca este goală. D-l Maurice se apropie amenințînd :

— Reprezentația s-a terminat, spală putina !

— Unde sînt ? întreabă dl. Lemay, care și-a regăsit sîngele rece.

— Vă privește acest lucru ?

— Mult. Îi cunosc pe acești nenorociți. I-am văzut acum doi ani, în țara lor. Aveau o barcă, aveau copii. O pot dovedi. Am fotografii !

— Ei, și ?

— Vă reclam. Am relații. Acești nenorociți vor fi încredințați unor suflete bune. Voi găsi un vapor pentru Chile. Se vor întoarce de unde au venit.

Celălalt rînjește.

— Cu ce drept ? Eu sînt artist de bîlci. Plătesc impozit. Oamenii ăștia sînt angajații mei. Am hîrtii în ordine, care o dovedesc.

— Minți-ți.

— Nu ei vor pretinde contrariul, în tot cazul, spune bărbatul îngrozitor cu rîs de om rău. Și acum gata, destul. Ieșirea e pe-acolo. Courvalec !

Courvalec este casierul, bruta cu brațe enorme de marinar. Ar putea sugruma un bou strîngîndu-l de gît cu labele sale. Îi pune mîna în gît corespondentului particular al ziarului *Le Temps*.

— La ce v-ar folosi ? spune eroic d-l Lemay. Mă voi întoarce cu poliția. Ați face mai bine să-mi dați explicații pe loc.

Prezintă-mă, Maurice, ordonă bruta complicelui său.

Căpitanul Courvalec, căpitan de balenieră în retragere, asociatul meu.

Courvalec îl expediază pe d-l Lemay în zbor planat spre ușă, de parcă i-ar fi dat doar un bobîrnac.

— Să mă explic ? zice el cu glasul gîjîit și spart, de fum și alcool. Nu e nimic de explicat. I-am înregistrat pe cei patru sălbateci ca pasageri pe conoșamentul navei mele prin autoritățile portului Punta Arenas, foarte feriți, stimulați și de un bacșiș, să se descotorosească de ei cît mai ieftin. Au avut noroc alakalufii dumneavoastră că n-au fost Onas sau Tehuelches. Peste tot în Patagonia se dau premii vînătorilor de indieni. Eu îi corcolesc, îi în-

conjur cu afecţiune, am faţă de ei ateniii pe care nici nu vi le închipuiţi, îi învăţ chiar şi o meserie.

— O meserie ? se miră d-l Lemay, îndreptîndu-şi jobenul.

— Artişti de bîlci ! anunţă triumfător bruta. Angajaţi pe durata Expoziţiei universale, urmată de un turneu în Franţa şi în Europa. Vreţi să vedeţi documentul de liberă trecere eliberat de poliţia portului Saint-Malo ? Autorizaţia parcului de atracţii al Expoziţiei universale ? Vă ajunge ?

— Pentru moment, răspunde prudent d-l Lemay considerînd că e mai bine să rămînă intreg, dacă vrea să păstreze o şansă de a-şi salva protejaţii.

Apoi, în clipa cînd să iasă pe uşă, de această dată nemaiputînd fi ajuns, întorcîndu-se zice :

— Veţi mai auzi vorbindu-se de mine ! Voi reveni !

A răscolit cerul şi pămîntul viteazul cavaler Gaston Lemay, frîngîndu-şi lăncile în inimi de piatră, croind zadarnic aerul cu sabia împotriva inepţiei regulamentelor, alunecînd să-şi rupă gîtul pe balele minunatelor conştiinţe tot atît de negre şi împuţite ca cerneala unei caracatiţe care se simte ameninţată.

La d-l Poivre de La Mirmande, membru al Institutului, preşedinte al Societăţii de geografie, s-a grăbit să alerge în primul rînd, pentru a-l consulta, sigur că la cuvîntul unui personaj atît de considerabil toată Ştiinţa se va ridica îndată şi va porni în cortegiu la Champ-de-Mars să elibereze Sfîntul Mormînt... D-l Poivre de La Mirmande, înfundat în fotoliul de la Dumont d'Urville, l-a ascultat

cu gravitate, jucîndu-se cu *coupe-papier*-ul său pentru a-şi ascunde iritarea. Apoi a dat din cap îndelung şi, în sfîrşit, s-a hotărît să vorbească.

— Este o poveste cu totul dramatică. Înţeleg de ce-l emoţionează pe un om de suflet ca dumneata, dragul meu domn Lemay. Eu însumi mă simt tulburat. Dar este o poveste tot pe atît de spinoasă şi pretinde infinite precauţii, căci dumneata eşti deopotrivă şi om de ştiinţă, eminent membru al societăţii noastre. Or, nu dumneata, dragul meu confrate, în remarcabila dumitale lucrare pe care am avut imprudenţa de a o premia, ai fost acela care a făcut deunăzi publicul să ia cunoştinţă de supravieţuirea acestei populaţii de sălbatici antropofagi din strîmtoarea Magellan, în fraze limpezi, bine cumpănite şi sigure, dar cu o libertate de limbaj mai aproape de vulgarizare, decît de o analiză ştiinţifică, ceea ce reprezintă întotdeauna un pericol? Aşa încît, dacă îţi modifici opinia, rişti o contraofensivă. Vor fi fără milă. Vei fi împroşcat cu noroi şi, împreună cu dumneata, toţi membrii societăţii noastre. Te socoteşti generos. Vei fi considerat grotesc. Nu te pot lăsa să o faci, în orice caz nu în acest mod. Acţionează, dacă vrei, dar numai şi numai în numele dumitale. Nu-ţi cer demisia, nu ţi-ai pierdut stima pe care ţi-o port. Mi-o vei semna totuşi. O vom relua mai tîrziu, împreună, dacă vei şti să rămîi un om discret. Eu, dacă aş fi în locul dumitale, m-aş feri să mă aventurez pe un teren atît de sordid. Membrii societăţii noastre, dragul meu domn, pot explora strîmtoarea Magellan, dar Champ-de-Mars-ul, ar fi ridicol.

La ziarul *Le Temps*, boulevard des Italiens, acelaşi răspuns, dar diferit formulat. Sigur, nu de mult fusese apre-

ciat excelentul foileton al domnului Lemay, documentat, incisiv, strălucit redactat, plăcuseră scurtele sale scrisori pe care le trimitea din Carpentras, dar în ce privește această afacere *pariziană*, d-l Lemay să nu spere că poate lua locul unui ziarist *parizian*. Va fi trimis, cu siguranță, cineva, un redactor, pentru a culege ecourile cu privire la Expoziție, de exemplu, deși... Reputația Expoziției în capitala Drepturilor omului, dacă toate astea sînt, totuși, adevărate... Poate afirma d-l Lemay că pensionarii d-lui Maurice se află acolo împotriva voinței lor ? Cușca e doar un decor în spectacol. Artiștii de bîlci sînt oameni aparte. Nu, hotărît, pentru cei de la *Le Temps* nu prezintă interes...

La legația statului Chile, d-l Lemay a făcut anticameră două ore pentru a auzi, stînd în picioare, răspunsul unui tînăr atașat insolent :

— Dacă mai există într-adevăr cîțiva sălbatici în strîmtoarea Magellan, ei nu pot fi considerați cetățeni chilieni, chiar dacă d-l Lemay pare a crede, ca toți francezii de altfel, că Chile este o țară înapoiată. Faptul în discuție nu privește deci legația. Dacă d-l Lemay ține să continuare să discute, nu va mai fi primit.

La Prefectura poliției, trimis din birou în birou, a fost prevenit : „Istoria asta nu are nici un temei. Dacă ar avea, comisariatul special al Expoziției, care-i supraveghează pe artiștii de bîlci, ar fi fost de mult sesizat. În orice caz, dumneavoastră nu aveți calitatea pentru a face plîngerea. Numai familiile presupuselor victime sau reprezentantul diplomatic al țării lor în Franța și-ar putea exercita acest drept, dacă ar vrea. Scrieți familiilor, dragă domnule, adresați-vă legației statului Chile..."

Să scrii familiilor !

D-l Gaston Lemay a bătut tot Parisul, implorînd chiar Biserica, fiindcă autorităţile legale, se descotoroseau. La *Petites sœurs des pauvres*, rue Notre-Dame-de-Champs, [illegible] miros de supă şi de saltele de paie, i s-a răspuns că [illegible] sînt primiţi, în limita locurilor disponibile, toţi cei ce bat de bună voie la uşa căminului, dar că, în acest caz special, [illegible] o decizie a poliţiei care să indice găzduirea le-ar putea autoriza pe „surori" să se prezinte în parcul de atracţii pentru a reclama în numele acestor nenorociţi : „Duceţi-vă la poliţie, sărmane domn". Mina dezolată a d-lui Lemay a făcut-o pe călugăriţă să adauge : „Încercaţi la [illegible] misiunilor străine, rue du Bac. Ei au influenţă..."

Rue du Bac. D-l Lemay îşi dă seama că se învîrteşte la [illegible] în cerc. Pardoseala vorbitorului miroase a ceară [illegible] albine şi din frunzişul grădinii se aud păsările cîntînd. [illegible] Crist pe cruce supraveghează discuţia, dar fără îndoială are alte planuri. D-lui Lemay i se răspunde că, dacă ar fi vorba de chinezi sau de negri din Madagascar, poate că lucrul ar fi cumva cu putinţă, ţinînd seama de [illegible] de influenţă politică şi religioasă a Franţei, dar că [illegible] Magellan, Patagonia şi Ţara Focului depind [illegible] de salezienii italieni ai lui don Bosco, doar ei urmează să stabilească acolo misiuni. Trebuie să scrie la [illegible] organizaţia lor, cu filiale la Roma.

Să scrie la Roma !

D-l Lemay este disperat. Are atît de puţine relaţii la Paris, încît le-a făcut turul foarte repede. Vechii lui tovarăşi de călătorie l-au părăsit. Le-a scris tuturor, neprimind decît încurajări pioase. Plictiseşte pe toată lumea. Nu mai este crezut. Cînd arată fotografiile luate pe bordul

vasului *Junon*, i se spune : „Sălbaticii aceştia seamănă unul cu altul. Şi oricum, sînt măscărici de bilci acum. Nu mai au nevoie de dumneavoastră. Doar datorită bunătăţii dumneavoastră sufleteşti sînteţi atît de tulburat..." În curînd îl vor trata ca pe un nătăfleaţă. Sfîrşeşte el însuşi prin a se îndoi. D-l Poivre de La Mirmande i-a închis uşa în nas. N-a mai revăzut „dansatoarea" şi pe cei trei bieţi tovarăşi ai acesteia. În fiecare zi, stă la rînd la ghişeul cortului, încercînd să se ascundă în mulţime, dar de fiecare dată înfiorătorul Cœurvalec veghează şi îşi interpune torsul de brută în faţa portiţei de la intrare, rînjind cu răutate. În timpul nopţii, parcul de atracţii este închis. Ar fi trebuit să treci peste o palisadă, şi d-l Lemay nu are nici vîrsta, nici forţa s-o facă. Nu te poţi apropia de rulote, de unde vin mirosuri de mîncare şi zgomotele vesele ale cinei. Circari şi monştri îşi potolesc foamea, veselindu-se. D-l Lemay ascultă ghemuit în întuneric, pîndind, în aşteptarea vreunei chemări disperate care ar fi putut răzbate printre rîsete, dar nimic de felul acesta nu se produce şi d-l Lemay îşi apare acum ridicol în propriii săi ochi ascultîndu-şi inima cum bate ca a unui adolescent exaltat. Şi se întoarce cu tristeţe la hotel. Înainte de a se urca în pat, pentru a o suta oară contemplă cele cinci bilete pe care le-a reţinut la biroul din Paris al Mesageriilor maritime havreze, afectîndu-şi în mod serios veniturile, pe vaporul *La Seine* cu destinaţia Valparaiso, via Punta Arenas, cu plecarea din Rouen peste zece zile. *La Seine* va pleca fără el, o ştie. Se vede totuşi acolo, revăzînd la ei acasă pe aceşti nenorociţi salvaţi din ghearele lui Courvalec şi redîndu-i familiilor lor la întîlnirea obişnuită a bărcilor, în faţa insulelor Carlos...

Nu îi rămîne decît o slabă speranţă, un tînăr inspector de poliţie, ataşat al comisariatului special al Expoziţiei universale, răspunzînd la numele de Flérac, care, în loc să-l expedieze, îl ascultase gînditor, notîndu-şi, şi îi promisese o anchetă, asigurîndu-l că îl va preveni dacă va întrevedea vreo posibilitate de a acţiona. După care au trecut cincisprezece zile fără nici o veste de la Flérac.

În dimineaţa celei de a şaisprezecea zile, un domn se prezintă la hotel. Flérac.

— Am preferat să vă întîlnesc aici, spune el, mai curînd decît la comisariat. Nu este o anchetă oficială şi nu am nici un mandat. Să mergem într-un loc liniştit.

Salonul de lectură al hotelului este gol la ora aceasta. Se instalează aici.

— Ei ? întreabă d-l Lemay, nerăbdător.

— Ei bine, cred că este adevărat ce aţi spus, dar nu avem nici o dovadă, doar convingerea mea şi încrederea pe care mi-o inspiraţi. Este inutil să vă precizez că în ochii superiorilor mei nimic nu ne autorizează să intentăm o acţiune legală. Dosarul este închis.

— Totul este pierdut, nu-i aşa ?

— Într-un fel da, răspunse tînărul inspector. Autorizaţiile de circulaţie şi de stabilire temporară ale lui Courvilec sînt în regulă, aşa cum v-a spus. În plus, există obiceiul, pentru a evita tracasările inutile, să se închidă ochii în privinţa manierelor acestor artişti de bîlci, care expun monştri sau fenomene, căci experienţa a dovedit întotdeauna că cei ce ne par persecutaţi, exploataţi, expuşi în condiţii care l-ar revolta pe orice om cumsecade, în realitate consimt şi îşi fac o meserie rentabilă din mizeria lor fiziologică şi din malformaţiile lor. Este o lume închisă şi

solidară. Iar noi nu o perturbăm decît dacă ea însăşi perturbă ordinea publică. Or, aici nu este cazul.

— Bieţii mei sălbatici nu fac parte din lumea lor, doar ştiţi asta ! exclamă d-l Lemay.

— Ştiu, dar, încă o dată, nimic n-o dovedeşte. Le-am trecut de două ori pragul acestor ticăloşi. Prima dată anonim, a doua oară spunîndu-mi numele şi prezentîndu-mi legitimaţia de poliţist. A doua reprezentaţie n-a diferit de prima, ca o piesă de teatru pusă în scenă, în care artiştii îşi joacă rolul pînă în cele mai penibile amănunte şi pînă la prînzul compus din carne de cal, primit de fiecare dată cu aceeaşi foame spontană şi violentă. Nici chiar în prezenţa unui poliţist, d-l Maurice nu a schimbat nimic în derularea reprezentaţiei. Ceea ce arată că este foarte sigur de el şi nu are de ce să se teamă în privinţa asta de o intervenţie a justiţiei. El m-a condus, fără să-mi facă greutăţi, la rulota în care locuiau sălbaticii, chiar în spatele cortului. Era decentă, nu chiar atît de murdară, aşă cum e de obicei în această corporaţie nomadă. Saltele chiar pe duşumea, pături, o lampă, veselă, o tinetă afară, confortul obişnuit în rulote. Aşa trăiesc artiştii de circ. Nu se poate cere mai mult şi nu există o lege pentru aşa ceva. Cei patru amăriţi ai dumitale stăteau acolo, îmbrăcaţi în haine vechi, ceea ce te făcea să crezi că nuditatea lor primitivă nu-i decît o ţinută de teatru, nu şi starea lor naturală. Am examinat gamelele. Orez, legume uscate, cîteva bucăţi de peşte într-un vas de ceai, calde încă. Nu aveau aerul unor nenorociţi, vreau să spun, fizic. Erau doar absenţi, şi atunci m-am gîndit la dumneata. Cum să te înţelegi cu ei ? Am deschis larg uşa rulotei şi le-am spus : „Haideţi !", arătîndu-le cu gesturi largi aerul liber de

afară, ca unei păsări care ar vrea să-şi ia zborul, în timp ce cei doi complici, dîndu-se de gol, protestau : „N-aveţi dreptul să-i ademeniţi ! Au semnat un contract.“ Contract pe care mi l-au arătat, un document însemnat cu patru cruci, contînd ca semnături de analfabeţi, certificate de un portărel din Punta Arenas bine uns. Am repetat de mai multe ori „haideţi“, arătîndu-le uşa deschisă şi mimînd zborul păsării în afara cuştii. Am făcut, te rog să mă crezi, cu adevărat tot ce am putut. Nici unul dintre protejaţii dumitale nu s-a clintit. Bătrînul mînca din gamelă, lacom. Cuplul ne privea prostit, ca şi cînd n-ar fi făcut nici o diferenţă între cei doi ticăloşi şi mine. Ochii doamnei Numărul Trei m-au pus pe foc. Parcă mă întrebau. Avea ochi blînzi, foarte trişti. Asta m-a făcut să mă hotărăsc. Vă ofer o şansă, d-le Lemay. Iau totul asupra mea. Vom merge chiar în seara aceasta la Courvalec, împreună, după ultima reprezentaţie. El nu ştie că n-am dreptul, dar voi blufa douăzeci de minute. Voi face să se deschidă uşa rulotei. Dacă protejaţii dumitale te recunosc, atunci poate că te vor urma. După aceea, treaba dumitale...

În spatele cortului, două rulote sînt plasate una lîngă alta, una, luminată, cealaltă nu. Prima are perdele la ferestre. A doua seamănă mai curînd cu un furgon pentru animale, cu o lucarnă îngustă, cu gratii şi o poartă închisă cu un lanţ prins cu lacăt. Inspectorul Flérac bate la uşa luminată. Se aud voci, rîsete bărbăteşti care se sting, zgomote de sticlărie, un strigăt slab. Cineva întreabă : „Cine e ?“

— Inspectorul Flérac de la poliţia judiciară. În numele legii, deschideţi !

— E noapte, inspectore. Cam tîrziu pentru lege, răspunde vocea de om beat a lui Courvalec.

— Doar o verificare de rutină, zice inspectorul. Dacă preferați evacuarea în zori, veți avea parte de ea ! Vă dau treizeci de secunde ca să vă hotărîți.

De data aceasta din rulotă se aud pași, ca și cînd ocupanții surprinși ar fi făcut ordine în grabă. O voce sufocată spune : „Pentru numele lui Dumnezeu, să se îmbrace ele".

Ușa se deschide... Evident, căpitanul Courvalec băuse. Este îmbrăcat cu un tricou de corp jegos. Bretelele îi atîrnă peste pantaloni. În spatele lui, d-l Maurice se clatină pe picioare. Doi desfrînați. Cu ochii injectați, bretonul îl examinează pe d-l Lemay, care stă lîngă inspector.

— Mi s-a părut mie suspect ăsta, grohăie el. Trebuia să-l omor.

— E nevoie să ne chemăm tovarășii ? propune „dresorul".

Manevră clasică la artiștii de circ în caz de descindere a poliției, care se vede brusc înconjurată de monștri hidoși, făcînd fel de fel de strîmbături, adunați de prin rulotele învecinate. Tînărul inspector apreciază riscul. Acționînd din propria sa inițiativă, nu poate spera să-i vină întăriri. N-are decît puțin timp pentru a blufa

— Plîngere de sechestrare de persoană, declară el, din partea domnului care mă însoțește. Am mandat să verific. Nu va dura mult.

Bruta își strînge ochii și rînjește.

— Sechestrare ? De unde ați scos-o ?

Și întorcîndu-se spre interiorul rulotei :

— Veniţi aici, drăguţelor. Veniţi să-i arătăm inspectorului ce fericite sînteţi.

Cele două „drăguţe" mai mult se tîrăsc decît merg. Îmbrăcate cu nişte rochii vechi de ţigancă, decoltate, smîngălite cu fard, împodobite cu flori de hîrtie prinse în păr, de-o urîţenie dezolantă, de carnaval, se sprijină una pe alta, sughiţînd.

— Sînt bete ! exclamă d-l Lemay.

— Şi de-aia, răspunde bruta cu o veselie răutăcioasă. nu parte de afurisita asta de descindere. Păi, la sălbaticii ăştia, beţia-i cel mai mic dintre păcate. Ei bine, fiindcă nu vreţi să mă părăsiţi, duceţi-vă iarăşi la culcare, drăguţelor. Vine şi nenea Courvalec îndată.

Doamna Numărul Patru s-a retras. Privirea ei nu exprimă nimic altceva decît o beţie tristă şi animalică, mîhnindu-i inima d-lui Lemay. Păşeşte agăţîndu-se de mobile, apoi cade lată pe ceea ce nici nu putem numi pat, în fundul rulotei, şi se aude imediat sforăind. Doamna Numărul Trei nu s-a clintit. Clătinîndu-se pe picioarele depărtate, cu rochia larg desfăcută pe coapse, pare să îngîne ceva, o melopee pe o singură notă, întreruptă de sughiţuri, abia audibilă.

— În cuşcă ! urlă bretonul ridicînd mîna.

Apoi regăsindu-se, cu o grimasă care se vrea un surîs conciliant :

— Veţi vedea că se va duce singură. Sechestraţi, micii mei papagali ? Tare aş vrea să mi se explice cum vine asta

— Şi ceilalţi ? întreabă atunci inspectorul. De ce îi închideţi ?

Şi arată cu degetul lanţul care ţine închisă uşa celei de a doua rulote, de unde nu vine nici un zgomot.

— Aştia ! Sînt beţi ca porcii, dar beţia face parte din contract : trei mese pe zi şi vin după dorinţă, şi dorinţă... au ! Le fac un serviciu că-i încui noaptea. Dacă se trezesc, nu-s în stare să se orienteze, odată-i vezi că-şi rup gîtul în vreo gaură de canal, căzînd în Sena sau striviţi de căruţaşii din Hale.

— Deschideţi ! ordonă inspectorul.

Înveliţi într-o cuvertură, domnul Numărul Unul şi domnul Numărul Doi dorm cu gura deschisă, fără vise, ca buştenii. Rulota trăsneşte de vin roşu vărsat, hrană rece, tutun.

— Ah ! nu e luxos, explică bruta care se simte cîştigînd partida, dar au tot ce le trebuie. Vreţi să-i trezesc ?

Inspectorul dă din umeri. Văzînd gestul, Courvalec, grăbit să-şi valorifice avantajul, întinde mîna.

— De fapt, unde vă e mandatul, inspectore ? Aţi venit fără mandat ?

În portul din Rouen aşteaptă un vapor care va pleca spre strîmtoarea Magellan. Cinci cuşete reţinute pe numele d-lui Gaston Lemay, însoţit de familia sa. Negurile se adună încetul cu încetul în dreptul capului Fecioarelor, a capului Froward, a insulelor Carlos, care se pierd în neantul lumilor de negăsit, şi d-l Lemay, trist, se gîndeşte că partida este pierdută...

— Ascultaţi ! îi spune inspectorul Flerac.

Melopeea doamnei Numărul Trei.. O notă unică, umflîndu-i şi străbătîndu-i gîtul într-un crescendo dramatic. De această dată, se disting cuvinte, intonaţii guturale. Vocea a devenit stridentă şi nesigură. *Akwal,* mulţi, mulţi sori şi multe luni, *akwal aswal yerfalay,* cîntecul lumii kaweskarilor, marele bocet, bocetul de spaimă

în fața vieții, bocetul Oamenilor vînați de la începutul timpurilor, care n-au cuvinte să exprime fericirea, ci doar pentru a spune *akwal*, mulți, mulți sori și multe luni, oare cînd se vor sfîrșit toate astea ? Yerfa cea tînără cîntă cum cînta pe puntea vaporului oamenilor albi care au dus-o departe de Lafko...

— Tacă-ți gura ! bombăne Courvalec.

Pare neliniștit. N-a mai auzit-o niciodată. Este un om lipsit de sentiment și nu-i poate intui natura. Adulmecă precum un cîine surprins de un miros necunoscut.

— Ne mai rămîne o șansă slabă, zice grăbit inspectorul. E rîndul dumneavoastră să intrați în joc !

Inspirația, elanul sufletesc, nemăsurata milă... D-l Gaston Lemay întinde o mînă, apoi pe cealaltă, le ia pe cele ale doamnei Numărul Trei, care se sprijină pentru a sări, fiindcă scara rulotei era ridicată.

— Ah, nu ! urlă Courvalec.

— Dumneata..., ordonă ispectorul...

Nu-și va termina fraza, înlocuită de un upercut care îl scoate pentru o clipă pe bătrînul vînător de balene din lumea ființelor conștiente.

— S-o ștergem, acum !...

Aleargă, încadrînd-o pe nenorocita pe care o țin fiecare de cîte o mînă și care nu le face nici o greutate, fugind tot atît de repede ca și ei, mai ușor chiar, cu picioarele ei goale.

Trăsura îi așteaptă la poarta parcului de atracții. Se aruncă în ea. Surugiul întreabă, malițios, neputîndu-și lua ochii de la această țigancă îngălată, cu rochia prea decoltată și urîtă foc. Unde merg domnii ?

— Scuteşte-ne de consideraţiile dumitale, i-o taie inspectorul. Poliţia !

— Aha, bine, face surugiul. Totuşi, încotro ?

Inspectorul o priveşte pe Yerfa — şi aşa o vom numi de acum înainte, deşi nimeni nu-i cunoaşte numele dincolo de acea parte a strîmtorii Magellan cuprinsă între capul Froward şi vîrful Tamar. Cu buzele ei colorate cu un ruj gros, care le face să pară şi mai groase, pleoapele îngreunate de fard albastru pînă la tîmple, cu roşu pe obraji, punîndu-i în evidenţă pometii mongoli, cele două brute au ştiut s-o ţină ! Părea o podăriţă, dintre cele care se dau pe douăzeci de firfirici în şanţurile fortificaţiilor, anticamera morţii pentru prostituatele Parisului.

— Cine s-o primească ? spune inspectorul. Azilele de noapte refuză fetele publice şi, vai, chiar cu una din ele şi seamănă. Nu mai rămîn decît *Les Petites sœurs des pauvres*, la intervenţia poliţiei. Poate că voi reuşi s-o fac şi pe-asta.

D-l Lemay şi-a smuls batista şi s-a apucat să-i şteargă faţa nenorocitei care se lasă, nemişcată, pe bancheta trăsurii. Orice spaimă a dispărut din ochii ei. Rezultatul e jalnic. Pare o femeie care a plîns şi şi-a stricat machiajul.

— La Surorile sărmanilor, nu, răspunde d-l Lemay. Ce-ar înţelege ea, atîta vreme cît nu-i putem explica nimic? Să fie abandonată din nou, singură, în tovărăşia unor necunoscuţi, într-un imens şi lugubru dormitor comun ? O iau cu mine la hotel. Voi dormi într-un fotoliu. Mîine vom lua o hotărîre.

Se apleacă pe fereastra trăsurii şi strigă vizitiului :

— La hotel Suedia, rue Saints-Peres.

Holul hotelului este din fericire gol, dar portarul de noapte are o tresărire. Se bîlbîie :

— Doa... Doa... Doamna nu poate urca împreună cu dumneavoastră, domnule. Asta nu-i casă de *rendez-vous*.

Ce să-i explice ? Şi lui să-i mai explice ? Yerfa nu ştie ce este pudoarea, nu era Courvalec omul care să o înveţe tocmai asta. Răscroitura rochiei ei zdrenţuite lasă să-i scape una dintre mamele, pe care ea nici nu se gîndeşte s-o ascundă.

— Nu se poate, domnule, nu se poate, repetă cu disperare portarul, atîrnînd cheia d-lui Lemay la panou.

— Nici cu asta nu poate rămîne ? intervine inspectorul Flérac.

Îşi flutură legitimaţia de poliţist. Celălalt ezită, o priveşte pe Yerfa, neîncrezător în faţa acestei vedenii de groază.

— Doar noaptea asta, dacă semnaţi chiar dumneavoastră, inspectore. Voi face un raport mîine. Direcţia va decide.

— De aici unde vă mai duceţi ? îl întreabă Flérac pe d-l Lemay.

— La Rouen. Apoi, de acolo, în strîmtoarea Magellan, la bordul vasului *La Seine*. O duc în ţara ei şi mă întorc.

— Sînteţi un om bun, domnule. Să ne strîngem mîinile.

Şi schimbă între ei o privire plină de emoţie, în timp ce Yerfa cea tînără îi urmăreşte cu ochii ei blînzi.

Văzîndu-se, în sfîrşit, în cameră, cu cheia răsucită în broască, d-l Lemay s-a apucat să-i şteargă Yerfei faţa cu un prosop ud. Are impresia, cu durere în suflet, că şterge scuipatul unei mulţimi, pe al portarului, pe al lui Courvalec, pe al lui Darwin, pe al domnului Maurice şi al spectatorilor săi, pe al domnului Poivre de La Mir-

mande, ca și pe acela al unui oarecare corespondent particular al ziarului *Le Temps*, autorul unei relatări dispreţuitoare. Apoi spune, arătîndu-i patul : „Acum culcaţi-vă și dormiţi", ferindu-și privirea din pudoare, deși el însuși și tovarășii lui de călătorie de pe *Junon* nu se abţinuseră să rîdă la spectacolul pe care îl oferea nuditatea acestei biete creaturi. În sfîrșit, a stins lumina și s-a instalat în fotoliu, cu o pătură pe genunchi. Lumina unui bec cu gaz, din stradă, luminează vag camera prin perdea. Privirea blîndă îl urmărește întruna. D-l Lemay surîde. D-l Lemay nu știe. Doar Dumnezeu știe că este întîia și ultima dată cînd, peste prăpastia celor o sută de secole care separă kaweskarii de ceilalţi oameni, două suflete omenești s-au întîlnit.

A doua zi, li s-a bătut devreme la ușă. Direcţia hotărîse. D-l Lemay trebuia să părăsească hotelul. Deoarece avea de făcut tîrguieli, desigur pentru a o îmbrăca pe „doamna", va fi lăsat pînă la prînz. Pentru buna réputaţie a casei, vor fi rugaţi amîndoi să iasă pe furiș, pe ușa de serviciu.

Au ajuns repede la Rouen cu trenul. Într-un mic hotel, sub privirea pe jumătate zeflemitoare, pe jumătate uluită a unui hotelier mai puţin calculat, d-l Lemay a reţinut două camere cu ușă comunicantă. Cum ar fi putut explica faptul că persoana care îl însoţește nu suportă singurătatea, se agaţă de el ca o înecată, urlă de groază în somn dacă nu simte lîngă ea prezenţa d-lui Lemay și că nu are nici un alt motiv ? Scuipaţii alunecă pe sufletul lui curat.

Yerfa se lasă condusă ca un copil mare întîrziat. Nu manifestă nici o curiozitate. În trenul de Rouen, în tot timpul călătoriei, abia dacă a aruncat o privire pe fereastră. A tresărit doar cînd locomotiva a șuierat, apoi a

recăzut în torpoarea ei. Din cînd în cînd, ridică privirea pentru a se asigura că d-l Lemay se află în faţa ei şi, liniştită, pare a-i mulţumi din ochi. Nu vorbeşte. D-l Lemay a încercat să o înveţe cîteva cuvinte în franceză, pe care ea le-a repetat cu un accent desăvîrşit, fără a se înşela cu privire la obiectul desemnat, dar a trebuit să renunţe. Eleva, incontestabil dotată, a refuzat să continue. Yerfa cea tînără se retrăsese într-o lume închisă, în care nu e loc decît pentru ea şi pentru acest străin cu păr cărunt, cu mîna blîndă şi miloasă, care venise să se închidă acolo împreună cu ea. Mai departe, nu înţelege şi nici nu încearcă să înţeleagă nimic.

La restaurant, d-l Lemay alege o masă retrasă şi o aşază pe Yerfa cu spatele la celelalte mese sau îşi ia mesele în cameră, fiindcă ea mănîncă cu degetele. Bea tot atît de mult, şi dacă cumva carafa de vin e goală, privirea ei exprimă atîta tristeţe, încît d-l Lemay se lasă îndouplecat, mulţumindu-se să o oprească înainte de a ajunge pe pragul degradant al beţiei. Se îmbracă aproape singură dar în fiecare dimineaţă d-l Lemay trebuie să verifice dacă toaleta ei este în ordine, ghetele legate, nasturii rochiei, pe care ea şi-i încheie sărind unul din doi, inversînd butonierele. Nu se îngrijeşte decît de pletele ei negre şi lungi, acceptînd pieptenele de cînd au făcut cunoştinţă cu săpunul. Tot timpul atrasă de oglinzi, pe unde se află, se coafează îndelung, în public, în restaurant, sub ochii celor care iau masa sideraţi să descopere, cînd se întoarce, faţa lunară şi galbenă a acestei fiinţe neclasificabile. Privirile care se aţintesc atunci dinspre toate mesele către d-l Lemay, care nu o părăseşte nici o clipă, trădează clar o repulsie amestecată cu invidie. Scuipături... D-l Lemay nu se mai tulbură. Nu mai răspunde privirilor. Ştie ce-şi

imaginează despre el şi îşi imaginează numai josnicii, lucruri alături de adevăr. Seara, d-l Lemay îi mîngîie fruntea şi părul Yerfei sau îi ţine mîna îndelung între ale sale, stînd alături de patul ei, apoi se duce să se culce cînd ea adoarme, lăsînd uşa dintre ei întredeschisă, şi reflectează în întuneric cu privire la misterul destinului, în timp ce Yerfa, care nu doarme, cu ochii închişi, îndreptată spre lumea ei închisă, aşteaptă placid ca străinul să vină să trezească viaţa care s-a refugiat în pîntecele ei. În cele din urmă, totuşi adoarme.

În dimineaţa plecării vasului cu aburi *La Seine*, geamantanele d-lui Lemay fiind deja încărcate la bord, coborînd din trăsură, pe chei, Yerfa cea tînără descoperă marea navă ; pe ea numeroşi marinari se agită pregătind-o de plecare. Începe să tremure. Îl priveşte întrebător pe d-l Lemay, care nu mai simte în ea blîndeţea obişnuită, ci un intens sentiment de spaimă. „Ce ai, copila mea ?“ o întreabă el. Nemaisperînd să-i cunoască adevăratul nume, dacă avea unul, aşa cum îi spune acum. Cum ar putea el să înţeleagă că Yerfa nu mai e decît un fel de meteorit rătăcit, desprins pentru totdeauna de universul lui îndepărtat ? Cum ar putea el să ştie că, pentru a suporta prima călătorie, această traiectorie siderală între două lumi incomunicabile, ea şi-a epuizat toate forţele morale în faţa unei situaţii de neconceput, pînă într-atît încît acum e înfricoşată de moarte la ideea că are de înfruntat o a doua călătorie ? Căci la Yerfa cea tînără pîlpîie un fel de conştiinţă intuitivă a unei relativităţi a timpului. Acolo unde se află în prezent, ea nu e. Locul de unde a venit se află acum atît de departe, în spiritul ei, încît n-ar mai putea să regăsească decît morţi uitaţi de mult timp. Viaţa ? Nu mai înseamnă decît acest străin

cu părul încărunțit, care, luînd-o de braț, o duce în mod inexplicabil spre o lume în care îl va pierde. Se zbate, fără să strige, fără să scoată nici un cuvînt, scapă și fuge să se refugieze în trăsură, a cărei portieră a rămas deschisă în timp ce vizitiul transporta ultimele valize. Stînd pe vine, refuză să iasă de acolo.

D-l Lemay a dispus descărcarea bagajelor pe care vizitiul le-a cocoțat iarăși pe galeria trăsurii și i-a cerut să-i conducă la gară. Yerfa și-a regăsit lumea ei închisă. Zgomotul copitelor și legănarea trăsurii o liniștesc. Domnului Lemay, care îi surîde, îi răspunde cu privirea ei brună și blîndă.

Carpentras nu este un oraș indulgent. Reaua-voință se trezește iarăși pe străzile prea strîmte, în care fațadele apropiate se pîndesc reciproc. Guvernanta d-lui Gaston Lemay, doamna Louise, suferă martiriul. Intenționează să-i dea un preaviz de o săptămînă. Ce nu se șușotește în prăvălii în spatele ei, ce de vorbe cu subînțelesuri, rostite cu buzele strînse și ochi răi, pentru a o face să spună că d-l Gaston Lemay trăiește cu o tînără antropofagă înfricoșător de urîtă și vicioasă, de care s-a amorezat atît de tare, încît a adus-o la el acasă și nu lasă pe nimeni să intre, ca să-și devoreze prada pe ascuns.

D-l Lemay nici nu mai iese din casă. Nu mai poate lipsi, într-atît pe zi ce trece devine tot mai emoționantă tristețea care se citește în ochii bietei femei, ori de cîte ori dă semne că vrea să se îndepărteze. Din contră, dacă stă lîngă ea, își regăsește privirea calmă și blîndă, iar el, d-l Gaston Lemay, se simte în acele clipe, în mod inexplicabil, fericit. Zilele trec fără nici o ocupație, Yerfa stă pe pămînt,

în grădină, printre flori, pe care le ignoră și cărora nu le aruncă nici o privire. A renunțat să se mai încalțe, dar se piaptănă interminabil. Mănîncă și acum tot cu degetele. Doamna Louise refuză să o servească și d-l Lemay de la bun început își ia mesele cu ea în propria-i cameră, ducînd el însuși tava. O a doua izolare, dublînd într-un fel cea dintîi claustrare, reprezentată de ușa hotelului particular întotdeauna închisă și de zidurile înalte ale grădinii.

Aflat la capătul suferinței și al fericirii, d-l Lemay asistă la moartea lentă a Yerfei. Scuipă sînge. Tușește de-ți rupe sufletul. Scuturată de frisoane de febră, corpul ei încins se acoperă de sudoare, în timp ce ochii exprimă împăcarea cu soarta. Totul începuse la Rouen, iar după aceea se agravase. Are privirea pierdută a animalului care se simte dus, dar care nu știe de ce suferă și de ce există moartea. Încet-încet, își pierde rațiunea, dar treptat, lent, lin, fără șocuri. Un medic, doctorul Bontemps, a venit fofilîndu-se, apoi, în fața acestei bolnave de dincolo de lume, cuprins de un fel de respect, după ce a examinat-o, a vorbit despre o ftizie galopantă, dar și de schizofrenie, de o sănătate în general minată, ficatul mai ales, grav atins, totul lăsînd să se prevadă un sfîrșit apropiat destul de rapid, întretăiat de scurte remisiuni.

Remisiunile... Ele readuc privirea brună și blîndă a Yerfei. Nu mai poate dormi singură. Ayayema urlă, noaptea, tot atît de pierdut ca și Yerfa cea tînără și căutînd să se răzbune pentru această înspăimîntătoare izolare. În fiecare noapte, d-l Gaston Lemay o ia pe Yerfa cea tînără în patul lui, în timp ce ceasurile de la Saint-Siffrein își desfășoară stupida numărătoare a orelor care nu înseamnă mai nimic în această lume. Și el, d-l Gaston Lemay, străinul, desfăcînd coapsele Yerfei celei tinere,

nu știe că, aflînd fericirea, a și dăruit-o. Aceasta va fi ultima incomunicabilitate.

Pe mormîntul sălbaticei, înhumată în cimitirul din Carpentras în deșertul prieteniilor trădate — cu un preot plătit, doctorul Bontemps și nimeni altcineva —, unde poate fi încă văzut, d-l Lemay a comandat o placă de marmură gravată :

AICI ODIHNEȘTE O NECUNOSCUTĂ
TÎNĂRA FEMEIE ALAKALUFĂ NEIDENTIFICATĂ
1879
REGRETE ETERNE

Epitaful seamănă leit cu acela pe care marinarii de pe nava chiliană *Almirante Hohenlo* îl pictaseră în grabă pe crucile de lemn care marcau mormintele nenorocitelor abandonate de loberos pe plajele marii strîmtori...

D-l Gaston Lemay nu și-a mai revenit. Nimeni nu-l mai salută în oraș, și cum nici el nu mai salută pe nimeni, începînd cu vechii lui prieteni, ce mai contează. A început să urască notabilitățile. Și-a confirmat demisia de la Societatea de geografie a domnului Poivre de La Mirmande, însoțită de o scrisoare extravagantă. Părăsește această lume, și el. Nu-și mai trimite articolașul la *Le Temps*. Ce să mai spună despre un oraș în care cele mai meschine rărități s-ar dezintegra într-o secundă în bătaia vînturilor furtunoase ale strîmtorii Magellan ? Așteaptă.

Nu va aștepta mult.

O scrisoare din Paris, de la Prefectura poliției :

„Dragă domnule Lemay,

Ținînd seama de ceea ce știam, am înăbușit oribila afacere. D-l Maurice și căpitanul Courvalec au fost desco-

periţi înfiorător asasinaţi în rulota lor, lîngă Sedan, unde îşi prezentau spectacolul. Nu erau plăcuţi la vedere. Tăiaţi în bucăţi. Înconjuraţi de propriile lor oseminte, din care atîrnau fîşii de carne incomplet devorate. Răzbunarea a fost înfricoşătoare.

N-aş fi vrut să vă scriu, dar în acest caz special consider şi eu că este vorba de antropofagie. Protejaţii dumneavoastră au fost găsiţi în pădure, unde se ascunseseră. Bătrînul expirase, mort probabil de oboseală. Jandarmii i-au doborît pe ceilalţi doi, bărbatul şi femeia, care se repeziseră asupra lor ca nişte pisici sălbatice. Fapta lor a fost îndreptăţită. Ce proces li s-ar fi putut intenta acestor nenoroci ţi de sălbatici ? Cu capul sub cuţitul ghilotinei, ce crimă ar fi plătit ? Sau, purtaţi din închisoare în închisoare, şi-ar fi înţeles ei destinul ?

Al dumneavoastră devotat Flérac,
inspector al poliţiei judiciare."

Tsefayok, Yannoek, Kostora, azvîrliţi după căderea nopţii în groapa comună a cimitirului din Sedan...

D-l Lemay o ia şi el razna. Visează că ţine în braţe o canibală goală şi hirsută. Are figura Yerfei şi se hrăneşte cu propria ei carne.

Canibală ! Nu scrisese el aşa ?

D-l Lemay a părăsit Carpentrasul. Jaluzelele au fost trase, fără explicaţii. Pluteşte pe o corabie cu trei catarge, *Marie-Anne*, cu echiparea la Bordes şi destinaţia Chile. Nu vor mai fi văzuţi niciodată, nici el, nici *Marie-Anne* şi

nici unul dintre cei douăzeci și șapte de marinari ai echipajului. Căpitanul Louis Lacroix, neuitatul istoric al marinei cu pînze, meticulos contabil al corăbiilor dispărute, decedat în anii cincizeci, dă numele domnului Gaston Lemay, pasager supranumerar, printre dispăruții acestui naufragiu. Căpitanul Lacroix nu face nici un comentariu în plus.

XI. MORT — MORT

Micul golf Harriss, 1910.

Lâlat Lâlat, Mort-Mort, îndrăgește în mod deosebit insula Dawson. La treizeci de ani după sfîrșitul tragic al reverendului Watkin, a revenit aici în forță. Se poate vedea din toate părțile crucea înaltă, înfiptă în vîrful unei coline care domină golful Harriss, unde s-au instalat, în 1895, cu mare lux de mijloace, misionarii catolici salezieni ai monseniorului Fagnano, prefect apostolic al Patagoniei.

Golful Harriss este situat pe țărmul de răsărit al insulei Dawson, la extremitatea opusă față de *Cape Anxious*, de tristă amintire, unde se năruiseră speranțele pastorilor de la *Patagonian Missionary Society*. În față, de cealaltă parte a canalului Whiteside, bătut de vînturi aspre, la douăzeci de kilometri, se descoperă Țara Focului, scăldată de ploi, și ghețarii piscului Nose, ca și intrarea într-un mare golf, care mușcă adînc în interiorul marii insule și pe care locotenentul de marină Montaner al marinei de război chiliene l-a botezat Golful Inutil, imitîndu-și predecesorii geografi și cartografi, care exprimau melancolia locurilor prin vocabule dezabuzate.

De această dată, locotenentul s-a înșelat. Golful Inutil nu este cu totul inutil. Mărginit de pășuni umede, unde

crește o iarbă destul de abundentă, locul a părut ideal pentru dezvoltarea oieritului. În fundul golfului, s-a instalat estancia * El Plantano, unde intendentul unui miliardar chilian domnește peste 300 000 de oi și vreo douăzeci de metiși feroce, care au ordinul să debaraseze total țărmul de prezența indienilor nomazi. Un cap de alakaluf valorează o livră de aur chiliană. Se omoară. Situația s-a extins pe întregul țărm al marii insule și al peninsulei Brunswick în asemenea măsură, încît guvernul chilian, care închidea ochii în fața hecatombei, descoperind amploarea masacrului în urma unei tentative de recensământ efectuat chiar de misionari, a hotărît să transforme insula Dawson într-un sanctuar pentru indieni și să o încredințeze salezienilor stabiliți la Punta Arenas de cincisprezece ani. Prinși între loberos la nord și crescătorii de oi la sud, obosiți de goana după o hrană nenorocită, punîndu-și la bătaie ultimele femei tinere, încă sănătoase, la bordul navelor de traversare care străbat marea strîmtoare, hărțuiți de marina de război chiliană care plătește salezienilor prețul sîngelui — o livră de aur de fiecare indian ce le e încredințat, clanurile au năvălit spre misiunea din Golful Harriss. În șenalele de la nord, canalul Messier, insula Wellington, ultimele clanuri scăpate de loberos s-au regrupat spre îndepărtatele misiuni din Chiloe. Strîmtoarea Magellan este de acum golită de primii ei locuitori. Arcele tehelourilor putrezesc și se prăbușesc unul cîte unul, pe locurile unde fuseseră ridicate cîndva vechile tabere. Bărcile au fost trase pe uscat, pe plaja golfului Harriss, și Mort-Mort îi poate în sfîrșit număra pe toți cei veniți la ei, inclusiv copiii mici.

---

* Fermă *(span.) (N.tr.).*

În această pustietate, misiunea din golful Harriss poate fi considerată un oraș. Mai întîi, o imensă biserică în care pot intra vreo mie de credincioși, flancată de două case mari locuite de salezieni și de auxiliarele lor feminine, călugărițele Mariei-Auxiliadora *, pe care alakalufii, făcînd dovada unui umor neașteptat, i-au poreclit „pinguini“ și „pinguine“, datorită sutanelor lor negre, rabaturilor albe ale călugărilor și plastroanelor albe ale călugărițelor. Mai multe grupuri compacte de case îi adăpostesc pe auxiliarii civili, meșteri lemnari, maiștri, lucrători specializați, toți italieni sau chilieni, o fabrică de cherestea, un atelier de dulgherie, un atelier de filatură și țesătorie, grajduri pentru vite, o fabrică de brînzeturi, un abator, o școală pentru adulți și copii, o infirmerie (fără medic) și un azil pentru muribunzi care va deveni în curînd, împreună cu cimitirul, locul cel mai populat din cadrul misiunii. Pe lîngă toate astea, se mai află un chei, un hangar, un ambarcader unde acostează de obicei, pentru a asigura aprovizionarea misiunii, o goeletă de două sute de tone, *Maria Auxiliadora,* proprietatea salezienilor. În sfîrșit, aliniate de-a lungul unor străzi transformate în cele două trimestre ale anului în cloacă, mai multe duzini de căsuțe identice, dotate fiecare cu o sobă și un mobilier sumar, în care clanurile s-au instalat, dar în castitate, fiind interzisă orice promiscuitate incompatibilă cu morala creștină, cuplu cu cuplu împreună cu copiii lor, nu, nici gînd de obiceiul lor de a dormi îngrămădiți pentru a se încălzi, corpuri goale unse cu grăsime îmbrățișîndu-se cam la întîmplare sub cuverturile din piele de focă. În ce privește cîinii, salezienii au ucis nouă din zece, neputînd să domes-

* Ordin preocupat de binefacere. Maria-Anxiliadora : Maria Binefăcătoarea, în limba spaniolă. *(N.tr.)*

ţească decît unul de familie. Regrupaţi, sedentarizaţi, înăniţi, instalaţi în locuinţe, încălziţi, botezaţi, prevăzuţi cu o stare civilă, toate acestea au însemnat pentru alakalufi abc-ul civilizaţiei. În registrele salezienilor, care nu conţin un singur cuvînt despre alakalufi, ei figurează sub nume de exploratori ai arhipelagurilor, Ladrillero, Sarmiento, Gamboa, sau şi mai adesea sub denumiri geografice : Messier, Wellington, Canales, Eden, Froward... Nu mai pescuiesc sau foarte puţin. Sînt îndemnaţi să n-o facă, de teamă să nu ajungă posedaţi din nou de demonul nomadismului. Femeile nu se mai scufundă, goale, să culeagă scoici : interzis în numele decenţei. Nomazii mării au devenit un fel de ţărani supravegheaţi, un fel de semiprizonieri voluntari din ce în ce mai dezrădăcinaţi, cărora se încearcă să li se umple timpul cu slujbele pe la grajduri sau în ateliere, în speranţa că gustul pentru muncă şi descoperirea tehnicilor noi vor atrage asimilarea lor.

Nici vorbă să-şi mai ungă corpul cu untură de focă pentru a lupta contra umidităţii şi a frigului. Bărbaţii poartă pantaloni şi veste, femeile rochii şi paltoane, aduse în baloturi cu *Maria Auxiliadora,* o adunătură de rebuturi colectate de către casa-mamă, la Roma. Alakalufii dîrdîie. Îngrămădesc una peste alta fel de fel de haine groase, pe care neglijează să le usuce, nereuşind decît să se închidă într-o carapace de umiditate. Stînjeniţi de haine, ei, care ştiau să se caţere pe faleză şi să sară din stîncă în stîncă, se mişcă stîngaci, greoi, îşi pierd agilitatea mişcărilor şi chiar *gustul* de a se deplasa. Stau ore întregi în jurul sobei, cu privirea pierdută, ţintuiţi de pămînt. Mîncînd pe săturate, nici nu cer mai mult. Dispunînd de 100 000 de hectare de pădure, 30 000 hectare de păşuni, 7000 de oi, 700 de bovine, misiunea din golful Harriss este bogată şi condusă ca o antrepriză comercială. În blidul alakalufilor,

rugați să nu mai mănînce cu degetele, pică generos în fiecare zi alimentația pe bază de carne a unui gaucho, însoțită de legume uscate și de conserve, de carne proaspătă, de lactate fermentate. Acest dezechilibru alimentar la niște oameni care s-au hrănit exclusiv din resursele mării și pe care i-a menținut în viață doar grija permanentă pentru existență, conduce la numeroase accidente de sănătate mai ales la copii, fără ca cineva, vreodată, din personalul misiunii, să întrevadă cea mai mică legătură între cauză și efect. Prin inactivitate fizică, dezechilibru vestimentar și ruperea brutală de modul de viață anterior, iată-i pe alakalufi expuși tuturor epidemiilor atît morale, cît și fiziologice. Ceea ce s-ar numi astăzi *stress*, dispoziție patologică spre care a fost mereu împins acest nenorocos neam de oameni scunzi, abandonat la capătul lumii, face ravagii în clanurile dispersate, fracționate în singurătatea căsuțelor de lemn aliniate sub ochii lui Mort-Mort din golful Harriss. Variola, de asemenea. S-a omis vaccinarea lor. Nu există mijloace. În ciuda legăturilor regulate cu Punta Arenas, infirmeriei îi lipsesc medicamente elementare. Nu este de vină caritatea creștină a salezienilor, ci inteligența lor precară sau mai curînd gradul lor de prostie, inaptitudinea lor crasă de a înțelege și de a împiedica dezastrul care se anunță și, fără îndoială, lipsa lor de dragoste adevărată, căci este de neconceput ca inima lor să nu fi fost capabilă să intuiască incompetența lor medicală. Un guturai al părintelui Antonio, superiorul golfului Harriss, o gripă a părintelui Grzegorio, adjunctul lui, și iată-l pe alakaluf murind de tuberculoză. *Akwal*, mulți, prea mulți sori și prea multe luni au trecut...

Misiunea din golful Harriss, care adăpostea cu zece ani în urmă aproape șase sute de „indieni de barcă", cla-

morile aproape în totalitatea lor, nu mai numără decît o sută în seara de Crăciun a anului 1910. La poalele colinei de unde străjuieşte Crucificatul, umbrele a mai mult de cinci sute de cruci se întind în lumina crepusculară care va dura doar pînă dimineaţa, în această noapte, cea mai scurtă, a anului. Ai fi zis că e un cimitir militar. Într-o bătălie dinainte pierdută, de care ei nici măcar nu erau conştienţi, ignorînd regulile şi miza, dezarmaţi, au murit Pedro Ladrillero, care se numea în realitate Tchakwal, Carmen şi Cristobal Wellington, de fapt Aksa şi soţul ei Yatse, Tereskat ajuns aici de la marea Skyring şi Kyewaytcaloes, de la marea Otway, înscrişi pe crucile lor sub numele de Jesus Eden şi Juan Froward, Conchita Froward, care se numea Waka, Petayem, care îşi abandonase refugiul lui de pe muntele Sarmiento pentru a muri şase luni mai tîrziu sub numele de Julio Messier, şi atîţia alţii încă, mulţi copii, copii mici, semnalaţi prin morminte mai scurte, o ridicătură de pămînt teşit, vagă amintire a unei vieţi, viaţa lui Taw, fiul lui Lafko, înmormîntat sub numele de Francisco-Alberto Gamboa, mort după o lună de la naşterea lui, aproape în acelaşi timp cu mama sa Wauda, ce se odihneşte deghizată sub numele Evita-Maria Gamboa, care nu înseamnă nimic pentru Lafko şi nu este decît versiunea creştină a singurului adevăr : tînără femeie alakalufă neidentificată.

Este Crăciun. Teama stăpîneşte în căsuţele slab iluminate cu lumînări, unde se pregătesc pentru masa de la miezul nopţii ultimii supravieţuitori ai clanurilor. Între boul şi asinul din iesle, în imensa biserică, unde se agită călugăriţele auxiliare, îmbujorate de bucurie şi excitaţie, leagănul din paie al Pruncului Iisus este gol. Mica păpuşă care îl întruchipează nu va fi depusă decît la miezul nopţii, în procesiune, escortată de femeile şi copiii care tre-

buie să cînte colinde aducîndu-i mici daruri. Anul trecut, în aceeaşi perioadă, bucuria bravelor călugăriţe auxiliare fusese puţin întunecată de moartea unui nou-născut chiar a doua zi de Crăciun. Într-o spaniolă puerilă, stîlcită, părintele Antonio le explicase, de bine, de rău, indienilor că Domnul, în bunătatea sa, alesese această zi binecuvîntată pentru a-l lua pe micul Luis-Maria — acesta era „numele" fiului Kyewer femeia lui Tonko —, pentru a se juca cu el în paradis şi ca să se distreze cu îngerii pînă cînd, ajuns mare, îşi va primi la rîndul lui părinţii. Predica le impresionase pînă la lacrimi pe tinerele călugăriţe auxiliare, care îşi împreunau mîinile surîzînd fermecate. Indienii, ca întotdeauna excelenţi mimi, făceau exact la fel, convinşi, în realitate, sub masca netedă a figurilor lor, că Mort-Mort ceruse o viaţă pentru a putea renaşte în noaptea aceea în leagănul de paie din iesle.

Este Crăciun. Domneşte teama. Un alt Taw, fiul lui Taw, fiul lui Lafko, născut de Kala cea tînără, femeia lui Taw, doar cu o lună înainte, căzuse grav bolnav. Refuză sînul mamei. Are respiraţia scurtă, pielea feţei i-a devenit de cenuşă. Ochii larg deschişi se dau peste cap ca şi cînd l-ar fi văzut pe Ayayema chiar în lăuntrul capului său.

Lafko se gîndeşte.

Bagă butuci în sobă şi în casa lui este prea cald. O căldură umedă, moleşitoare, care n-are nimic din violenţa sălbatică a focului. Nici o flacără nu se reflectă pe trupurile goale, fiindcă flacăra nu se vede şi fiindcă toţi sînt îmbrăcaţi. Corpurile or fi calde, inimile, însă, nu. Lipseşte acea lumină roşie jucăuşă, care era unul dintre

misterele vieții. Lipsesc și cei morți. Clopotul bisericii bate a bucurie.

Cîți ani are ? E un bărbat bătrîn, dar foarte viguros încă. A trăit mai multe vieți. De la capturarea Yerfei celei tinere de către bărbații unui vapor străin, pe cînd aveau amîndoi douăzeci de ani, el s-a refugiat iarăși spre sud pentru a urca spre marea strîmtoare, înfigîndu-și tchelourile în insulele Carlos cu supraviețuitorii clanului său, Kanstay, Tonko și Taw, fiul lui. Kala cea bătrînă și Tsefayok, care era fiul lui Tsefayok cel bătrîn ce fusese luat și el și nu mai fusese niciodată văzut, și Yannoek, fiul lui Yannoek și al Kostorei cea bătrînă, pe care Lafko o luase cîndva de nevastă, dînd naștere mai multor fiice, care se urcaseră rînd pe rînd pe vapoarele străinilor și pe care marea navă cenușie de marină militară a statului Chile le-a dus una după alta, bolnave, mistuite, desfigurate, să moară la Punta Arenas sau la Puerto Natales, în carantină la spital, cu privirea fixată în tavan, avînd ca vecine de pat pe cele mai mizerabile prostituate ale celor două orașe. Marea navă cenușie a chilienilor își număra viii și morții. Cu cele două coșuri ce lăsau dîre groase de fum, ea era îngerul cu aripi negre. Într-o bună zi, căpitanul ei spusese : „Trebuie să ajungeți iar pe insula Dawson. Acolo veți fi protejați. Nu mai puteți trăi aici..." Și Lafko s-a supus, ca și Tchakwal, ca Pëtayem, Yuras, Kyatso, Tereskat, Yatsé, ca și Kyeweytçaloës, venit de la marea Otway. Multe dintre aceste nume nu le mai poartă nimeni, căci nu mai sînt destui supraviețuitori pentru a asigura înnoirea clanurilor ale căror bărci putrezesc lîngă hangarele portului din golful Harriss.

Dar barca lui Lafko, nu.

Lafko n-a încetat niciodată să pescuiască, să vîneze foca sau cormoranul, ieșind din cînd în cînd pe mare în

tovărășia fiului său Taw și a două sau trei femei din clan, Kala cea tînără, Yerfa-copilul care plonja goală între stînci, ferită de privirile mînioase ale „pinguinilor". Scurte escapade ce nu depășeau douăzeci și patru de ore, fiindu-le oricum interzise, dar măcar o noapte pe pămînt, sub tchelou, rumenind la foc mic slănina crocantă a unei foci și ascultînd-o pe Yerfa-copilul cum cîntă departe de auzul „pinguinilor" cîntecul lui *Lahaltel*, lutrul care merge cu labele depărtate și își vede de drumul lui strigînd *aw, aw, aw*... Și așa Yerfa cea mică, după ce și-a uns corpul cu untură, pe care o va șterge cu grijă a doua zi, înainte de a se întoarce la misiune, îi încălzea inima bătrînă a lui Lafko, desfăcîndu-și coapsele sub pielea de focă.

La întoarcere, părintele Antonio spunea : „Iar ai fugit, Felipe ! E bine și așa, doar ești, ți-o spun eu, un bun muncitor, bun creștin și bun soț. Vezi totuși să nu te înec. Am nevoie de tine aici". La care Lafko răspundea: „Nu vreau să vă supăr, *padre* *. Doresc binecuvîntarea *de usted* **". Și își pleca fruntea cu un aer de falsă pocăință, după cum fusese învățat.

Căci Lafko vorbește spaniola, în versiunea stîlcită a misiunii. Știe chiar să scrie cîteva litere învățate la școala călugărițelor, care, în douăzeci de ani de școlarizare, nu vor reuși să-i facă să citească și să scrie decît pe trei dintre adulți și o jumătate de duzină de copii. Este dotat pentru tîmplărie, bate cuie și dă la rindea corect. Face coșciugele și, cum a învățat să numere, știe acum ce înseamnă în limba albilor *akwal*, mulți, mulți morți. Merge în fruntea procesiunilor. Cîntă. Știe multe cîntece religioase pe dinafară. În public, pe Kostora, nevasta lui,

---

* Părinte *(span.) (N. tr.)*.
** Dumneavoastră *(span.) (N. tr.)*

care este bătrînă și de care se mai atinge, doar cînd o bate, o copleșește cu atenții ce-i aduc felicitări din partea „pinguinilor". Își spală mîinile și vîrful nasului în fiecare zi, își descoperă capul cît i se vorbește, se împărtășește cu devoțiune în fiecare duminică, scoțînd o limbă groasă, maronie, din cauza tutunului mestecat și, dincolo de dezordinea din casa lui și talmeș-balmeșul de gunoaie din prag, peste care părinții misiunii au fost nevoiți să treacă cu vederea — cartierul indigen din golful Harriss seamănă cu un maidan public —, se poartă civilizat. Cu singura rezervă importantă, că nu o face decît sub numele de Felipe-Maria Gamboa, care nu are nici o semnificație pentru el și nu îl angajează deloc pe Lafko.

Felipe-Maria Gamboa nu este nimic altceva decît un automat. Ca și ceilalți o sută de supraviețuitori ai misiunii, Wellington, Froward, Ladrillero, Messier, Canales, Eden, ce se pregătesc docil să participe la messa de la miezul nopții, periindu-și mașinal hainele. Călugărițele, ca și cu un an în urmă, au împărțit fursecuri, bomboane în poleială, dulceață și modeste jucării pentru copiii care se arată fals interesați, tutun, cîteva sticle de vin care smulg de această dată surîsuri sincere, basmale negre pentru văduve și albastre pentru fetele tinere. E sărbătoare. În jurul sobelor se mimează bucuria, în vreme ce nimeni nu se simte cu adevărat bucuros, iar în fundul sufletului fiecăruia pîndește o mică fiară feroce, cu gheare, trimisă de Ayayema și care nu este altceva decît spaimă. *Akwal*, mulți, mulți morți. Nu-l înțeleg deloc pe acest dumnezeu care se naște în fiecare an, deși este mort-mort și nemișcat pe crucea sa. Sînt asigurați că este un dumnezeu bun. Dar una ca asta nu există. Bun, poate pentru oamenii albi, nu pentru kaweskari, care nu au cuvînt pentru *bunătate*.

Părintele Antonio a făcut un tur înainte de a se duce la biserică, însoțit de părintele Gregorio. A vizitat toate casele, întîrziind cîteva minute în fiecare, ciupind copiii de obraji, făcîndu-se că nu vede dezordinea, complimentîndu-le pe tinerele mame pentru cît de bine arată odraslele lor. Curba mortalității a crescut vertiginos în acest an 1910. Toate morțile acestea repetate îl mîhnesc adînc, dar le punea pe seamă epuizării unui popor prea bătrîn, prea puțin numeros, slăbit de consangvinitate și de mii de ani de suferință. Bine măcar că venise la timp să-i ajute pe cei mai viguroși să supraviețuiască și să se adapteze, iar pe ceilalți să moară creștinește, avînd acces la viața eternă. Este voința lui Dumnezeu. Nu și-a pus niciodată alte întrebări.

— Felipe, întreabă părintele Antonio, tu mai pescuiești mîine ? Te-am văzut lîngă barcă. Dar mîine este zi de sărbătoare, nu de pescuit.

Lafko are barca gata pregătită. Se duce acolo la miezul nopții, pe cînd toată lumea doarme. Și-a modelat cu mîna lui vasul din argilă pentru foc. A cioplit o vîslă nouă. Sub o prelată veche a ascuns niște topoare furate din atelier, cuțite, piei de lutru, diferite obiecte necesare, șterpelite de ici și de colo, pe care le adună de luni de zile. Lîngă arcele tchelourilor, pe o plajă necunoscută de către „pinguini", îl așteaptă stîrvul unei foci mari ce trebuie să fie acum numai bună să-i dea grăsime din belșug, carne, o piele nouă. Automatul Felipe răspunde :

— Eu vreau ce vrea *Padre*.

— Ești un om de ispravă, îi spune părintește călugărul. Dar „pruncul" ce-ți face ?

„Pruncul" este Taw, fiul Kalei celei tinere și al lui Taw, fiul lui Lafko, pe care Ayayema îl trage de picioare, fiindcă

Mort-Mort cere o viaţă în noaptea asta pentru a renaşte în staul. Aşa gîndeşte Lafko, în timp ce Felipe-Maria Gamboa zîmbeşte larg.

— A mînca mult, a merge foarte bine.

— Să fie într-un ceas bun, răspunde călugărul liniştit. E timpul, acum. Să nu întîrziaţi la biserică.

Al doilea clopot pentru messă a sunat. Vîntul s-a stîrnit şi el, anunţînd o noapte furtunoasă. Cu toate că uşa e închisă, o neliniște surdă a intrat în toţi cei ai casei. Au o mină gravă, dar ochii le strălucesc. Strîng cuverturile în baloturi, umflă de pe etajeră tutunul, vinul, biscuiţii, sfoară, o cutie de conservă ruginită plină cu ace şi cîrlige de undiţe, neglijînd boarfele răspîndite în dezordine pe jos şi crucea de lemn atîrnată pe perete. Tonko copilul, Tonko urmaşul, mută din sobă într-o căldare toţi tăciunii aprinşi, acoperîndu-i grijuliu cu cenuşă. În sfîrşit, Lafko şi-a scos de sub salteaua lui, unde o păstra ascunsă de privirile inchizitoare ale „pinguinilor", mica pungă din piele de focă în care se află comoara sfîntă : pămîntul roşu amestecat cu grăsime, pe care şi-l întinde pe obraji şi pe frunte, fîşia cu pene albe, pe care şi-o prinde în jurul capului, vîrful de lance din piatră tăiată pe care este gravat un omuleţ cu capul înconjurat de o coroană formată din patru puncte dispuse în romb. Piatra este caldă, mai caldă decît ieri şi alaltăieri. Începuse să se încălzească în noaptea cînd se trezise dintr-un vis în care se văzuse ducîndu-l pe noul-născut sub rafale de ploaie şi de vînt. Chiar în aceeaşi noapte, copilul căzuse bolnav.

Lafko se gîndeşte. Îi priveşte pe ai săi. Îşi priveşte şi cîinele, care aşteaptă dînd vesel din coadă. Clopotele bat pentru a treia oară. Messa trebuie să înceapă.

— *Arka !* spune el, la drum, în timp de dincolo de nori o voce pe care el nu o aude se ridică, luînd c martori îngerii, heruvimii, şi serafimii, tronurile, virtuţile puterile şi stăpînirile. „Acesta este fiul meu, Lafko, întru care am binevoit..."

Orăşelul din golful Harriss este pustiu. Mes a de la miezul nopţii l-a golit. Se aud zăngănind table de pe acoperişurile bătute cu furie de vînt. Norii trec grăbiţi şi apăsători, de un negru strălucitor sub clarobscurul soarelui care, abia apus, nu va întîrzia să răsară. Din casele învecinate au ieşit şi alte siluete, însoţite şi ele de cîini. Uşile rămîn deschise în bătaia vîntului. Nimeni nu se gîndeşte să le mai închidă. Este o plecare fără întoarcere. Toţi fug spre barcă, în linişte, cu picioarele goale. Kala cea tînără îşi lipeşte pruncul de corpul ei gol sub mantaua de lutru care o acoperă. Lafko este puţin în întîrziere. A înconjurat colina pentru a înfige patru beţe roşii în pămînt, ca o centură în jurul crucii. Dînd cu pietre, strigă: „Lalât ! Lalât ! Lasă-ne în pace !", apoi se duce să-i întîlnească pe ai săi, care se trudesc să lase barca la apă, în valuri pînă la jumătatea corpului. .

Arka ! La drum.

Nomazii sînt din nou pe mare. Au inversat cursul timpului, fugind spre originile lor. Cîţi sînt ? O duzină. Taw cel tînăr şi Taw copilul, Kala cea tînără şi Kostora, Yerfacopila, care avusese prima ei sîngerare şi îi va dărui un copil lui Lafko, iar acesta se va numi Lafko-copilul, şi bătrînul Kanstay, a cărui familie a pierit în întregime la misiunea din golful Harriss, cu excepţia fiicei sale Kyewa şi a nepoatei sale Wauda, un alt prunc, în sfîrşit, care nu are nici mamă, nici tată şi se numeşte Waka-copilul... Patru bărbaţi robuşti pentru a trage la ramele

lungi, Tonko pentru a păzi focul şi Yerfa la cîrma bărcii, în picioare, cu chipul ei tînăr, lunar şi galben, biciuit de o ploaie îngheţată ce şterge din faţa ochilor acoperişurile misiunii, colina cu crucea şi biserica din golful Harriss, unde automatele-oameni cîntă fără nici o pricină de conştiinţă, cu sufletul amorţit şi mintea goală.

Toată noaptea au luptat, îngheţaţi, uzi leoarcă, femeile au scos fără întrerupere apa din barcă. De douăzeci de ori, barca s-a aflat pe punctul de a se răsturna. Dar de renunţat, nici vorbă. Nici o clipă. Dimineaţa vor trebui să se ascundă, acoperind în grabă focul slab la care au încercat să se încălzească. *Maria Auxiliadora* îi caută, făcînd curse de cealaltă parte a barierei de stînci în spatele cărora s-au refugiat. Au reluat drumul seara, după ce catargele goeletei au dispărut la orizont şi abia în a doua noapte şi-au regăsit tcheloul, cadavrul focii şi provizia de lemn uscat pitită de Lafko sub o prelată. Au aprins un foc mare şi s-au dezbrăcat. Au topit grăsimea de focă şi s-au uns din cap pînă în picioare, imediat ce-a început să se încălzească, răspîndind o duhoare binefăcătoare. Sub tcheloul, laolaltă cu cîinii, crănţănindu-şi slănina, smulgînd fîşii de carne mustoasă, spînzurate de arcele colibei, s-au regăsit pe ei înşişi. Au primit printre ei, cu un fel de uşurare, spiritele lor rele, care îi terorizau, Ayayema-răufăcătorul, Kawtcho-uriaşul subpămîntean şi Mwono-care-pornind-din-munţii-lui dezlănţuie furia elementelor. Cel puţin vor visa — în lumea lor.

Copilul bolnav a supt la sînul mamei. Respiraţia i s-a liniştit. Doarme.

Timpul s-a oprit.

Variolă, tuberculoză, sifilis, gripă morlală sau, pur şi simplu silă de viaţă. Optzeci de morminte s-au adăugat în

cursul anului 1911 celor cinci sute dinainte aliniate în cimitirul din golful Harriss şi alte două bărci au fugit. N-a mai fost nici un Crăciun. În septembrie, *Maria Auxiliadora* i-a repatriat la Punta Arenas pe părintele Gregorio, părintele Antonio, pe tinerele călugăriţe auxiliare, „pinguinii" şi „pinguinele", dezolaţi şi fără să înţeleagă vreodată ceva. Oile s-au sălbăticit, vacile, neîngrijite, au crăpat de foame, acoperişurile s-au prăbuşit, debarcaderul a fost distrus de ocean şi marea putreziciune australă a înghiţit şi ultimele rămăşiţe ale acestor iluzii.

Doar patru sau cinci bărci mari străbat marea strîmtoare, cea a lui Lafko, a lui Kyasto, a lui Yuras... După cîteva luni de singurătate, viaţa lor rătăcitoare i-a readus în calea vapoarelor, la insulele Carlos şi capul Tamar. Atît de puţin numeroşi, s-au descurajat repede. S-au învăţat din nou să cerşească, să bea alcool, să-şi prostitueze femeile devenite o marfă din ce în ce mai rară pe acest itinerar masculin, frecventat de sute de marinari, dar cel puţin nu mai mureau în ritmul înfricoşător din golful Harriss. În schimb, nu se mai năşteau copii aproape deloc. În orice comunitate umană pe sfîrşite, se poate vedea această renunţare la perpetuarea biologică impusă de destin. Descurajarea generează sterilitate.

Din cînd în cînd, dispar în labirintul îngustelor canale interioare, cuprinşi din nou de instinctul de vînătoare, amintire a festinelor cu balenă şi mai ales datorită acelei dispoziţii a spiritului care i-a împins întotdeauna să fugă, să se retragă în ei înşişi. Dar aceste remisiuni durează puţin şi se răresc. Pot fi întîlniţi pe *Carrera,* în strîmtoarea Magellan, pe care ei o numeau cîndva *Tchas* şi care acum este balizată, fiind mai mult cerşetori ai mărilor decît

nomazi, amarîndu-şi bărcile într-un golfuleţ pentru a aştepta nava de traversare fără a fi luaţi de curent.

Apoi, brusc, peisajul se schimbă.

În 1913, preşedintele Wilson va inaugura canalul Panama, care permite evitarea imensului ocol pe la capul Horn sau Magellan. Punta Arenas este un oraş mort, ucis fulgerător, portul său carbonier s-a golit, cheiurile sînt pustii. Cei doi paznici ai farului Evangheliştilor, sentinela occidentală a strîmtorii, înregistrează cu melancolie în caietul de serviciu trecerea numai a cinci nave în tot anul 1914. Războiul slăbeşte şi mai mult acest ritm. Apoi, în 1920, opt nave. În 1925, patru, 1930, două etc. Micul pachebot care leagă trimestrial Punta Arenas de Valparaiso nu se opreşte deloc în insulele Carlos. Prea împuţiţi, prea murdari, prea mizeri, cu înfăţişare de fiinţe îndobitocite, trişti, cu ochi stinşi, adevăraţi vagabonzi, de data aceasta alakalufii au încetat să mai provoace milă. Epave ale unei alte lumi, ei deranjează. Vapoarele vînătorilor de balene au dispărut şi ele, înlocuite fiind de navele-uzine, care lucrează mult mai în larg. Singurul vizitator compătimitor, nava cenuşie a marinei de război chiliene, staţionînd în strîmtoarea Magellan. Ea se va numi succesiv *Ultima Esperanza*, *Micalvi*, *Cruz del Sur*, *Almirante Pikkendorf*, şi e comandată de tineri ofiţeri care le dovedesc acestor nenorociţi o fraternitate marinărească. Rapoartele lor vor ajunge să-i neliniştească pe cei cîţiva înalţi funcţionari mai omenoşi.

Ce era de făcut ?

S-a emis o lege. *Legea pentru protecţia indienilor*, promulgată în 1940 de guvernul chilian.

Prea tîrziu. Fără a pune la socoteală mîna de alakalufi din Punta Arenas, care nu mai contează, definitiv absor-

biţi în sînul unui subproletariat mizerabil, pe cei din Puerto Natales, care nu valorează mai mult, şi pe dispăruţii din Chiloé, lichidaţi de loberoşii chilioţi, nu mai supravieţuiesc în totalitate decît treizeci şi cinci de *indieni de barcă*.

Între care Lafko.

XII. PORTUL PARADIS

Nu mai este decît o problemă de timp, doar cîţiva ani. Pentru alakalufi, timpul s-a oprit, viaţa s-a stins, şi totuşi totul se desfăşoară foarte repede.

Scena pe care se joacă drama s-a deplasat. Abandonînd marea strîmtoare pustie, clanurile s-au îndreptat spre nord, spre canalul Messier, unde loberoşii din Chiloé continuă să vîneze. E cunoscută atracţia aproape masochistă, morbidă a alakalufilor pentru chilioţii vînători de foci. În tovărăşia acestor brute — care îi bat, cîteodată îi omoară, iar de exploatat îi explotează mereu, se culcă cu femeile şi fiicelor lor şi se dau chiar la băieţaşii lor, fac robi din copiii lor, le transmit toate bolile lor murdare, dar nu sînt niciodată zgîrciţi cu alcoolul şi cu vinul — cel puţin au impresia că trăiesc. Dacă ajung să se redreseze, aceasta nu se mai întîmplă fugind în labirintul de canale înguste, ci punîndu-se sub protecţia autorităţilor militare — doi sergenţi de aviaţie roşi de plictis şi de spleen — de la postul meteorologic din Puerto Eden, în canalul Messier. În curînd, nu se vor mai clinti.

Acest loc, botezat cu numele ebraic al Paradisului — cîteva barăci pe piloţi, un dig care se clatină, un stîlp de

transmisie radio, un cimitir — este unul dintre locurile cele mai lugubre de pe pămînt. Plouă atît de mult şi de des, încît alakalufii preferă să bea apa dulce foarte pură acumulată la suprafaţa mării şi nu apa care coboară de pe culmile pline de toate miasmele descompunerii vegetale. Nu se văd niciodată munţii învecinaţi, ci doar pereţii de granit negru ai canalului Messier şi ai şenalelor care se varsă aici. Plafonul de nori, la nu mai mult de cincizeci de metri, dă impresia că te afli închis în culoarele pustii ale unei imense case de uriaşi.

Legea pentru protecţia indienilor ? Funcţionează. Cinci barăci prefabricate, niciodată revopsite, îmbibate de apă, adăpostesc ce-a mai rămas din ultimele cinci clanuri, dublate de cinci tchelouri grupate pe o plajă, acoperite cu prelată şi nu cu pici de focă, în care alakalufii se refugiază cel mai adesea pentru a dormi laolaltă cu cîinii lor într-o repliere atavică, pe un aşternut de deşeuri insalubre an de an mai gros, împrejurul unui foc care mai mult fumegă decît încălzeşte — căci ei nu mai sînt în stare nici măcar să aleagă şi să deosebească, cu ştiinţa lor de odinioară, lemnul uscat în interiorul scoarţei de cel îmbibat de apă. Singurul loc unde este ceva mai cald este bucătăria-cameră de zi a portului militar. Cei doi sergenţi, radio şi meteo — schimbaţi în fiecare an — îi primesc aici din cînd în cînd, după dispoziţia şi omenia lor, pe cei mai puţin murdari dintre protejaţii lor, în special copii, care îi privesc jucînd cărţi sau răsfoind, în dorul lelii, reviste vechi. Porridge-ul cu lapte îndulcit este singura lor iniţiativă dietetică şi îl fac adesea pentru copii. În realitate, tinerii tehnicieni de aviaţie, simpli subofiţeri, care n-au primit nici instrucţiuni speciale şi nici vreo instruire relativă la protecţia indienilor, sînt lăsaţi cu totul de capul lor. Cîteodată, unul dintre ei dă sfaturi. Fetelor, să se pă-

zească de loberoșii care dau tîrcoale, fără să aibă însă puterea unor polițiști. Mamelor, să spele îmbrăcămintea copiilor, căci săpunul nu lipsește. Din cînd în cînd, o femeie ascultătoare poate fi văzută frecînd într-un hîrdău o zdrență, pe care o întinde apoi pe cîte o tufă. Dar cum practic plouă în fiecare zi, haina nu se usucă niciodată și este refolosită jilavă. Există și o farmacie bine echipată cu specialități costisitoare, a căror utilizare nu o cunoaște nimeni, dar aspirina lipsește, ca și tetinele și alte produse elementare. Miloasa navă cenușie trece de două ori pe an, pîndită de o jumătate de duzină de copii — ultimii —, cățărați în vîrful stîlpului-radio. Nu se oprește decît o zi sau două, timp în care medicul de la bord, debarcat, face injecții, consultă și prescrie tratamente care, în delăsarea generală, vor fi uitate. Nava debarcă și cîțiva nenorociți descurajați, culeși de pe la cotitura vreunui șenal, cari și-au abandonat barca fără să mai arunce o privire în urmă, indiferenți față de soarta lor, reîntîlnindu-și nici triști, nici bucuroși înaintașii întru descurajare. Marea afacere, singura afacere, este distribuirea gratuită de alimente, orez, paste, lapte praf, zahăr, untură, conserve de carne, legume uscate. La început evenimentul avea loc în fiecare săptămînă. Toate clanurile făceau la fel : puneau totul la grămadă și diluau cu apă, într-o marmită neagră de funingine, pe care nimeni n-a spălat-o în veci. Familia întrunită supraveghează cu gravitate fierberea și fiecare amestecă cu vîrful unui băț. După ce se trage marmita de pe foc, toată lumea se servește în același timp, cu ajutorul unei linguri vechi sau al unei cochilii de scoică, scotocind fericiți în amestec. Totul este devorat o dată, ca pe timpul orgiilor cu balenă. Nu s-au hrănit și nu se hrănesc altfel decît cu lăcomie, fără să le pese de ziua de mîine. Următoarele șase zile nu vor mînca decît scoici culese de pe

stînci, care deveniseră o raritate, căci femeile nu se mai scufundă. Le perpelesc puţin la foc, înfipte în vîrful unui băţ, ca odinioară. Rupturile de ritm alimentar provoacă atîtea tulburări, încît medicul navei cenuşii a dat sfatul ca distribuirea să fie zilnică. De această dată, totul era mîncat dintr-o dată dimineaţa şi zeama groasă informă hăpăită, iar restul zilei se scurge într-o lîncezeală totală. Femeile împletesc mici coşuri, cioplesc harpoane urîte din os, care nu vor mai folosi la nimic, muncă făcută de mîntuială, dată peste cap, făcută cu plictis, al cărei scop unic rămîne trocul cu alcool, la bordul navelor a căror vizită este improbabilă. Altele se fardează îndelung cînd puştii, din vîrful stîlpului, anunţă sosirea unei şalupe de loberoşi, chiar şi cele mai bătrîne, mai respingătoare, ca Maria Canales, care, în ciuda ochiului ei chior, purulent, îşi prinde o panglică în păr şi nu scapă nici o şalupă.

Radiotelegrafistul, dacă este bine dispus, ţine o lecţie în bucătăria postului, dar nimic nu-l obligă la asta decît bunul lui plac şi conştiinţa sa, care cedează cel mai adesea în faţa zădărniciei sforţărilor. Cimitirul îi ia unul după altul pe cei mai dotaţi dintre elevi. Ceilalţi, şcolarii leneşi, încăpăţînaţi, proşti, care se dezbracă de haine pentru a se căţăra pe stînci, care se bălăcesc în apa rece ca gheaţa, goi, care acceptă porridge-ul radiotelegrafistului, dar o întind imediat după asta, se poticnesc dacă li se mîngîie părul, se închid în ei dacă li se zîmbeşte şi refuză inconştient să facă parte dintre cei care ar putea fi numiţi „favoriţii“ celor doi sergenţi — aceştia sînt cei care vor rămîne în viaţă.

O viaţă absurdă, în care nimic nu mai are valoare, nici timpul, nici eforturile, nici greutăţile, nici chiar tristeţea. Zilele se scurg aici asemănătoare unele cu celelalte, fără neprevăzut, fără sărbătoare, fără cîntece, cu singura ce-

zură zilnică a distribuirii de alimente. Alakaluful se mulțumește să aștepte moartea. Așteptarea este singura lui activitate.

Carlitos a fost foarte bolnav. Noul radiotelegrafist, sergentul Peralta, este un tînăr bărbat inimos și îl iubește mult pe Carlitos, un copil plăcut și surîzător, nedezlipit de cei doi albi. Neștiind cum să-l îngrijească, i-au dat o cameră la post, cu un pat și cearceafuri albe. Sergentul meteorolog, Gimenez, și Peralta fac cu schimbul ca să poată veghea la căpătîiul lui atîta timp cît are febră și le e teamă de ce-i mai rău. Nu puteau îndura ideea de a-l vedea pierdut și pe cel mai dotat dintre cei șase pușți care reprezenta tot tineretul acestui popor. L-au hrănit, l-au spălat, l-au ținut la căldură săptămîni în șir. Profitînd de o întoarcere a lui *Almirante Pikkendorf*, nava cenușie de serviciu începînd cu anii șaptezeci, au făcut în așa fel încît să li se aducă pe cheltuiala lor un trusou întreg de băiat chilian, cămăși, pulovere, chiloți și adevărate manuale școlare, caiete și un stilou. Carlitos s-a adaptat bine. Micul sălbatic murdar și zdrențăros a devenit, fără nici o dramă aparentă, un tînăr chilian ca toți ceilalți, în ciuda figurii sale mongole, a pielii galbene, a picioarelor scurte și arcuite, a buzelor sale groase, a frunții înguste, a claiei de păr negru în care se rup pieptenii și a dificultății de a suporta mult timp încălțămintea.

Acum, vindecat complet, Carlitos locuiește în incinta postului. Din patul camerei sale cu vederea spre imensul golf Eden, el vede colibele, care nu mai sînt decît trei, barăcile, dintre care două sînt închise — în timp ce cimitirul s-a extins prin cîteva morminte proaspete —, și cinci mici indieni, tovarășii lui, ce se rostogolesc în iarba

umedă. S-a separat de ei docil. A început să vorbească aproape curent spaniola. A învăţat de asemenea şi să-şi ajute taţii adoptivi la treburile gospodăreşti. Mînuieşte mătura, cîrpa de vase, aşază masa. Pune întrebări, este interesat de manualele lui, de revistele ilustrate care îi vorbesc de o altă lume, visînd îndelung la obiecte, fiinţe omeneşti, peisaje necunoscute. Este întotdeauna foarte curat şi îi place să-şi spele mîinile înspumînd săpunul din abundenţă. Cunoaşte plăcerea de a mîngîia o mobilă, o stofă, descoperind la atingere senzaţii noi. Ferchezuit în hainele lui, cei doi sergenţi spun despre el cu mîndrie : „Es un verdadero niño de la ciudad" *.

Din cînd în cînd, seara mai ales, Carlitos o mai zbughește totuși de la post. De data aceasta, cu picioarele goale și prin ploaie, fuge la colibe. Se strecoară pe sub pînza udă de la intrare și își reia locul în cercul familial, devorînd scoici cholga fripte care răspîndesc un miros înțepător de pește de mare. Sub tchelou se află Taw, tatăl lui, un bărbat mic, musculos și mîndru, care nu se duce niciodată la postul militar și se încăpățînează să nu plătească în piei de vidră prinse de el comorile zilnicei distribuiri. Yerfa, mama lui, o femeie liniștită și tristă, își vede fiul, singurul copil care a supraviețuit, îndepărtîndu-se inexorabil de ea. Încearcă să-l reţină, înconjurîndu-l stîngaci cu braţele şi îl îmbrăţişează mimînd tandreţea, aşa cum îi văzuse făcînd pe albi. Doar pentru fiul ei se mai scufundă încă, singura dintre femeile tuturor clanurilor, aducînd de la baza stîncilor frumoase scoici cholga, grase. În tchelou mai sînt şi alţi trei copii veniţi din barăcile învecinate, pentru a profita de chilipir, Wauda şi fratele ei Yannoek şi micuţa Kyewa. În sfîrşit, bunica lui, Kala, care e chioară şi pe care loberos o numeau Margarita Canalès *la puta*. El, băiatul,

* Este un adevărat copil de oraș. (Span.) *(N. tr.)*

este Lafko, Carlos Canales, Carlitos fiind doar numele lui pentru albi, cel ce figurează în registrul portului și care fusese ales de sergentul meteo de atunci, cu treizeci de ani în urmă, cînd Lafko, tatăl lui Taw, abandonînd viața nomadă, revenise la Puerto Eden fără măcar să-și aducă aminte că bătrînul Lafko, bunicul lui, înainte de a fugi în insula Dawson, era numit acolo Felipe-Maria Gamboa. Starea civilă, o problemă a albilor. În ce-i privește, ei sînt încă *lahatlel,* clanul lutrului, ca în dimineața creației.

Lafko nu rămîne niciodată prea mult. Atmosfera este apăsătoare sub tchelou. Sînt dispute frecvente. Taw își bate mama, pe Margarita *la puta,* reproșîndu-i escapadele pe șalupele loberoșilor. În alte seri, dimpotrivă, o bate fiindcă ieșirile ei nu i-au adus destul vin și fiindcă lui, lui Taw, îi este foarte sete. Clanul lutrului este adesea în stare de ebrietate. Atunci, Lafko se strecoară afară și, redevenit Carlitos, aleargă din nou prin ploaie spre frumoasa casă vopsită în albastru, pe care este înfipt drapelul chilian, și spre bucătăria plăcută și curată, unde cei doi sergenți joacă dame ascultînd Radio Fuegia, la *Voz del Sur,* emis de la Puerto Natales.

— Puți a fum și a pește, spune Gimenez, meteorologul. Du-te să te speli și să-ți schimbi cămașa.

— Vă fac imediat niște clătite cu zahăr și ciocolată caldă, adaugă Peralta, radiotelegrafistul, făcînd copilului prietenește cu ochiul.

Revenit, cuminte, în bucătărie, Carlitos privește pozele din *Vea* și *Nuevo Zigzag,* în care fete frumoase rîd cu toți dinții lor albi, mîndre de părul lor îngrijit și de dulcea lor piele aurie.

Astfel a trecut un an.

Ziua înlocuirii se apropie. Peralta şi Gimenez vor fi curînd înlocuiţi, dar speră să nu plece singuri. Statul-major studiază dosarul lui Carlos Canalès, tînărul alakaluf inteligent. La fiecare întrerupere a emisiei, Peralta speră să primească răspunsul. Cel afirmativ ar fi cea mai bună recompensă pentru ei, încoronarea eforturilor lor.

Iată, s-au scurs două decenii de cînd aviaţia chiliană, cu baza în Puerto Eden şi protectoare pe cît de neaşteptată, pe atît de stîngace a ultimilor indieni fuegieni, caută fără succes un tînăr alakaluf de vîrstă şcolară, mai evoluat decît tovarăşii lui, pentru a-l trimite într-o şcoală militară din Santiago de unde urma să iasă subofiţer. Ideea este mereu aceeaşi : să formeze un şef capabil să-şi conducă pe calea civilizării congenerii. S-ar zice că a şi fost găsită pasărea aceea rară... Carlitos are acum treisprezece ani. Vorbeşte spaniola curentă, fără să scrie şi să citească perfect, cunoaşte cele patru operaţii. Memoria lui excelentă reţine repede şi manifestă curiozitate. Nu se va putea face din el un elev strălucit, dar cel puţin unul dotat normal, da. Iată, de aproape un an trăieşte ca un băiat alb, se culcă într-un pat, mănîncă normal, a dobîndit noţiuni de higienă. Răspunsul atît de mult aşteptat vine : da ! În seara aceasta se destupă o sticlă de şampanie, produs al viilor regiunii Rancagua. Peralta întinde o faţă de masă albă, cu care acoperă muşamaua, şi pune patru lumînări, care dau un aer sărbătoresc mesei. Gimenez îşi scoate fotografiile din uniforma de subofiţer, înconjurat de tovarăşii lui de promoţie, şi i-o arată lui Carlitos.

— Iată ! Aşa vei fi şi tu !

Copilul privește și surîde. Îi place. Ideea pe care și-o face este vagă, dar entuziasmul celor doi sergenți îl convinge cu ușurință. Schițează un salut militar. Rîd.

În tcheloul familiei Canales, nu se rîde. Atmosfera este de-a dreptul lugubră. Taw a expediat-o în șuturi pe bătrîna lui mamă chioară să-i „cumpere" alcool de la loberos. Nu-i mai aruncă nici o privire fiului său și, desigur, beat mort, nu va fi nici măcar capabil să-l recunoască pînă la plecarea vaporului. Întrucît autoritățile militare ceruseră, conform regulamentului, autorizația părinților, Yerfa fusese cea care semnase cu o cruce. A încercat să-și îmbrățișeze fiul, dar acesta i s-a strecurat repede din brațe, de teamă ca nu cumva tocmai în momentul îmbarcării să „pută a fum și a pește".

Almirante Pikkendorf, care îl duce spre lumea albilor, îl va readuce șase ani mai tîrziu.

De talie foarte mică — încît consiliul de revizie a trebuit să consimtă la o excepție în favoarea lui —, dar bine legat pe picioarele scurte și arcuite, cu trunchiul vînjos, bine strîns în tunica impecabil închisă la nasturi, cu cascheta cu galon argintiu îndesată pe fruntea îngustă, cu ceafa rasă, cu mănuși albe ca de paradă, sergentul Carlos Canales de la Forțele aeriene ale statului Chile sare de pe vapor pe cheiul din Puerto Eden atît de metamorfozat, încît cîinii se reped la el urlînd și arătîndu-și colții, gata să muște. Cel puțin nu-l confundă cu mizerabila turmă de vreo treizeci de indivizi pe cît de buimăciți, pe atîta de jegoși, care îl privesc debarcînd pe noul radiofonist, unul dintre ai lor ! Noul meteorolog este un alb, și cel ce le vine în întîmpinare și-i salută prietenește este tocmai acest

alb. Celălalt nu le-a aruncat nici măcar o privire. Cu lovituri de bocanc, face cîinii să tacă şi-i pune pe fugă — cu burţile de pămînt, îngroziţi.

Totul s-a degradat şi mai mult în cei şase ani. Nu lipsesc creditele pentru medicamente sau hrană, pentru repararea barăcilor, pe care delăsarea şi apatia indienilor, mai degrabă decît vîntul, le transformă repede în magherniţe instabile, dar printre subofiţerii care s-au succedat la Puerto Eden, puţini au mai avut calităţile umane ale unui Gimenez sau ale unui Peralta. Cei mai mulţi n-au făcut decît să tragă de timp abătuţi, fără nici o treabă, aşteptînd să fie înlocuiţi, şi n-au manifestat nici cel mai mic interes faţă de ultimii alakalufi din ce în ce mai murdari şi mai îndobitociţi, închişi definitiv în ei înşişi. Ieri a mai fost înmormîntat unul, în cimitirul niciodată îngrijit, năpădit de tot de buruieni. Corvoadă. După Gimenez şi Peralta, nimeni n-a făcut nici măcar efortul de a înscrie un nume pe o cruce.

Carlos şi-a reluat camera lui de copil. A tapisat-o cu fotografii reprezentîndu-l pe el însuşi în uniformă, pe o plajă în tovărşia unei femei albe — soţia lui, o infirmieră, pe care a lăsat-o la Santiago, deşi ar fi fost mai utilă aici, dar regulamentul o interzice —, şi cu numeroase fotografii de femei goale, cu sexul şi pletele blonde, decupate din reviste. Prin fereastra dînd spre golf, contemplă dispreţuitor tchelourile înconjurate de gunoaie şi cele trei barăci lăsînd să li se întrevadă mizeria printre scîndurile care nu se îmbină şi vopseaua jupuită.

Imediat a impus reguli. Fără *indios* la postul militar. Nici unul dintre împuţiţii ăştia în bucătărie. Vremea por-

ridge-ului cu lapte îndulcit a trecut, să se mulţumească cu ceea ce li se dă, prea destul. Şi-apoi, toţi sînt atinşi de sifilis şi înfiorător de murdari. Cînd se întîlneşte cu unul sau cu altul, se face că nu pricepe dacă i se vorbeşte în limba alakalufă şi nu răspunde decît în spaniolă. Bunica lui, *puta*, murise. Nici nu s-a dus la mormîntul ei. Tatăl şi mama sa nu sînt mai bine trataţi. La maică-sa, care a avut curajul să vină într-o bună zi să-i facă reproşuri, a urlat, dînd-o afară : „Dar uită-te la tine, putreziciune bătrînă, cum ai putea să-mi fii tu mamă !“ Pe trei dintre ai lui îi detestă în mod special, un băiat şi două fete, aproape de vîrsta sa, tovarăşi de joacă pe cînd era copil : Yannock, Kyewa, Wauda. Şi-a ferecat memoria. Nici o emoţie nu scapă de acolo, fiind absolut *imposibil* ca el, sergentul Carlos Canales, radiotelegrafist brevetat, proprietarul la Santiago al unei femei albe şi al unui mic automobil, să aibă cîtuşi de puţin ceva în comun cu aceşti trei *indios* puturoşi, mai ales cu cele două fete care vin să se plimbe în jurul postului, fîţîindu-şi cu surîsuri hidoase fundul lor mare şi ţîţele galbene, prost îmbrăcate în rochii oribile şi murdare, cu buzele lor groase de negresă boite cu un ruj greţos, gras, care se întinde — nu, ce-şi închipuie ele ! Chiar şi copiii îl oripilează. Ei nu sînt însă numeroşi şi, atît de trişti, că abia se aud. Cît îl priveşte pe meteorolog — sergentul Galdos —, care îi reproşează asprimea inimii, îi răspunde : „Inimă ! Crezi că au ei aşa ceva ? Eu sînt în măsură să-ţi spun : nu.“

În schimb, se arată maniac de ordine. A început să convoace bărbaţii şi băieţii în fiecare dimineaţă la opt la piciorul stîlpului cu drapelul, pe orice vreme, şi face cu ei manevre militare, lopata la umăr, pretinzînd să poarte în-

călțăminte pentru a-i auzi bătînd călcîiul. „Drepți ! Pe loc repaus ! Onorul ! Pe loc repaus ! Drepți...“ Răcnește comenzile cu o plăcere rea și dă pedepse grele : nu se distribuie alimente familiilor celor care lipsesc. Mama sa trebuise să se scufunde zilnic în apa înghețată, fiindcă Taw, tatăl lui, refuză cu încăpățînare să fie prezent. Apoi își trimite biata armată să atace mormanele de gunoaie „care sînt rușinea Puerto Edenului“. Arderea degajă o asemenea putoare — se ține de nas ostentativ —, încît a decis să le îngroape. Ceea ce înseamnă o muncă fără sfîrșit. În acest pămînt saturat de ploi, gropile se umplu de apă imediat. Carlos urlă, bate din picior, îi hărțuieste pe nenorociți. I-ar bate dacă n-ar ști că sergentul Galdos îl observă și-i dezaprobă metodele.

Supraveghează personal curățenia caselor. Ca în cazarma din Santiago, impune aerisirea zilnică, răcind instantaneu ceea ce a fost atît de greu încălzit, trece în inspecție pe neașteptate, încearcă cu un deget, dezgustat, cît de murdare sînt oalele, le pune pe femei și pe copii să se dezbrace și le freacă o mică suprafață de piele cu o bucată de pînză albă, umezită. Dacă pînza se murdărește : pedeapsă ! Pedepsele sînt numeroase. Și pe deasupra mai și rînjește cu răutate, văzîndu-i aliniați în pielea goală, în fața lui. Cînd se întoarce la post, în bucătărie, își spală la nesfîrșit mîinile cu mult clăbuc, mormăind întruna : „Niște porci sadea !“ Lui Galdos, care îi atrage atenția că nu se află chiar într-un lagăr de prizonieri, i-o întoarce arțăgos : „Prizonieri ? Dar sînt ! Ai jegului și ai prostiei lor. Abia cînd vor deveni civilizați, va putea fi vorba de libertate.“

N-a admis decît o excepție de la toate regulile pe care le-a stabilit, aceea de a invita în fiecare seară la post un

indio. Bărbat, femeie, copil, puțin contează, cu condiția să treacă toți pe rînd. Nu oferă ciocolată caldă, nici vin, ci abia-abia o ceașcă de cafea slabă — căci pe deasupra mai este și zgîrcit. Nu-i primește din bunătate și cu atît mai puțin din prietenie, ci doar pentru ca fiecare să-l poată vedea în fiecare seară făcîndu-și partida de dame cu Galdos, în majestatea sa de civilizat inițiat în misterele albilor.

În mod ciudat, scutește de atențiile lui migăloase cele trei tchelouri și ultima barcă, cea a tatălui său, trasă pe uscat, dar echipată. Îi explică lui Galdos că, în colibe, îi este peste putință să intre, fiindcă put atît de tare a rahat, a fum rînced și a pește... În realitate, s-ar zice că acționează o frontieră invizibilă, pe care n-ar putea-o trece fără să se dezintegreze pe loc.

Și totuși, două luni mai tîrziu, a trecut-o.

Încă de a doua zi după sosirea lui, a început, puțin cîte puțin, să depășească măsura cu *vino tinto* *, apoi cu *pisco*** , în sfîrșit cu alcoolul de cereale al loberoșilor. Bea pe înserat, ora de angoasă a alakalufilor, ora lui Ayayema, a lui Mwono, a lui Kawtcho. Fără îndoială, și din cauza tensiunii prea puternice la care este supus în noua sa piele — în prezența fraților săi de rasă. În sfîrșit, o ereditate alcoolică, probabil, și-a spus și ea cuvîntul. Lui Galdos, care îi face observație, vorbindu-i de cariera lui, de obligațiile lor, de soția sa din Santiago, de încrederea superiorilor, îi răspunde prin jurăminte de bețiv : „De mîine gata, zău".

---

* Sort de vin roșu (it.).

** Varietate de rachiu.

Și-și mai acordă o ultimă șansă de a bea : „Ultimul pahar, zău !“

Într-o noapte, beat turtă, dar conștient, Galdos fiind culcat, a întins-o. Pe jumătate dezbrăcat, a fugit cu picioarele goale prin ploaie spre tcheloul unde dorm cele două fete. De data asta, cîinii nu l-au mîrîit, cum făceau de obicei cînd se apropia sergentul Carlos Canales, de la Forțele aeriene ale statului Chile. În colibă, s-au strîns cu toții, oameni și animale, pentru a-i face loc lui Lafko între „Fund mare“ și „Țîțe galbene“, denumite astfel în bătaie de joc, redevenite Wauda și Kyewa.

În noaptea aceea, a avut reflexul de a se reîntoarce la post exact la timp ca să-și pună pe furiș uniforma, fără să se spele, și să-și ia micul dejun în tovărășia meteorologului, în bucătărie. Galdos a spus fără să se gîndească : „Curios, cum pute în dimineața asta, nu simți ?“ Apoi, privindu-l pe Carlos, a înțeles.

În următoarele trei nopți, Carlos nu s-a întors. În dimineața celei de a patra zile, barca dispăruse, ca și sergentul Canales împreună cu cinci *indios*, un bărbat, o femeie, două fete tinere și un tînăr : Taw cel bătrîn, Yerfa, nevasta lui, Wauda cea tînără, Kyewa cea tînără, Yannoek.

— Arka ! La drum ! spusese Lafko.

Fruntea îi era încinsă cu o fîșie de piele albă.

Era ultima fugă. De data aceasta, *el* nu va mai reveni.

Comunitatea alakalufilor din Puerto Eden s-a redus astfel dintr-o lovitură cu o treime. Cei mai buni plecaseră, singurii care ar fi putut salva sau întîrzia moartea grupului. Cei ce-au rămas sînt niște epave care și-au pierdut voința de a trăi și o știu. În ultimele două tchelouri locuite, în noaptea care a urmat acestei plecări, Kala și Kostora

au cîntat. *Akwal*, mulți, mulți sori și multe luni au luminat nefericirea Oamenilor... Cîntecul lumii alakalufilor, marele bocet de jale... O plîngere lungă, pe o singură notă stridentă din ce în ce mai slabă și care în zori s-a stins.

Nimeni nu o va mai auzi vreodată, doar poate cel ce va veni să înlăture ferigile care-au năpădit micul cimitir și să asculte cu inima dacă Dumnezeu îngăduie...

Lafko face drumul spre sud, apoi urcă iar marea strîmtoare pustie spre est, navighează pînă la insulele Carlos, unde se deschide sumbrul canal Barbara. Pe plajă, timpul ștersese singura amintire materială cu care ai săi însemnaseră întotdeauna acest pămînt : arcele colibelor abandonate și mormanele de cochilii de scoici goale.

Înainte de a se afunda în labirintul înghețat, cu Yannoek și Kyewa, Yerfa, Wauda și bătrînul Taw, ultima imagine pe care o iau din această lume, ca o repetiție finală și de asemenea inexplicabilă a apariției lui Magellan, este un imens pachebot strălucitor iluminat care parcurge drumul cu viteză mică și al cărui nume scris cu litere enorme alcătuite din sute de becuri electrice se citește între coșuri : *France* *. La bord se vorbește despre ei. În fumoarul *clasei întîi*, la un pahar, patru domni pleșuvi, în smoking, și femei cu decolteu mare — o *serată la capătul lumii* — un conferențiar locvace, în așteptarea mesei, evoca, cu talent, călătoriile lui Bougainville, Cook, Darwin, și chiar și pe aceea a domnului Gaston Lemay, a cărui carte, „La bordul *Junonei*", figurează în bibliotecă, precum și întîlnirile lor cu sălbatici de o urîțenie înspăimîn-

* Ultima croazieră în jurul lumii a pachebotului *France*, care va intra în agonie puțin după aceea, la Havre. *(N.a.)*

tătoare, goi, împuțiți, antropofagi, dar a căror urmă, astăzi, este definitiv pierdută.

Nu se poate spune că nu trăiește o clipă de emoție, una dintre acele tresăriri ale inimii disponibilă în mod miraculos între vinul sec de Champagne, cu anul îmbutelierii pe etichetă, și caviar. Apoi cineva ridică paharul în sănătatea celor dispăruți.

Arka, adio.

XIII. LAFKO

Destinul s-a împlinit. Cercul s-a închis. Îl regăsim pe Lafko pe plaja unde l-am lăsat la începutul acestei povestiri. E singur.

Rătăcirile lui au durat zece ani. Morți, înecați, răpiri, renunțări la bordul miloasei nave cenușii. Toți cei din barcă l-au părăsit, Taw cel bătrîn, Yerfa cea bătrînă, Wauda, femeia lui, care era însăși viața, Yannoek și Kyewa, și pînă și cei doi fii care i s-au născut între timp și pe care Ayayema i i-a luat înapoi, Taw-copilul, ultimul.

Lafko nu-și mai visează morții. Petrece nopți liniștite. Chiar a văzut soarele strălucind. Vîntul și zăpada, care vin în vîrtejuri furioase, cruță plaja minusculă unde și-a înfipt el tcheloul. Scoicile cholga se găsesc din belșug și a omorît și o mică focă, din care își umple burta în fiecare seară. De ce-și aminteste el ? De nimic. A trăit douăzeci de mii de ani ca pe o clipă. Acum, așteaptă.

Noaptea, vede semne pe cer. Crucea Sudului strălucește nefiresc, în timp ce între stele izbucnesc lumini de-o clipă. A văzut și cadavre de Pektchevès aduse, din ce în ce mai numeroase, de curentul care ia amploare și devine tot mai iute cu fiecare zi. Din cînd în cînd, pămîntul se cutremură și glasul marelui ocean ajunge la el tot mai puternic, ca

și cînd s-ar apropia. Atunci, își scoate din punga de maț de focă mica piatră de lance gravată și așteaptă. Piatra a devenit atît de fierbinte, încît cu greu o mai ține în mînă.

Dumnezeu l-a creat pe om după chipul Său, dar Lafko n-o știe. Dumnezeu i-a ascuns-o. Întotdeauna. Omulețul linear gravat stîngaci pe piatră de cel dintîi Lafko, aflat la începutul lungului drum, fusese un semn adresat doar lui Lafko, ales dintre miliardele de oameni care populează suprafața pămîntului, dar Lafko n-a descifrat niciodată acest mesaj. Pur și simplu a crezut într-un lucru pe care îl ignora și despre care n-avea nici cea mai vagă idee.

Pe el, cel care nu credea în viață, doar această credință inconștientă l-a condus de-a lungul întregii sale existențe, de la începutul timpurilor.

Cerul se sparge într-o ploaie de stele, într-un vacarm înspăimîntător. Noaptea strălucește de fulgere roșii și de limbi de foc. Ghețarii se topesc. Munții se despică. Refugiat în inima plajei sale, pe ultimul petec de nisip uscat, Lafko vede cum trec valuri imense purtînd carcase de corăbii, ca și cînd o furtună formidabilă ar fi smuls din fundul mărilor toate epavele din timpuri străvechi. Mica piatră de lance gravată se înroșește, ca un cărbune incandescent. Lafko o strînge în mînă și, arzîndu-se pînă la os, urlă.

De-acum, totul este numai liniște. Lafko pășește pe nori, înconjurat de siluete albe care-l însoțesc printre nenumărate altele, de care tot cerul este populat. În sfîrșit, o voce îi spune :

„Iată-te. Fii binevenit în casa ta, Lafko. Este adevărat că ești mic și urît, că ai minte puțină, că miroși urît, că ești murdar.

Dar uite cît de mult îmi semeni..."

CUPRINS

Cuvînt înainte către cititorii mei 7
I. Un om și o barcă 10
II. În negura vremurilor 28
III. Anii în care nu s-a schimbat nimic 44
IV. Secretele Nürnbergului 50
V. Magellan 61
VI. Portul Foamei 90
VII. Domnii din secolul Luminilor 115
VIII. Waka cea tînără se întoarce din Anglia 133
IX. Alakaluf 179
X. Canibalii de pe *Junon* 191
XI. Mort — Mort 231
XII. Portul Paradis 251
XIII. Lafko 267